

קונטרס גמרא גמור

סיכום גפ"ת

כתובות

אשר חיברתי בעזה"י
שמואל בן אאמו"ר ר' מאיר שליט"א
אמזל

מהדורה שניה - ניסן תשפ"ה

לעילוי נשמת
אמי מורתי
שרה בת רפאל
ת.נ.צ.ב.ה

לרפואה שלימה
להבחור האציל
דוד צבי בן ליבא

לע"נ הטהורים שנפלו בימים אלו
ויהי רצון שישובו בנים לגבולם
ושנזכה לצאת מאפילה לאורה

להערות ובירורים

053-3128737

מכתב ברכה
מכ"ק האדמו"ר שליט"א

ברוך מאיר יעקב שוחט

סטאלין קארלין

רח' האחרונ 89, גבעת זאב ת"ו

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂמְרֵנוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ
בְּכָל יְמֵי חַיֵּינוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ

בְּכָל יְמֵי חַיֵּינוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ

בְּכָל יְמֵי חַיֵּינוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ
בְּכָל יְמֵי חַיֵּינוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ
בְּכָל יְמֵי חַיֵּינוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ

בְּכָל יְמֵי חַיֵּינוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ
בְּכָל יְמֵי חַיֵּינוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ
בְּכָל יְמֵי חַיֵּינוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ

בְּכָל יְמֵי חַיֵּינוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ
בְּכָל יְמֵי חַיֵּינוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ
בְּכָל יְמֵי חַיֵּינוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ

דברי פתיחה

א. "ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ", פסוק זה בא להדגיש את מעלתה של התורה, אשר בגלל דרגתה העליונה, אינה ראויה לשכון בארץ, מה אדיר שמך – אדיר הוא הרבה בארץ ואין ראוי לך ליתן הודך שם כי אם על השמים [רש"י שבת פח:].

התורה קדמה לעולם והיא מעל העולם, כפי שכתב הרמב"ן בהקדמתו על התורה וז"ל: "וכמו שבא לנו בקבלה, שהיתה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה", והוסיף בשם המדרש וז"ל: "והנה משה כסופר המעתיק מספר קדמון וכותב", ובהמשך כתב: "עוד לנו בקבלה כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה עכ"ל.

ב. אך מאידך התורה הינה מטרת העולם, ובלעדיה אין העולם יכול להתקיים, כדאמר חזקיה מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה, אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה, ולמה יראה כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי ה' יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים את התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו [שבת דף פח:].

מטרת העולם על מנת לקבל את התורה, מופיע ברש"י תחילת בראשית על המילים הראשונות שנכתבו בתורה: בראשית ברא אלוקים את השמים וגו' – "בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתה" [רש"י], כי התורה היתה ראשית וסיבה לעולם, אשר קדמה לעולם תתקע"ד דורות [שבת דף פח:].

תלות זו שיש לעולם עם התורה, מוזכרת גם היא בפסוק הנ"ל דכתיב: מה אדיר שמך וגו' כי אראה שמך וגו' כפי שכתב המהרש"א: "כי אראה שמך – לא די שנתנית התורה לישראל היא לקיומה של עולם התחתון, אלא שהיא גם לקיומה של עולם האמצעי וכו' כי אראה שמך וגו' ירח וכוכבים וגו' – כי כן ויסוד שלהם הוא התורה שנאמר אם לא בריתי וגו' חוקות שמים וארץ לא שמת י וגו'".

שתי עובדות אלו דסתרי אהדדי – מצד אחד התורה כתכלית בריאת העולם, ומאידך אי התאמה לתורה בעולם הזה מרוב מעלתה, מהוות בעיה על עצם קיומו של עולם, שאם אין תורה אין עולם, מה א"כ הפתרון לזה?

את אותה תמיה, יש לשאול כלפי השראת השכינה במקדש, שגם עליה דיבר הפסוק הנ"ל: מה אדיר שמך על השמים – מפי עוללים ויונקים יסדת עוז וגו', כי אראה שמך וגו' ירח וכוכבים וגו', ופרש"י בתהילים [פרק י"ד ד"ה אשר תנה הודך על השמים] "ראוי שתתנהו על השמים, ואתה בענותך הגדולה יסדת עוז, מפי עוללים ויונקים השרית שכינתך במקדש".

כאמור אין העולם ראוי להשרות בו שכינה, ומאידך זאת היתה מטרת העולם, כדאיתא במדרש רצה הקב"ה להשרות שכינתו בתחתונים, הוי א"כ תרי עובדות דסתרי אהדדי, ומהוות בעיא על עצם קיומו של עולם כנ"ל, אמנם הפתרון לזה הוא שהקב"ה בענותנותו הגדולה הוריד את שכינתו, אך מה נגיד כלפי התורה?

ג. אמנם כשנדייק בסוגי' דשבת, נגלה שזוהי כל מהותה של נתינת התורה, להציג את הסתירה הזאת, ועל ידי זה גופא, תוכל התורה להתקיים בעולם הזה, והיינו שעל ידי שנשים לב לסתירה זו, נגיע להכנעה הראויה, שתעלה אותנו לדרגה שבה יש לנו שייכות לתורה, ויתבאר.

נקדים בג' מאורעות שהיו בתהליך קבלת התורה ומובאים בסוגיא דשבת:

[א] המאורע הראשון היה עם מלאכי השרת כשמשה רבינו עלה למרום, וטענו המלאכים ואמרו: "מה אנוש כי תזכרנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ" אמר לו הקב"ה למשה החזיר להם תשובה.

ניכר כאן מציאות שבה המלאכים טוענים שהתורה לא מתאימה לעולם, והקב"ה דורש ממשה רבינו שיחזיר להם תשובה בכדי שיסכימו שהתורה תינתן לו,

אמר לפניו רבונו של עולם מתירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם – פירוש: שינצחוני בהבל פיהם שהוא כולו רוחני, מוכן יותר להשיג דבר רוחני מכן אדם המוטבע בחומר [מהרש"א], אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה – פירוש: שנשמות הצדיקים צרורות בצרור החיים תחת כסא הכבוד מוכן הוא לקבל דברים הרוחניים ומושכלים, גם דברים נסתרים [מהרש"א].

אנו רואים שלא היתה כל אפשרות לקבלת התורה בלי שתהיה מענה לשאלה זו של המלאכים, על טענה זו ענה משה רבנו, וקבלו המלאכים את תשובתו, וממילא התורה ניתנה לו ולכלל ישראל, התשובה הניצחת שענה להם מופיע בגמ' שם בזה הלשון: ענה להם דכתיב אשר הוצאתיך מארץ מצרים למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם, לא יהיה לך אלוקים אחרים – בין העמים אתן שריון שעובדים ע"ז וכו' לא תרצח לא תנאף לא תגנב – קנאה יש בכם יצר הרע יש בכם, מיד הודו לו.

ולא מובן כ"כ על מה היה הוויכוח ביניהם, דמעיקרא מאי קא סברי, ולבסוף מה התחדש להם, ועי' מהרש"א שהם טענו כלפי הנסתר של התורה, וענה להם משה רבינו, שעל כל פנים הנגלה שבתורה אין לו שום שייכות בשמים וחייב הוא ליתן לבני אדם, אבל עדיין צ"ב: וכי לא ידעו שיש נגלה בתורה שאותו א"א לקיים אלא בעולם הזה?

[ב] במאורע השני מצאנו שאותו מצב חזר על עצמו עם השטן – דאמר ריב"ל בשעה שירד משה מלפניו, בא שטן ואמר ריבנו של עולם תורה היכן היא וכו', רבש"ע חיפשתי בכל הארץ ולא מצאתיה, אמר לו לך אצל בן עמרם הלך אצל משה, אמר לו תורה שנתן לך הקב"ה היכן היא, אמר לו וכי מה אני שנתן לי הקב"ה תורה, א"ל הקב"ה למשה משה בדאי אתה, אמר לו רבנו של עולם, חמודה תורה שאתה משעשע בה בכל יום אני אחזיק טובה לעצמי, אמר לו הקב"ה למשה, הואיל ומעטה עצמך תקרא על שמך, שנאמר זכרו תורת משה עבדי.

גם כאן, ישנו תהליך שבו השטן מבקש שהתורה לא תמסר, ומוטל על משה רבינו לענות לו, וגם כאן התשובה היא תמוה ביותר, כי היא לכאן בלתי תשובה – וכי מה אני שנתן לי הקב"ה תורה – , ובכל זאת היא מתקבלת, ומתגלה כתשובה ניצחת לא רק כלפי כלל ישראל, שע"י זכו לקבלת התורה, אלא זאת היא שהעלה את משה רבינו לדרגה שמכאן ולהבא תקרא התורה על שמו, זאת אומרת שאין מענה יותר נכון לטענת השטן, מאשר העדר תשובה זו לומר: "וכי מי אני".

ויתבאר שהאדם מצד עצמו אינו ראוי לקבלת התורה, אלא ע"י ביטול גמור המתגלם בביטוי "וכי מי אני", ואפילו שתשובה זו עלולה להיות שקרית, כשמדובר באדם שאינו אווז בדרגה כזו – משה בדאי אתה – אבל כלפי משה רבינו הראוי לאותה תשובה – אני אחזיק טובה לעצמי? – היא זאת שתעשה אותו כלי לקבלת התורה.

[ג] המאורע השלישי קרה בין המלאכים לעם ישראל, כשאמרו פה אחד נעשה ונשמע, ושם התגלה שבני ישראל תלויים בהסכמתם של המלאכים בנוגע לקבלת התורה, כביכול שהיא שייכת להם, כי המלאכים הם אלו שבאו למדוד באיזה דרגה של קבלת התורה אחזו בני ישראל ועד כמה היא שייכת להם, ואלו דברי הגמ' בענין זה: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו שישים ריבוא של מלאכי השרת, ולכל אחד מישראל קשרו לו שני כתרים, כיון שחטאו וכו' פירקום וכו' ואמר רבי יוחנן וכולן זכה משה ונטלן, אמר ר"ל עתיד הקב"ה להחזיר לנו – הרי לך שמלאכי השרת הם אלו שמדדו עד כמה אנו ראויים לאותה תורה – וכולן זכה משה – כי הוא ראוי לגמרי לקבלת התורה.

במאורע זו יש דבר עוד יותר משמעותי לגבי אותה שאלה הנ"ל, לבדוק האם התורה שייכת לישראל או לא, כי רואים אנו שקבלת התורה נהיית אפשרי רק כשבני ישראל התעלו למדרגת מלאכי השרת – מקודם עושה דברו ואח"כ לשמוע בקול דברו, התעלות זו היתה הכרחית לקבלת התורה, כמבואר במדרש – הלך אצל בני עשו אמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה וכו' עד שאמרו ישראל נעשה ונשמע, [ספרי וזאת הברכה], משמע שזהו התנאי ההכרחי לקבלת התורה, לקבל בלי לשאול.

ד. לביאור הדברים: יש להדגיש קודם, שאכן הפלא הזה של הרוחניות בעולם גשמי, נשאר פלא גם לאחר שזה הגיע לארץ, כאומרו ומפליא לעשות – קושר דבר רוחני בדבר גשמי [שו"ע אורח חיים סימן ו], כי אין לרוחני כל שייכות עם הגשמי, באיזו צורה שתהיה, משום שאין צירוף לנשמה עם הגוף, וגם אין צירוף לתורה עם העולם הזה, וגם לא לשכינה עם בית המקדש אילולי שהקב"ה בענותנותו החליט לשכון שם, וגם אם יקרה שיצליח האדם להתעלות, עדיין אין הוא בטוח במעלתו עד יום מותו [אבות ב].

בכדי להסביר את הענין, ננסה לעמוד על האחיזה שיש לאדם ברוחניות, לאחר שניתנה התורה לישראל, נביא לזה גמ' שמתייחסת לנקודה זו, דאיתא בברכות [דף כט]: אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שימש בכהונה גדולה שמונים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי.

בא הגמ' ללמד אותנו את גודל מעלת הזהירות, שנדע שאין לה גבול לא לפי מעלת האדם ולא לפי גילו, שהרי אפילו אדם גדול כרבי יוחנן כו"ג ששימש פ' שנים בבית קדשי הקודשים נפל, וכשנתבונן במעשה זו נראה לכאור' שהוא מופרך מלכתחילה, משום

שרבי יוחנן בהיותו כהן גדול הצטיין במעלת הזהירות, היות שכו"ג עלול לאבד את חייו ע"י מחשבה קטנה בקודש הקודשים, ואיך שייך א"כ שדוקא הוא ששימש פ' שנים בקודש הקודשים, נפל בענין הזהירות?

בנוסף מדרגת הזהירות היא הראשונה והפחותה שבעבודת האדם, כידוע מברייתא דרבי פנחס יאיר: תורה מביאה לידי זהירות וכו' זריזות - נקיות - פרישות - טהרה - חסידות וכו', ואין ספק שכהן גדול ששימש שמונים שנה ונכנס ויצא בשלום, אחז במדרגות יותר גבוהות מזו.

והשאלה מתעצמת, כשרואים מצד אחר בגמ' מעשה הפוך לגמרי, שקרה עם רבי אלעזר בן דורדיא, שרדף כל חיו אחרי עבירות חמורות עד ששם לב בשפלותו - אמר אין הדבר תלוי אלא בי - פירוש: רק בי תלוי לשוב אל ה' ולהיכנע אליו, הניח ראשו בן ברכיו וגעה בבכיה עד שיצאה נשמתו - פירוש שוויתר על כל עצמותו [כשהבין שגופו לא יוכל להתמודד עם מדרגת הכרה זו בה' ולהמשיך להתקיים, מהר"ל], יצאה בת קול ואמרה: רבי אליעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא [ע"ז דף יז].

וכאן אנו עוסקים עם אחד, שהינו סמל של ההפך הגמור של הזהירות, בהיותו רודף אחרי מעשים מגונים, והוא זה דוקא שהתעלה למדרגה גבוה, עד שמשמיא קראו לו "רבי", ושוב יש לשאול, איך שייך שהנחות שבמדת הזהירות יתעלה כ"כ, והמצטיין במדת הזהירות יפול עד כ"כ.

ה. ולביאור הדברים יש להקדים, הא דאמר ריב"ל, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו וכו' ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו [קידושין דף לב.], מדובר כאן על אדם שבא ללחום ביצרו, ואעפ"כ אין יכול לו, אבל מי שאינו מנסה להתמודד עם יצרו אין צד שה' יעזור לו, כי כך נקבע כוח הבחירה לאדם, שברשותו אפשרות לבחור ברע.

ואולי יבא אדם וישאל, מה לי אם ה' עוזר לי, ומה לי אם נצחתי את יצרי לבד, הרי סו"ס קיימתי את תפקידי על צד היותר טוב, מכיון שהיתה לפני אפשרות לבחור בטוב ואפשרות לבחור ברע, ובחרתי בטוב, וכי מה צריך לדעת יותר מזה?

אלא שיש כאן יסוד גדול: והוא שהאדם צריך לדעת שהרוחניות אינה מעלה שקשורה אליו, בהיותו כלוא בתוך גוף גשמי, ואם לא שהקב"ה בכבודו ובעצמו יבא לעזור לו, לא יוכל להתמודד עם יצרו, על אף כל הרצון הטוב.

על פי הקדמה זו, נבאר את המעשה דרבי יוחנן כו"ג מול המעשה דרבי אלעזר בן דורדיא, ונראה: שדוקא אצל רבי יוחנן כהן גדול שהיה במעלת כה עליונה, היה מקום לטעות ולחשוב שמצד רוממות מעלתו וקדושתו, בחירת הטוב נהיה בחירתו שלו, כביכול בלי שה' עוזר לו במיוחד, ואולי בזה הוא נפל, לעומת כן [רבי] אלעזר בן דורדיא ראה בחוש שהוא נחות מדאי בשביל להתמודד עם היצר, עד שנכנע לגמרי והסכים אפילו למות, ולוותר על גופו הירוד, הכרה זו היא זאת שהעלה אותו לדרגות הכי גבוהות עד שמשמיא קראו לו "רבי" אלעזר בן דורדיא.

ומה נעים הם, דברי שער הגלגולים, שכתב שהוא רבי יוחנן כו"ג הוא אלעזר בן דורדיא, כי בו התגלגל רבי יוחנן כו"ג, ולפי הנ"ל אלעזר בן דורדיא הוא התיקון של רבי יוחנן כו"ג, שע"י שנפל למדרגה שפילה ביותר אז הוא נוכח לדעת, "שאלמלא הקב"ה עוזרו לו אין יכול לו".

על פי זה יש לבאר את הענין דמתן תורה, שאלמלא בני ישראל לא התעלו לדרגה של מלאכי השרת, מעולם לא היתה תורה ניתנת להם, וכן אלמלא משה רבנו היה מחזיק טובה לעצמו, התורה לא היתה ראויה לו, וכן אלמלא משה רבנו יכל להחזיק בכסא הכבוד מבחינת הקב"ה עוזרו – בזה שהציג בפניהם את נשמות הצדיקים צרורות בצרור החיים תחת כסא הכבוד [כלשון המהרש"א] ומצליחים להתעלות גם לחלק הנסתר של התורה בדרגה של תורת המלאכים – אין יכול לו.

יוצא שהתשובה על מה אנוש כי תזכרנו, היא שהאדם ביכלתו לאחוז בדרגת מלאכים, משל וסמל לזה הוא יעקב אבינו שהוא בעל תורה כידוע, ואצלו המציאות היתה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

ו. על פי הנ"ל יש לבאר את חומרת הענין של לברך בתורה תחילה, שבגלל זה נחרב הבית וגלו ישראל מארצם

וכ"כ הטור [או"ח סימן מ"ז]

ברכת התורה מאוד צריך לזהר בה כדאיתא בנדרים וכו', דאמר רב יהוד' א"ר מי האיש החכם ויבן את זאת וגו', על מה אבדה הארץ דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו, עד שפירש הקב"ה בעצמו וכו' שלא ברכו בתורה תחילה.

וביאר שם הר"ן בשם רבינו יונה מהי הכונה שלא ברכו בתורה וז"ל: "עד שפרשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב, שלא היו מברכין בתורה תחילה כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה, ושלא היו עוסקין בה לשמה, ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה, והיינו לא הלכו בה, כלומר בכונתה ולשמה" עכ"ל.

והקשה הב"ח: למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונש גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחילה, שהוא לכא' עבירה קלה.

ותירץ וז"ל: דכוונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתינו בעמו ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה וכו', ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך, שהיתה השכינה ממש בקרבם וכו' והארץ כולה היתה מאירה מכבודו, ובזה יהיה קישור לפמליא שלך מעלה עם פמליא של מטה, והיה המשכן אחד,

אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם לידע הדינים לצורך משא ומתן, גם להתגאות להראות חכמתם, ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה וכו', עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה, והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה וזה היה גורם חורבנה ואבדתה וכו' עכ"ל.

ז. עד כאן התבאר שמסירת התורה, אינה שייכת לאדם גופני, אלא אך ורק לאדם שמוכן להתעלות כמלאכים, שזהו יסוד הענין דנעשה ונשמע, וכך צריך להיות באותם שמוסרים את התורה, שצריכים להיות נעלים מאוד בבחינת מלאכים, וכך מפורש בגמ' חגיגה [דף טו.] כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבקות הוא – אם דומה הרב למלאך ה' צבקות, יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו.

ומימות אבותינו לא פסקה ישיבה מישראל [יומא דף כח:], והיינו שמעולם לא הפסיק להיות חכמים הדומים למלאכים, וכך יהיה עד סוף כל הדורות, זוהי ההבטחה שלא תשכח מפי זרעו [שבת דף קלח:], אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלנו שבחר בנו מכל העמים ונתן לנו את התורה.

אודה לה' על שגידל אותי במקום אשר רוח טהרה נשף בו, ובמקום שבו נמסרה התורה ע"י אנשים קדושים ומרוממים בדרגת רוחנית.

אודה לנוות ביתי המסורה ובעלת עין טובה, שהניחני ועודדני ללמוד תורה.

אודה להורי היקרים, אבא שלי שיחי', ויבדלח"ט אימי היקרה אשר נתנו את נפשם לחנך ילדיהם ותלמידיהם.

אודה לחמי ולחמותי שבנו והשפיעו תורה ועבודה לקרובים ולרחוקים, אוהבים את הבריות ומקרבים אותם לתורה.

גם על זה אודה לבוראי על שנפל בחלקי חבל להאחז בה, הלא הוא דרך הקודש של "קרלין סטולין", אמרתי אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי.

אודה למורינו ראש הכולל שליט"א איש צניע ומעלי אשר משפיע לכולם תורה ועבודת ה' ואשר אני זוכה מזה הרבה שנים לקבל ממנו, תפילתי לה' שיצליח להמשיך לזכות את הרבים ושיהיה לו ברכה והצלחה בכל ענייניו.

קונטרס זה הינו סיכום הגמרא, עם פירוש רש"י ותוס', מתוך הסוגיא שלמדנו בדיבוק חברים בכולל.

כי ידוע הענין לסכס, כדאמר רב הונא אמר רב וכו' לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, ופרש"י – "לפי שמתקיימת גירסה שלה יותר מן האחרונה" [פסחים דף ג'] וכן בגמ' תענית [דף ה.] "ר"ל אמר אם ראית תלמיד חכם שלמודו קשה עליו כברזל, בשביל משנתו שאינה סדורה עליו".

ונקרא על שם "גמרא גמור" על פי הא דאיתא בביצה [דף כ"ד] "גמרא גמור זמורתא תהא", ומבואר בבניהו בן יהודע [אשר הבאתי במאמר] שלימוד התורה מועיל גם בלי שיש נפק"מ להלכה ועי"ש.

ויהי רצון מלפניך שתשוב ותרחם עלינו, ותביאנו לציון עירך ברינה, ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם.

שמואל אמזל

בענין "המאור שבו"

מבוא

הקדמה: לימוד התורה בכוחה להפוך את האדם מרע לטוב, וגם בכוחה להעצים את הרוע הנמצא בתוכו, עד שיהפוך אצלו לסם המות, המהפך הזה מרע לטוב או מרע לרע גמור, תלוי באופן שבו האדם מתייחס לרוע שבו.

א. אמר הקב"ה – הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו, שהמאור שבו מחזירו למוטב" [מאמר הפתיחה דאיכה רבתי המובא בספר מסילת ישרים פרק ה'], זוהי הבטחה מאת ה' שהתורה עצמה תעקור את הרוע הנמצא באדם, לו רק ירצה לגשת אליה,

ולא זו בלבד אלא אפילו בשעה שהיצר משתלט על האדם לנצחו, היא זו שתדאג לחלצו, כדתנא דבי רבי ישמעאל: "בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ", [קידושין ל:]. האבן מסמלת את הגוף והחומר, אצלו התורה תהיה כמים הממחים את האבן, הברזל מסמל דבר יותר חזק והוא כח השכל העיוני הבא להחטיאו בהרהור הלב, אצלו

התורה תהפוך לאש ותפציץ אותו, [מהרש"א].

אחרי הבטחה כזאת, נראה שאין מה לחוש מצד היצר למי שלומד תורה, אך עובדא היא שלפעמים התורה פועלת בצורה הפוכה, כי דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות, היינו דאמר רבא למיימינים בה סמא דחיי, למשמאילים בה סמא דמותא" [יומא דף עב:].

העצה איך לדעת מתי התורה עוקרת את הרוע שבאדם והופכת אצלו לסם חיים, ומתי היא פועלת להעצים את הרע עד שנהית אצלו סם המות, מפורשת מתוך הענין: "למיימינים סמא דחיי למשמאילים סמא דמותא".

אותו אחד המכונה "מימין" הוא אדם שבחר להיות כך מתוך הכרה, וכך גם המשמאיל בחר גם הוא להיות כך, כי התורה לא תקבע לאדם להימין או להשמאיל, אבל היא כן תשחרר אותו מהרע שבו אילו רק יחליט להימין.

במה דברים אמורים, באיזו גישה יש להתייחס על הרע הטמון באדם, האם

בשביל התורה, אז התורה תינתן לו במתנה, כדאיתא בנדרים [דף נ"ה]. ומדבר מתנה, כיון שעושה אדם עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה. [וכן מצאנו שם דף פ"א. הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה וכתב הר"ן שדעתם שפילה עליהם], הביטול הזה כולל את המ"ח קניינים שהתורה נקנית. עתה נבא לבאר את הענין.

א

משכהו לבית המדרש – עמא פזיזא

יתבאר שהתנאי לקבלת התורה וקיום המצוות, הינו ביטול רצונותיו

א. תנא דבי רבי ישמעאל: "בני אם פגע בך מנוול זה, משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ" (קידושין דף ל:).

וזל"ש המהר"ל: "שהרי התורה היא תכלית ליצר הרע, כי השכל יש לו מציאות בפועל, ולכן הוא גובר על היצר הרע שהוא ההעדר והוא הפך המציאות ומסלק ההעדר הזה" עכ"ל.

ומבואר כאן ב' דברים:

1) שהעצה היחידה בכדי לצאת משליטת היצר, היא להביא אותו לבית המדרש,

להחליט להיפרד ממנו ולמסור אותו לתורה כדי שהיא תטפל בו, ועל ידה יהיה נימוח וכו', ויהיה זה הדרך הישר המסומל על ידי ה"מין",

או להיפך להזדהות אתו ולהיות דבוק בו ולסרב למסור אותו לתורה, ואם אינו ברשות התורה, איך היא תוכל לבטל אותו, במצב כזה אם יבא אותו אדם ללמוד תורה, הוא ימצא את עצמו חשוף להעצמה עצמית מכוח נשמתו הניזונת מהתורה, אך היות וגם הרע דבוק בו ולא נמסר בידי התורה על מנת שתפריד אותו ממנו, גם הוא יתעלה ויתעצם ביחד עם נשמתו, עד שאותו לומד יהפוך לאיש רע מאוד, ותהפוך התורה אצלו לסם המות.

ואין הכונה שההכנה היא תנאי שמעכב בלימוד התורה, שהרי אמרו משכהו לבית המדרש, ובעת שהיצר הרע שולט אין מקום זמן לעשות הכנות, דבשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצר טוב [נדרים דף לב:].

וכן אין הכונה שיש קושי לגשת לתורה, כי קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו [דברים ל, יד], וכן אמרו זיר של ארון עדיין מונח הוא, כל הרוצה ליקח יבא ויקח [ימא דף עב:].

אלא הכונה: להיות מוכן להקריב את יצרו ולוותר עליו, זוהי מסירות נפש [כי האדם רואה ביצרו חלק ממנו].

קניית התורה תלויה ברמת ההתבטלות, ואם יזכה אדם לבטל את כל רצונותיו

בפחזותייכו קיימיתו, ברישא איבעיא לכו למשמע אי מצינו קבליתו ואי לא, לא קבליתו, א"ל רבא אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן תומת ישרים תנחם, הנך אינשי דסגיין בעלילותא כתיב בהו וסלף בוגדים ישדם" ע"כ.

והיינו שלפי שיטת הצדוקי היה צורך לחשוב ולבדוק קודם, אם מתאים לנו לקבל את התורה, ורק אז היה שייך להחליט אם לקבל אותה אם לאו, וענה לו רבא שהדרך הזאת לבדוק אם לקבל את התורה או לא, הוא בעצמו סילוף ובגידה.

הסיבה לזה היא: כמבואר במהרש"א, שאם יתחיל אדם לחשוב בדעתו, מיד יתערב לו דעת אחרת שהוא היצר הרע, ויסלף את האמת, וכך הדין לגבי הבנת התורה, שלא שייך להגיע אליה אלא ע"י שיתעסק בה האדם בביטול גמור, באופן שהתומת ישרים היא זאת שתנחה אותם.

ונראה: שזהו ג"כ הענין דמשכהו לבית המדרש, להכיר בזה שהתורה בעצמה תשפיע עליו, וכמאמר הגמ' דלעיל – שהמאור שבו מחזירו למוטב כנ"ל.

ד. דרך זו של ביטול גמור, הוא ג"כ תנאי לעשיית המצוות: כמבואר בכתובות [דף קיב.] "רב זביד כי הוה סליק לא"י לא

בלי שום הכנה מוקדמת לזה, ובביטול גמור בלי שום מחשבה.

2) שע"י לימוד התורה, היצר הרע יתבטל מעצמו בלי שום פעולה אחרת, משום שהשכל מבטל את ההעדף, וכוחו של תורה הוא זה שיפיל את היצר, כדאיתא במאמר הנ"ל: "הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו שהמאור שבו מחזירו למוטב".

ב. עצה זו ד"משכהו" יש להתייחס עליה, כהמשך לקבלת התורה, שנעשתה ג"כ בביטול גמור בלי מחשבה עצמית, כמבואר במהרש"א בשבת [דף פ"ח.] וז"ל: [בד"ה] מי גילה רז זה לבני – "וזהו דבר סודי, שהמלאך כולו רוחני ואין לו דעת אחרת כי אם לעשות רצונו יתברך ב"ה, והוא מוכן כאילו עשה, משא"כ האדם מחובר בגוף ונפש שיש בו גם היצה"ר ואינו מוכן לעשות רצון אביו שבשמים כי היצר הרע מסיתו לרעה, עכ"ל.

ג. עצה זו של ביטול עצמי, הינה גם תנאי להבנת התורה, כמעשה דההוא צדוקי שראה את רבא שהיה מעיין בשמעתתא, ומרוב שהיה שקוע בלימוד לא שם לב שלוחץ על אצבעו ונוזל ממנו דם.

"א"ל ההיא צדוקי לרבא: עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו עדיין

החיים, ושלא לשמה נעשה לו סם המות".

(3 ברכות [דף י"ז.] - העוסק שלא לשמה מוטב לו שלא נברא.

(4 בפסחים [דף ג.] כנ"ל - לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה וכו')

וברש"י ותוס' מבואר: שכל הסוגיות עולות בקנה אחד, שסמא דמיתא היינו לימוד שלא על מנת לקיים אלא לקנטר ולקפח את חבריו בהלכה, ולשמה היינו על מנת לקיים, וזה כולל ג"כ על מנת שאקרא רבי או שיכבדוהו,

לפ"ז המיימין הוא מי שלומד לשמה או על מנת שיקראו רבי, והמשמאיל הוא מי שלומד על מנת לקנטר.

אך נראה מרש"י: שישנה הגדרה אחת למושג לשמה ושלא לשמה, והגדרה אחרת למושג מימין ומשמאיל, ואלו הם דברי רש"י בסוגיא דשבת: למיימינים בה - עסוקים בכל כוחם וטרודים לדעת סודם כאדם המשמש ביד ימינו שהיא עיקרו,

והגם שכתב המהרש"א שכונת רש"י היא ללימוד לשמה, כפי שביאר רש"י בשאר מקומות מ"מ יש כאן הבנה מחודשת שדורשת הסבר.

ולביאור הענין, נקדים להביא כמה תמיהות שנראות לכאור' כפי העולה מהסוגיות:

אשכח מברא למעבר, נקט במצרא וקעבר, אמר ליה ההוא צדוקי, עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי בפזיזותייכו קיימיתי, אמר ליה דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה אנא מי יימר דזכינא לה.

ב

סמא דחיי - סמא דמותא

נראה לפי הנ"ל שהתורה פועלת להטיב את האדם בלי עזרתו, אך מאידך ראינו שהיא עלולה לפעול גם בצורה הפוכה: ד"אמר ר' חננאל בר פפא - מ"ד שמעו כי נגידי אדבר, למה נמשלה דברי תורה כנגיד, לומר לך מה נגיד יש בו להמית ולהחיות אף ד"ת יש במ להמית ולהחיות, היינו דאמר רבא למיימינים בה סמא דחיי, למשמאילים בה סמא דמותא" ע"כ [שבת דף פח:]

נראה א"כ שלא מספיק למשוך את עצמו לבית המדרש, והמאור שבו אינו בהכרח מחזירו למוטב.

ענין זה דסמא דחיי ודמותא, מופיע בעוד מקורות, [שנביא בסוף המאמר ונבאר יותר אך כאן] נצטט אותם בקיצור וננסה להבינם.

(1 סוגיא דשבת כנ"ל.

(2 בתענית [דף ז.] כתוב בנוסח אחר: "העוסק בתורה לשמה נעשה לו סם

והנה שכאן הוסיפה הגמ' להביא את המשל של המיימינים ומשמאילים. ויש לשאול מדוע הדוגמא של השמאל והימין מתאימים דוקא לשאת את תוכן הענין ולא הסתפקו בהנחה פשוטה יותר כמו הלומד לקנטר ביחס למי שלומד שלא לקנטר, או הלומד על מנת לקיים ביחס למי שלומד שלא על מנת לקיים.

ה' **עוד יש לשאול:** אם ללמוד לשמה נחשב להימין, ושלא לשמה נחשב להשמאיל, א"כ מה דינו של מי שלומד בלי שום כוונה?

ג

משכהו - חילך לאורייתא

אך כשנתבונן בעצם הענין דמשכהו, נראה שהוא מהווה בעיא מהותית על עצם הענין דהשפעת התורה, כי כידוע בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין [קידושין ל.], והיינו שהתורה אמורה לתבל את האדם ולתת לו את המינון הנכון איך להשתמש בתכונותיו, וע"ז נאמר המאור שבה מחזירו למוטב פירוש - דוחה אותו לכיוון טוב.

איך א"כ יש להסתכל על עובדא זו שהיצר הדבוק בגוף האדם אמור להימחות או להתפוצץ, שזה אומר לכאור' שהתורה שוברת את כוח היצרי.

א' **התמיה הראשונה** היא כנ"ל: דבגמ' קידושין מבואר: שבשעה שפגע בך המנוול, הדבר היחיד שצריך לעשות היא משכהו לב"ה, ואין כאן צד שהלימוד יהפוך לסם המות, אלא הפוך ע"י הלימוד היצר הרע נימוח מעצמו, ואילו בסוגי' דשבת מבואר שהלימוד לא מונע ממנו את בחירת להשמאיל.

ב' **עוד יש לתמוה:** שכיון שיש לתורה כוח לבטל היצר הקשה כאבן וכברזל, למה אינה מיישרת את המשמאילים, והופכת אותם למיימינים.

ג' **עוד צ"ב:** מדוע עזב רש"י את פירושו בשאר מקומות לבאר שלימוד על מנת לקיים הוא נקרא לשמה, וכתב פה ענין אחר לכאור', והגם שביאר המהרש"א שכונת רש"י היא למה שכתב במקום אחר, עדיין צ"ב למה שינה כאן מבשאר מקומות כנ"ל.

ד' **עוד צ"ב:** על הלשון מיימינים ומשמאילים, שהרי בשאר מקומות לא מוזכר אלא סמא דחיי ודמותא כדלהלן:

(1) בגמ' תענית כתיב העוסק בתורה לשמה נעשית לו סם החיים.

(2) בגמ' יומא [דף ע"ב.] כתוב וזאת התורה אשר שם משה זכה נעשית לו סם החיים, ושם לא מוזכר הענין של המיימינים, אלא הוראה בלבד להיזהר שלא תהפוך אצלו לסם המות.

וכן איתא בברכות: בכל לבבך - בשני יצרך ביצר טוב וביצר רע.

ועל כרחינו, אין הכונה שמהו ישבר בכוח האדם, ומה א"כ הביאור בזה?

ד

מיימינים - משמאילים

א. ויש לשים לב: על גוף המשל דימין ושמאל, שבו שני כיוונים מוצגים בפני אותו אדם: אחד המכונה ימין, והשני המכונה שמאל, ולא מדובר לא בתאוות הגופניות - אם אבן הוא, וכן לא בהרהורי עבירה - אם ברזל הוא, אלא בהחלטת האדם איזו השקפה הוא מוכן לאמץ,

במשל: האדם נמצא בפרשת דרכים, וישנו לפניו דרך המוביל לעיר ודרך שמרחיק אותו מהעיר,

ולפני שנבין את הנמשל, לדעת על איזו ספק עליו להחליט, יש לעמוד על **עצם המשל**, נשים לב שלא מדובר כאן על הליכה בדרך ימין או הליכה בדרך שמאל, אלא על עשייה "להימין" ועל עשייה "להשמאיל", ואין לזה פשר, דהגם ששייך עשייה להימין בזה שהאדם מתקרב למטרה, אך כשמדובר על ריחוק מהמטרה אין כאן שום עשייה דלהשמאיל, אלא הפוך העדר עשייה שנהיה מטעות ריקה מכל תוכן.

ואין זה נכון, דאדרבה התורה משתמשת בכוח היצרי, ורוצה בקיומו כידוע ממעשה דר"ל, [ב"מ דף פד.] שאמר לו רבי יוחנן חילך לאורייתא, ופירש"י - **כמה כוחך יפה לסבול עול תורה**, והיינו שלא רק שיצרו אינו מתנגד לתורה, אלא הוא עצמו הכלי שעל ידו לומדים תורה.

וכן איתא בשבת [דף סג:] על הפסוק - שמח בחור בילדותך וישמח לבך בבחורותיך וגו', ריש לקיש אמר עד כאן לתורה: שמח - בתלמודך ללמוד בשמחה ובטוב לב, וילך בדרכי לבך - לפי ראות עינך עכ"ל.

והיינו שדוקא בימי בחורותיך שיש לך נטיה ללכת בדרכי לבך, היא בדיוק העת להשתמש בכח זה ללימוד התורה כנ"ל, שנהיה מזה סם שמחייה.

וכן מבואר בספר צדקת הצדיק אות מ"ד: שהיצר הרע הוא כלי מוכן לתוקף אהבה ותשוקת דרישת האמת.

ובאות צ"ה כתב: שדור המבול היו ראויים לקבל את התורה אילו זכו, וביאר: שלכן מצינו שכתוב בתורה על דור המדבר זכרתי לך חסד נעורייך, שמדובר על **יצר הנעורים** המוזכר בדור המבול: "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" שע"י היצר הזה היו יכולים לזכות לקבל את התורה, וכך נהיה בדור המדבר שזכו להפוך את הרע של הנעורים לכלי מוכן לקבלת התורה.

ה

משכהו – קבל על עצמך עבדות

התשובה לכל השאלות הנ"ל היא: שקבלת תורה היא קבלת עבדות, עבדות היא על מנת לקיים, ואם לאו אין זו עבדות, כך גם קבלת התורה היא על מנת לקיים [כנ"ל ברש"י].

וכפי שאין העבד יודע מה האדון יבקש ממנו, כך גם המוסר עצמו לתורה אינו יודע מה יקרה עם יצרו, התורה היא זו שבאה לקראתו ומבטיחה לו, שהוא יעלם.

וזאת הכונה "אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ", פירוש – שהתורה בא לעזרת האדם הכבול ביצרו ואינו רואה איך יוכל להיחלץ ממנו, ומזמינה אותו ואומרת לו, אפילו אם אתה רואה אותו כאבן או כברזל, אני מבטיחה לך, שכפי שיש בבריאה כוח הממחה את האבן ומפציץ את הברזל, כך אצלי היצר נימוח ומתפוצץ,

אך ברור שההסתכלות הזאת היא מבחינת האדם לפני שחזר למוטב, אך אליבא דאמת לא נשבר כוח היצרי כלל וכלל אלא אדרבה "חילך לאורייתא", כי המאור שבו יחזירו למוטב.

ובל נחשוב שהסיבה שתלמוד תורה תשש כוחו של אדם [ממעשה דר"ל בב"מ דף פד.] היא משום שנשבר כוח היצרי שבו,

וכך הנמשל עוד יותר תמוה: דבשלמא למיימינים סמא דחיי, היינו משום שיש בהם עשייה של טוב, אבל במה שנוגע למשמאילים איך להבין, דממ"נ אם מה שלמדו נחשב להם ללימוד התורה, המאור שבו בעל כרחם יחזירם למוטב, ואם מה שלמדו אינו נחשב להם ללימוד התורה, איך שייך שזה יהפוך אצלם לסם המות?

ב. עוד צ"ב: מדוע מי שאינו לומד כלל אינו נחשב משמאיל, הרי מבואר בשבת [דף פח.] שאין קיום לבריאה בלי תורה כנ"ל: כדריש לקיש, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים את התורה אתם מתקיימים ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו ע"כ.

כי פשיטא שקבלת התורה מתבטא גם ע"י לימוד התורה, כי זוהי הכונה של נעשה ונשמע, שנקיים החיובים ע"י שנלמד מה שכתוב בה.

וא"כ מי שלא רוצה ללמוד את התורה הרי הוא בעצמו סיבה לחורבן העולם, כי מצידו אין קיום לעולם, וכך היה קורה באמת אלמלא שיש אנשים אחרים שמקיימים את העולם ע"י לימודם,

וא"כ יש לתמוה, במה מי שלומד שלא לשמה הוא יותר רע ממי שאינו לומד כלל?

ב. ללמוד תורה – להתחבר לתורה

ההתייחסות לקבלת התורה כקבלת עבדות, מסבירה מדוע "על מנת שיקרא רבי", אינו מעכב בקבלת התורה, מכיון שהעיקר הוא שיקבל על עצמו עבדות להיכנע לתורה ולעשות ככל הכתוב בה הן במצוות הן בהנהגות, לכן התגובה של הנפש הבהמי אינה צד בקבלה זו, כי כאן השכל מדבר ואומר נעשה ונשמע.

לעניינו יש להבהיר שסוגיות הנ"ל לא עוסקות באיך ללמוד תורה, אלא איך להתחבר לתורה, כי מי שמחובר לתורה הוא דבוק לטוב והתורה תגדל אותו, והיא תהיה בשבילו סמא דחיי.

ולהיפך מי שדבוק בהעדר אינו שייך לתורה והסיבה שהתורה לא תגדל אותו הוא משום שאינו מקבל את התורה.

ג. נעשה ונשמע

האופן איך להיות מחובר לתורה הוא ע"י "נעשה ונשמע" שהוא ללמוד על מנת לקיים [הגם שנפשו הבהמית דורשת שיכבדוהו, כי סו"ס דעתו לקיים], ומי שלומד שלא על מנת לקיים, לא התחיל אצלו קבלת התורה משום שאינו נכנס לגדר "נעשה ונשמע".

ד. אינה מיישרת את המשמאל

ונראה לפ"ז ליישב מדוע התורה מבטלת את המנוול ולא מיישרת את המשמאל,

אלא אדרבה משום שבאהבתה תשגה תמיד [משלי ו יט] – בעבור אהבתה תהיה שוגג בשאר עסקיך [רש"י].

א. עבדות

יסוד זה של קבלת העבדות מופיע בבית הלוי פרשת יתרו על הפסוק "והייתם לי סגולה" וכתב שקבלת התורה משמעותה – שבני ישראל מכרו את גופם להשתעבד לכל החיובים של האדון ברוך הוא.

וכך הקשה הבית הלוי: ידוע דעת הרמב"ם שהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב לא חל עליו החיוב והשעבוד כלל, א"כ ישראל שקיבלו על עצמם החיוב קודם שידעו את הפרטים איך חל עליהם החיוב.

ותירץ הבית הלוי: דאע"ג דהמקבל על עצמו לעשות כל מה שיאמר פלוני, לא חל החיוב, מ"מ הרי יכול כל אחד למכור את עצמו לעבד לחברו, והמוכר עצמו לעבד אינו מקבל עליו שום חיוב רק מקנה גופו לרבו ובזה שפיר חל הקנין, וכיון דהגוף נעשה של הרב הרי ממילא מחויב לעשות כל מה שיאמר הרב, ומש"ה חל הקבלה על ישראל, דהם לא קיבלו על עצמם את התורה בגדר חיוב ושעבוד, רק הקנו את גופם להתורה ולעבודתו.

והביאור לזה הוא על מנת לקיים, אבל בסוגיא דשבת באה הגמ' ללמד אותנו את **ההשקפה שעל ידה מגיעים לסמא דחיי, והיא להיות "מימין"**.

וכשרש"י כתב שלומד בכל כוחו אינו בא לשלול שמי שמתעצל אינו שייך לסמא דחיי, שהרי תוס' בפסחים כתב שם שמי שלומד מתוך עצלות הרי זה נחשב מתוך שלא לשמה בא לשמה, אלא כוונתו שההשקפה של המיימין היא ללמוד בשביל לקיים, שע"י זה יגיע למצב שילמד בכל כוחו בשביל לדעת את סודה.

וכך מדויק בפ"ה הנ"ל בשבת [דף סח:]: כפי שהוסיף שם רש"י - עסוקין בכל כוחו וטרודים לדעת סודה כאדם המשתמש ביד ימינו שהוא עיקר הפירוש, כפי שעיקר כוח האדם הוא ביד ימין, כך את עיקר כוחו צריך להשתמש ללימוד התורה.

וכך מבואר בבאר מים חיים [או בסידורו של שבת ולא מצאתי שוב את המיקום] "בראתי לו תורה תבלין" היינו בתנאי שישים את כל כוחו בלימוד התורה.

וכך משמע ברש"י על תהלים [פרק ק"ט פסוק קכ"ז], וזל"ש: "עוד ראיתי נדרש באגדה דאדם פנוי וטיילן העושה תורתו עיתים מפר ברית שאדם צריך להיות יגע בתורה כל שעות היום" עכ"ל. דמשמע שהוא שייך לברית אלא שמיפר אותו, אבל אותו שמשמאל אינו שייך לברית כלל ועליו נאמר מוטב לו שלא נברא (ברכות א, ז).

משום שהמנוול מחובר לשכל הוא התורה, לעומת כן המשמאל מחובר להעדר.

וזאת הסיבה שאין צורך בשום הכנה אחרת מאשר משכהו לבית המדרש.

לפ"ז אין מציאות כזאת שיבא אחד שאינו לא מיימין וגם לא משמאל, כי אפילו אם ילמד בלי כוונה, לו רק יסכים לקיים, הרי הוא כבר מחובר לתורה, והמאור שבו יחזירנו למוטב, כפי שכתב תוס' בכתובות [דף סג.] "ודרך ההולך ללמוד שנעשה אדם גדול".

ה. על מנת לקיים

על פי זה יש לבאר את חילוקי לשונות בין גמ' תענית ויומא לגבי סמא דמותא, דבגמ' תענית ביאר רש"י שהכונה היא - שאינו לומד לשמה, ובגמ' יומא כתב רש"י - שלומד שלא על מנת לקיים.

וכאן בגמ' שבת [בד"ה למיימין] הוסיף רש"י - עסוקים בכל כוחם וטרודים לדעת סודה כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא עיקר.

וביאר המהרש"א - שכוונת רש"י ללמוד לשמה כמו שביאר במקום אחר, שצ"ב למה רש"י הפליא כאן לבאר דבר שלא באר בשאר מקומות.

ונראה בפשטות: שרש"י נצמד לענין, כי בשאר מקומות לא מוזכר אלא סמא דחיי ודמותא כדי להזהיר שילמד לשמה,

ביאור: העולם הנראה לעינינו הוא גשמי ומתגלה כ'יש', הצדיקים הדבוקים המטרה יודעים להראות שהוא אֵין כפי האמת, והיינו שע"י התורה מתגלה האין שביש, ואין לך ביטול היצר גדול מזה [וכתב שלכן הם נקראים עיני העדה, משום שרק דרכם אפשר לראות את המציאות האמיתית].

התורה נקראת אור ביחס למציאת השקרית הנקראת חושך, כמבואר במדרש על הפסוק "וחושך על פני תהום" זה מלכות יון שהחשיכו עיניהם של ישראל לבטל את הסתכלות האמיתית שמגיע לאדם ע"י לימוד התורה, לעומת כן התורה נקראת בפסוק "ותורה אור".

וכלפי זה נחשבת התורה לסמא ד'חיי' משום שהמציאות האמיתית היא החיים שיש לה קיום לנצח, משא"כ היצר שנועד למיתה, החיבור אליו הינו סמא "דמותא".

ז

סמא דמותא

עתה נבאר לפי הנ"ל מדוע הלומד לקנטר נהיה רע יותר ממי שאינו לומד כלל.

ויש להקדים: דמה שנראה לנו שרק לשכל משפט הבכורה, בהיות היצר הרע העדר וההפך המציאות, ושאינו תופס מקום באמת, לעומת השכל שיש לו מציאות בפועל, וגובר על היצר הרע, אך

הזכרנו לעיל שאין התורה פוגעת בכוח היצרי שבוא אלא אדרבה היא מועילה לו להשתמש בו לטוב עתה נבאר יותר.

ו

אם אבן נימוח – גילוי האין שביש

גמ' נדרים [דף ט.]. במעשה דאותו נזיר שפחז עליו יצרו וביקש לטורדו מן העולם, אמר לו – רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שהוא עתיד להיות רימה, העבודה שאגלחך לשמים.

ויש ללמוד מכאן שהיצר מתדמה כאילו שהעולם הינו מציאות נפרדת ששייך לומר עליה שהיא שלו, אבל האמת הוא שאין העולם מציאות נפרדת אלא ביטוי לתוכנית אלוהית – לה' הארץ ומלואה,

הפתרון כלפי היצר, הוא להקהות את שיניו ולומר, לא לך העולם אלא לו – לה', ושוב לא יוכל להתגאות ולתפוס עמדה בדבר שהוא באמת לא שלו, וכך התנהג אותו נזיר, ונשבע שיגלח לשמים.

האדם המושלם אינו רואה את העולם כמציאות עצמאית, אלא כרצון ה', כפי שמבואר בספר הקדוש בית אהרן בכמה מקומות, שה' ברא את העולם יש מאין והצדיקים הופכים את היש לאין, ושם מבואר שהכוונה הוא שמחברים את הכל לה'.

לעומת זאת אותו משמאל שלומד תורה, מאחר ואין ברצונו למסור את יצרו אליה, אלא מעדיף לשמור אותו לעצמו בקנאה, הרי שהרע נשאר חלק מעצמיותו, ונמצא שבעת שהתורה תגדיל אותו בגלל נשמתו הגבוהה, הוא [הרע] יתעצם, עקב זה שהוא ויצרו אחד.

יסוד זה כתוב בבניהו בן יהודע על הגמ' יומא דף ע"ב וז"ל: "נעשה לו סם מיתה כי נמצא מערב עם התורה שהיא חיים סטרא דמסאבא."

וכך מבואר גם באור החיים הק' פ' קורח פסוק א' וז"ש "נמצאת אומר כי ענף הקדושה יהפך לרעה ויהיה הודו לו למשחית רח"ל" ע"ש.

ב. משולה לאש

כי דברי תורה משפיעים את האדם בע"כ ומשנים אותו כדאיתא במדרש ספרי דברים פסקא שמג

"מימינו אש דת למו" - מגיד שדברי תורה משולים באש, מה אש קרוב לה אדם נכוה רחוק ממנה צונן, כך דברי

וזה דברי המהר"ל: "אמנם יש לך לדעת כי דבר זה יובן על אמיתתו כאשר תדע כי אין הדברים האלו אמורים רק באותם בני אדם הנבדלים מן התורה מכל וכל, ואין להם שיתוף וחיבור אל התורה, והם מן אותם עם הארץ שאמר עליהם ר"ע שאומרים מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור, הם שנבדלים לגמרי מן התורה, והם נחשבו כבהמות נדמו, אבל אותם שיש להם חיבור אל תלמידי חכמים נחשבים כמשפט ת"ח כי המחובר לדבר הרי הוא כמוהו וכו'" עד כאן דבריו.

כל זה נכון רק בעידן שליטת האמת, אבל בזמן שהשקר שולט הרי זה בדיוק הפוך, כי בשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצ"ט [נדרים דף לב:].

וכך מבואר במהר"ל במקום אחר שהרע יש לו קיום בעולם והביטוי שלו הוא מלכות אדום, הנקרא מלכות הרשעה.

[ומבואר ג"כ במהר"ל שהחטא אצל ישראל נגרם מכוחו של עשו, ולכן ביה"כ שולחים לו בחזרה את העוונות שלנו - שלו, ע"י שעיר המשתלח, מכיון שהוא זה שמחטיא אותנו, לכן (במידה שאין אנו מזדהים איתם), העוונות שלו הם.

וכך איתא ברש"י פרשת חוקת פרק כ' פסוק כ"ג ד"ה על גבול ארץ אדום: מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשיו הרשע נפרצו מעשיהם וכו'].

נראה מכך שכוח העדר הוא כוח פעיל ושייך ח"ו להידבק אליו.

א. התעצמות היצר

אלא שיש להבחין בין מי שמזין את הרע למי ששב ואינו עושה, הבחנה זאת היא כל מה שמבדיל את ה"משמאל" שאינו לומד תורה מה"משמאל" הלומד תורה,

כי בעוד שאותו שאינו לומד נשאר בבהמיותו, והגם שימשיך להתקלקל כי אין לו תורה תבלין, ועל אף שעל כאלו אנשים נאמר - ראוי לקורעו כדג [פסחים דף מט:], מ"מ אין ביכולתו לקלקל אלא כפי כוחו¹.

---

¹ מדברי המהר"ל בבאר הגולה באר השביעי על מימרא דר"א בפסחים דף מט: אמר ר"א עם הארץ מותר לנחרו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת.

עוד יש להבין מה שאמר בלעם: "את שבעת המזבחות ערכתי וגו' [במדבר כב ד] ועי' רש"י: אמר לפניו, אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות, ואני ערכתי כנגד כולן עכ"ל.

והרי זה תמוה משום שכל מטרתו היתה לקנטר, ואם כך אין כאן מזבחות כלל ונוח לו שלא נברא.

אלא שבדיוק כאן מבואר נקודת ההבחנה בין השלא לשמה הפסול, לשלא לשמה שעל ידו מגיעים ללשמה.

השלא לשמה הפסול הוא שלא על מנת לקיים, והיינו שבו האדם מנותק מהמעשה שעושה, והרי זו פעולה בלי כל משמעות, בניגוד לזה השלא לשמה שממנו מגיע ללשמה, הוא מעשה שאליו מרגישים מחוברים, ובו הלומד מודע שמתעסק עם תורת ה', אך יש לו גם שאיפה שזה יביא לו כבוד.

כך גם כאן בלק ובלעם לא היו מנותקים מעצם הקרבת הקרבנות לה', ולכן חשב בלעם שגם הוא הקריב לה' שבע מזבחות וכך הוי באמת, כי את החשבון שעשה לעצמו שיוכל על ידי זה להרע לישראל, לא היה בו במה לפסול את הקרבן, ואדרבה היה כאן בחינה של מתוך שלא לשמה בא לשמה, שהתגלם ע"י רות המואביה.

תורה כל זמן שאדם עמל בהם חיים הם לו - פֶּרַשׁ מהם ממיתים אותו. מה אש משתמשים בה בעולם הזה ולעולם הבא, כך דברי תורה משתמשים בהם בעולם הזה ולעולם הבא. מה אש כל המשתמש בה עושה גופו רושם, כך דברי תורה כל המשתמש בהם עושה גופו רושם מה אש עמלים בה ניכרים בין הבריות, כך תלמידי חכמים ניכרים בהילוכם ובדבורם ובעטיפתם בשוק.

ח

שלא לשמה - לקנטר - לשמה

א. שלא לשמה

מקור הענין דיעשה אדם שלא לשמה הוא מגמ' נזיר [דף כג:]: אמר רב יהוד' אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמן שמתוך שלא לשמן בא לשמן שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק הרשע זכה ויצאה ממנו רות, והקשה תוס' - הא אמרינן בעלמא [ברכות יז:]: העוסק במצוה שלא לשמה נוח לו שלא נברא, ותירץ - דהתם מיירי שעוסק בתורה שלא לשמה לקפח אחרים, והכא קאמר שעוסק בתורה שלא לשמה להתגדר ולקנות שם.

אך עולה כאן קושיא מיניה וביה, כי כל מטרתו של בלק היתה למחוק את כלל ישראל, ואין לך לקנטר גדול מזה.

שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו, ובאמת זה טעות מפורסם, ואדרבה כי זה עיקר מצוות לומד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעין בדמו ומאחר שנהנה מהתורה הוא נעשה דבוק לתורה וכו' ומודינא דהלומד לא לשם מצוה רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה" עכ"ל.

ט

גמרא גמור זמורתא תהא

יתבאר שכוח הלימוד, שייך גם בלומד שלא אליבא דהלכתא.

איתא בגמ' ביצה תחילת פרק אין צדין: רשב"ג אומר לא כל הביבין שוין זה הכלל מחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר צידה מותר.

ושם מוסבר באריכות מה נחשב מחוסר צידה ומה לו, לבסוף הביאה הגמ' את מימרא דרב יוסף א"ר יהוד' אמר שמואל הלכה כרשב"ג, אמר ליה אבי הלכה מכלל דפליגי, אמר ליה ומאי נפקא לך מינה, אמר ליה **גמרא גמור זמורתא תהא**, ופרש"י - משל שוטים הוא וכו' גמרא גמור אומר לתלמיד שוטה למוד הן אמת הן שבוש ויהא לך לזמר ושיר עכ"ל.

ב. לקנטר

אין הכונה שבאופן נקודתי השתמש בלימודו כדי לקנטר, אלא מדובר על לימוד שאין לאדם כל חיבור אליו כנ"ל וכל מטרתו אינה אלא לקנטר, ואינו רוצה בלימודו, ועיקר הנקודה שבו היא לימוד שלא על מנת לקיים כנ"ל ברש"י ותוס',

דאל"כ תקשה הא דאיתא בקידושין [דף נב:] לאחר פטירתו של ר"מ אמר להם רבי יהוד' לתלמידיו אל יכנסו תלמידי ר"מ לכאן מפני שקנטרנים הם, ולא ללמוד תורה הם באים, אלא לקפחני בהלכות, ופרש"י - להודיע שהם חריפים ואין עומד כנגדם.

והרי ברור שהיו תלמידי ר"מ לומדים תורה לשמה אלא כלפי בית מדרש דרבי יהוד' מדובר, ואולי היה להם ענין בכך כדי לשמור על מעליותו של תורת ר"מ ואכמ"ל.

ג. לשמה

האם הלומד ונהנה מעצם הבנת לימודו נחשב לשמה או לא?

וז"ל האגלי טל בהקדמתו: "זמדי דברי אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה הקדושה ואמרו, כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו, אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות

לשמה, וסמא דמותא נאמר על תורה שלא לשמה, ועל אף שבכל מקום הסביר תוס' קצת אחרת מרש"י, מ"מ הכיוון הסופי הוא שלשמה היא על מנת לקיים ושללא לשמה הוא שלא על מנת לקיים.

1. תענית דף ז.

תניא ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם החיים וכו' וכל העוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המות.

רש"י: וז"ל לשמה משום כאשר צוני ה' אלוקי ולא להיקרות רבי.

תוס': וז"ל - וקשה והלא אמרינן בפסחים [דף ז:] לעולם יעסוק אדם בתורה אע"ג שאינה לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה היינו כלומר כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו, ומזה שאמרינן הכא כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשה לו סם המות היינו מי שלומד לקנטר עכ"ל.

ויש לשאול:

א. איך רש"י יתרץ את הגמ'

פסחים?

ב. מה פירוש על מנת לקנטר?

2. והנה שמבואר יותר ברש"י בגמרא ברכות [דף יז.] מרגלא בפומיה דרבא וכו' וכל העושה שלא לשמה, נוח לו שלא נברא.

וזה תמוה: משום שכל הענין מוסבר היטב חוץ מפרט זו, ומה שייך לומר שלמד בלי להבין כאותו תלמיד שוטה שלא משנה לו אם אמת אם שבוש.

וע' בספר בניהו בן יהוידע שמסביר באופן אחר לגמרי, וז"ל: "נראה לי בס"ד הכונה זו בעסק התורה יש שתי תועליות. האחת הוא שיודע המעשה אשר יעשה לפום דינא, השניה שבזה הלימוד מזמר עריצים הם הקליפות, ואם לומד הלכתא למשיחא או פלפול דליכא מינה נפקותא לענין דינא, אין בו התועלת הראשונה אלא רק תועלת האחרונה שהיא לזמר עריצים, ולכן כשאמר לו כאן למאי נפקא מינה, השיב לו גמרא גמור זמורתא תהא, רצה לומר אף על גב דליכא נפקותא לפום דינא יועיל לימוד זה לזמר עריצים", עכ"ל.

והן הן הדברים שהלימוד עצמו מחזירנו למוטב, אלא שכאן התחדש דאפילו אם לומד בלי נפקותא, יהפוך לטוב.

מקורות

נצטט כאן את המקורות בתלמוד שמוזכר את הענין דסמא דחיי ודמותא, והאופן שבו רש"י ותוס' מבארים אותו.

נקדים שהכיוון שרש"י ותוס' נתנו לנושא זה הוא, שסמא דחיי נאמר על תורה

מתכוון לשום רעה אלא מתוך עצלות וכו' עכ"ל.

ומבואר דלקנטר הוא כשאינו לומד על מנת לעשות אלא לקפח חבירו בהלכה. וא"כ צ"ב – מה השייכות בין הנושא דלקפח – לענין דלומד שלא על מנת לעשות.

ונראה בפשטות: דלומד על מנת לעשות לא גרע משאקרא רבי, או שיכבדוהו, כי הסיבה שרוצה לקנטר את חברו, היא גם כן כדי שיכבדוהו, אלא שצ"ל שכאן מדובר שלא לשמה כלל שאינו מתכוון לקיים אלא משתמש בתורה לצורך עצמו. ועל כזה אדם נאמר בגמ' ברכות נוח לו מלא נברא.

ונראה שזוהי כוונת רש"י:

דחילק [בגמ' ברכות] בין לומד לקנטר [והיינו שלא על מנת לקיים] לבין לומד על מנת שיכבדוהו ולא הזכיר שאקרא רבי, ואילו בגמ' תענית כתב רש"י: "כאשר צוני ה' אלוקי ולא שאקרא רבי, משמע דעל מנת שאקר רבי הוא לא רצוי,

ונראה שגם ב-על מנת שאקרא רבי יש להבחין בין אחד שזוהי כל מטרתו ואין ברצונו לקיים, והרי הוא שווה לאותו אחד שלומד על מנת לקנטר, לבין אחד שרוצה בלימודו ומבקש גם שיקראו רבי, שעליו נאמר מתוך שלא לשמה בה לשמה, וזוהי ישוב הסתירה ברש"י.

וז"ש רש"י: "פירוש שאינו לומד כדי לקיים אלא לקנטר, דבפרק מקום שנהגו אמר רבא רמי כתיב עד שמים חסדך וכתוב מעל שמים כאן בעוסק שלא לשמה וכו' והתם איירי במקיים כדי שיכבדוהו וכן משמע בירושלמי דפרקין עכ"ל.

ופירוש רש"י הוא כתוס' בסוגי', שעל מנת שיכבדוהו הוי סמא דחיים, ואפילו שלא הזכיר שם רש"י – כדי שיקרא רבי, אין לכאו' סיבה לחלק.

[וכך הסביר ג"כ תוס' בברכות: וז"ש וי"ל דהכא מיירי שאינו לומד אלא לקנטר חברו והתם מיירי שלומד על מנת שיכבדוהו].

וצ"ב:

דלפ"ז רש"י דברכות סותר את רש"י דתענית, ועוד דלמה התערב פה הענין של שלא על מנת לקיים, בענין דלקנטר.

3. לקנטר

וז"ל תוס' בפסחים [דף נ: על הגמ' הנ"ל רבא בשם ר"מ רמי כתיב וכו' כאן בעושים לשמה כגון בעושים שלא לשמה]: "תימה דרב גופיה אמר בברכות כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא.

ואור"י: דהתם מיירי כדי להתייהר לקנטר ולקפח את חבירו בהלכה, ואין לומד על מנת לעשות, אבל הכא מיירי דומיא דההוא דלעיל יש שפל ונשכר דלא עביד כוליה שבתא ולא במעלי שבתא שאין

סמא דחיי למשמאילים בה סמא דמותא עכ"ל.

ופירש"י וז"ל למיימינים בה עסוקים בכל כוחם וטרודים לדעת סודם כאדם המשתמש ביד ימינו שהוא עיקר.

וע' במהרש"א שכונת רש"י היא כבשאר מקומות שלומד לשמה, וצ"ב - א"כ למה הפליג רש"י לבאר שלומד בכל כוחו לדעת סודה.

וכבר התבאר במאמר שהיות שהגמ' באה לתת לנו השקפה הראויה מה זה להימין ומה זה להשמאיל, לכן הוסיף כאן רש"י לבאר - שדרך המיימין לטרוח בכל כוחו לדעת סודה, ובא המהרש"א להודיע שכונת רש"י שלומד לשמה ולא בא רש"י לחלק על מה שאמר במקומות אחרים.

6. ומה שכתב תוס' בפסחים שהמתעצל בלימודו הוא "שלא לשמה מהסוג שיבא ללשמה, עניינו כעין שאקרא רבי או שיכבדוהו, שלומד על מנת לקיים".

4. וכך מוכח מרש"י ותוס' ביומא [דף עב:], שהלא לשמה הלא רצוי הוא היכא דלומד שלא על מנת לקיים.

דאמר ריב"ל - מאי דכתיב וזאת התורה אשר שם משה, זכה נעשה לו סם החיים לא זכה נעשה לו סם מיתה ע"כ.

וז"ל רש"י: **זכה ללמוד לשמה ולקיימה,**

וז"ל תוס' ישנים: לא זכה תהוי ליה סמא דמותא כגון שלא לשמה, ואיכא נמי שלא לשמה דמתוכה בא לשמה וכו' והאי שלא לשמה דהכא כגון שעוסק ואינו מקיים כלל, ואינו לומד אלא להתגדר ולקנטר את חבירו ועליה אמרינן בפ"ב דברכות נוח לו שלא נברא עכ"ל.

5. סמא דחיי ודמותא

עוד מוזכר הענין דסמא דחיי ודמותא. **בשבת** [דף פח:]: א"ר חננאל בר פפא מ"ד שמעו כי נגידי אדבר, למה נמשלה דברי תורה כנגיד לומר לך מה נגיד יש בו להמית ולהחיות אף ד"ת יש כח להמית ולהחיות, היינו דאמר רבא למיימינים בה

מפתחות

- מבוא למסכת כתובות .....ג
- פרק ראשון בתולה נשאת .....כג
- פרק שני האשה שנתארמלה .....מט
- פרק שלישי אלו נערות .....סז
- פרק רביעי נערה שנתפתתה .....צ
- פרק חמישי אע"פ .....קיד
- פרק שישי מציאת האשה .....קמו
- פרק שביעי המדיר את אשתו .....קנה
- פרק שמיני האשה שנפלו .....קעא
- פרק תשיעי הכותב לאשתו .....קפא
- פרק עשירי מי שהיה .....קצט
- פרק אחד עשר אלמנה ניזונית .....רמו
- פרק שנים עשר הנושא את האשה .....רכו
- פרק שלשה עשר שתי דיני נזירות .....רלב

מבוא למסכת כתובות

הנושאים המרכזיים הנוגעים לענין כתובה הינם שלושה :

הראשון הוא לגבי טענת בתולים ומחולק לשתיים

(1) טענת בתולים לאסור על עצמו (2) וטענת בתולים כלפי חיוב ממון.

השני הוא חיובי הכתובה,

השלישי קנייני ממון שיש לאשה.

א

טענת בתולים

טענת בתולים: היא, פתח פתוח, או טענת דמים לנערה אם אינה ממשפחת דורקטי [שאינן להם דמים] או שנאבדה המפה, וטענת דמים היא טענה מבוררת יותר [רשב"א], כי לגבי פ"פ אולי לא קים ליה, וביאור לא קים ליה - היינו דאינו בקי לדעת אם פתחה היה נעול או סגור, כהוא מעשה דאמרו ליה מבירכתא חביטא ליה, וישנו עוד חשש שמעורר את המשמעות של טענת פ"פ, והוא דחיישינן דלמא היטה בטעות, אבל זהו חשש רחוק, וכפי העולה מהסוגיא לא על זה מתבסס הא דאמרינן דאולי לא קים ליה, ונבאר במקומו, אך נביא לכהן אחד מההוכחות:

דנחלקו בברייתא [דף ו:ו] אי שרי למיבעל בתחילה בשבת, דתניא - הכונס את הבתולה לא יבעול בתחילה בשבת וחכמים מתירין, וקסבר רבה מאי חכמים ר"ש דאית ליה דבר שאין מתכוון מותר, וחולק עליו אביי, ולדעתו יש כאן פסיק רישיה שעליו מודה ר"ש, מיהו לפי רבה אין זו פסיק רישיה משום שיש אנשים שהם בקיעים בהטייה, ומזה שנחלקו אי הוי פסיק רישיה או לא, מוכח שהמציאות דהטייה אינה דבר מוסכם והוי לכו"ע דבר רחוק, מסתבר שכשאמרו דפ"פ לא קים ליה לא התכוונו על הטייה, אלא על המומחיות לדעת מה נחשב פתוח ומה לא כנ"ל, מובן לפ"ז שטענת דמים היא טענה מבוררת יותר, דאם החשש כלפי פ"פ הוא שמא יטעה, יש לחשוש כמו כן כלפי טענת דמים, שמא יטעה.

ומדובר באופן שטוענת עדיין בתולה הייתי או שבא עליה מן הארוסין [תוס'], ולגבי בוגרת נחלקו רש"י ור"ח [דף י. ודף לו:ו] איזה בתולים כלו לה ואין לבעל טענה עליהם, האם טענת

דמים או טענת פתח פתוח, ונפק"מ לאסור על עצמו, אבל אינו מפסידה ע"י כך כתובה, ולכו"ע מקבלת מאתיים, מדפליגי ת"ק ור"מ אי מוכת עץ כבוגרת דכתובתה מאתיים או כבעולה דכתובתה מנה [דף יא:].

1) לאסור אותה: בעינן שיהא חד ספיקא, כגון שתהיה בת כהן או שהתארסה פחותה מבת ג' שנים ואילך, מיהו תקנו לכל בתולה לינשא ביום רביעי, אפילו לשאר נשים שאין בהן אלא ספק ספיקה, כדי שעל ידי כך יתברר הדבר שאולי נבעלה ברצון ואסורה לו [רש"י], או משום דלא פלוג רבנן בתקנתם [תוס'], ואם טוענת עדיין בתולה אני יש לבדוק אם קים ליה, דיש לחשוש שאולי היה זה בהטייה בלי דעת.

2) להפסיד לה כתובתה: אם הודתה לו שנאנסה, אלא שטוענת שהיה זה לאחר ארוסין ונסתחפה שדהו, נחלקו רבי יהושע ור"ג חזקתו דמי עדיפא, האם חזקת הגוף שלה שהיתה שלמה עד הרגע האחרון והיינו לאחר ארוסין, או חזקה דהשתא שיש לבעל בצירוף חזקת ממון, אבל אם לא הודתה לו כבר, אדם נאמן לאסור על עצמו אבל לא להפסידה כתובתה, חוץ מפני רב נחמן ורב יהוד' דאית ליה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה ויתבאר.

והגם שמהכרח הסוגיא אנו מוצאים שנחלקו בעוד כמה נקודות כמו בדין ס"ס וכן בדין טענת ברי מול שמא, מ"מ עיקר פלוגתייהו מבוססת על איך להתייחס על החזקות כפי שמבואר לאורך הסוגיות כדלהלן:

דאיתא לקמן [דף יג.] תרתי למה לי קמיינתא [משארסתני נאנסתי] להודיעך כוחו דרבי יהושע דאע"ג דאיכא למימר מגו לא מהימנא, בתרייתא [היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את] להודיעך כוחו דרבן גמליאל דאע"ג דליכא למימר מגו מהימנא, והיינו שיש כאן חידוש נוסף לגבי מגו ולגבי טענת ברי, אבל לא על זה עיקר פלוגתייהו.

וכן הא דאמרינן, אלים ליה לר"ג טענת ברי כי דעל ידה מכשיר אפילו בספק אחד, ואלים לרבי יהושע ספק דאפילו בברי פסיל [דף יד.], אין הכונה שע"ז עיקר פלוגתייהו דאין זה אלא ענף ממנה, כי אין צד כזה שיחייב ר"ג בכל התורה היכא דהוי ספק ספיקא, דקיי"ל ספק דאורייתא לחומרא אבל ס"ס אין דינו להחמיר, וא"כ איך יפסול ר"ג לכהונה בדין אלמנת עיסה על בסיס ס"ס, וכן איך התכון ר"ג להפסיד כתובה כשיש לבעל טענת בתולים [אילולי טענת ברי] על הצד שהיה זה ס"ס, אלא בהכרח שלא דיבר ר"ג אלא בכי האי גוונא שיש טענה נגדו והוא אומר איני יודע, כפי שיתבאר.

וכן מוכרח [דף עה] ממתני' דהיו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראיה וכו', נכנסה לרשות הבעל, הבעל צריך להביא ראיה, ופרכינן - רישא רבי יהושע סיפא ר"ג, ובא רבא לתרץ כל המשנה אליבא דר"ג, משום דמהדר לאוקמא כולה כרבן גמליאל דסובר לעולם חזקה דגופא עדיף [רש"י].

וכן הובא במתני' [דף יד:]: לגבי מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין ונאנסה, שאם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה הרי זו תינשא, ומוקי לה כגון שיש ב' רובין רוב העיר ורוב קרונות. וכתב רש"י - דמודה ר' יהושע בב' רובין.

והוסיף תוס': שגם ר"ג דאית ליה בעלמא דלא בעינן רוב, מודה הכא דבעינן רוב, משום דאין לה טענת ברי, ואף אם נדבר במקרה מסוים שהיתה לה טענת ברי, אפ"ה בעינן רוב, משום שגם אליבא דר"ג לכתחילה אסור, ובזה מצאנו הסתייגות בדברי ר"ג, ומ"מ גם כאן אין זה נוגע לעיקר נקודת המחלוקת.

* * *

המאבק בין החזקות מוסבר היטב לקמן [דף עה: עו.].

דאמר רבא לא תימא רבי יהושע לא אזיל בתר חזקת דגופא כלל, אלא כי לא אזיל רבי יהושע בתר חזקה דגופא היכא דאיכא חזקה דממונא, אבל היכא דליכא חזקה דממונא אזיל, דתניא ספק אם בהרת קודם לשער לבן, או שער לבן קודם לבהרת טמא, ורבי יהושע מטהר, אלמא אזיל רבי יהושע בתר חזקה דגופא כשאין נגדה חזקת ממון, אפילו היכא דיש טענה נגד חזקת הגוף, דאל"כ לא בעינן חזקת הגוף דתיפוק ליה משום חזקת כשרות [תוס'], לעומת זאת אצל ר"ג אלימא ליה חזקת הגוף אפילו כנגד חזקת ממון.

אלא שנחלקו ר"ג ורבי יהושע גם לגבי טענת ברי ולגבי ספק ספיקא [דף יד:], דרמי ליה אביי לרבא, ומי אמר רבי יהושע אינה נאמנת, ורמינהו העיד רבי יהושע ורבי יהוד' בן בתירא על אלמנת עיסה שהיא כשירה לכהונה, וכן רמינהו דרבן גמליאל אדרבן גמליאל דאמר להן קבלנו עדותכם וכו' דכהנים שומעין לכם לרחק אבל לא לקרב, ומזה הבינה הגמ' דר"ג אסור.

ותרין רבא: שיש להבחין בין סוגיא דאלמנת עיסה לסוגיא דחיוב כתובה בשתי נקודות - א' התם ברי והכא שמא, ב' התם תרי ספיקא והכא חד ספיקא, ואלים ליה לר"ג ברי אפילו בחד ספיקא להכשיר, וקיל ליה שמא אפילו בספק ספיקא לפסול, ולרבי יהושע אלים חד ספיקא אפילו בברי לפסול, וקיל ליה ספק ספיקא אפילו בשמא להכשיר.

והשתא יש לדעת במה נחלקו האם בברי ושמא וספק ספיקא או בענייני חזקות.

וכן מצאנו שנחלקו בעוד נקודה [דף יב:]: כדתנן - הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים, היא אומרת משארסתני נאמנסתי ונסתחפה שדהו, והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך והיא מקחי מקח טעות, לפי ר"ג נאמנת ולפי רבי יהושע אינה נאמנת,

ורצו לייחס את פלוגתייהו להא דנחלקו אמוראים בדין מנה לי בידך אי ברי עדיף או לא, ודחינן, שיש לחלק - דעד כאן לא קאמר רבן גמליאל התם אלא דאיכא מגו דיכולה לטעון מוכת עץ

הייתי דהויא טענה מעליא, א"נ עד כאן לא קאמר רבן גמליאל אלא דאוקמה אחזקה, אבל הכא מאי חזקה איכא.

שתי צדדים אלו [מגו וחזקה] אינם סתם דיחוי, כי באמת בהכי פליגי, כדמוכח מעצם מתני' לקמן [דף טו:]: דאית ליה לרבי יהושע מגו, מדאמרינן ומודה רבי יהושע באומר לחברו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו שהוא נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, ושאלו, כלפי מה הודה רבי יהושע לר"ג הרי ר"ג לא מוזכר במשנה, וענו, כלפי המגו דמתני' [דף יב:]: משארסתני נאנסתי והא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך נאנסת, דקסבר ר"ג מגו דאי בעי אמרה מוכת אני תחתך, וקסבר רבי יהושע שעל אותו מגו אינה נאמנת, משום דשור שחוט לפניך, ובהמשך לדין זה בא רבי יהושע להודות לר"ג במגו דהפה שאסר משום שאין שור שחוט לפניך.

וכן מוכח דאית ליה לרבי יהושע חזקת הגוף: מדקאמר רבא לקמן [דף עה:]: לא תימא לא אזיל רבי יהושע בתר חזקה דגופא, אלא כי לא אזיל ר' יהושע בתר חזקה דגופא היכא דאיכא חזקה דממונא, אבל היכא דליכא חזקה דממונא אזיל, אלמא הא דנחלקו על החזקה אינה סתם דחייה אלא כך הוי באמת.

והעולה מהסוגיות דנחלקו רבי יהושע ור"ג על ד' נושאים אלו:

(1) חזקת הגוף היכא דאיכא חזקת ממון.

(2) חזקת הגוף היכא דאיכא טענת ברי.

(3) ספק ספיקא.

(4) אי מהני מגו היכא דשור שחוט לפניך.

נצטרך א"כ להבין מה עומד מאחורי כל המחלוקות האלו, שיסודותם טמון בסיבת נאמנות האשה או הבעל כלפי חיוב הכתובה.

בפתח הענין יש להעמיד את סברת רבי יהושע של שור שחוט לפניך מול סברת ר"ג, כי יש אכן סיבה אמיתית לחלק בין סתם מגו למגו דהפה שאסר וא"א להתעלם ממנה, ואעפ"כ סמך ר"ג על אותו מגו.

כי שור שחוט לפניך הינה מציאות שבה לא ניתן למחוק את הטענה המקורית ד"לא מצאה לה בתולים", אלא רק להסביר אותה, כלשון תוס': "דהרי אין לה בתולים ואינה יכולה לומר בתולה אני כמו בשור שחוט שאין יכול לומר חי הוא", לעומת כן הפה שאסר הינה הפה שתמחוק את כל הטיעון כלפיו גם לפי רש"י, הגם שהסביר אחרת מתוס' ואצלו החיסרון הוא בזה שנאלץ הנטען להשתמש במגו כדי לענות על הטענה כלפיו, משא"כ כשהפה היא זאת שאוסרת.

[נראה שלפי רש"י הדגש הוא יותר על "הפה שאסר" ביחס למי שהלה תובעו ואינו נאסר על פיו, ולפי תוס' הדגש הוא יותר על "הפה שהתיר" שבא למחוק את כל הטענה ביחס למי שעדיין נשאר טענה כלפיו].

והיות וישנו חסרון ברור במגו דעלמא, מוכחים לומר שנחלקו אם חסרון זה מהוה סיבה מספיקה בכדי לבטל את טענת המגו או לא, א"כ יש להבין מה מחליט אי הוי סיבה מספיקה או לא?

כך גם יש להבין הא דחילק רבא לקמן [דף עה:]: בין היכא דמצאו לה מומין בבית אביה דכאן נמצאו כאן היו ואתרע לה חזקתה ועל האב להביא ראיה, לבין היכא דנמצאו מומין בבית בעלה שעל הבעלה להביא ראיה משום שכאן נמצאו כאן היו ואתרע חזקתיה דאב, דיש לשאול מה עושה פה חזקת האב כשמדובר על חזקת הגוף של האשה.

ועכ"פ מבואר שאין זה עיקר מחלקותם, אלא מהנקודות המסתעפים אחד מהם הוא שמודה רבי יהושע במגו דהפה שאסר, השני הוא דמודה רבן גמליאל בכאן נמצאו, ויש עוד נקודות שעליהם נחלקו ר"ג ור"י, כפי שיתבאר.

והנה דלקמן [דף עה:]: מוסבר שעיקר מחלקותם היא האם יש תוקף לחזקת הגוף להוציא ממון, דלפי רבי יהושע אין לחזקת הגוף תוקף להוציא ממון, ולא תימא דלית ליה חזקת הגוף כלל, דהא סבר רבי יהושע לגבי נגע צרעת דהולכים בתר חזקת הגוף כמבואר שם, אלא שאינה נחשבת לכלום כנגד חזקת ממון, לעומת כן ר"ג סובר שחזקת הגוף אלימא גם להוציא ממון, [לפחות היכא דיש לו חזקת חיוב כתובה].

ואף שהנקודה העיקרית היא חזקת הגוף, מ"מ בשביל שתהיה לחזקת הגוף אלושה משמעות, צריך שתהיה איתה טענת ברי, משום שחזקת הגוף אינה באה אלא כדי לתת תוקף לדבריה שטוענת משארסתני נאנסתי, אבל אם היא עצמה אינה יודעת אם היא היתה שלמה או לא, איך תוכל חזקת הגוף להמציא טענה שהיא עצמה אינה טוענת, לכך אלים ליה ברי אפילו בחד ספיקא היות ויש לה חזקת הגוף.

ואילו לפי רבי יהושע אין להתייחס על חזקת הגוף להוציא ממון, ולא תועיל טענת ברי מכיון דאין לה חזקת הגוף.

ואית ליה לרבי יהושע חזקת הגוף, היכא דאינה מתנגדת לחזקת ממון, והא דתנן לקמן [דף יג.]. ראוה מדברת עם אחד ואמרו לה מה טיבו של איש זה איש פלוני וכהן הוא, ר"ג ור"א אומרים נאמנת, ולפי רבי יהושע אינה נאמנת, אע"פ שאין בו אלא ספק אחד, היינו משום שאין אפוטרופוס לעריות ומאחר שנסתרה הרי זה כאילו נבעלה [רמב"ן].

וגבי אלמנת עיסה אפילו שאין שם חזקת ממון, לא טיהר רבי יהושע אלא משום דהוי ס"ס משום שאין שם חזקת הגוף שמעיד על כך שאינו חלל, לכן אילולי זה שיש כאן ספק ספיקא, לא היה מתיר רבי יהושע ובספק ספיקא התיר ר"י אפילו נגד חזקת ממון, ואין הסיבה לכך בגלל שיש לה חזקת הגוף אלא בגלל שזה ספק ספיקא.

ועל אף שלגבי צרעת יש רגלים לדבר לטומאה, דאל"כ אף חזקת הגוף לא בעי, ותיפוק ליה מדין חזקת טהרה דהוי אורייתא כדין כל דבר דאוקמיה אחזקתא כדאיתא בחולין [דף י:]. וצריך לאוקמיה כגון שנוקק לטומאה שהיה בו נגע אחד שחין או מכוה קודם והיה מוחלט ממנו, וקודם שנטהר נולד בו ספק ואחר שנטהר מן הראשון לא נשאר בו אלא ספק זה, ובוזה כתב תוס' דהעמידנו על חזקתו דלא היה בו נגע, אע"ג דמאידך ישנה חזקה נגדה להעמיד אותה בחזקת טומאה.

כך גם פלוגתייהו על מגו דעלמא, בא בעקבות ההתייחסות על חזקת הגוף, כי לפי רבי יהושע היות ואין להתייחס על חזקת הגוף נמצא שגם מקודם לא היתה בתולה כי אין סיבה לחלק בין מה שהיא עכשיו למה שהיתה קודם, כפי שכתב תוס': "דהרי אין לה בתולים ואינה יכולה לומר בתולה אני" כפל הלשון דתוס', בא אולי להדגיש דבגלל שעתה [לאחר נשואין] "אין לה בתולים" לכן אינה יכולה לטעון שלפני כן [בזמן ארוסין] היו לה בתולים, דכיון שאין לה חזקת הגוף לכן "אינה יכולה לומר בתולה אני", לעומת זאת אליבא דר"ג על אף שעתה [לאחר נשואין] "אין לה בתולים" אעפ"כ יכולה לומר בתולה אני בזמן הארוסין, מכיון שיש לה חזקת הגוף המעידה על כך, וכן גם לפי רש"י יש לבאר שכיון שהכל נסמך על המגו בעיני מגו חזק.

* * *

ועתה נבא לבאר את אופן הפעולה של חזקת הגוף:

מתני' לקמן [דף עה:]: היו בה מומין ועודה בבית אביה, האב צריך להביא ראיה וכו', נכנסה לרשות הבעל על הבעל להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה מומין, ופרכינן, רישא רבי יהושע דאינה נאמנת וסיפא ר"ג דנאמנת, ותריץ רבא, כולה ר"ג רישא כאן נמצאו כאן היו ואתרע ליה חזקה דאב, וסיפא כאן נמצאו כאן היו ואתרע ליה חזקה דבעל, ופרכינן: א"ה למה לא יספיק לבעל להביא ראיה שהיו לה מומין לאחר ארוסין כדי להחזיר את המצב של כאן נמצאו כאן היו ברשות האב ושיהיה מוטל עליה להביא ראיה, ותריצין, דכשהיא בבית בעלה אף אם יש לו ראיה שהיו לה מומין בבית אביה, עדיין אין זה מועיל בשביל להגיד שהמומין היו לפני כן, משום שישנם כמה חזקות נגד הבעל.

וביאור הענין כך: מה שבידה של האשה בזמן הארוסין, היא חזקת הגוף, אמנם כשהיא בבית אביה אתרע לה חזקתה היות וכאן נמצאו כאן היו, ובנוסף יש לבעל חזקה דאינו מתפייס במומין והרי זו שתי טענות נגד אחת לטובת הבעל, אבל לאחר הנשואין ישנה חזקה נוספת לטובת האשה והיא, שאין אדם שותה בכוס אלא א"כ בודקו וראה ונתפייס, והגם שיש חזקה של אין אדם מתפייס במומין לטובת הבעל, עדיין אין זה מספיק לדחות את טענתה היכא דלא אתרע לה חזקתה, משום שאין מציאות של כאן נמצאו כלפיה, ונמצא שישנם שתי חזקות נגד אחת לטובת האשה.

ופריך תוס': מה פשר החלוקה הזאת, הרי גם לבעל ישנה חזקה לאחר הנשואין שאינו מתפייס במומין, והרי כשמתייחסים על כל טענה בנפרד, אנו מוצאים שטענות הבעל כלפי האשה עדיפיה מטענות האשה, כי באותם שתי ציורים שבהם משתמשים בחזקה של הבעל מול חזקה של האשה, התברר כל פעם שידו של בעל על העליונה, כדלהלן:

דבנמצא מומין בבית אביה לא הועילה חזקת הגוף דאשה נגד כאן נמצאו כאן היו, ובנמצא מומין אצל בעלה, כשיצליח להביא ראיה שהיו בה מומין לפני הארוסין, לא תועיל טענת האשה דראה ונפייס, בהכרח משום שטענה דאין אדם מתפייס במומין עדיפא, א"כ למה לא יועיל שיביא הבעל עדים שהיו לה מומין משעת ארוסין, באופן שיפגשו כל הטענות ביחד ונוכל להציג אחת מול השניה, לפי סדר זה: (1) כאן נמצאו נגד חזקת הגוף, (2) אין אדם מתפייס נגד ראה ונתפייס.

ותירץ תוס': שבאמת טענות האשה עדיפיה משל הבעל, אלא שכשהבעל מסתייע עם חזקת ממון שיש לו, הוא מצליח להתגבר על טענת האשה, ולכן כשיש לה רק טענה אחת כגון חזקת הגוף בלבד א"נ ראה ונתפייס בלבד, מהני חזקת ממון כדי לסייע לטענת הבעל ולומר דכאן נמצאו כאן היו או שאין אדם מתפייס, מיהו אם באה האשה לטעון שתי טענות ביחד לא תוכל חזקת ממון לסייע לשתי טענות של הבעל שהן סו"ס חלשות יותר.

וביאור החילוק הזה נראה בפשטות, שכיון שחזקת ממון אינה הוכחה כל שהיא כדי לתבוע ממון, אלא מציאות שבה הוא מוחזק, לכן אם נאמר שכלפי טענה אחת נגדה תעמוד החזקת ממון לומר שעדיין אין זו סיבה להוציא, מי יימר שנגד שתי טענות תוכל החזקת ממון לעמוד, כי סו"ס מדובר בטענות חזקות שיש כוח בכל אחד לדחות את טענות הבעל אילולי החזקת ממון כנ"ל.

עוד תירץ תוס': שבמה שנוגע לאשה מספיק שטענה אחת תהיה נכונה כדי שתקבל את הכתובה, אבל אצל הבעל אפילו אם יתברר שאחת מהטענות לא נכונה כבר מתחייב לשלם את הכתובה, כמו למשל לא יועיל לו להוכיח שהיו לה מומין עוד לפני הארוסין, באם התפייס במומין.

והעולה מהסוגיא שאליבא דר"ג הטענה המרכזית היא תמיד חזקת הגוף נגד חזקת ממון.

וכל זה כלפי מחלוקת ר"ג ור"י, אבל רב נחמן פסק [בדף י'] שהאומר פתח פתוח מצאתי נאמן להפסידה כתובתה [וכך היא שיטת רבי יהוד'] וקסבר שחכמים הם אלו שתקנו את הכתובה, והם אלו שהאמינו לבעל, ופרכינן - א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם, ותרצינן - משום דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה, ומובן לכל שענין זה דהם האמינוהו הוא עצמו חלק מתקנת חכמים, דאילו היה זה מופת לאמיתת דברו, לא היה צורך בזה שהם האמינוהו, ועוד דמלשון הגמ' מאי הועילו היה משמע שהם האמינוהו גם בלי סיבה, ואילולי זה שתבטל תקנת כתובה היינו מסתפקים בזה.

בנוסף לכך לא מצאנו בכל נושא החזקות, כזאת סברה של אין אדם טורח בסעודה ומפסידה כדי להסביר את מחלוקת רבי יהושע ור"ג.

ועכ"פ אותה סברה של אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, אינה קיימת אלא באשת כהן או בפחותה מג', וכן אליבא דמ"ד כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה דהויא מקח טעות ומוציא אותה, אבל למ"ד יש לה כתובה מנה, היות ואינו מפסיד את הסעודה אינו נאמן [תוס'].

טענתייהו במאי

כתובת בתולה מאתיים, כתובת בעולה במנה אם הכיר בה, ואם לא הכיר בה, וכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, נחלקו אמוראים אי הויא מקח טעות ואין לה כלום או שיש לה כתובה מנה, וכן נחלקו מה הדין במוכת עץ, אם כנסה בחזקת שלמה ונמצאת מוכת עץ אי הויא מקח טעות או לא.

וכן נחלקו ר"מ ורבנן מה דינה של מוכת עץ [דף יא]. אי הויא כבעולה וכתובתה מנה או כבוגרת וכתובתה מאתיים.

כנסה בחזקת שלמה, וכנסה בחזקת בתולה :

- לפי רמב"ח: הן לרבנן הן לר"מ, כנסה בחזקת שלמה ונמצאת מוכת עץ הויא מקח טעות ואין לה כלום, וכ"ש כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה דהויא מקח טעות.

- לפי רבא ורב חייא בר אבין לאחר שחזר בו: כנסה בחזקת שלמה וכו' הן לר"מ והן לרבנן אין זו מקח טעות, ודינה לפי ר"מ במאתיים ולפי רבנן במנה, וסובר רמב"ח דה"ה בכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה דאין זו מקח טעות וכתובתה מנה, וחולק עליו רבא ונסמך על לשון המשנה "והיה מקחי מקח טעות" דמשמע מקח טעות לגמרי ואין לה כלום, כפי שיתבאר.

מחלוקות אלו מגיעים לידי ביטוי בשני מקרים הבאים:

(1) משארסתני נאנסתי, והיינו ש- כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה,

(2) היא אומרת ומוכת עץ אני והוא אומר לא כי אתא דרוסת איש את.

ומצאנו שהתנאים התייחסו לדין דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, אך יש על זה סתירה לכאור' בין מתני' לברייתא, מתני': *משארסתני נאנסתי, וכו' והוא אומר עד שלא ארסתי נאנסת והיה מקחי מקח טעות*, משמע דאין לה כלום, ומאידיך תניא: *כיצד הוצאת שם רע וכו' זינתה מעיקרא* - והיינו דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה - *יש לה כתובה מנה*.

ונחלקו אמוראים בישוב הסתירה, לפי רמי בר חמא - מקח טעות לגמרי משמע ואין לה כלום, ולשיטתו יש להגיה הברייתא דמוציא שם רע ולגרוס "אין לה כלום", ולפי רב חייא בר אבין - מקח טעות היינו ממאתיים ויש לה מנה.

וכל אחד יבאר את המשנה הבאה כשיטתו: דתנן [דף יג.] היא אומרת מוכת עץ אני, והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את, דקא מקשינן טענתייהו במאי, רבי יוחנן אמר - טענתייהו במאתיים ומנה דקסבר כרחב"א שכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה, והיא בהכרח באה לטעון יותר ממה שהבעל מוכן לתת לה, והיינו מאתיים כר"מ, ולפי ר"א - דאית ליה דרמב"ח טענתייהו במנה ולא כלום וכרבנן דמוכת עץ כתובתה מנה.

עד כאן בנוגע לענין הראשון דבתולים, עתה נעבור לנושא השני הנוגע בחיובי הכתובה ומתחיל מסוף פרק רביעי ומעלה.

ב

תנאי כתובה

בשונה מתקנות חכמים שמטרתם סייג לתורה, ובהם הרחיבו חכמים את האיסור של התורה, כדי שלא נבא לעבור על מצוות לא תעשה, או שעשו קנס כדי שלא נעבר על מצות עשה, במה שנוגע לנשואין הגדילו לעשות תקנות שמטרתם לעודד שיתקיימו חיובי הנשואין והם: חיובי הבעל - שארה כסותה ועונתה, שפירושם לפי שיטה אחת [דף מז:] מזונות כסות ועונה, ויש שלמדו שכל הפסוק נאמר כלפי החיוב כסות או כלפי החיוב עונה, וליכא ביניהם אלא משמעות דורשים אבל מודים הם ששאר הדברים הינם ג"כ מדאורייתא, ואע"פ שאינם כתובים יש ללומדם בק"ו.

כפי שהביא תוס' [דף מח.] מהירושלמי - דתנאי מזונות מנין, אמרת ק"ו ומה דברים שאין בהם קיום נפש כך, דברים שיש בהן קיום נפש על אחת כמה וכמה, דרך ארץ מנין, אמרת ק"ו ומה דברים שלא נישאת עליהן לכתחילה אינו רשאי למנוע ממנה, דברים שנשאת עליהם לכתחילה אינו דין שאינו רשאי למנוע ממנה,

והקשה תוס' - א"כ מ"ד שתקנו מזונות תחת מעשה ידיה אליבא דמאן, הרי לכו"ע מזונות דאורייתא, מיהו תלמידי רבינו ניונה נקטו בפשטות שגם הוא מודה שמזונות דאורייתא, ונבאר במקום.

חיובי האשה: הם אותם שעליהם היא משועבדת מדאורייתא בגלל הקנין אישות, ובחלק מהם יש לה דין מורדת כפי שיתבאר, וכן הדברים שחייבת לעשות לו מסברה דתנן לקמן [דף נט:] טוחנת ואופה ומכבסת ומבשלת וכו'.

ועי' מלאכת שלמה בשם הרמב"ם [אישות פרק כ"א] וכן הטור [סימן פ'] בשם הירושלמי, שישנם שבעה גופי מלאכות שמנו חכמים, והשאר לא הוצרכו למנות, דפשיטא שצריכה לעשות כל צרכי הבית לערוך שולחן למזוג לו הכוס להביא כלים וכו'.

ומלבד זו שדאגו חכמים שיתקיימו החיובים הכרוכים לנשואין, עוד הוסיפו תקנות כדי שאנשים ונשים לא ימנעו מלהינשא, וכן הרחיקו את הסיבות שיגרמו לגרושין, על ידי תנאי כתובה, ולמ"ד כתובה דרבנן, הכתובה עצמה באה לשם כך כפי שהביא תוס' [דף י.]. מגמ' יבמות [דף פט.]. דקסבר ר"נ, מאי טעמא תקינו לה רבנן כתובה כדי שלא תהא קלה בעניו להוציאה,

וירדו חכמים לסוף דעתו של אדם, וקבעו שאשה תחשוש למציאות שתמצא עצמה גרושה או אלמנה, ולא תהיה לה מה לגבות, כדאיתא לקמן [דף פב:]. בראשונה היו כותבין לכתולה מאתיים ולאמנה מנה והיו מזקינין ולא היו נושאים נשים עד שבא שמעון בן שטח ואמר כל נכסיו אחראין לכתובה. הסיבה שלא היו נושאים מבוארת ברש"י - משום שלא היו רוצות להינשא להם, אמרי לכשימות או יגרש לא נמצא לגבות כלום וכו'.

יש להבין מכך שחששו גם כן למצבים שבו תהיה סיבה נכונה להתגרש, כגון אם הדיר אותה [דף ע.]. או שהדירה אותו למ"ד הוא נתן אצבע בין שיניה או שיש לו מומין או שהוא בעל פוליוס או שהוא בעל מלאכת בורסקי וכו' [דף עז.], וכן האומר איני זן ואיני מפרנס, שתחשוש האשה להיות תקוע בלי אפשרות להתגרש, והיה א"כ צורך לאלץ את הבעל להוציא אותה בכל המקריים הנ"ל, וזאת על אף שהתורה לא הוכיחה אותו לגרשה.

ונחלקו הראשונים בכל הנך דכתיבי במתני' יוציא ולא כתיבי בהדיא כופין אותו, האם כוונתם שנוכיח אותם בדברים או שכופין אותם ע"י מקל.

עוד זאת עשו דאפילו בדבר שמותר לו, כגון לצאת לשבת אחד, הזהירו אותו לדעת מה הגבול שמותר לו לבקש ממנה לצאת, ואין כאן חיוב אלא קביעות קב הדרך ארץ בענין זה, ובזה באו לקבוע כמה מותר לתלמידים לצאת מחוץ לבית, אפילו ברשות האשה.

ומלבד תקנות אלו, העציבו חכמים את צביון הנשואים כדי שיהיו כדת וכדין, וקבעו שהעוברת על דת משה ויהודית תצא שלא בכתובה [דף עב.].

הענין שבתנאי כתובה

כל תנאי הכתובה הינם דרבנן, ולגבי כתובת בתולה דמאתיים נחלקו תנאים בברייתא [דף י.]. לפי רשב"ג היא דאורייתא דילפינן ממפותה דכתיב כסף ישקול כמוהר הבתולות - שיהא זה כמהר הבתולות ומהר הבתולות כזה, שפירושו לפי רש"י והרמב"ן: מפני שהלשון "כמהר הבתולות"

הוא לשון המשמש בעלמא לנדוניית הבת, ובא לסמן שקיים דין כתובה לאשה, אבל אינו בא בשום אופן לקבוע כמה תהיה אותה כתובה, כי הנושא המדובר שם אינו אלא קנס דאונס ומפותה, והסכום שאמרו מאתיים מקורו מהלכה למשה מסיני, אך לפי הרא"ש: המהר הבתולות הוא הכתובה שעליה דיברה תורה כדי שנלמד ממנה דין מפותה, ובא ללמד ונמצא למד, כי משם סמכה תורה לקיים דיני מפותה, אי לכך סכום - חמישים כסף - הכתוב בפרשת מפותה, הוא סכום שקבעה תורה לכתובת האשה.

לפי חכמים כתובת אשה דרבנן וכן סבר רב נחמן אמר שמואל להלכה, דחכמים תקנו להם לבנות ישראל לכתולה מאתיים ולא למנה מנה, והפסוק אינו אלא אסמכתא, וקרוב הדבר לפסוק כרב נחמן דהלכה כמותו בדיני, מיהו יש צד בתוס' שלא פוסקים כמותו.

וסתמא דמתני' [דף נא.] דקאמר לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתיים ולאמנה מנה מפני שהוא תנאי ב"ד, מוקי לה או כר"מ או כר"י.

אי כר"מ: הא קאמר לקמן [דף נו:]: כל הפוחת לכתולה ממאתים ולאמנה ממנה הרי זו בעילת זנות, וקסבר ר"מ כתובה דאורייתא [ואע"ג דלגבי אלמנה הויא דרבנן כמבואר בדף י. מ"מ עיקר הכתובה דאורייתא, תוס'], ויש להבין לפ"ז מה ההכונה מפני שהוא תנאי ב"ד הרי זה דאורייתא.

ואי רבי יהוד': הא קסבר בפרק אע"פ [דף נו.] שכתובה דרבנן, ולכן החמירו בה דאם עשה תנאי לבטל את חיוב הכתובה, אין התנאי חל, על אף דהוי דבר שבממון, משום דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה.

וכתובת אלמנה הואי לכו"ע דרבנן, ומה שנקרא אלמנה על שם מנה [דף י:]: אינו אלא אסמכתא.

אלו ואלו מודים דתנאי כתובה הינם תנאי ב"ד, המחייב את הבעל, גם באופן שלא כתב לה כתובה, כדתנן [דף נא. ודף נב:]: לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתיים ולאמנה מנה, וכן לא כתב לה כל נכסאי אחראי לכתובה חייב, וכן כולם, והסיבה שתקנו חכמים את אותם חיובי כתובה מבואר בגמ' כדלהלן:

(1) בכדי שירצו להינשא: וכך איתא [דף פב:]: בראשונה היו כותבים לכתולה מאתיים ולאמנה מנה והיו מזקינים ולא היו נושאים, עד שבא שמעון בן שטח ותקן כל הנכסים אחראין לכתובה, ועי' רש"י שלא היו רוצות לינשא אמרו לכשימות או יגרש לא נמצא לגבות כלום כנ"ל.

וכן תקנו שיוציא במקרים הנ"ל.

(2) עוד הפליגו חכמים לבטל חלק מהנחלה דאורייתא: כדאיתא לקמן [דף נב:]: אמר רבי יוחנן משום רשב"י מפני מה התקינו כתובת בנין דכרין, כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו, ופרכינן - מי איכא מידי דאמרה תורה בת לא תירות ואתו רבנן ומתקני דתירות, ומסקינן - הא נמי

דאורייתא היא, דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים, ואפילו שאין הוראה מפורשת מהפסוק לשם כך, מ"מ סמכו על זה חכמים, כדי לגרום לזה שיתחתנו בקלות.

וכן תקנו חכמים חיוב נדוניא למי שמשיא את בתו סתם שלא יפחות לה מחמישים זוז [דף סז.], ואמר רבי בת הניזונית מנכסי האחין נוטלת איסור נכסים [דף סח.].

3) בכדי שלא יתגרשו: כדלקמן [דף פב:]: בראשונה היו כותבין לבתולה מאתיים וכו', התקינו שיהו מניחין אותה בבית אביה, ועדיין כשהוא כועס עליה אומר לה לכי אצל כתובתיך וכו', עד שבא שמעון בן שטח וכו', וכאן התקנה היא כדי שלא יתגרשו דאם היה זה כדי שיתחתנו היה מספיק שיפקדו אצל אביהם.

וכן אתמר רב נחמן אמר שמואל משום רשב"א חכמים תקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתיים ולאמנה מנה וכו' דקסבר כתובה דרבנן [דף י.], והביא תוס' מגמ' יבמות [דף פט.]. דקסבר ר"נ מאי טעמא תקינו לה רבנן כתובה, כדי שלא תהא קלה בעניו להוציאה כנ"ל.

4) משום חינא: דתנן [דף פד.], מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשים והיה לו מלוה ופקדון ביד אחרים, קסבר רבי טרפון ינתנו לכושל שבהם, מאי כושל שבהם רבי יוחנן אמר לכתובת אשה משום חינא, הסיבה לכך היא לפי רש"י - בעבור שימצאו האנשים חן בעיני הנשים ויסכימו לינשא להן, ור"ח למד: דאדרבה כדי שימצאו הנשים חן בעיני האנשים, ועי' תוס' דאפילו שמצאנו גם סברה הפוכה שמיפס כוח האנשים מהנשים, משום שיותר ממה שהאיש רוצה לינשא אשה רוצה לינשא [דף פו.], מ"מ אין לדמות תקנות חכמים, ועכ"פ מוצאים אנו דמשתי הצדדים רצו חכמים לעודד שינשאו.

5) משום איבה: מאי טעמא אמרו רבנן מציאה אשה לבעלה דלא תהוי ליה איבה [דף צו.], וכן מצינו בתקנת נכסי מלוג שתקנו חכמים שהאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה, הבעל מוצא מיד הלקוחות, [דף נ] ועי' רש"י בב"ק [דף פח:]: דאלמוה רבנן לשעבודיה משום איבה והוי כלוקח ראשון.

6) מיסנא הוא דסני ליה: על מנת שלא אתקשט [דף ע.]. יוציא ויתן כתובה, ומוקי לה בנדרה איהי ותלה לקישוטיה בתשמיש המיטה, ופרכינן ותתקשט ותאסר אי לב"ש שתי שבתות אי לב"ה שבת אחד, ותרכינן, דכל עוד שהוא נודר סברה מרתח רתח עלויה והשתא מותיב דעתיה, אבל הכא דנדרה איהי ושתיק סברה מדאישתק מסנא הוא דסני לי, וכמ"ד הוא נתן אצבע בין שיניה [דף עא:].

ביאור הענין, דהוא או היא נתנה: הוא משום שיש להסתפק למי לתת עדיפות, באופן שנדרה היא וקיים לה הוא, כי יש הפסד לשתייהם; מצד אחד הוא מפסיד בזה שיש לו אשה נדרנית,

ומאידיך היא מפסידה בזה שבעלה לא הסכים להפר לה את נידרה, ונחלקו תנאים את מי להאשים, האם לבעל בגלל טענתה שלא הפר לה דמיסנא הוא דסני לי, ועליו להוציא ולתת כתובה, או לאשה בגלל שהיא נדרנית, ותצא שלא בכתובה.

(7) כסבורה אני שאני יכולה לקבל: עוד מתקנת חכמים להתייחס על טענה זו - כסבורה אני שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה, ויוציא ויתן כתובה.

כדאיתא בתחילת המדיר, דפרכינן, כיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה, ומוקי לה בנודר לה ועודה ארוסה, ופרכינן, הא סברה וקבלה, ותריצינן, דאמרה כסבורה אני שאני יכולה לקבל עכשיו אין אני יכולה לקבל, וכן מצינו במתני' לקמן [דף עז]. למ"ד דגרס האיש שהינן בו מומין, דסובר רשב"ג שעל אף שידעה מראש שהיו לו מומין כופין אותו להוציא, משום שיכולה לומר כסבורה אני שיכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל.

ומסתבר שאילולי שתקנו חכמים שיכולה לטעון כך, לא היה בטענה הזאת שום תוקף, והרי זה כמי שצועק על ספנתו שטבע בים, אלא שכך תקנו כדי שמלכתחילה לא ימנעו מלהינשא.

(8) אין אדם דר עם נחש: נאמר ג"כ בכיוון זה שאין לכפות אדם לחיות במצב כזה, כמו למשל מי שרגילה אשתו לידור דסבר ר"מ דיקניטנה כדי שתידור בפניו ואסור לו להוציא, אמרו לו [חכמים] אין אדם דר עם נחש בכפיפה, אלא תצא שלא בכתובה, וכן היה רבי יהוד' אומר כל היודע באשתו שאינה קוצה לה חלה, יחזור ויפריש אחריה, אמרו לו אין אדם דר עם נחש בכפיפה [דף עז].

ומאותה סיבה: מנעו חכמים להשביע אותה בכל מה שאינו כרוך לתפקיד שלה כאפוטרופוס, דקסבר רבי אליעזר שמשביע אותה אפילו על פילכא ועל עיסתה, אמרו לו אין אדם דר עם נחש בכפיפה [דף פו:], וסברה זאת נכונה כשלעצמה, וכ"ש לגבי חיי נישואין כדי שירצו לינשא כנ"ל.

(9) אורחא דמילתא כמה: תנן [דף סא]: התלמידים יוצאים לת"ת שלא ברשות שלושים יום, ובגמ' שאלו: ברשות כמה? - ברשות כמה דבעי? - אלא כך השאלה: אורחא דמילתא כמה? ועי' תוס': דאפילו שהיא מסכימה, אפ"ה כשזה בא על ידי שיכנוע לא נתנו לו חכמים לבקש ממנה שיצא לזמן מופלג, ולא התירו שיצא בלי הגבלת זמן, אלא רק לאותם נשים כאשתו דר"ע שעל דעת כן נשאה ואדרבה רוצה היא בכך.

התקנות

את תנאי כתובה ומטרתם מבואר לקמן [דף מז: מח]. דתנו רבנן: תקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה וקבורתה תחת כתובתה, וכן פירות תחת פירוקנה.

ונחלקו רב הונא ור"ל [דף נח:], מה היא עיקר התקנה, מזונות או מעשה ידיה, לפי הפשטות של הברייתא עיקר התקנה היא, מעשה ידיה וכך למד ר"ל, ולכן יכול הבעל לכופה למעשה ידיה, לעומת כן רב הונא סובר דעיקר התקנה היא על מזונות ומגיה את הברייתא וגורס תקנו מעשה ידיה תחת מזונות, והואיל ולטובתה תקנו יכולה אשה לומר איני ניזונית ואיני עושה.

ונפק"מ לגבי הא דתנן - המקדיש מעשה ידי אשתו [דף נח:] הרי זו עושה ואוכלת, לפי רב הונא מדובר אפילו בניזונית כיון שמשועבד לה למעשה ידיה, ולפי ר"ל דוקא באינה ניזונית או דלא ספקה, אבל אי לאו הכי יכול להדיר לה.

וכן לגבי מדיר את אשתו, שלא חל הנדר וכן היא שנדרה ממנו לא חל הנדר [דף ע.], כיון דמשועבדים אחד לשני, ואפילו שקונמות מפקיעין מידי שעבוד אלמנה רבנן לשעבודא דבעל, ועי' תוס' [דף נט:] שגם לשעבודה דאשה אלמנה, ולכן לא חל הנדר אלא כשנדר בעודה ארוסה, או לפי רב הונא באומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך.

ואפילו שמזונות דאורייתא מיהו לתלות את מעשה ידיה במזונות או מזונות במעשה ידיה זוהי תקנת חכמים, ועי' תוס' - שגם ר"ל מודה שאם לא ספקה, חייב לזונה ואינו יכול לומר לאשתו צאי מעשה ידיך למזונותיך.

את החיוב מזונות דאורייתא לא חייבים אלא מזמן נישואין ואילך, ואף כי מותר לארוסה בת ישראל לאכול בתרומה מזמן הארוסין כדין קנין כספו [דף נח.], עדיין אין לו חיוב לזונה, אבל מתנאי כתובה שישלם לה מזמן שהגיע זמן ולא נישאת, והם י"ב חודש לאחר הארוסין.

מזונות לאלמנה: את תהא יתבא בביתי ומתזנה מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך בביתי, כך כתבו אנשי ירושלים, אנשי גליל היו כותבין עד שירצו היוורשין ליתן לך כתובתיך, אם אין לו אלא בקתה [דף קג.]. אינו חייב להושיב אותה לשם, ונחלקו אם אז יש לה מזונות או לא, ופסקינן דיש לה מזונות, ולכו"ע תבעוה לינשא ונתפייסה אין לה מזונות.

אם אין מספיק מזונות לבת ולאם [ולאחים]:

א"ר רבי יוסי עשו אלמנה אצל הבת כבת אצל האחין בנכסין מועטין, מה הבת אצל האחין הבת ניזונית והאחין ישאלו על הפתחים, אף אלמנה אצל הבת אלמנה ניזונית והבת תשאל על הפתחים, [דף מג.].

ההשוואה בין ששני המקריים מובנת, כי מאותה סיבה שחששו לזילותא דבת כלפי האחין, חששו לזילותא דאלמנה כלפי הבת כמובאר בגמ' דלענין זילותא אלמנתו עדיפא ליה, ועד כאן הובא שני אופנים של נכסין מועטין:

1) כשהבת נמצאת אצל האחים והנכסים מועטין בכדי לזון גם את הבת וגם את האחין, והדין הוא דהבת ניזונית והאחין ישאלו על הפתחין.

2) כשהנכסים מועטין לזון את הבת והאחין, והדין הוא דהאלמנה ניזונית והבת תשאל על הפתחין.

אמנם יש עוד מקרים שעליהם לא דיברו ולא נכתב מה דינם ואלו הם:

3) אם אין בת ויש אלמנה ואחין בנכסין מועטין.

4) וכן אם אין אחין ויש רק אלמנה ובת.

וקבע תוס' שבאותם שני מקרים אין לאלמנה מזונות.

הנימוק לזה הוא הלשון "נכסין מועטין" שאינו מתאים כשמדובר באלמנה, שהרי אצלה אין הגבלה בזמן כמה אפשר לתת לה נכסין מכיון שהיא ניזונית כל חייה, א"כ אין מציאות שבה משערים את הנכסין ומודדין אם הם מרובין או מועטין כלפי החיוב מזונות, א"כ הלשון נכסין מועטין המדובר כאן, הוא בהכרח לא נכתב כלפי האלמנה אלא כלפי הבת, וע"כ מדובר כאן באופן שישנה גם בת וגם אלמנה.

והא דאמרינן דאלמנה ניזונית, הוא גופא בגלל שכבר עקרו לנחלה דאורייתא לצורך הבת, לכן באפשרות האלמנה לקבל את חלק הבת, ולקבל את אותם מזונות המגיעים לבת עד שתהא בוגרת ותו לא, אבל אם אין אלא אלמנה ואחין לא נעקר בשבילה את הנחלה דאורייתא ואינה ניזונית, וכן גם אם אין אלא אלמנה ובת, היות ואין צורך לעקור את הנחלה דאורייתא לצורך הבת מכיון דמדינה מגיע לה הנחלה אחרי שאין אחין, לכן גם במקרה זה האלמנה לא תקבל מזונות.

ונראה לפ"ז שאם אין אלא כדי סעודה אחת היות ואין צורך לשער, הרי זה כחוב בעלמא ומוטל על האחין לשלם לאלמנה.

והמשיך תוס' לבאר - מהי הסיבה שבגללה דוקא אצל הבת עקרו את הנחלה ואל אצל האלמנה, והיא משום שלבת יש שייכות לנחלה היות והיא יורשת היכא דליכא בנים, משא"כ האלמנה.

מזונות לאשת איש:

מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות נותנים לה [אלא שנחלקו במתני' אי צריכה לישבע לצורך מזונות, או רק בזמן גיבוי הכתובה דף קד:].

ופליגי אמוראי [דף קז.] אי מדובר בשמעו בו שמת או אפילו בלא שמעו בו שמת, רב אמר פוסקין לה מזונות דהא משועבד לה, ושמואל אמר אין פוסקין, הסיבה שלא פוסקין היא לפי רב זירא - כי חוששין דלמא צררי אתפסה, ולפי רב פפא - דלמא אמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך.

אבל בששמעו בו שמת לכו"ע אין מה לחשוש דאי לר"ז, הרי כשתגבה כתובתה תשבע על הכתובה דלא תפסה צררי, ואי לרב פפא אין חשש שאמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך מכיון שאינה משועבדת לו לאחר מיתה, ותוס' סובר שהסיבה לזה היא משום דכל החשש דצררי או דצאי מעשה ידיך וכו', הוא משום שאין אדם מניח אשתו לבד בלי אוכל, ומסתמא דאג לה באחד משני אופנים הנ"ל, אבל אם מת אין סיבה לחשוש שדאג לה ע"י צררי או צאי מעשה ידיך

פירות:

גרסינן בברייתא [דף מז:]: תקנו פירקונה תחת פירות לפיכך בעל אוכל פירות, מהו דתימא אולי לא ספקה ולא יפדה אותה, ומשמע דעיקר התקנה היא לטובת הבעל, והקשה תוס' - מדלעיל [דף מז.] לגבי הא דאב אינו אוכל פירות, דקאמר בשלמא בעל תקינו ליה רבנן פירות דא"כ מימנע ולא פריק, אבל האב בלאו הכי פריק, א"כ עיקר התקנה היא שיפדה אותה, ותירץ תוס' - דאעפ"כ חששו שמא לא יפדה אותה שלא כדין, ועודדו אותו בזה לקיים את מחויבו.

נכסי מלוג:

הם הנכסים שלא שמאום בתוך הכתובה או אותם שהגיעו לפני הארוסין והחליטו שלא להכניס אותם בכתובה, וכן אותם נכסים שנפלו לה לאחר נשואין כדתנן [דף עט.] נפלו לה כספים ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות והקרן קיימת לה, שלא תקנו חכמים תחת פרקונה אלא פירות [רש"י], והיות ונפלו לה לאחר שנשאת, בע"כ הינם מחוץ לכתובה ואינם אלא נכסי מלוג.

ובנכסים שנפלו לה לפני הנשואין נחלקו ב"ש וב"ה, אם יש לה זכות למכור אותם ובזכותה נפלו או לא, וכן נחלקו במתני' אליבא דב"ש וב"ה אי מדובר בנכסים שנפלו לה לפני או לאחר הארוסין, והאם מותר לה למכור לכתחילה או דוקא דיעבד, ולפני הארוסין לכו"ע מכרה קיים אך יש צד שלכתחילה אסור [דף עח.].

עוד הוסיפו לתקן באושא שהאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה הבעל מוציא מיד הלקוחות, [דף נ.], ועי' רש"י בב"ק [דף פח:]: דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל משום איבה והוי כלוקח ראשון.

ועי' תוס' דלמ"ד קנין פירות כקנין הגוף, לא בעינן תקנת אושא אלא בכי האי דנותן מתנה לאשה, או שכתב לה דין ודברים אין לי נכסיך וכו'.

פירקונה:

[דף נא:]: נוסח הכתובה לבת ישראל: "אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאנתו ולכהנת אהדרינך למדינתך, ודנה הגמ' מה הדין באשה שאסורה לו כגון ממזרת ונתינה לישראל וכן בת אלמנה לכו"ג, וקאמר אביי דאלמנה לכו"ג חייב לפדותה שאני קורא בה ובכהנת אהדרינך למדינתך, ממזרת ונתינה לישראל אינו חייב לפדותה שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאינתו, ורבא חולק עליו וסובר דכל שאיסור דבר אחר גורם לה, אינו חייב לפדותה, ובמדיר את אשתו נחלקו תנאים אי חייב לפדותה, ואביי ורבא כל אחד מתרץ לטעמיה אי מדובר באשת כהן או אשת ישראל.

כתובת בנין דכרין:

המקרה הפשוט של כתובת בנים דכרין הוא היכא, דיש לו שתי נשים שמתו בחייו והבעל יירש אותם מן הדין, ולאחר שמת הבעל היורשים היו צריכים להתחלק בנחלת אביהם בשוה, אך תקנו חכמים שמקודם יפרישו את החלק המגיע להם מהכתובה אילולי שהבעל מת לפניו, יש עוד דין שרצה הגמ' להוכיח ממתני' [דף צ:], והוא היכא דאחת במתה בחייה ואחת לאחר מיתתו, ולומר שגם בכי האי גוונא תקנו חכמים כתובת בנין דכרין ולא חששו שיבואו יורשים לריב, ודין זה שייך כשיש מותר דינר, שעל ידו אפשר לקיים את הנחלה דאורייתא, אבל בלי זה אין דין בנין דכרין, ודנה הגמ' מה הדין באחת בחייה ואחת במותה היות ובני אותה שמתה לאחר מיתת הבעל מקבלין כתובה מן הדין, האם כתובה זו יכולה לשמש כמותר דינר והרי היא נעשה מותר לחברתה, או לא.

תקנת מורדת:

מורדת: פוחתין לה מכתובתה וגם זה מתקנת חכמים, ומורדת היינו מתשמיש אליבא דכו"ע, ונחלקו אם שייך מורדת ממלאכה [דף סג.], וכך גם מורד על אשתו קנסו אותו להוסיף על כתובתה.

חיוב נדוניא:

רמב"ם פרק כ' מהלכות אישות הלכה א' - צו חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו כיד שתנשא בו, וזהו הנקרא פרנסה. הלכה ג' - האב שמת והניח בת, אומדין בדעתו כמה היה בלבו ליתן לה לפרנסתה [נדוניא]. הלכה ד' - הניח בנות רבות כל שתבא להינשא נותנין להם עישור הנכסים.

הלכה ה' - עשור זה שהאמרו לפרנסה אינו מתנאי כתובה. הלכה ז' - האחים שמכרו או משכנו קרקע אביהם, הבת טורפת מן הלקוחות פרנסתה, ומקור דינים אלו, מסוגי' דף סז - דף סט.

הגדרת חיובי דאורייתא:

כתיב שארה כסתה וענתה לא יגרע, ולא כתוב מהו השיעור של כל אחד, וקים להו לרבנן לגבי עונה האמורה בתורה הטיילין בכל יום, הפועלים שתיים בשבת [מתני' דף סא:], וכן לגבי כסות תקנו לה בגדים לימות החמה ולימות הגשמים וכו' [דף סד:], וכן לגבי מזונות נותן לה שני קבין חיטין וכו'.

ורבנן תקנו את הדין מורדת שפוחתין לה מכתובתה ובמורד שמוסיפין לה על כתובתה, ולכו"ע מורדת היינו מתשמיש ונחלקו האם שייך מורדת ממלאכה.

ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, כדתנן לקמן [דף נט:] טוחנת ואופה ומכבסת ומבשלת וכו', ועי' במלאכת שלמה בשם הרמב"ם [אישות פרק כ"א] וכן הטור [סימן פ'] בשם הירושלמי, שישנם שבעה גופי מלאכות שמנו חכמים, והשאר לא הוצרכו למנות, דפשיטא שצריכה לעשות כל צרכי הבית לערוך שולחן למזוג לו הכוס להביא כלים וכו' כנ"ל.

ויתכן שזה חלק מחיובי דאורייתא דקנייני אשות, והיינו שבכל הדברים שעליהם התחתנה, חייבת היא לקיים משעבוד קניין אישות, והיינו שגם המורדת הגם שמדאורייתא לא קונסין אותה, מ"מ היא משועבדת לו לאותם חיובים מעצם הקניין אישות.

דת משה ויהודית: כשעוברת על איסורי דאורייתא או על תקנות דרבנן יוציא ויתן כתובה, האוסר על אשתו: ללכת לבית אביה או לשאול משכנים וכו' יוצא ויתן כתובה.

נאמנות האשה: המושיב את אשתו חנונית או שמינה אותה אפוטרופיא הרי זה משביע כל זמן שירצה, [כתובות דף פו:] ומקורה ממתני' דשבועות [דף מה.]. ואלו נשבעין שלא בטענה, השותפין והאריסין והאפוטרופין והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית, ומוקיה לה [דף מח:]: דנשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא, והסיבה לשבועה זו מבוארת שם - מאי שנא הני, משום דמורו בה התירא - לעצמם לפי שטרחו בנכסים [רש"י].

הפוגמת כתובתה [דף מז.]. נשבעת מדרבנן משום שהפורע מדייק, אבל הנפרע אינו מדייק ועד אחד מעידה שהיא פרוע תקנו שבוע כדי להפיס דעתו של בעל, מנכסי יתומים ומנכסים משועבדים שלא בפניו כדאיתא [דף קג.]. דלכו"ע תישבע בסוף, ופרש"י שלא עכבה משל בעלה כלום דחוששין שמא צררי אתפסי.

מעשה בית דין

שנינן בב"ב [דף יז:]: אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום, מאי טעמא כל מעשה ב"ד כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי, רש"י - תנאי ב"ד כגון כתובה ומזון האשה והבנות, אם טוען ואמר פרעתי שלא בעדים לא אמר כלום.

רבי יוחנן בא לחדש דבר שלא מפורש במשנה, דבמתני' למדנו שהחייב כתובה הוא תנאי ב"ד וחייב לשלם אפילו אם לא כתב לה כתובה, אבל עדיין אין סיבה שלא יוכל לטעון פרוע, משום שאין לשני שטר ביד שעל ידו יוכל לטעון - שטרך בידי מאי בעי, והוי א"כ כמלוה על פה שיכול לטעון פרוע, והגם שזה דומה למלוה בשטר לגבי זה שכל הנכסים משועבדים לכתובה, מ"מ לגבי זה שאינו יכול לטעון פרוע, זה שונה ממנו בזה שאין לו שטר, ויש לדמות אותו למלוה על פה.

ושאל תוס' - א"כ מה הצורך בכלל לכתוב כתובה, ותירץ - דלא בעינן שטר כתובה אלא לגבי תוספת, ונראה פשוט דכונתו גם לשאר דברים שהאשה מביאה כגון נכסי מלוג נכסי צאן ברזל וכסף או סחורה להשקיע שחייב להוסיף עליהם שלישי, וכתב תוס' דתוספת אינה מתנאי כתובה ונאמן לומר פרעתי, וזה חידוש, כי בתחילת פרק אע"פ ישנה רשימה ארוכה של דברים שבהם דין תוספת כדין כתובה.

ועי' תוס' - דלא מבעיא במקום שאין כותבין כתובה דגט היינו כתובה, אלא אפילו במקום שכותבין כתובה ואינה מוציאה הכתובה, אם יש עדים שהתגרשה אינה נאמנת לומר פרעתי.

אלא דהא גופא, מנליה לרבי יוחנן דהוי כמן דנקיט ליה שטר בידיה¹, דנהי דהוי כשטר, הרי בשטר גופיה מצי למטען פרעתי אי לאו משום דשטרך בידי מאי בעי, והמלא הרועים התייחס לשאלה זו ותירץ: דכיון שהחוב שיש לה היא מתקנת חכמים, לא היה לה לפרוע עד שיקח ממנה שובר והוי כנוטל ממנה השטר, ויצא ידי חובתו.

ובגמ' [דף פח:]: מבואר שזו גופא ביאור מתני', דהוציאה גט ואין עמו כתובה - גובה כתובתה, ומה חידש א"כ רבי יוחנן, ותרצינן: אה"נ ובא רבי יוחנן לבאר מה שלא נראה לפום ריהטא במשנה.

ובסיפא דאותה משנה [דף פט:] דתנן, כתובה ואין עמה גט אינה מקבלת כתובה על אף שזה תנאי ב"ד, ומוקי לה כשאינן עידי גירושין, דנאמן מגו דיכול לומר לא גרשתיה.

¹ כך שאל הרה"ח רב שבתאי חרץ שליט"א

ג

קניני האשה

אין לבעל קנין על ממונא של אשה, לכן את הנכסים שהיא מכניסה הינם שייכים לה, ויכולה להחליט אם להכניס אותה כדין נכסי צאן ברזל, שהם נכסים ששמאום בכתובה וחייב באחריות ומתקיימים לה כברזל, ואותם נכסים דינם כהלואה בעלמא ואינם באים מתקנת חכמים, או כנכסי מלוג שהם נכסים שלא שמאום בכתובה, ותקנו חכמים שאוכל פירות תחת פרקונה, והקרן לאשה ופירות לבעל [רש"י דף קא.].

וישנם עוד סוג אחר של נכסים, כדאיתא במתני' [דף סו.]: פסקה להכניס לו אלף דינר, הוא פוסק כנגדן ט"ו מנה, דעליו להתחייב לשלם לה שלישי יותר.

והסיבה לזה מפורשת ברי"ף בשם הירושלמי וז"ל: מה ראו לומר בכספים אחד ומחצה ובשום פחות חומש, א"ר יוסי בר חנינא שמו דעת אשה שרוצה לבלות כליה ולפחות חומש, ושמו דעת האיש שישא ויתן כספים ויעשה מהם אחד ומחצה, [והענין הזה שרוצה לבלות הוא הטעם שמופיע בסוף הסוגיא, אבל בתחילת הסוגיא הביאה הגמ' סיבה אחרת לזה שיש לו להוסיף חומש, והוא משום שרגילים לשום את אותם נכסים יותר מכדי דמיהם לכבוד האשה].

ובביאור דברי הרי"ף כתב התוס' יו"ט: דמדינא כל מה שהאשה מכנסת בין כספים בין כלים, אין הבעל רשאי להשתמש בהן אלא יהיו מיוחדים לה, וכן היא אינה רשאה להשתמש בכליה, אבל עשו חכמים תקנה ביניהם שישתמש הוא בכספים וירויח בהן ויוסיף שלישי, וכשהכניסה לו שום דהיינו בגדים וכלים הנישומין, שמו דעתה שרוצה היא להשתמש בכליה ושיפחות הבעל בכתובתה חומש משוויין, ואין כאן ריבית מכיון שאם היה מגרש אותה מיד, היה חייב להוסיף לה שלישי, א"כ אין זה נחשב שכר המתנת מעות.

ואם הכניסה בגדים או כלים ושמאן, יש לו הוריד ממנו חומש דרגילים להגזים, וכן אם כתב לה סכום מסויים עליה להביא חומש יותר.

פרק ראשון

בתולה נשאת

ג"כ לבא לב"ד ולא יצטרכו לבא פעם נוספת, ולפני תקנת עזרא היו מקומות שב"ד היה יושב כל יום, אבל לא היה ב"ד בכל עיר ועיר, ועזרא תיקן שיהיה ב"ד בכל עיר ועיר בב' וה' [תוס' שם].

והקשה תוס': התינוח בת כהן ופחותה מבת ג', שיש להן רק ספק אחד ולכן אסורה לו, אבל שאר נשים שאינם אלא ספק ספיקה ואינן אסורות, למה חוששין שמא יתקרב דעתו.

ותירץ ר"ת: דלא פלוג רבנן בתקנתם.

ורש"י פירש: שמתוך כך יתברר הדבר ויבואו עדים שזינתה ברצון.

ב. שקדו

ומקשינן: ותינשא באחד בשבת שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד ביום ב'.

ותרצינן: שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה ג' ימים אחד בשבת ושני בשבת ושלישי שבת, וברביעי כונסה.

ועכ"פ אם נמצא מקום כזה שבו הב"ד ישב בכל יום, ובאופן שטרח לה בעלה לסעודת

הקדמה: הכונס את הבתולה ולא מצא לה בתולים, אם היא פחותה מבת ג' שנים ויום אחד יש בה רק ספק אחד, ספק נבעלה באונס ספק ברצון ואסורה לו מדאורייתא, ואם היא יתירה מבת ג' שנים ויום אחד יש בה ספק ספיקא, ספק נבעלה לפני האירוסין ספק לאחר האירוסין, ספק באונס ספק ברצון, והו"א ס"ס ומותרת לו מדאורייתא.

א. תקנה דיום רביעי

מתני': בתולה נשאת ליום רביעי, שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד.

גמ': הסיבה שאשה נשאת ליום רביעי, היא משום שהוא הזמן שבית דין יושבים, ואם לא ימצא לה בתולים, יוכל לבא מיד לב"ד ולאסור אותה, אבל אם יתחתן ביום אחר יצטרך לחכות עד שני וחמישי, ואולי בנתיים יתקרב דעתו ולא יבא לב"ד אפילו שהיא אסורה לו.

והסיבה שב"ד יושבין בשני וחמישי מבואר בב"ק [דף פב.]. דכך תיקן עזרא, שכיון שבאותם ימים אנשים יורדים לעיר כדי לשמוע את קריאת התורה, תקנו להם שיוכלו

פשט רב אחאי: מדתנן הגיע זמן ולא "נישאו" דמשמע שהנשים לא נתנו להם להינשא להם, והיינו שהעיכוב היה מצד הנשים, וקתני אוכלות משלו ואוכלת בתרומה.

דחיית רב אשי: לעולם דקא מעכבי אינהו, ואידי דתנא רישא בדידה [נותנין לכתולה י"ב חודש], תנא נמי סיפא בדידה.

אונס בגיטין

א. סוגי אונסי

מבואר בתוס' שישנם ג' סוגי אונסים כדלהלן:

- (1) אונס דלא שכיח כלל: כדוגמת מעשה דגיטין [דף ל"ד.], שאמר "הרי זה גיטך אם לא מתי מחולי זה ונפל הבית עליו", דלכו"ע יש אונס בגיטין, משום שגם הצנועות לא עלה על דעתיהו כזה אונס.
- (2) אונס דשכיח: כההיא דפסק מברא, דלכו"ע אינו אונס.
- (3) אונס דשכיח ולא שכיח: כגון הרי זה גיטך לאחר י"ב חודש ומת בתוך י"ב חודש, ובזה נחלקו ל"ק דרבא ול"ב כדלהלן.

לפי ל"ק לא הוי אונס: כי יש לחשוש משום צנועות ומשום פרוצות.

משום צנועות - שאם נאמר דלא הוי גט, יש לחשוש שגם במצבים שבהם לא היה אונס, תחמירנה על עצמן מספק ותישארנה עגונה.

משום פרוצות: שאם נאמר דהוי גט, יש לחשוש שגם במצבים שבהם לא היה אונס,

נישואין, תוכל אשה לינשא בכל יום [לקמן דף ג.].

ג. אכילה בתרומה

הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה.

(1) הגיע זמן בא' בשבת, מתוך שאינו יכול לכנוס אינו מעלה לה מזונות.

(2) הגיע זמן וחלה הוא או חלתה היא או שפירסה נדה:

- לפי ל"ק - אינו מעלה לה מזונות.

- לפי ל"ב - זוהי בעיית הגמ', חלה הוא מהו?

צדדי הבעיא: האם חכמים פטרו אותו דוקא בהגיע זמן בא' בשבת כשהוא אונס בתקנתא דחכמים, או שפטרו אותו בכל מצבים שבהם נאנס.

ואת"ל: חלה הוא מעלה לה מזונות, חלתה היא מהו, מצי אמר לה הא קאימנא, או דלמא מצי אמרה ליה נסתחפה שדהו.

[אבל הבעל לא יכול לטעון שמזלה גרם, משום שהיא לא מפקדה אפריה ורביה, ועוד שהאשה הינה שדה של הבעל ואין הבעל שדה של האשה, תוס'].

ואת"ל: מצי אמרה ליה נסתחפה שדהו, פרסה נדה שלא בשעת וסתה מהו?

[אבל בשעת וסתה לא קא מבעיא ליה, דלא יכולה לומר נסתחפה שדהו], האם תוכל לומר נסתחפה שדהו, או דלמא כיון דאיכא נשי דקא משני וסתייהו, כשעת וסתה דמי.

מברא, סבר שמואל שאין זה נחשב שהגיע ולכן אינו גט, ומשמע שאין אונס בגיטין.

ודחינן: דלמא אונסא דשכיח שאני.

ל"ב: אמר רבא יש אונס בגיטין, ויש פירות ממשניות דלעיל, ומיהו אפשר לדחות אותם כנ"ל.

ופסק ר"ח כל"ק כפי שעולה מגמ' גיטין [דף לד.], ועוד שכל אותן פירות על הל"ב הינם ראיות לל"ק, וכך גם פסק ר"י.

דף ג:

מן הסכנה ואילך

תניא: [א] בתולה נישאת ליום רביעי שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד.

[ב] ומן הסכנה ואילך נהגו העם לכונוס בשלישי, ולא מיחו בידם חכמים.

[ג] ובשני לא יכונוס ואם מחמת האונס מותר.

ביאור:

[א] הדין הראשון מפורש משום דחיישינן שמא יתקרב דעתו.

[ב] הסכנה היא: דאמרי בתולה הנשאת ביום רביעי תיבעל להגמון תחילה, וחכמים לא יכלו למחות בידם, כי חששו מצד אחד שלא תדעו דאונס שרי, דאיכא צנועות דמסרן נפשיהו לקטלא [וזאת הסיבה שזה נקרא סכנה], ומאידיך אי דרשינן להו דאונס שרי איכא פרוצות דעבדי ברצון ונאסרות על בעליהן, וכן איכא נמי כהנות דאפילו באונס

תקלנה על עצמן ותחתננה ויהיו בניהם ממזרים, לכן הפקיעו חכמים לקידושין מלכתחילה במקרה שהיה אונס, [ועשו בעילתו בעילת זנות] משום שכל מי שמקדש אדעתא דרבנן מקדש.

לפי ל"ב יש אונס בגיטין: והביאה הגמ' כמה ראיות לל"ק שמהוות פירות לל"ב, ושוב דחתה אותם.

ב. ראיות

1) דתנן - הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש ומת בתוך י"ב חודש אינו גט, מת הוא דאינו גט משום שאין גט לאחר מיתה, הא לשאר אונסין הוי גט.

ודחינן: אולי בא התנא לאפוקי מדרבי יוסי בר יהודה דקסבר ד"מכאן" הרי זה כמו "מעכשיו" משום שכתוב בה תאריך, ומגורשת למפרע, ואין כאן מציאות של גט לאחר מיתה.

2) דתנן - מעכשיו ולאחר י"ב חודש - באופן שיחולו הגירושין למפרע ולא תהיה מציאות של גט לאחר מיתה - ומת בתוך י"ב חודש הרי זה גט, והסיבה לזה היא בהכרח משום שיש אונס בגיטין, וממילא ה"ה לשאר אונסין דהוי גט.

ודחינן: אולי הסיבה דמגורשת שייכת רק באופן שמת, דלא ניחא ליה דטיפול קמיה יבם, ולא בשאר אונסין.

3) מההוא דאמר לאשתו אם לא אתינא מכאן ועד ל' יום להוי גט, אתא לסוף ל' יום ופסקא

א. סוגיא דאסתר

איתא בסנהדרין [דף עד] כל עבירות שבתורה חוץ מאותם ג' עבירות יעבור ואל יהרג, ומחלק רבי יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת גזירת מלכות, אבל בשעת גזירת מלכות אפילו על מצוה קלה יהרג ואל יעבור,

ועוד חילק רבי יוחנן דגם שלא בשעת גזירת מלכות, לא שנו אלא בצינעא, אבל בפרהסיא אפילו על מצוה קלה יהרג ואל יעבור.

ופרכינן: והא אסתר בפרהסיא היא, אמר אביי אסתר קרקע עולם היתה.

ויש כאן תמיה רבתי, וכי יש לייחס מעשה דאסתר למצוה קלה שלא נהרגים עליה אלא בפרהסיא, הרי מדובר כאן באחת מג' עבירות דאפילו בצינעא יהרוג ואל יעבור, ועל זה לא ענתה הגמ'.

וישנם שני מהלכים בתוס' איך לבאר את הענין.

לפי ר"ת: אין חייבין מיתה על ביאת עכו"ם דרחמנא אפקריה לזרעו, והקשה עליו ריב"ם מסוגיא דידן דקא אסר פרוצות דנבעלות ברצון לבעלה, וכן גבי אסתר דאמרה: *וכאשר אבדתי - מבית אבא, אבדתי - מבית בעלי, אלמא אסורה.*

לכן משתמש ריב"ם: בסברה דקרקע עולם המובא שם בגמ' כתשובה על ה"בפרהסיא" ואומר, שזו תשובה מספיקה גם כלפי איסור עריות, והיינו שלא נאמר יהרג ועל יעבור

נאסרות לבעליהן, לכן השאירו חכמים מצב שבו אנשים יחליטו מעצמם להתחתן ביום שלישי ולא מיחו בידם.

מיהו לא רצו חכמים לעקור את הדין דבתולה נשאת ביום רביעי, משום דגזירה עשויה להתבטל, ותקנת דרבנן מקמיה גזירה לא מבטלה.

[ג] ואם מחמת האונס מותר, האונס המדובר הוא:

א. אונס ששר צבא בא לעיר עם החיילים שלו, ויש חשש שיקחו את כל האוכל שהוכן לחתונה.

ב. שמת אביו של החתן או אמה של הכלה, ואם נחכה שיחול האבילות תפסד הסעודה.

ולדרוש להו דאונס שרי

הקדמה: האונס הידוע לנו עד כה, הוא כשנאנסה בכוח כלשון התורה "והחזיק בה" [דברים כב כה], אמנם האונס של האגמון הוא אונס דמלכתחילה מהסוג שעליו נאמר בגמ' סנהדרין [דף עד]. נמנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד, כל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג, חוץ מעכו"ם וגילוי עריות ושפיכות דמים, יש להבין א"כ איך הותר כאן האונס, כך הקשה תוס', ולצורך הבנת הענין משווה תוס' את סוגיא דידן לסוגיא דאסתר ודיעל.

לפי דעה אחת וכך סובר המאירי: לא שייך קרקע עולם אלא בלי מעשה, אבל מי שאומרים לה לכי מעצמך להיבעל לפלוני ואם לאו אנו הורגים אותך, תהרוג ואל תעבור.

לפי דעה אחרת שלא כהמאירי: אשה מוגדרת תמיד כקרקע עולם, ותעבור ואל תהרג, וכך סובר השטמ"ק שאין קרקע עולם באשה, אמנם המאירי לא הביא זאת בשם ריב"ם, מה היא א"כ דעת ריב"ם בשאלה זו.

והנה שמצאנו שתי תוס' שסותרים זה את זה לגבי הסוגיא דיעל.

ב. סוגיא דיעל

איתא בנזיר [דף כג:]: א"ר נחמן בר יצחק גדולה עבירה לשמה יותר ממצוה שלא לשמה, דכתיב תבורך מנשים יעל אשת חבר הקני מנשים באהל תבורך, מאן נשים באהל שרה רבקה רחל ולאח, ופרכינן - והא קא מתהניא מעבירה, ותרצינן - כל טובתן של רשעים אינן אלא רעה אצל צדיקים.

וגם כאן יש תמיה רבתי, שמלבד שנהנתה מעבירה, היא עברה על איסור אשת איש שעליו תהרג ואל תעבור.

ועל זה ענה תוס' בסנהדרין שלגבי יעל לא דנו בכלל על האיסור שבה, כי אם באנו לבדוק את עצם האיסור, הרי ששם לא רק שהיה ברצון, אלא אדרבה היא זאת ששדלתו בדברים ושיכנע אותו כדי להחליש כוחו, בשביל הצלת עם ישראל.

אלא כשעושה מעשה בפועל משא"כ באשה דקרקע עולם.

אלא שיש לדעת מה כונת החילוק דקרקע עולם, האם כל אשה הינה קרקע עולם גם אם עושה מעשה, או שדוקא כשאינה עושה מעשה.

והנה שתוס' בסנהדרין הרבה לבאר את הסברה דקרקע עולם, וביסס אותה על פי הדין המובא שם, דאם אמרינן לאדם הרוג פלוני או שתהרג, יהרג ואל יעבור, דמאי חזית דדמך דידך סומק וטפי, ומחלק תוס' דאם היה זה באופן שאומרים לו - נזרוק אותך אל תינוק זה ויתמעך או שנהרוג אותך, יניח אותם לזרוק אותו עליו, משום שכאן הסברה היא הפוכה, מאי חזית דדמך דידיה סומק טפי, מכיון דלא עביד מעשה, וה"ה בכל מקום דלא עביד מעשה, רק דלא מצאנו כהאי גוונא בעריות אצל האיש מכיון שאין קישוי אלא מדעת, ובאם היה כבר מקושה ובאים לדחוף אותו על איסור ערוה, אה"נ דיעבור ואל יהרג.

הוסיף תוס': שמלכתחילה ידע הגמ' את אותה סברה כלפי האיסור דעריות רק שלא עלה על הדעת שהיא תועיל גם כלפי חילול ה', ולזה חידשה הגמ' שגם כלפי הענין דחילול ה' היא תשובה מספיקה, וכ"ש לגבי איסור עריות.

ועדיין לא מבואר, האם שייך מציאות שבה תהרג ואל תעבור באונס אצל אשה.

ונחלקו על זה שני דעות במאירי:

ואח"כ נוהג ז' ימי אבילות, וכל אותן הימים - של ימי המשתה ושל האבילות - הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים.

ובא רב יוסף לחלק: "לא שנו אלא שלא בעל, אבל בעל אשתו ישנה עמו", ופרכינן הרי כברייתא לא מופיע כזה חילוק.

ותרצינן:

א. שהבריייתא דיברה באופן שמת לו מת [לבעל], וחייבו אותו לעשות הרחקות כדי שלא יבא לידי בעילה. ורב יוסף דיבר באבילות של האשה, ובאבילות דידה היא לא תניח אותו לבעול, לכך לא הצריכו חכמים את כל ההרחקות הנדרשות באבילות דידה, ואשתו ישנה עמו, ומוזגת לו כוס, ומצעת לו המיטה וכו'.

ב. ותירץ רב אשי: דבעלמא לא בעינן הרחקות, ובבריייתא מדובר שמת לו מת בשעת החופה, ומשום שהקילו לדחות את ימי אבילות, לכן חששו שמא אתי לזלזל באבילות.

ופרכינן מדתניא: שאם מת לו מת [לבעל], היא צריכה לנהוג עמו אבילות בפניו, ואסור לה להיות כוחלת ופוקסת, וכופה את מטתה, וכן כשמת אחד מקרובי האשה, הבעל חייב לנהוג עמה אבילות בפניה וחייב לכוף מטתו. והגמ' מדייקת מלשון נוהג 'עמה' אבילות, שהכונה עמה במיטה, ודחינן: לא עמה בבית.

הוסיף תוס': שאין להבין קושית הגמ' - "והא קא מתהניא מעבירה" שזה בא לומר שההנאה נחשבת כמעשה, כי בלאו הכי היה זה ברצון,

אלא דהא גופא גדולה עבירה לשמה וכו', וכך היתה קושית הגמ': מה הגדלות בזה שנשתבחה יעל "מנשים באהל תבורך" הרי שאתהנית מעבירה, ועל זה ענתה, שלא אתהנית.

משמע לפ"ז דע"י מעשה לא הוי קרקע עולם, וכך מבואר בתוס' בסוגי' שכתב מדוע לגבי יעל לא תירצו דקרקע עולם שאני, והא משום שלא התכון להרוג אותה, פירוש - כשזה ברצון לא מועילה הסברה דקרקע עולם, ונראה קצת משם דעל ידי מעשה ג"כ אין דין קרקע עולם.

מיהו בסוגיא דנזיר ביאר תוס' שלא הקשו על יעל למה לא הסכימה להרג ולא לעבר מאותה סיבה שלא הקשו על אסתר, היות דקרקע עולם היתה, ומשם מבואר שהבין תוס' דקרקע עולם שייך אפילו ברצון.

דף ד. ד:

סוגיא דאבילות

א. הרחקות לגבי אבלות

תניא: הרי שהיה פתו אפוי וכו' ומת אביו של חתן או אמה של כלה, מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה, ובוועל בעילת מצוה ופורש, ונוהג ז' ימי המשתה

[דף ד:]

דף ד: ה.

ב. מתי מתחילה האבילות לחול?

- לפי ר"א: כשהמת יוצא מפתח הבית.
  - לפי ר' יהושע: עד שיסתם הגולל.
- ונחלקו רש"י ותוס' מהו הגולל :
- לפי רש"י: הוא מכסה הארון.
  - לפי ר"ת: זוהי המצבה שהיא האבן גדולה שמניחין על הקבר.

ג. כלפי מי נדחית אבלות?

גמ': דוקא אמה של כלה ואבא של חתן דליכא איניש דטרח, וכן אם יש אפשרות למכור את הסעודה אין השמחה דוחה את האבילות כגון בכרך אע"פ שנתן מים על גבי בשר, או בכפר גם אם לא נתן מים, ובעיר כגון מתא מחסיא דמפקא מכרך ומפקא מכפר באופן שלא נתן מים על גבי בשר, ועי' תוס' דלא התירו לו לבעול אלא לפני שיקבר המת אבל לאחר שנקבר אסור.

מי שאין לו בנים כלל, התירו לו לינשא לאלתר כדי לקיים מצות פריה ורביה ולא הצריכוהו להמתין ג' חדשים, מיהו סובר תוס' שאין הכונה לאלתר ממש אלא לאחר ז' ימי המשתה ולא יוכל לבעול עד ל' יום, אבל ר"ת סובר שמותר לו לבעול לאחר ז' ימים כדי לקיים מצות פריה ורביה.

וגם אם יש לו בנים, אם הניחה אשתו בנים קטנים שצריך לפרנס, לפי ר"י מותר לינשא תוך ל'.

בעילה בע"ש ובמוצ"ש

ברייתא: בין כך ובין כך לא יבעול לא בערב שבת ולא במוצ"ש, וסברה הגמ' בהו"א שע"ש אסור משום שעושה חבורה, ובמוצ"ש אסור כי חוששין שמא ישחוט עוף בשבת, משום שהוא טרוד לצרכי סעודה וישכח שהוא שבת, ופרכינן - אי הכי יו"כ שחל להיות ביום שני ידחה מכיון שיש מצוה להרבות בצרכי אכילה ערב יו"כ, ויש לחשוש שמא ישחט בן עוף בשבת, ותרצינן - שהחשש הזה קיים רק כשצריך לטרוח לסעודה לצורך אחרים, אבל לצורך עצמו אינו טרוד כ"כ.

לפי המסקנה: אפילו ע"ש אסור מחשש שמא ישחוט עוף בשבת.

חשבונות של מצוה

מותר לחשבן הוצאות של צדקה לעניים, והוצאות לשדך התינוקת, והוצאות לצרכי ציבור, מדכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר - חפצך אסורים חפצי שמים מותרין [שבת דף קנ.].

האם בתולה נבעלת ביום רביעי או בליל חמישי?

גמ': נבעלת בליל חמישי משום ברכה דאדם, אבל אילולי זה, אין חשש שאולי בגלל ההמתנה שיש בין היום רביעי ליום חמישי,

להוציא שלימותם אל הפועל, והתחתונים זולת האדם אין להם ג"כ יציאה אל הפועל וכו', אך האדם הוא בכוח ויוצא אל הפועל, ולכך שלימות האדם נקרא גם בשם פרי וכו'. הרי בשביל שלא הוציא שלימותו אל הפועל הוא כמו האדמה שלא עשתה פירות ולא הוציא הדבר אל הפועל ונשאר בכוח, ולפיכך נקרא שמו בשם אדם על שם האדמה, נאה לו היא ונאה לשמו. עכ"ל.

דף ה:

מפני מה אצבעות של אדם מחולקות?

גמ' מפני מה אצבעות של אדם דומות ליתדות, מאי טעמא אילימא דמחלקן כל חדא וחדא למילתיה עבידא, דאמר מר זו זרת זו קמיצה זו אמה זו גודל.

כדפרש"י: זרת [הקטנה שבאצבעות] - בשביל למדוד את החושן, זו קמיצה - מאצבע שאצל הקטנה איתה מתחילין לקמוץ. גודל - לבהן יד, אמה [הגדולה שבאצבעות] - למדוד את אמת הבנין ואמת כלים, [והיינו מהמרפק עד קצה אצבע הגדולה]. אצבע - למתן דמים של חטאת.

ולכאו' נראה שהגמ' בא להסביר את עצם סיבת חיתוך האצבעות, ובאה לומר שאלולי השיעורים האלו לא היה צורך בכך, וזהו דבר תמוה.

ועוד דפרש"י - זה גודל לענין בוהן של מצורע, והקשה עליו תוס', דאפילו אם לא היה מחולק, מצי משוי על בהן שהוא קצר

תתקדר דעתו, ומ"מ בתחילת יום רביעי חיישינן לאקרורי דעתא ואסור לה לבעול, [ראשונים].

אלמנה נישאת בחמישי ונבעלת בשישי, משום ברכה דאדם ומשום שקדו.

גדולים מעשי צדיקים

ע"י מהרש"א, שהמשכן נבנה ע"י בצלאל שידע לצרף אותיות, פירוש - שידע לצרף ב' שמות של הקב"ה שהם שם של דין, ושם של רחמים, אבל במעשה בראשית אין ב' כוחות נמצאים בבת אחת או שיש דין או שיש רחמים, שמים - רחמים, ארץ - דין.

והנה שבפסוק אחר כתיב: "מקדש ה' כוננו ידיך" [שמות ט"ו, י"ז] וביאר רש"י בשם המדרש חביב בית המקדש שהעולם נברא ביד אחת שנאמר "אף ידי יסדה ארץ", ו[אילו] מקדש בשני ידים אימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו (ועי' גור אריה בביאור ענין זה).

ויש לבאר שהצדיקים נחשבים השלמה לבריאה כי לא נברא העולם אלא בשביל שנקיים מצוות ה' א"כ העולם הוא בכוח והצדיקים משלימים אותו ולעתיד לבוא ימלא כל הארץ דעה את ה' וכל העולם יהיה בפועל.

וכן מבואר במהר"ל (תפארת ישראל פ"ג) וז"ל: ונמצא לך ההפרש שיש בין האדם ובין כל הנמצאים התחתונים והעליונים כי העליונים שלימותם בפועל ואינם צריכים

אצבעות משופעות – אליה רכה

מובא בגמ' ששני דברים נצרכים כדי שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יוכל להגן על עצמו, (1 אצבעות משופות, 2) האליה רכה, ויש לדעת מאחר שכל אחד בנפרד בכוחו להגן על האוזן, מדוע לא מספיק שאצבעות תהיו משופות, ובעינין ג"כ שהאליה תהיה רכה?

ועי' מהר"ל שהיה צורך בשניהם:

את האצבעות - כמבואר בגמ' שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכניס אצבעו באוזנו, ועדיין צריך שגם האוזן מצד עצמו ימנע את הרע מליכנס, דאל"כ הוי אומר שיש חסרון מצד האוזן שפתוח ונכנס לשם כל רע, ולכן האליה רכה.

דברים בטלים: לעולם אל ישמע אדם לאזנו דברים בטלים מפני שהם נכוות תחילה, פירוש- שדרך האוזן מתקלקלים כל האברים.

וביאר המהר"ל: שגוף האדם הוא כמו בית והאוזן היא כמו פתח והתחלה לגוף, וכאשר ההתחלה מקולקל נמשך קלקול אחרי זה.

דף ה: ו.

דבר שאין מתכוין – אינה צריכה לגופה

הקדמה: סוגיא דידן נוגעת בשלוש מחלוקות בין רבי יהוד' לר"ש:

מכולם, לכן הסביר, דלענין קמיצה קאמר, עוד הקשה השיטה ישנה, דאפילו אם לא היה חלוק קמיצה מאמה, היו יכולין לשער אמה כשיעור האורך.

עוד יש לשאול: אין יתכן לומר שכוונת הגמ' היא להסביר מה הצורך שיהיו אצבעות מחולקות, הרי ההכרח מראה שצריכים להיות כך, כדאיתא בילקוט ראובני וז"ל:

עד שלא נולד נח, היו לנולדים מהם ידיהם אדוקים שלימות מבלי פירוד וחילוק אצבעות, כי לא היו צריכים לעבוד את האדמה, ונח נולד עם חיתוך אצבעות, מזה הבין למך שהיה זה צריך לעבוד את האדמה עכ"ל.

ואין לומר שהכונה היא שעצם תכליתם הוא בשביל הקמיצה וכו', כפי דאיתא במדרש לא נברא זהב אלא בשביל המשכן, כי באמת אין הזהב צורך חיי אדם אלא מן המותרות וראויה למלכות, ושם היא נצרכת, והמלוכה שייכת לחי העולמים לכן מקומה במשכן ומקדש, אבל אצבעות הינם נצרכות לחיי אדם.

ועי' בשטמ"ק דמלשון רש"י ישנה תירוץ לקושיות הנ"ל דכתב: "כל אחת יש בה צורך ואף בצורכי גבוה" כוונתו דקא פריך דכל אחת יש בה צורך להדיוט ומחכמת הבריאה שהיו מחולקין לצורך העולם, ואף לצרכי גבוה יש צורך בקצת חילוקן, וזאת הקושיא דלגבוה הוא לסניף בעלמא.

והיינו שבעל הגמ' תמה, מה הכונה מפני מה אצבעות מחולקות, הרי יש בהם שימוש להדיוט, והשימוש לגבוה אינו אלא סניף.

אעפ"כ זה מוגדר כמלאכה שאינה צריכה לגופיה, ואין לומר שאינה צריכה לגופא מכיון שהיה מעדיף שלא יהא צורך למרמיה אמתא, דא"כ המפיס מורסא לעשות לה פה למה אסור גם לפי ר"ש, הרי היה מעדיף שלא יהא מורסא, וכן התופר בגד קרוע דהיה מעדיף שלא יהא קרוע, אלא ע"כ כל כי האי הוא מלאכת מחשבת.

לפי ר"י: אין כל קשר לשלמות כוונת המלאכה כלפי עצמה, אלא כלפי מה שהיה במשכן, פירוש - כשעושה מלאכה ואין בו את הצורך שהיו משתמשים בו במשכן, כגון צד נחש שלא ישכנו דאינו צריך לנחש ואילו במשכן הצריכו לתחש, וכן המפיס מורסא להוציא ליחה על אף דעשה פתח גמור, מיהו לא דמי לפתחים שהיו במשכן שנועדו להכניס ולהוציא אויר, וכן מכבה את הנר משום שחס עליו, כי במשכן לא היה צריך כיבוי אלא לצורך פחמין וכן על זה הדרך.

ב. מקלקל בחבורה

מתני' דשבת [דף קה:]: כל המקלקלין פטורין, ומוקי לה [דף קו.] אליבא דרבי יהוד', וקסבר חובל שאינו צריך לכלבו הרי הוא מקלקל ופטור, אבל לר"ש מקלקל בחבורה חייב מדאיצטריך קרא למישרא מילה, הא חובל בעלמא חייב, ורבי יהוד' התם מתקן הוא, דמה לי מתקן מילה מה לי מתקן כלי.

וכן איתא בשבת [דף קה:]: הקורע בחמתו ועל מתו פטור, ורמינהי הקורע בחמתו וכו'.

א. לגבי דבר שאין מתכון בנוגע לכל איסורים שבתורה.

ב. לגבי מלאכה שאינה צריכה לגופא לענין שבת, דבעלמא דבר שמתכון אסור לכו"ע, אבל גבי שבת אפילו אם מתכון אין זה עדיין מחייב לפי ר"ש כל עוד שאינה צריכה לגופא, ומודה רבי שמעון בפסיק רישיה.

ג. כל המקלקלין לפי רבי יהוד' פטורין, ולפי רבי שמעון חייבין.

א. מלאכה שאינה צריכה לגופא

משנה דשבת [דף צג: צד.] את המת במיתה חייב ורבי שמעון פוטר, מקור של פטור זה הוא משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה.

כדאיתא במשנה דחגיגה [דף י:]: הלכות שבת הם כהררים התלוין בשערה, מאי הררים התלוין בשערה, מלאכת מחשבת אסרה תורה ומלאכת מחשבת לא כתובה, כי האי דחופר גומא ואינה צריכה אלא לעפרה שעליה פטר רבי שמעון.

ונחלקו רש"י ור"י מה מהותה והגדרתה של מלאכה שאינה צריכה לגופא.

לפי רש"י: אינה צריכה לגופא מוגדרת כך כפי חסרון שלמות המלאכה, כמו למשל צד נחש כדי שלא ישכנו, או מכבה גחלת שלא יזקו בו רבים, שהרי אינו צריך לא את הנחש ולא את הגחלת,

והקשה עליו תוס': מקורע בחמתו למרמיה עליה אנשי ביתיה, שאפילו שיש לו מטרה

לפי רש"י: אסור משום צובע, ולפי ר"ת: משום נטילת נשמה.

(2) לייצר פתח אפילו על גוף האדם משום בונה.

בעיית הגמ' היא: האם יש כאן מלאכה דאורייתא ואסור או שאין כאן מלאכה דאורייתא ומותר, ואין לכאן צד שיהא פטור אבל אסור כמו שמצוי בענייני שבת, וכן מצאנו בכי האי גוונא דמפיס מורסא להוציא ממנה ליחה פטור ומותר ולא דמי לשאר איסורין דפטור אבל אסור, דבמקום צער התירו לכתחילה, וכן למבעל בתחילה בשבת על הצד דאין איסור מדאורייתא הוא מותר לכתחילה דבמקום מצוה התירו, [ומ"מ יש צד בגמ' שיהא אסור מדרבנן כפי שיתבאר].

מיהו תמה תוס' על עצם בעיית הגמ' אי שרי אי לאו הרי זו ברייתא מפורשת שהביאה הגמ' לעיל: "בין כך ובין לא יבעול בשבת", ותירץ - דאפשר שלא ידע את הברייתא, או ששאל האם כך הלכה.

צדדי הבעיא:

האם דם בתולים מעיד על חבורה וממילא אסור בשבת, או שהדם מפקד פקיד ויוצא בלי חבורה, והוא כדין מפיס מורסא דאם לעשות לה פה אסור, ואם להוציא ממנה ליחה מותר, ומוקי לה בגמ' שבת [דף קז.]. אליבא דר"ש.

(1) על הצד שדם מפקד פקיד:

עדיין יש להסתפק האם אסור, כי סו"ס הוא מייצר פתח, ותיפוק לי משום בונה.

חייב, ותרצינן - חמתו על חמתו לא קשיא, הא רבי יהוד' דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופא חייבין עליה, הא ר"ש דאמר מלאכה שאין צריכה לגופא פטור עליה, ופרכינן, אימר דשמעת לרבי יהוד' במתקן במקלקל מי שמעת ליה, ותרצינן - הא נמי מתקן הוא דקא עביד נחת רוח ליצרו.

ג. דבר שאין מתכוין

איתא בשבת [דף כט:]: רבי שמעון אומר גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכון לעשות חריץ, ומדובר באופן שאין זה פסיק רישיה כמבואר בכמה מקומות שמודה ר"ש בפסיק רישיה, [ובמקום אחר מחלק רש"י בין ספסל גדול שודאי עושה חריץ, לספסל קטן שאולי לא יעשה חריץ ועיי"ש].

ושם מובא הא דתנן מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכון בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ומוקי לה כר"ש, הוסיף תוס' - ובאופן דלא הוי פסיק רישיה כגון שהיה לבוש מלבושים אחרים.

והוי דבר שאינו מתכון, כי אינו מתכון שיהיה חריץ, וגם אינו מתכון להתחמם עם הבגדים.

ד. מהו למיבעל בתחלה בשבת?

האיסורים המדוברים כאן הינם:

(1) לעשות חבורה בשבת ועל סיבת האיסור נחלקו רש"י ותוס',

לגבי זה נאמר שהלכה כר"י, או שנחמיר כר"ש לחייב במקלקלים [הגם שסו"ס גם לר"י פטור אבל אסור, יש להתיר לצורך מצוה. תוס'].

[דף ו. ז.]

ומסקינן [דף ו:]: "הכונס את הבתולה לא יבעול בתחילה בשבת וחכמים מתירין. ופירש רבה: מאן חכמים ר"ש שמתיר בדבר שאין מתכון, ופריך אביי שהרי מודה ר"ש בפסיק רישיה דאסור, וחולק עליו רבה וסובר שאין זה נחשב פסיק רישיה משום שיש בקיאים בהטייה, ולא יבואו לעשות חבורה.

מתיב רבי אמי [דף ו: ז.] אליבא דשמואל דאסור, מדאית ליה לר"ש המפיס מורסא אם לעשות לה פה אסור ואם להוציא ממנה ליחה מותר, א"כ איך אסר שמואל למבעל בתחילה בשבת.

וביאר תוס': דסבירא ליה לרבי אמי דדם מפקד פקיד, והרי זו כמפיס מורסא להוציא ממנה ליחה דהויה מלאכה שאינה צריכה לגופא דפטור עליה, והגם שלכתחילה אסור, מ"מ כשיש צער התירו וה"ה כאן די שייב להתיר משום מצוה.

ותרצינן: התם פקיד ועקיר הכא פקיד ולא עקיר ולא עקיר לגמרי אלא נבלע קצת בכתלים, וסיבת האיסור הוא משום דקסבר שמואל דם חבורי מחבר.

ופסקינן: [דף ז.]: "הלכתא מותר לבעול בתחילה בשבת" אבל למעשה ישנם כמה שיטות:

וכך יש לצדד, האם לדם הוא צריך ומותר, משום דהויה מלאכה שאינה צריכה לגופא דומיא דמפיס מורסא בשבת להוציא ממנה ליחה דמותר אליבא דר"ש [תוס' דף ו: ד"ה ואם], או שמתכון לפתח ודומה למפיס מורסא לעשות לה פה דהוי דבר שמתכון ומלאכה הצריכה לגופא.

ושוב פרכינן - על הצד דלדם הוא צריך, עדיין יש לדעת האם בדבר שאינו מתכון הלכה כרבי יהוד' או כרבי שמעון, ויש להבין הרי לפי ר"ש אפילו בדבר שמתכון אם אינו צריך לגופא פטור, והרי כאן לדם הוא צריך ולא לפתח א"כ למה אסור,

וכתב תוס' שכתב שבשלב הזה של הגמ', סוברים שיש כאן איסור דרבנן אליבא דר"ש, כי לא התיר ר"ש לכתחילה אלא מפיס מורסא כיון שיש צער, אבל גבי מצוה לא התיר.

ושוב מסתפקין, אליבא דרבי יהוד' דדבר שאין מתכון אסור, האם מתקן הוא אצל הפתח וכל המקלקלין פטורין לפי רבי יהוד', או שמתקן הוא אצל הפתח?

(2) על הצד שדם חבורי מחבר

יש להסתפק: האם לחבורה הוא מתכוון ואסור, או להנאת עצמו הוא מתכון והחבורה נגרמת אגב המעשה ופטור, ושוב שואלים - מה דינו של אינו מתכון, האם פוסקים להלכה כר"ש לקולא או כר"י לחומרא.

וכאן מתוסף עוד צד, שגם אם נאמר דהלכה כר"י האוסר בדבר שאינו מתכוון, הרי מאידך סובר ר"י שכל המקלקלים פטורין, והאם גם

ו. פסיק רישיה

מסוכרייא דנזייתא אסור להדק אותה משום דהוי פסיק רישיה לענין המלאכה, ונחלקו הראשונים על איזו מלאכה הוא עובר.

לפי רש"י ולשון א' דר"ח - משום סחיטה.

והקשה ר"ת על רש"י, איך שייך לחייב משום סחיטה, דממה נפשך - אי אסור סחיטה הויא משום ליבון, במסוכריא אין ליבון מכיון שזה דרך לכלוך - ואי אסור סחיטה הויא משום מפרק שהיא תולדה דדש, במסוכריא לא שייך דישה מאחר שזה הולך לאיבוד.

לפי לשון אחר דר"ח - אסור שמא יבטל הסתימה, והרי זה מלאכת בונה.

דף ז.

הואיל והותרה הותרה

הסוגיא דהותרה הותרה בנויה על ג' נקודות הניתנות למחלוקת.

- 1) על ההיתר דאוכל נפש דנחלקו ב"ש וב"ה, אי קאי דוקא על דברים שהם צורך אכילה או לא.
- 2) האם אליבא דב"ה מלאכה הותרה שלא לצורך יו"ט כלל או דבעינן שיהא קצת צורך יו"ט.
- 3) על הצד דאוכל נפש דוקא, האם יש הקפדה שיהא זה שוה לכל נפש או לא.

א. אוכל נפש - צורכי אכילה

נחלקו ב"ש וב"ה איך להבין את הפסוק אך אשר יאכל לכל נפש אדם, האם מדובר רק על דבר דהוי צורך אכילה או לא, כדתנן:

- בעיר של רב: טענו שרב מתיר ושמואל אוסר.

- בעיר של שמואל: טענו הפוך ששמואל התיר ורב אסר.

ה. ראיות

• מדנחלקו ב"ש וב"ה, על כמה לילות נותנים לבתולה, שבהן אם ראתה דם, נתלה בדם בתולים ולא בדם נידות ותהיה מותרת לבעלה, לפי ב"ש לילה אחד, ולפי ב"ה ד' לילות, והיות שבתולה נשאת ליום רביעי, א"כ אחד מהד' לילות נופל בשבת, מאי לאו כשעדיין לא בעל ומותר לו לבעול בשבת.

ודחינן: לא, באופן שכבר בעל מלפני שבת.

• דתנן: חתן פטור מק"ש לילה הראשון עד מוצ"ש, משום שטרוד לבעול, ומשמע דמותר לו לבעול גם בשבת.

ודחינן: לא, כשעדיין לא בעל והוא טרוד מזה שלא בעל.

• דתניא: חתן פטור מק"ש אם לא עשה מעשה ראשון שני ושלישי, ותניא אידך בשלישי חייב, [ויום השלישי, הוא יום שבת מכיון שנוהגים להתחתן ביום רביעי]. ונראה א"כ שבזה גופא נחלקו בברייתא, האם יכול לבעול בשבת או לא.

ודחה אביי: דלכו"ע אסור לבעול בתחילה בשבת, ונחלקו על האם טרחא דרשות פוטרת אותו מק"ש.

ב. למיבעל בתחילה ביו"ט

רב יהוד' שרא למבעל בתחילה ביו"ט, ונחלקו האם הוא סבר דאין כאן מלאכה כפי הצדדים הנ"ל [אי משום מפקד פקיד ומתכוון לפתח, אי משום שמתכוון לדם והלכה כרבי יהוד', א"נ שחבורי מחבר ולדם הוא צריך ואסור וכו'] וה"ה בשבת, אלא שמעשה שהיה כך היה, או דאית ביה מלאכה ודוקא ביו"ט הואיל והותרה הותרה.

- לפי רב פפי: ה"ה שמותר בשבת.
- לפי רב פפא: דוקא ביו"ט מותר, משום דהואיל והותרה חבורה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך.

ג. שוה לכל נפש

והנה שגם אליבא דב"ה מצאנו הבחנה [בסוגי' דידן] לגבי למיבעל בתחילה ביו"ט, דסבר רב פפא משמיה דרבא שמותר ביו"ט ולא בשבת, וסובר כהצד דהוויא מלאכה דאורייתא ולא הותר אלא ביו"ט דהואיל והותרה הותרה.

ופריך עליה רב פפי - אלא מעתה יהא מותר לעשות מוגמר ביו"ט, אמר ליה עליך אמר קרא אך אשר יאכל לכל נפש דבר השוה לכל נפש, ושוב פריך - אלא מעתה הזדמן לו צבי ביו"ט הואיל ואינו שוה לכל נפש ה"נ דאסור למשחטיה, ותרצינן - דבר הצורך לכל נפש קאמרינן, צבי צורך לכל נפש.

יש א"כ הבחנה בהותרה הותרה, בין דבר שהוא צורך לכל נפש לדבר שאינו צורך לכל נפש.

ב"ש אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב וכו' וב"ה מתירין, וביאר רש"י דלא התיר ב"ש אלא מה שלצורך אכילה.

ובגמ' נחלקו מהי סברת ב"ה, לפי רבה קסבר ב"ה, שאין ערוב והוצאה לשבת, ופרכינן עליה - א"כ למה נחלקו על הלולב וקטן לפלגו באבנים.

פירוש לפי תוס': לגבי הוצאה נאמר לפלגו באבנים שהוציא לרה"ר ביו"ט, משום שהאיסור הוצאה אינו קיים ביו"ט, אלא ע"כ שיש ערוב והוצאה ליו"ט, ואם הוציא אבנים ברה"ר הרי הוא חייב על איסור הוצאה דאורייתא, ולא קאמר ב"ה שמוציאין אלא דברים שיש בהן קצת צורך יו"ט, שעליהם מתייחס הכלל דב"ה הואיל והותרה הוצאה לצורך [אוכל נפש], הותרה נמי שלא לצורך [אוכל נפש], מיהו צורך יו"ט בעינן, כגון שנהנה להוציא את הקטן וכו'.

אך לפי רש"י: הותרה אפילו שלא צורך כלל, ולכן אין איסור הוצאה באבנים מדאורייתא, וקושיית הגמ' מופנית כלפי איסור מוקצה מדרבנן, שנתקן אטו הוצאה, וכך ביאור הענין: בשלמא אם האיסור הוצאה לא התבטל במקורו, אלא רק הותרה הוצאה, מובן מדוע לא ביטלו חכמים את איסור מוקצה הכרוך אליו, אלא אם נאמר שנחלקו ב"ש וב"ה על עירוב הוצאה ליו"ט, והיינו שמעולם לא נאסר הוצאה ביו"ט, א"כ מדוע לא ביטלו חכמים את האיסור מוקצה הכרוך אליה.

אלא שלפי רש"י צ"ב, במה לא הותר הוצאה ביסודו, הרי אפילו בלי צורך כלל מותר להוציא.

ב. בחור שנשא אלמנה: ז' לברכה, ולגבי שמחה, יש ב' צדדים בגמ' או ז' ימים או ג' ימים.

ג. אלמן שנשא אלמנה: בעינין יום אחד לברכה, ולגבי שמחה ישנם ב' צדדים: א' - שצריך ג' ימים ולפי זה בחור שנשא אלמנה יצטרך ז' ימים. ב' - שצריך רק יום אחד, ולפ"ז בחור שנשא אלמנה ג' ימים.

דף ז':

מנין לברכת חתנים בעשרה?

לפי ר"נ: לומדים מנישואי בועז עם רות ששם כתוב "ויקה עשרה אנשים מזקני העם", ולפי רבי אבהו אין ראייה משם, כי הסיבה שלקח עשרה אנשים, היתה בכדי לפרסם שהיא מותרת לבא בקהל, ולהכריז שהתורה לא אסרה אלא עמוני ומואבי, ולא עמונית ומואבית.

וכך מצאנו במקום אחר ששמואל רצה לפרסם הלכה מסוימת, ובשביל להכריז שכך הלכה קיבץ י' אנשים.

ההלכה ששמואל פירסם היא: המזכה לעובר קנה, והקשה תוס' - הרי זה דבר שלב"ל ואיך שייך בו קנין, ותירץ א' - שעובר נחשב בא לעולם (ובדף סח: כתב דגוי שבא להתגייר נחשב בא לעולם) ב' - על אף שאין אדם מקנה דבר שלב"ל, מ"מ יכול להקנות לדבר שעדיין לא בא לעולם].

ולפי רבי אבהו: לומדים מ"במקהלות ברכו אלקים ה' ממקור ישראל", שפירושו על

אלא שיש להבין מה מהותו של כלל זה, ממ"נ אם נצמדים ללשון של התורה אך אשר יאכל לכל נפש אדם, הפשטות הוא אוכל ממש, ואם נבאר שאוכל נפש ל"ד א"כ למה בעינין שיהא שוה לכל נפש.

ויש לבאר: שלפי ב"ה מאחר שהמלאכות אסורות ביו"ט, והתורה באה להתיר אותם לצורך יו"ט, לא מסתבר שהפסוק בה להתיר רק דבר שהוא צורך אכילה, וע"כ התורה התכונה למשהו יותר כללי, מיהו לא שייך לומר שהתורה התירה לגמרי מלאכה ביו"ט שהרי כתיב אך אשר יעשה לכל נפש - וע"כ זה בא לאפוקי דבר שאינה שווה לכל נפש.

[ונחלקו ראשונים בביצה מה מוגדר מלאכה מותרת ביו"ט, ויש שסברו דדוקא מלאכה המוגדרת מלאכת עבודה אסור].

ולא בעינין דוקא אכילה אלא מספיק שיהא מוגדר צורך נפש, ומיהו בעינין שיהא שוה לכל נפש כדי להתיר,

וסובר רש"י דבדבר השוה לכל נפש, הותרה לגמרי גם אם אינו עושה אותו בשביל יו"ט, אבל תוס' סובר - שבכל זאת צריך שיהיה צורך הנאת היום או צורך קיום מצוה.

דף ז. ז':

ימי שמחה וימי ברכה לבתולה ולאלמנה

א. בחור שנשא בתולה: שבעה ימי שמחה ושבעה ימי ברכה.

חולק עליו וסובר שאין מקום לברך על יצירת האדם בנפרד מן האשה, מכיון שעלה במחשבתו לברוא אותם שנים ביחד.

שתי ברכות אלו פותחין בברוך ולא חותמין, כמו ברכות הודאות ומצוות.

השלישית – ברכה לחתנים

– אשר יצר את האדם וכו' והתקין לו ממנו בנין עדי עד, ופותח וחותם בברוך כדרך כל ראשי סדרי ברכות.

הרביעית

– שוש תשיש: זכר לירושלים ע"ש הפסוק "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי".

החמישית

– שמח תשמח: זוהי תפילה שהחתן והכלה יצליחו, וב' ברכות אלו לא פותחין בברוך משום דסמוכות.

השישית

– אשר ברא: היא ברכה לחתן ולכלה שיהיו שמחים ביחד, נוסח הברכה הוא: "משמח החתן עם הכלה", משום שמברכים את שניהם ביחד, אבל ברכת שמח תשמח, היות שהיא תפילה על כל אחד בנפרד שיצליח בזיווגו, לכן הנוסח הוא "משמח חתן וכלה".

ג. כמה זמן יש לברך ברכת חתנים

- לפני החתונה: מזמן שמטילין שעורין לשכר.
- יום הראשון של החתונה: מברך את כל הז' ברכות.

עסקי מקור, ואין קהל פחות מעשרה כפי שלומדים מעדת מרגלים.

דף ז: ח:

ברכת אירוסין וברכת חתנים

א. ברכת ארוסין

מברכין אותה בשעת הארוסין, וכך נוסח הברכה: שאסר לנו את העריות והתיר לנו את הנשואות ע"י חופה וקידושין, ואין ברכה זו קשורה למצות פריה ורביה, כי אפשר לקיים מצות פריה ורביה בלי נישואין ע"י פלגש [רא"ש].

ב. ברכת נישואין

מברכין אותן בשעת הנישואין, ובמקומות ביהודה שהיו מיחדין את החתן ואת הכלה בבית אירוסין, היו מברכין אותו בבית אירוסין, ואלו הן ברכת נישואין:

- 1) ברכה לכבוד העם הנאספים
- 2) לכבוד יצירת האדם
- 3) ברכות לחתנים
- 4) זכר לחורבן
- 5) תפילה שהזיווג יצליח

הברכה הראשונה והשנייה

– ברכה לכבוד האנשים שנאספו: שהכל ברא לכבודו.

– יוצר האדם: ברכה זו נאמרה על יצירת האדם שנברא לפני בריאת האשה, ולכן יש עליו ברכה נפרדת, וזוהי שיטת רב אסי, ולוי

- מא' עד ז' ימים: אם יש פנים חדשות מברך כל הז' ברכות, ואם לאו, מברך רק ברכות שהשמחה במעונו ואשר ברא.
  - מז' ועד ל' יום: מברך שהשמחה במעונו.
  - מל' ועד י"ב חודש: אם עשו סעודה במיוחד לשם החתנים אז יוכלו לברך שהשמחה במעונו.
- ב. לאחמ"כ שיבח את הקב"ה שמחיה מתים, כדי שלא יגיעו לכפור בהשגחה ח"ו, [מהרש"א].
- ג. אח"ז ניחם את האבלים, ואמר שסוף כל אדם למיתה.
- ד. אח"ז הודה למשתתפים בניחום אבלים, על זה שעשו גמ"ח עם האבלים.
- ה. בסוף התפלל על כלל ישראל, שה' ישמור אותם ולא ימותו.

[דף ח:]

ד. ברכה בעשרה

- 1) מברכין ברכת חתנים בעשרה, ומצרפין חתנים ואבלים מן המנין.
- 2) סעודת הבראה ב', ולא מצרפין אבלים למנין.
- 3) סעודת הבראה - אם יש פנים חדשות, מברכין ברכת אבלים במשך ז' ימי אבל.
- 1) ג' כוסות קודם אכילה, כדי לפרנס את בני מעיים.
- 2) ג' בתוך האכילה, כדי להשרות אכילה שבמעיו.
- 3) ארבע כוסות על הד' ברכות של בהמ"ז שראוי לומר כל ברכה וברכה על הכוס.
- 4) הוסיפו עוד ברכה על הכוס כנגד חזני העיר, ועוד אחד כנגד בהמ"ק, ואחד כנגד ר"ג, ונחלקו הראשונים האם תקנו עליהם ברכה או שזה היה בגדר לחיי רבנן [מהרש"א].

דף ח:

אבלים

א. ניחום אבלים

- את מי ראוי לנחם, ואיך מנחמים, ואיך ראוי להכיר טובה לעם הנאספים, את זה למדנו ממעשה שאירע לריש לקיש דנפטר לו בן, ובא יהוד' בן נחמני לנחם אותו, ומשם למדנו שיש סדר שלם איך להתעסק בניחום אבלים:
- א. מקודם דיבר בשבח הנפטר ואמר לר"ל, כי בנו היה ראוי ליתפס בעון הדור.
- דף טו. טו:

פתח פתוח

הקדמה: אמר רבי אלעזר האומר פ"פ מצאתי נאמן לאוסרה עליו, ועל אף שאדם נאמן על

(2) במעשה השני [שם] ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל אמר ליה פ"פ מצאתי אמר ליה שמא הטיטה, ולא היכה אותו כי הוא חשש להטייה.

נמצא שלגבי פ"פ ישנם שני חששות:

(1) שא"א באמת להבחין

(2) ועוד אולי הוא היטה.

אך הלא קים ליה שעליו דיבר רבי אלעזר, הוא בגלל שאין אדם בקי לדעת מה נקרא פתוח ומה נקרא סגור אלא א"כ מברכתא חביטא ליה.

וראיה לזה מהא דאמר הרשב"א המובא בשטמ"ק וז"ל: הא דאתי בטענת פ"פ פתוח **ולא אתי בטענת דמים, שהיא טענה מבוררת** כדלקמן, מיירי כגון שהיא ממשפחת דורקטין או שנאבדה המפה, א"נ בבוגרת, עכ"ל.

והשתא יש להבין במה הויא טענת דמים מבוררת יותר מטענת פ"פ, אם מדובר על החשש שמא היטה, הרי גם כלפי טענת דמים י"ל שהיטה ואין לה דם, אלא ע"כ שאין זו טענה שעליה מבססים את הלא קים ליה, אלא הכונה כנ"ל שלא קים ליה להבחין מה נחשב פתוח ומה נחשב סגור.

עוד ראיה לזה מפלוגתא דאביי ורבה לעיל, [דף ו:]: לגבי הא דתניא, הכונס את הבתולה לא יבעול בתחילה בשבת וחכמים מתירין, וקסבר רבה, מאן חכמים ר"ש דאית ליה דבר שאין מתכוון מותר, וחולק עליו אביי דלדעתו יש כאן פסיק רישיה שעליו מודה

עצמו באיסורין, כדתנן האומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתי הוא אסור בקרובותיה, קמ"ל דר"א דקים ליה, ומדובר בכהאי גוונא שיש עליה רק ספק אחד, וה"ה אם טען טענת דמים כפי שיתבאר.

א. קים ליה

יש להבין מה הכונה בלא קים ליה ובגמ' מובא שני הסברים משני מעשים שהיו:

(1) מדף י' דההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל אמר ליה פ"פ מצאתי, אמר ליה רב נחמן אסבהו כופרי מברכתא חביטא ליה.

ויש על זה שני פירושים בתוס':

א. שהוא משקר כי אינו בקי, ומלקין אותו על שמוציא שם רע על נערה.

ב. שאינו משקר בגלל שהוא בקי דמברכתא חביטא ליה - בניחותא, ומלקין אותו על שחשוד על הזנות.

אותם שני הפירושים באין לומר דאדם רגיל אינו בקי, ויש להבין למה לא קים ליה הרי ניתן לדעת אם פתחה פתוח או נעול, ואם נאמר שאולי היטה בטעות למה מלקין אותו הרי הוא באמת לא הוציא שם רע וסבר שהיה פתוח, אלא נראה שלא חוששין להטייה כי זה דבר רחוק, ומ"מ קשה להבחין אם קרע את הבתולים אם לאו כי אין הפתח נעול עד כדי כך שנוכל לדעת, ומאידך אפילו בפתח פתוח צ"ל דפתחה צר ואינו יודע בבירור שהיה זה פתוח.

[דף ט:]

ג. חשש שיתקרה דעתו

והביאו ראייה ממתני, שקבעו חכמים שבתולה תינשא ליום ד' ולא ביום אחר, מחשש שאולי זינתה ואסורה לו, ושמא אם יחכה יתקרה דעתו ולא יבא לב"ד כדי להעיד עליה, זאת אומרת שיש לו טענת בתולים, מאי לאו דקא טעין פ"פ.

ודחינן: לא דקא טעין טענת דמים.

ד. להפסיד לה כתובתה

אמר ר' יהוד' אמר שמואל, האומר פ"פ נאמן להפסידה כתובתה.

והביאו ראייה מדתניא: "האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים אינו יכול לטעון פ"פ, ואמאי אינו נאמן אי לאוסרה עליו, אמאי לא, אלא מאי להפסידה כתובתה, מאי לא דקא טעין פ"פ, עי' תוס' דקס"ד שעל טענת דמים לא שייך אקרורי דעת דכיון דליכא דם ליבו נוקפו.

ודחינן: לא דקא טעין טענת דמים.

דף י.

כתובת אשה דאורייתא או דרבנן?

א. מחלוקת רשב"ג ורבנן

תני חדא - הואיל ותקנת רבנן היא, לא תגבה אלא מן הזיבורית רשב"ג אומר כתובת אשה כתובת אשה מן התורה, ותניא אידך - כסף

ר"ש דאסור, אך רבה סובר שאין זה נחשב פסיק רישיה משום שיש בקיאתן בהטיה,

והרי אם יש צד אמיתי שבו שייך להטות, איך החשיב אביי מעשה זה כפסיק רישיה, וע"כ שאין ענין זה דהטיה מוסכם כ"כ, וזהו צד רחוק גם אליבא דרבה שסובר שיש בקיאתן ולכן התיר לכל העולם אפילו לאלו שאינן בקיעין, דקסבר שמשפיק שיהא צד אפילו רחוק כדי לאפוקיה מפסיק רישיה,

פשוט לפ"ז שכשאמרו דלא קים ליה לא על צד הטייה התכוונו, אלא כנ"ל שקשה להבחין אלא א"כ מברכתא חביטא ליה.

ב. האומר פ"פ מצאתי

1) אם היא אשת כהן, או שקידש אותה פחות מג' אסורה לו מספק, אם היא אשת ישראל וקידשה יותר מג' הרי זה ספק ספיקא ומותרת לו.

2) כשאין לו טענת פ"פ, אין האשה נאסרת אלא ע"י עדים או ע"י קינוי וסתירה אפילו בעד אחד.

3) כל היוצא למלחמת בית דוד, נותן גט לאשתו.

לפי רש"י: הוא נותן לה גט על תנאי שלא יחזור בסוף המלחמה. **לפי ר"ת**: הוא מגרש אותה לגמרי בלי שום תנאי.

ונפק"מ: במקרה שמישהו אחר קידש אותה בנתיים ובסוף חזר בעלה מהמלחמה, לפי רש"י: הויה אשת איש, ולפי ר"ת: הויה פנויה.

לפי רש"י:

מדאפקיה רחמנא בלשון מוהר שהוא לשון נדונית אשה כדכתיב מהר ומתן ש"מ כתובה דאורייתא, אבל אין השוואה בין דיני אונס ומפתה לכתובה, כי משם למדנו רק שיש מוסג כתובה בתורה, ולשון הברייתא: "מכאן סמכו" הוא מדויק מכיון שלא למדנו משם אלא שיש מושג כתובה, ולא את דיני כתובה, ומ"מ אין הכונה שזו אסמכתא אלא היא לימוד ממש וכתובה דאורייתא.

וכך למדו הרמב"ן והרשב"א בסוף המסכת לגבי נותנים לה ממצעות קפוטקיא, וחולק הרמב"ן על אותם שלמדו שצריך לתת כסף צורי מדהוי דאורייתא, משום שדמדאורייתא לא למדנו מה הסכום שצריך לתת, והראיה דאין דין כתובה כדיני אונס ומפתה, שהרי גובה מזיבורית והם לא גובין אלא מהעידית. אלא צ"ל - שהדין דמאתיים הוא הלכה למשה מסיני כפי שמצאנו דשחיטה דאורייתא והלכות שחיטה הלכה למשה מסיני [שטמ"ק]

ולפי הרא"ש: כתובת אשה מפורשת בקרא, כי עליה דיבר הפסוק כשאמר מוהר הבתולות, וממנה למדנו שיהא זה כמוהר הבתולות, והיינו ככתובה, ובא ללמד ונמצא למד.

ד. להלכה

סובר ר"נ דכתובה דרבנן ועי' רא"ש דקיי"ל הלכה כרב נחמן בדיני, וכן נראה מסתמא דגמ' ביבמות [דף פט.]. מאי טעמא תקינו ליה

ישקול כמוהר הבתולות מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה, רשב"ג אומר כתובת אשה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים. ותרצינן:

א. איפוך בתרייתא, משום דשמעינן ליה לרשב"ג שכתובת אשה מן התורה, דקסבר דאם נשאה אשה בא"י וגרשה בקפוטקיא יתן לה ממצעות קפוטקיא שנשתעבד בהן כדין שאר מלוה דהויא דאורייתא.
ב. אב"א כולה רשב"ג, ובסיפא דיבר רשב"ג על כתובת אלמנה דהויא לכו"ע מדברי סופרים.

ב. נפק"מ

- 1) באומר פ"פ שלפי חכמים נאמן להפסידה כתובתה, ולפי רשב"ג אינו נאמן.
- 2) לגבי שעבוד הכתובה כנ"ל, שלפי רשב"ג משועבד לה משעת נתינת הכתובה, וחייב לה מטבעות של אותה מדינה שנישאה.
- 3) לגבות מזיבורית כנ"ל

ג. מנא לן

תניא כסף ישקול כמהר הבתולות - שיהא זה כמהר הבתולות ומהר הבתולות כזה, פירוש - שיש ללמוד מפותה מאנוסה מה להלן חמישים אף כאן חמישים, ולגבי הלימוד דכתובה נחלקו הראשונים:

- (3) אם טען טענת דמים, עדיין לפעמים יש טיפה קטנה שאפשר להוציא רק ע"י מים צלולים.
- (4) אם טוענת שעדיין פתחה נעול, יש צורך לבדוק כפי שבדקו את בנות יבש גלעד.
- (5) וכן צריך לבדוק אם אינה ממשפחה שאין להם דם בתולים, כמשפחת דורקטי.
- (6) בשני בצורת: אין אפשרות לסמוך על טענת פ"פ, מפני שצפד עורם על עצמם.

דף י: ודף יב. יב:

כתובת בתולה וכתובת אלמנה

- מתני' [דף י:] בתולה כתובתה מאתיים ואלמנה מנה.
- מתני' [דף יב.] ב"ד של כהנים היו גובים לבתולה ד' מאות זוז על עיקר הכתובה, מלבד התוספת.
- [יש מ"ד שכתובת אשה דאורייתא, וסובר הרא"ש דלשיטתו הסכום חמישים כתוב בהדיא בתורה, אבל לפי רש"י לא למדנו מן התורה אלא על עצם מושג דכתובה, אבל הסכום אינו אלא הלכה למשה מסיני כנ"ל].
- הוסיפה הגמ' שכך נהגו ג"כ משפחות המיוחסות שבישראל, ועוד מבואר שהמנהג הזה היה קיים גם כשהמיוחסת היתה בת ישראל לכהן או בת כהן לישראל.
- ולגבי אלמנה לכהן היו בה ג' תקופות:
- א. בראשונה היתה כתובתה מנה.
- ב. לאחר שראו שפרשו מהם בגלל שכתובתן היתה שווה רביע מכתובת

רבנן כתובה וכו', והקשה תוס' - א"כ למה כותבים בשטר כתובה: "כסף זווי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא", ותירץ - דסמכינן ארשב"ג דמתני' דאית ליה נותן ממעות קפוטקיא, א"נ - לא קיי"ל כרב נחמן והא דקתני מאי טעמא תקינו ליה רבנן כתובה, היינו היכא דתקינו ליה כגון אלמנה, והיה זה כדי שלא תהא קלה בעניו להוציאה, אבל אותה שהלכה בעלה ממדינת הים ונשאת וחזר בעלה אין סיבה שתקבל כתובה משום שבטלה הענין דשלא תהא קלה בעניו ועי"ש.

דף י: י:

מותי סומכים על טענת בתולים?

- מבואר בגמ' שלא תמיד אפשר לסמוך על טענת בתולים, כי יש מקריים שבהם ידוע דלא קים ליה, או לפעמים אפשר שהיא עדיין בתולה כדלהלן:
- (1) אם הוא בחור, אין אפשרות שיהא בקי בדבר, אלא א"כ מברכתא חביטא ליה, וסופג ע"ז מלקות.
- ויש על זה ב' פירושים בתוס':
- [א] לפי פירוש א' בתוס': לא מאמינים לו ומלקין אותו על שהוציא שם רע, ולפי ר"נ מאמינים לו ומלקין אותו משום שהוא חשוד על הזנות, ונראה שכך למד גם רש"י.
- [ב] לפי פירוש ב' בתוס': לכו"ע מאמינין לו ומלקין אותו.
- (2) גם אם הוא נשוי יש לבדוק אם יודע את הכלל שאפשר להטות בצד.

לציית לאדון, אבל כשמדובר על סתם גוי שאין לו מחויבות, גם רבנן מודו דבהפקירא ניחא ליה.

דף י"א. י"א:

האם מוכת עץ דינה כבעולה או כבוגרת?

- לפי רבנן: כתובתה מנה כיון שאין לה בתולים.
- לפי ר"מ: מאתיים, היות ולא נבעלה ע"י אדם.

דף י"א:

כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה או מוכת עץ מה דינה?

- לפי רמי בר חמא: בשניהם אינה מקבלת כלום.
- לפי רב חייא בר אבין: בשניהם כתובתן מנה.
- לפי רבא: [אחרי שחזר בן] מוכת עץ מנה ובעולה ולא כלום.

וכל אחד יסביר את מתני' דף יג. כשיטתו כדלהלן.

מתני': היא טוענת מוכת עץ אני, והיא טוענת דרוסת איש את, לפי ר"ג נאמנת, לפי ר"י אינה נאמנת, ונחלקו אמוראים טענתיהו במאי.

לפי ר"ן: דקסבר כרחב"א שדרוסת איש כתובתה מנה, ע"כ היא טוענת מאתיים.

בתולה [תוס'], החליטו להעלות שוב את הכתובה למאתיים.

ג. לאחמ"כ היתה עוד תקופה שבה אנשים העדיפו להתחתן עם בתולה בת ישראל שגם לה כתובתה מאתיים, מאשר להתחתן לאלמנה כהנת, בעקבות זה החליטו חכמים להוריד שוב את סכום כתובת האלמנה והעמידה על מנה.

גר קטן

אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד משום שזכין לאדם שלא בפניו. **והקשה תוס':** הרי זכיה מטעם שליחות ואין שליחות לגוי.

תירוץ:

- א. אה"נ ואינו נעשה גר אלא מדרבנן.
- ב. היות שע"י זכיה זו, הוא נהיה ישראל, ממילא השליחות הופכת לדאורייתא. ומקשינן: מה התחדש בזה שזכין לקטן, הרי ידוע דזכין לאדם שלא בפניו. ותרצינן: דס"ד שאין זו נחשב זכייה אלא חובה, משום דעבדא בהפקירא ניחא ליה, קמ"ל שכל עוד שלא טעם טעם איסור לא ניחא ליה.

והקשה תוס': עדיין יש לשאול מה התחדש אליבא דרבנן דקסברי לא ניחא ליה עבדא בהפקירא?

ותירץ: שלא דברו חכמים אלא כלפי עבד שיש לו אדון ואליו הוא משועבד, ולכן לא ניחא ליה בעבדות הזאת המחייבת אותו

- (1) דף י"ב. הרי זו בחזקת בעולה.
- (2) דף י"ג. הרי זו בחזקת דרוסת איש.
- (3) דף י"ד. הרי זו בחזקת בעולה לנתין ולממזר.

ור"ג סובר שיש לה חזקת הגוף: כמבואר בדף יב: "עד כאן לא קאמר ר"ג אלא דאמרין אוקמה אחזקתה ובתולה נולדה", וכן בדף עה: שהחזקה שיש לה לפי ר"ג מפורשת בגמ' והיא חזקת הגוף.

ב. פלוגתייהו על ברי ושמא

כמבואר בגמ' דף יד., בדין אלמנת עיסה, דהקשה דר"ג אדר"ג ודר"י אדר"י, ותירצה שלא התיר ר"ג אלא היכא דיש לו טענת ברי, ומשום דאלימ ליה לר"ג ברי אפילו בספק, אבל באלמנת עיסה שאין לה טענת ברי אינה נאמנת.

וכן לא אסר רבי יהושע, אלא היכא דאיכא חד ספיקא, אבל בס"ס כגון אלמנת עיסה, על אף שאין לה טענת ברי כיון דהוי ס"ס מתיר רבי יהושע.

ושם, משתמש רבי יהושע בחזקת הגוף, ואוקמוה אחזקתה דכשרה, ולר"ג לא מועיל חזקה היות שאין לה טענת ברי.

ג. ברי וחזקה

והנה שבדף יב: השתמשה הגמ' בב' הסברות ביחד להסביר את מחלוקת ר"ג ורבי יהושע כדלהלן:

מתני': דף יב: היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו והוא אומר עד שלא

לפי ר"א: דקסבר דרוסת איש אין לה כלום, טענתה במנה, וזוהי שיטת רבנן שמוכת עץ יש לה מנה. מיהו לפי רחב"א כנסה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עץ אין לה כלום, ולפי ר"א יש לה מנה.

דף יב: יד.

נאמנות האשה מול הבעל

הארכנו בנושא זה במבוא בתחילת המסכת, עתה נבאר את עיקר השיטות בקיצור. נחלקו ר"ג ור' יהושע בנאמנות האשה כלפי הבעל בכמה משניות:

א. דף יב: היא אומרת משארסתני נאנסתי והוא אומר לפני שארסתך נאנסתי, לפי ר"ג: נאמנת, לפי ר' יהושע: אינה נאמנת.

ב. דף יג. היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את, לפי ר"ג נאמנת, לפי ר"י אינה נאמנת.

ג. וכן בדף יג. בב' מקרים של מדברת של מעוברת.

ד. ובברייתא דף יד. לגבי אלמנת עיסה, ושם הדין הוא הפוך, ר"ג פוסל, ור"י מכשיר.

במאי נחלקו?

מצאנו שנחלקו בכמה נקודות, אבל עיקר הענין הוא חזקת הגוף כנגד חזקת ממון כמבואר באריכות לקמן [דף עה: עו.].

א. פלוגתייהו על החזקה

סובר רבי יהושע בכל המשניות שיש לאשה חזקה דהשתא

ואפילו היכא דאיכא חזקת הגוף, אם היא ברשות אביה על האב להביא ראייה.

לפי רבא: משום דכאן נמצאו כאן היו ואתרע ליה חזקה אבל כשהיא ברשות הבעל על הבעל להביא ראייה, משום דיש שתי חזקות נגדו (1 ראה ונתפייס 2) והעמד הגוף על חזקתו, ולא יועיל לו להוכיח שהיה לה מומין בזמן ארוסין, כדפירש תוס' והארכנו במבוא ועוד יתבאר במקום.

ולפי רב אשי: משום דכשהיא ברשות האבא הויא מנה לאבא בידך ולא מהני חזקתה משא"כ כשנמצאת ברשות הבעל הויא מנה לי בידך דמהני חזקתה.

דף יג. יג:

מעוברת

הקדמה: המציאות של מעוברת מהוה עדות שנבעלה, אבל עדיין לא ידוע אם נבעלה לכשר או לפסול.

והאם מעוברת נחשבת כעדים שנשבתת שאינה נאמנת, או דינה כאשה שטוענת נשבתית וטהורה אני, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר?

ובסוגי' כמה דרגות בנאמנות ואי נאמנות כדלהלן:

(1) אשה שיש עליה עדים שנשבתת, אינה נאמנת לומר טהורה אני, אפילו אם אין עדים שנבעלה משום שרוב עכו"ם פרוצים בעריות.

ארסתין והיה מקחי מקח טעות, ר"ג אומר נאמנת רבי יהושע אומר לא מפיה אנו חיינו אלא הרי זו בחזקת בתולה וכו'.

ואתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב יהוד' ורב הונא אמרי חייב ברי ושמא ברי עדיף, רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור אוקי ממונא בחזקת מריה.

ומקשינן: לימא רב הונא ורבי יהוד' דאמרי כר"ג ורב נחמן ורבי יוחנן דאמרי כרבי יהושע.

ותרצינן אליבא דרב נחמן, דאתי אפילו כר"ג - עד כאן לא קאמר ר"ג התם אלא דאיכא מגו, אבל הכא מאי מגו איכא, א"נ עד כאן לא קאמר ר"ג התא אלא דאמרין אוקי אחזקה, אבל הכא מאי חזקה אית ליה,

וכל זה בשביל ליישב את שיטת רב נחמן, אבל רב הונא ורב יהוד' מצי אתי כרבן גמליאל, ולהסביר דהא גופא אית ליה לר"ג ברי ושמא ברי עדיף, נמצא לפ"ז שרב נחמן ורב יהוד' צריכים לחלוק על סברתו דר"ג האם משום דברי עדיף או משום דאוקי אחזקתא.

ד. חזקת הגוף נגד חזקת ממון

המחלוקת בין ר"ג לרבי יהושע היא היכא דאיכא חזקת ממון נגד חזקת הגוף, אבל בדבר שאין חזקת ממון אפילו שיש חזקה אחרת נגדה נאמן דהא בנגעים הלך רבי יהושע אחר חזקה דגופא, ועי' שם שמדובר באופן שנזקק לטומאה והאכרנו ע"ז במבוא.

דף יד. יד:

מה היא אלמנת עיסה?

לפי פירוש א' דרש"י: ספק מגורשת שהתחנה לכהן ונולד לה בן והבן התחתן ומת, ואלמנתו התחנה לכהן.

לפי פירוש ב' ברש"י: ספק מגורשת שהתחנה לכהן תוך ג' חדשים ונולד לה בן, ספק בן ז' לראשון והוי ישראל, ספק בן ט' ונולד מכהן והוי ספק חלל.

לפי תוס': משפחה שיש בה אחד מהן שהוא ספק חלל, דכלפיו ישנו רק ספק אחד, אבל כלפי כל אחד מבני המשפחה, התוסף עוד ספק האם הוא הספק חלל המדובר או לא.

שתוקי

מה הדין בשתוקי, האם שתיקתו כהודאה או צווחתו כהודאה?

נחלקו בברייתא מה הדין בשתוקי אליבא דר"י המתיר באלמנת עיסה?

לפי שיטת ת"ק כל השתוקים אסורים, שתוק חלל - ממזר - עבד מלאכים - נתיין.

לפי ר"מ: כל השתוקים, שתיקתן כהודאה ואוסרת, חוץ משתוק חלל שאין שתיקתו כהודאה, משום שאינו דואג להשתיק את הקול היות, ואין זה אוסר אותו לבא בקהל.

לפי רשב"א ור"ש בן מנסיא אליבא דר"מ: הסברה היא הפוכה, דוקא בשתוק חלל הויא שתיקת כהודאה, מכיון שיש לו אפשרות להשתיק את הקול ע"י שיצווח. אבל ממזר

(2) נשביתי וטהורה אני: [משנה דף כב:]. נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

(3) מעוברת: [מתני' דף יג]. לפי ר"ג - נאמנת לומר לכשר נבעלתי, לפי ר"י - אינה נאמנת וביאר תוס': [דף יג:] שנחלקו על האם אשה שמזנה בודקת ומזנה.

(4) מדברת: נחלקו בברייתא [דף יג:]

לפי חכמים - נאמנת (כשיטת ר"ג דמתני'), ור"י - טוען שמדברת היינו שבויה בעדים, וכמו ששם היא אסורה גם באופן שאין עליה עדים שנבעלה, כך גם הדין במדברת, משום שאין אפוטרופוס לעריות. ולפי רבנן - יש מקום לחלק, משום שהסיבה ששבויה אסורה, היא משום דרוב עכו"ם פרוצים בעריות, אבל מדברת יש לה חזקת כשרות.

מאי מדברת: זעירי אמר נסתרה, רב אסי אמר נבעלה, ובמסקנת הגמ': מדברת היינו נסתרה, ואפילו שבעלמא אין אוסרין על היחוד, מ"מ מעלה עשו ביוחסין.

(5) מה הדין בבנה?

מתני': היתה מעוברת ואמרו לה מה טיבו של עובר זה, ולכאורה הנושא הוא האם להכשיר הבן ע"י חזקת כשרות של האם, אלא שנחלקו בזה אמוראים.

לפי ר"ז: לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה.

ולפי ר"א: לדברי המכשיר בה פוסל בבתה משום שלאם יש חזקת כשרות, אבל לבת אין חזקת כשרות.

ב. כל דפריש - כל קבוע

להלן כמה ספיקות באיסורים מהם דינם כל דפריש מרובה פריש, מהם דינם כל קבוע כמחצה על מחצה:

- (1) תשע שרצים וצפרדע אחת ביניהם ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע, ברה"י ספקו טמא ברה"ר ספיקו טהור. מקור דין זה הוא מדתניא: וארב לו וגו' וקם לו - פרט לזורק אבן לגו, ומוקי לה בט' ישראל ועכו"ם אחד ביניהם וזרק אבן ונהרג הישראל, דפטור מכיון דהוי קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה.
- (2) אשה שהלכה אצל אנשים ונאנסה הוי כל קבוע ואסור.
- (3) אם הלכו אצלה בעיר ואנסוה, כל דפריש מרובא פריש, ומ"מ אסרו דמעלה עשו ביוחסין.

[דף טו. טז:]

ג. מצא תינוק מושלך

- אם רוב כנענים: מותר להאכילו נבילה.
- אם רוב ישראל: חייב להחזיר לו אבידה, ואסור לכהן.
- מחצה על מחצה: אם נגח שור ישראל את שורו פטור מלשלם.

היות שזה דבר שאפשר לברר, לכן אינו דואג להשתיק את הקול, כי מה לו לטרוח בדבר שיתברר ממילא אם ממזר הוא אם לאו, שהרי מכירין ישראל ממזרין שביניהם, ולכן אם צווח, הויא צוויחתו כהודאה, שע"י זה הוא מראה, שחושש שהפסול שבו יתגלה.

דף יד: טו:

נאמנות ברוב ובספק**א. שתי רובים**

מתני': א"ר יוסי מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן המעיין ונאנסה, אריב"נ אם רב אנשי העיר משיאיין לכהונה הרי זו תינשא.

והקשו: אליבא דמי נאמר שיש צורך ברוב, אי לר"ג הרי בלאו הכי נאמנת, אי לרבי יהושע גם ע"י רוב אינה נאמנת.

ותירצו: שמדובר כגון שיש ב' רובין רוב העיר ורוב קרונות. **ופרש"י** - דמודה ר' יהושע בב' רובין.

והוסיף תוס': שגם לפי שיטת ר"ג דאית ליה בעלמא דלא בעינן רוב, הכא מודה דבעינן רוב, משום דאין לה טענת ברי, ואף אם נדבר במקרה מסוים שהיה לה טענת ברי, אפ"ה בעינן רוב, משום שגם לפי ר"ג לכתחילה אסור.

פרק שני

האשה שנתארמלה

הקדמה: לעיל בפרקא קמא נחלקו ר"ג ורבי יהושע לגבי נאמנות האשה כלפי הבעל, היכא דלא מצא לה בתולה, וטוענת נאנסה לפני הארוסין, או שטוענת מוכת עץ אני, וכן באשה מעוברת שטוענת שנבעלה לכשר וכו', והיה נראה לפ"ז שיבואו לחלוק גם במקרה דמתני', היכא דטוענת בתולה נשאתני והוא אומר לא כי אלמנה נשאתיך, ולא כן הוא, כי בדין זה לית מאן דפליג שאינה נאמנת, ויתבאר בגמ' החילוק בין דין זה לדינים דלעיל, והאם מדובר במקרה רגיל או באופן שהיו שם תרי רובא.

בנוסף בסיפא דמתני' בא רבי יהושע להודות על ר"ג בדין אחר שאין לו שייכות עם הרישא, והיות וברישא דמתני' לא הוזכר שם לא ר"ג ולא רבי יהושע, לא מוכן באיזה הקשר בא רבי יהושע להודות לר"ג.

דף טו: טז.

א. ברי נגד ברי עם רעותא

מתני': האשה שנתארמלה או שנתגרשה היא אומרת בתולה נשאתני, והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך, אם יש עדים שיצאת בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתיים.

גמ': לימא מתני' דלא כר"ג.

ותרצינן: מודה ר"ג בברי וברי בכי האי גוונא שיש לבעל ריעותא שרוב נשים בתולות נישאות.

סיפא דמתני': ומודה ר' יהושע [לר"ג] באומר לחברו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו שהוא נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

ויש לדעת: האם בדין של הרישא הודה ר"ג לרבי יהושע או שחולק עליו.

ומסתבר: שכמו שרבי יהושע הודה לר"ג בסיפא כך גם ר"ג הודה לר"י ברישא, דאל"כ אין שום קשר בין הרישא לסיפא.

וכך ביאר תוס': אילו הרישא והסיפא היו עוסקות באותו ענין, היה מתאים לומר שעל אף שנחלקו בדינא דרישא, מודה רבי יהושע לר"ג בדינא דסיפא, אבל כאן היות שהרישא בענין אחד והסיפא בענין אחר, אם לא שהודה ר"ג לר"י ברישא, לא היה מקום לומר שמודה ר' יהושע לר"ג, כי ר"ג לא מוזכר כלל בענין, [כך ביאר תוס'].]

ונחלקו רש"י ותוס' בביאור הענין:

לפי רש"י: אין שור שחוט לפניך היינו שלא בא אדם לטעון נגדו דבר שיאלץ אותו למצוא טענה, ושור שחוט לפניך, הוא כשתובעו אותו ובע"כ חייב לומר מגו כדי לפטור את עצמו מן הטענה, וכהאי גוונא הנאמנות של המגו נחלשת, משום דאפלו שיש לה להשיב טענה טובה מזו ע"י המגו, ולומר מוכת עץ אני תחתך, אולי לא אסקה אדעתה לחשוב כך, א"נ אערומי קא מערים.

והקשה עליו תוס' - דמצאנו מקריים שעליהם נאמר הפה שאסר הגם שהלה תובע כמבואר בגמ': "לתני שדה זו שלך היתה", והיינו שהלה תובעו,

וכך ביאור הסברות לפי תוס':

שור שחוט לפניך - באופן שקיימת מציאות שאי אפשר להתכחש אליה, כמו למשל שאינה בתולה או שהיא מעוברת וכו', ואין כוח ב"מגו" לבטל את מציאות זאת, אלא רק להסביר אותה, וכהאי גוונא לא סומך רבי יהושע על המגו.

אין שור שחוט לפניך: כשיש כוח למגו למחוק לגמרי את הטענה נגדו, דאילולי פיו אין שום דבר המעיד על כך שהיה זה של אביו, וכשאינן הכרח מצד המציאות לבסס שום טענה נגדו, כהאי גוונא מועיל המגו בכדי לבטל את טענתו.

ונראה שלפי רש"י - הדגש הוא יותר על "הפה שאסר" לעומת מגו דעלמא שבו נאסר ע"י טענת השני ולא ע"י פיו, ולפי תוס' -

דחייה: מי אמר שדברי רבי יהושע מכוונים כלפי רישא דמתני', אולי הוא בא להתייחס על מחלוקת אחרת שהיתה ביניהם בפרק קמא שעליה הוא בא להודות היכא דאיכא מגו.

ב. במה הודה רבי יהושע?

גמ': מי סברת ר"י אהאי פרקין קאי, אמגו קאי ואפרקין קמא קאי, ובביאור הענין נחלקו רש"י ותוס',

לפי רש"י: גם בהו"א של הגמ' סברנו שר"י מודה לר"ג על המגו כפי שמפורש במתני' "שהפה שאסר הוא הפה שהתיר" וזוהי סברת מגו,

והקשה עליו תוס': שהלשון "אמגו קאי", ואפרקין קמא קאי, משמע שעד עכשיו לא סברנו שנחלקו על המגו אלא על הדין ברי ושמא, ובגלל שר"ג הודה לרבי יהוד' כשיש ברי נגד ברי, לכן שייך שרבי יהושע הודה לו בברי ושמא [דס"ד שמדובר שאין הלה תובעו והוי א"כ ברי חזק].

אבל לפי המסקנא, שאין הודאתו של רבי יהושע מתייחסת על הרישא, מוכרחים לומר שהודה לו ר"י על המגו.

ג. מיגו דעלמא - הפה שאסר

ההבדל שיש בין מגו דעלמא להפה שאסר, הוא בזה שבמגו שור שחוט לפניך, אבל בהפה שאסר אין שור שחוט לפניך.

ונחלקו רב ושמואל אם נאמן לטעון פרעתי או לא [דף פט.], לפי רב: ע"י גט גובה כתובתה מאתים, ולפי שמואל: לא דיבר התנא אלא במקומות שלא כותבין כתובה שגט היינו כתובתה, אבל בשאר מקומות, נאמן הוא לומר פרעתי.

ב. האם כותבין שובר?

מתני' לעיל: היא אומרת בתולה נשאתני וכו', אם יש עדי הינומה נאמנת, ומדובר באופן שנאבד לה כתובתה, דאל"כ יש לבדוק מה כתוב בכתובה, וכן מדובר באופן שהבעל מודה שנתגרשה דאל"כ נאמן במגו דלא גרשתיה, ולכן אינה גובה אלא ע"י עידי הינומא.

ופרכינן - ניחוש דלמא תגבה פעם נוספת בב"ד אחר ע"י שתוציא שם את שטר כתובה.

תריץ רבי אבהו: ש"מ כותבין שובר, ר"פ אמר - דמדובר במקום שאין כותבין כתובה.

ושוב פרכינן: אולי היא תגבה בב"ד אחר שוב פעם ע"י עידי הינומה.

ותרצינן: דאליבא דכו"ע במקום שא"א כותבין שובר.

ולקמן [דף פט.] לגבי אשה שגובה כתובתה ע"י גט, הקשו - ניחוש שמא תגבה כתובתה פעם נוספת, ותירצו - דבכהאי גוונא יש לקרוע את השטר.

הדגש הוא יותר על "הפה שהתיר" שמבטל לגמרי את הטיעון נגדו,

ויש להבין מדוע לפי ר"ג אנו סומכים על מגו שכזה על אף חולשתו, לעומת כן אצל רבי יהושע אין זו נחשב טענה מספיקה, וכבר התבאר שנחלקו ר"ג ור"י על כוח חזקת הגוף להוציא ממון, דלפי רבי יהושע אין לחזקת הגוף תוקף נגד ממון, ובשל כך המגו דעלמא אינו יכול לעשות אותה בתולה כלשון תוס': "דהרי אין לה בתולים ואינה יכולה לומר בתולה אני"

והיינו שבגלל שאין לה חזקת הגוף לכן כשאין לה עכשיו בתולים, יש להתייחס על חזקה דהשתא לומר שגם לפני כן לא היו לה בתולים, לעומת זאת לפי ר"ג היות ויש לה חזקת הגוף, נמצא שהיו לה בתולים עד הרגע האחרון, ולכן על אף שאין לה עכשיו בתולים, עדיין יכולה לטעון שלפני כן היו לה בתולים, מכוח חזקת הגוף.

דף טז:

גביית כתובה ע"י גט – כותבין שובר

א. ע"י גט

מתני' לקמן [דף פט.] הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה.

ומכאן דייק רבי יוחנן בב"מ [דף יז.] שהטוען [פרעתי] אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום.

לעוות את הדין, כי התורה רצתה להודיע לנו שיש להתרחק משקר.

ומובן לפ"ז מה ענו להם ב"ה ישבחנו בעיניו כי אין כאן באמת איסור דאורייתא, אלא שיקול של שקר מול שמחת חתן וכלה.

וצ"ב: מה הדמיון למי שמגנה את המקח, הרי לא גינה אותה על מה שאין בה, אלא רק משבח אותה על מה שיש לה, וביאר תוס' - שאם אינו משבח אותה אלא על מה שיש לה, יש חשש שיראה שהשאר אין לה והיא תתגנה.

דיני כבוד המת

א' מעבירין את המת מלפני הכלה.

ב' מעבירין את המת ואת הכלה מלפני מלך ישראל משום שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ובכל זאת קרה פעם שאגרופס המלך נתן לכלה לעבור לפניו, והיה זה בפרשת דרכים באופן שלא היה ניכר שויתר על כבודו בכדי לכבד אותה.

ג' יש חיוב להשתתף בלויה של מת, ולדאוג שיגיעו מנין מסוים של אנשים ויש על זה כמה שיטות:

- (1) ו' אלף גברי
- (2) י"ב אלף
- (3) שישים ריבוא, וה"מ למאן דקרא, אבל למ"ד דשנה לית ליה שיעור.

כיצד מוקדין לפני הכלה?

נחלקו בזה ב"ש וב"ה [במסכת דרך ארץ פ"ב]:

לפי ב"ה: כלה נאה וחסודה, ואפילו אם היא חיגרת משום שזה כמו מקח רע שצריך לשבחנו בעיניו, ובעיניו היא נחשבת לנאה [מהרש"א].

לפי ב"ש: כלה כמות שהיא, אמרו להם ב"ש לב"ה הרי שהיתה חיגרת או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודא והתורה אמרה מדבר שקר תרחק,

אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעניו או יגנונו בעיניו.

ולפי הראשונים עה"ת, אין הכונה שעבר על הלאו ד"מדבר שקר תרחק", כי איסור זה אינו שייך אלא בכפירת ממון או כלפי הדיין שלא ידון דין שקר כפי פשטיה דקרא [אבן עזרא - רשב"ם], אבל בסתם שקר אין כאן לאו, מיהו לפי הספרנו על כל שקר יש איסור וז"ל: מדבר שקר תרחק מכל דבר שיכול לסבב שקר.

עוד יש לשאול, מה הוויכוח בין ב"ה לב"ש, הרי ב"ש הביא על זה איסור תורה, וב"ה ענה לו שיש כאן הנהגה טובה שישבחנו בעיניו.

ונראה מהסוגי', שאין כאן איסור דאורייתא של מדבר שקר תרחק, אלא אך ורק הנהגה, הנלמדת מזה שהתורה השתמשה בלשון "שקר" כשבאה להזהיר את הדיין שלא

דף יז: יח.

[דף יח. יח:]

הפה שאסר

ב. מנה לאביך בידי

ופרכינן: וליתני מודה רבי יהושע באומר לחברו מנה לאביך בידי ואכלתיו פרס שהוא נאמן, דריבותא אשמועינן דאפילו שהודה במקצת פטור משבועה משום משיב אבידה.

ובשלב הזה סברנו שבזה נחלקו ראב"י ורבנן, כדתניא ראב"י אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו, כיצד מנה לאביך בידי ואכליו פרס הרי זה נשבע, וזהו נשבע על טענת עצמו, וחכמים אומרים אינו אלא כמשיב אבידה ופטור.

ולפ"ז הן לרבנן הן לראב"י, אין זה נוגע לסברת הפה שאסר, כי לפי רבנן גם אם הלה תובעו פטור דהוי כמשיב אבידה, [כיון הטענה מתייחסת על אביו] ולפי ראב"י אפילו כשלא תובעו חייב.

ודחינן: שלא יתכן שחולק ראב"י על טענת משיב אבידה, אלא לכו"ע כשאין הלה תובעו הויא משיב אבידה ופטור, ונחלקו כשהלה תובעו,

והנידון הוא אם שייך דין מודה במקצת כלפי בנו, דלפי רבנן בבנו הוא מעיז וממילא נאמן במגו דכפר בכל, ולפי ראב"י גם בבנו אינו מעיז, ומש"ה יש לו דין מודה במקצת וחייב שבועה, והא דקרי ליה טענת עצמו הגם דהלה תובעו, היינו לפי רבנן דקסברי רבנן דבבנו אינו מעיז והרי זה כטענת עצמו

הקדמה: סברת הפה שאסר בנויה על זה שכל האיסור מגיע על פיו, מיהו יש להסתפק מה הדין אם הלה תובעו, דאפילו שאין כאן עדים מ"מ א"א לומר שנאסרה רק על פיו, וכן מה הדין אם נאסר והותר על פיו ואח"כ באו עדים, וכן מה הדין בברי נגד ברי, כמו למשל אם אמר: "שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך", והשני יודע שהיה זה שלו, והוא טוען ברי.

א. שדה זו של אביך היתה

מתני': מודה ר"י בשדה זו וכו', אבל אם יש עדים אין כאן הפה שאסר, ופרכינן - ולתני שדה זו שלך היתה, דיש רבותא יתירה דאפילו בברי וברי נאמן [תוס'], ותרצינן - שאין זה תואם להמשך המשנה - אם יש עדים אינו נאמן, דממ"נ אם אכל שני חזקה נאמן ואם לא אכל פשיטא דאינו נאמן, אבל אם מדובר באביו שייך שאכל חזקה שלא בפניו.

ופרכינן - ולתני שדה זו שלך היתה דאיכא ריבותא טפי דהוי ברי וברי [תוס'] ובאופן שאכל שלא בפניו כגון שברח, ותרצינן - דבכי האי גוונא הויא בכל זאת חזקה, משום דמחאה שלא בפניו הויא מחאה, אלא א"כ נמצא במדינה אחרת או בשעת חירום שאינו יכול למחות.

והקשה תוס': שהרי גם בכופר בכל ישנה טענה דמשתמיט שבגללה משיביעין אותו שבועה דרבנן, כדאיתא בשבועות [דף מ:]: שכלפי התובע יש חזקה דאין אדם תובע אלא אם כן יש לו, וכלפי הנתבע יש חזקה, דאין אדם מעיז בפני בעל חובו, והרי שבסגו' שם מדובר בכופר בכל, ונשאל א"כ למה לא נאמין את המודה במקצת כי אם היה בכוונתו להשתמט, יכל היה לכפור בכל.

וע"ז עונה תוס': שישנם דרגות במשתמיט, ולא מסתבר כ"כ שיכפור בכל בשביל להשתמט, אך בכל זאת חששו לכך חכמים ולכן השביעו אותו שבועת היסט.

ועד כאן התבאר את הסברה דמודה במקצת, אך על מבוסס הפטור דכופר בכל?

ואין לומר שזו גופא קושיית הגמ' - מפני מה אמרו מודה מקצת הטענה ישבע - ומדוע כופר בכל אינו נשבע, ושע"ז בא רבא לענות משום דאינו מעיז לכן אי כפר בכל ודאי שדובר אמת - דלפ"ז במקום שיש מקום לומר שמעיז יש לחייב גם בכופר בכל, והרי אמרינן בסמוך אליבא דראב"י דבבנו מעיז ואפ"ה אינו חייב.

אלא סיבת הפטור בכופר בכל היא גוזה"כ, מדכתיב כי הוא זה.

[ב] והאי בכליה בעי דלודי

פירוש לפי רש"י: כיון דחשיד אממונא היכי נשבע, נימא מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא, ומשני [ג] האי דלא כפר הוא

לפטור, וקאמר ליה ראב"י, אני מחייב על מה שאתם מחשיבים טענת עצמו, כך ביאר תוס'. ורש"י למד שמדובר בטענת קטן ולהכי קרי לה טענת עצמו, דאליבא דרבנן טענת קטן לית הביה מששא.

ובזה נחלקו:

- לפי חכמים אותה סיבה המחייבת במודה במקצת, שהיא "אין אדם מעיז", אינה קיימת בבנו, דכנגד בנו הוא מעיז, וממילא אין מקום לטענת דמודה במקצת, והוי משיב אבידה דפטור,
- ולפי ראב"י גם בבנו מעיז והוי משיב אבידה וחייב שבועה.

ג. מודה במקצת

ד"ל הגמ' [א] מפני אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע, חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו [ב] והאי ככולה בעי דלכפריה [ג] והאי דלא כפר ליה משום דאין אדם מעיז פניו, [ד] והאי ככוליה בעי דלודיה ליה, [ה] והאי דלא הודי ליה כי היכי דלשתמיט ליה ע"כ.

[א] לפי תוס' קושיית הגמ' - מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע - היא מדוע אין להתייחס על המגו דכפר בכל, האם נלמד מכאן שאין סומכים על המגו.

ותרצינן: שאין כאן מגו מפני שהסיבה שלא כפר בכל, אינה בגלל שדובר אמת, אלא משום דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו לכפור את הכל, והסיבה שלא הודה בכל היא משום דאשתמוטי קא משתמט.

שהתירה - והנ"מ דטענו שפסולים היו מחמת נפשות אבל מחמת ממון אינן נאמנים דאין אדם משים עצמו רשע - ואם יש עדים שהוא כתב ידם, או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר, אינן נאמנין.

ור"מ חולק על מתני', וסובר שאינן נאמנים דאין כאן הפה שאסר, דקסבר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, [וזוהי שיטת רב הונא].

והסביר רש"י: שמדובר כאן באופן שהלווה הודה על השטר שנכתב, ובגלל זה אין צריך לקיימו לפי ר"מ.

ולפ"ז נחלקו רבנן ור"מ בכל סוגי שטרות שעליהם הודה הלווה אם צריך לקיימם או לא.

והקשה עליו תוס': א"כ למה נקבע מחלוקתם דווקא במקרה שבאו עדים להעיד שפסולין היו, הרי אפילו בשטר בעלמא הם נחלקו.

לכן סובר תוס': שבעלמא לכו"ע מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, וכך נקט סתמא דגמרא בב"ב, אלא שכאן מדובר כשאין הלווה מודה אבל העדים מודים, ובזה נחלקו ר"מ ורבנן אם בכהאי גוונא צריך לקיימו, ושייך א"כ לומר הפה שאסר, או לא.

ב. מתי נאמנין עדים לפסול את השטר?

הקשה תוס': שישנה סתירה בדברי ר"נ, כי בדף יט. אמר "כי אתו לקמן לדינא אמרינן להו זילו קיימו שטריכו וחותו לדינא, והיינו דבלי קיום נאמנין הן לפסול את השטר.

משום דאשתמוטי קא משתמט, ולא היה כוונתו לגנוב.

ותוס' חולק עלינו: והביא כמה ראיות מהש"ס דלא אמרינן מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא, ולפי תוס' כך היא קושיית הגמ' - [ד] והאי בכלי בעי דלודי - היינו כיון דאינו משקר נאמין לו שדובר אמת, כי אם היה חייב יותר היה מודה בכל ולמה בעינן שישבע,

ותרצינן [ה] כי היכי דלשתמיט ליה, והיינו דשייך שאינו דובר אמת גם בלי שיש לו כוונה לגנוב, ועל זה יש להשביע אותו.

דף יח: יפ.

האם מודה בשטר שכתבו יכול לטעון פרוע?

הקדמה: שטר שאינו מקוים, נאמן הלווה לומר עליו שהוא מזוייף, והסיבה לזה מבוארת בתוס' [ד"ה מודה דף יט.]. שכתב בשם רש"י במקום אחר - דדבר תורה עדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ורבנן הוא דאצריכו קיום כשטוען מזוייף.

ונחלקו אמוראים האם נאמן לומר פרעו במגו דמזוייף.

א. פסולים היינו

מתני': העדים - החתומין על השטר - שאמרו פסולין היינו נאמנין, דהפה שאסר הוא הפה

דא"ר פפא תרוייהו בשטר מעליא קא מסהדי, והאי דקאמר תנאי הוי ליה חד ואין אחד במקום שנים.

דף י"ט:

תרי נגד תרי

א. שנים החתומין על שטר ובאו שנים מן השוק ואמרו פסולין היינו, [עי' תוס' שלפי טענתם הם עדיין פסולין] נאמנין.

ומדובר כגון שטוענים שבאותו זמן היו פסולין ועכשיו הינם כשרים, דנאמנין היכא דיש טענת הפה שאסר כגון שאין כתב ידן יוצא במקום אחר, ובלי זה אינם נאמנין משום דאוקי תרי בהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה.

ונחלקו רש"י ותוס' על הפירוש אינן נאמנין.

לפי רש"י: נפק"מ דאי תבע לא מפקינן מינה. והקשה תוס': למה לא מפקינן מינה, הרי בסוגיא דתקפו כהן בב"מ הגם דאוקמיה אחזקתיה, אפ"ה אי תפס מפקינן מינה.

ותירץ תוס':

- א. דבתקפו כהן אין לכהן טענת ברי משום שאינו יודע אם הוא בכור.
- ב. שהדין דמפקינן מיניה שייך רק באופן שתפס לפני שנולד הספק, [והיינו שבאו עדים].

ועי' תוס': שבמקרה שלא מעידים שהעדים פסולים אלא רק מכחישים אותם, הדין הוא -

ובדף י"ט: אמר ר"נ עדים שאמרו אמנה היו דברינו, מודעה היו דברינו אינן נאמנין. והיינו שאינן נאמנין לפסול את השטר משום ששטר אינו צריך קיום, וזו סתירה בדברי ר"נ.

ותירץ: שיש לחלק בין היכא שבא לעקור את השטר להיכא דלא בא לעקור את השטר, ולכן בדין פסולי עדות היות שמעולם לא הודו בשטר, וממילא אינם צריכים לפסול אותו, לכן מאמינים להם.

וכן באומרים פרוע אפילו שהם מודים על השטר, מ"מ אינם באים לעקור אותו אלא רק לטעון שפרעו את החוב, לכן מאמינים להם.

אבל במודעה היו דברינו, היות שמעידין שהשטר טוב מצד עצמו, אלא שבאים לעקור אותו בטענה אחרת לפיכך אינן נאמנין, וה"ה באמנה לפי ר"נ.

וזוהי שיטת רב נחמן, אבל מר בר רב אשי סובר, ש"במודעה היו דברינו" היות והשטר לא ניתן ליכתב, אין זה נחשב לעקור את השטר ונאמנין.

ג. תנאי היו דברינו

מסתפקת הגמ' אם זה נחשב לעקור את השטר ולא נאמנין, או שזה נחשב כדבר אחר שלא בא לעקור את השטר ונאמנים.

ובעד אחד אומר תנאי ועד אחד אומר לא תנאי, מי שבא לבטל את השטר מצטרף עם מי שבא לקיים את השטר,

אמנם לדברי ר"י: אם אכן ישנם ב' שטרות, ובכל אחד כתוב את עדות של עד אחד זה מצטרף להיות שטר כשר, ואין כאן מפיהם ולא מפי כתבם.

דף כ:

התלוליות הקרובות לבית הקברות

ברייתא: התלוליות הקרובות לעיר שיש בה בית הקברות, או לדרך בית הקברות טמאות.

קרובים לעיר: משום שחוששין שמא אתרמי בין השמשות וקברו שם את מתייהם, קרובים לדרך: משום שנשים קוברות שם נפליהן ומוכה שחין זרועותיהם.

המשך הברייתא: איזהו קרוב, נ' אמה וישן שישים שנה דברי ר"מ, ר' יהוד' אומר קרוב שאין קרוב הימנו, וחדש כל עוד שאדם זוכרה.

והקשו אליבא דר"מ: האם נלמד מכאן שאדם זוכר עדותו עד שישים שנה, ודחו: דשם הוי מילתא דלא רמי אדעתא אבל בדבר שרמי אדעתא אפילו יותר.

דף כ: כא.

עדים החתומין על השטר

א. פלוגתא דרבי ורבנן

נחלקו רבנן ורבי לגבי עדים החתומים על השטר על מה הם מעידים,

- לפי רבנן: אמנה שבשטר קא מסהדי, והיינו שזו נחשב עדות ובאים לחייב אותו.

"זה באה בפני עצמה ומעידה, וזה באה בפ"ע ומעידה".

בדמעשה בר שטיא, שמכר נכסיו וטענו עדים שקנה ומכר כשהיה שוטה, הדין הוא שאם יש לו חזקה שהנכסים היו של אביו, מוקמינן אחזקיה דבר שטיא, ואמרינן שמכרן כשהיה חלים [פירוש ברי בנפשו], ואם אין חזקתה דאבהתה לא סומכין על מכירתו.

דף כ.

מפיהם ולא מפי כתבם

תניא: כותב אדם את עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים, ונחלקו מה הדין אם נזכר על ידי השטר,

- לפי רב הונא: דווקא כשזוכר מעצמו אבל ע"י השטר לא, דהוי מפיהם ולא מפי כתבם.

- ולפי רבי יוחנן: אע"פ שאינו זוכרה, כותב אדם עדותו על השטר.

ועכ"פ צריך שיזכור מעצמו או שיזכור ע"י השטר, דאל"כ הרי זה מפיהם ולא מפי כתבם, ואם בא אחר להזכיר לו אינו מועיל, וצורבא מרבנן אפילו אם אחר מעיד לו מועיל.

הוסיף תוס': שלא יועיל שיביא את שטרו לב"ד כדי שהב"ד יסמכו עליו גם בלי שהוא זוכר, משום ששטר שחתום עליו עד אחד אינו שטר.

עוד הביא תוס' פרש"י על החומש שכתב שמפיהם ולא מפי כתבם היינו שלא יעלה בכתב את עדותו לב"ד.

עוד נפק"מ: לגבי מימרא דר' יהוד' אמר שמואל עד ודיין מצטרפין, וע' ברש"י ותוס', שמדובר שהלוה טוען מזויף אחר קיום השטר, והעד מעיד על חתימתו והב"ד מעיד על החתימה, וזה מועיל לפי רבי, אבל לפי רבנן שהעד מעיד על מנה שבשטר והדין על קיום השטר לא מצטרפין.

דף כא: כב.

מחזי כשיקרא – נוגעין בעדות

א. עדות על קיום השטר

רב אסר לדיינין לכתוב קיום השטר לפני שקבלו עדות על החתימה דמחזי כשיקרא, והקשה תוס': שכאן חשש רב למחזי כשיקרא, ואילו בגיטין [דף כו:] לא חשש ויש על זה ג' תירוצים בתוס':

- א. לפי ר"ת – אה"נ והוי דלא כהלכתא, וכך הוא דרך הש"ס לשאול שלא אליבא דהלכתא.
- ב. שיש לחלק בין אשרתא לשאר שטרות דמחזי כשיקרא.
- ג. לפי ר"י – לכתחילה חוששין ובדיעבד לא חוששין.

ב. ערער

ג' שישבו לקיים את השטר וקרא ערער על אחד מהם, עד שלא חתמו מעידין עליו וחותם, משחתמו אין מעידין עליו. אם קרא ערער דגולנותא על אחד מהם, שתיים מעידין עליו שעשה תשובה.

- ולפי רבי: אחתימת ידיהו קא מסהדי, ואין להם קשר למה שכתוב, וכתב תוס': שאפילו אם הם טוענים בפרוש שמתכוונים להעיד על השטר, אין זה מועיל.

עוד כתב תוס' רי"ד: דלפי רבי אפילו אם זוכרין את העדות אין זה מועיל לומר שמעידין על מנה שבשטר, ובע"כ על חתימת ידיהו קא מסהדי.

ב. מתני':

זה אומר זה כתב ידי וזה כתב ידו של חברי וכו' הרי אלו נאמנין, זה אומר זה כתב ידי וזה אומר זה כתב ידי, צריכים לצרף עמהם אחר דברי רבי, וחכמים אומרים אינם צריכים לצרף עמהן אחר, אלא נאמן אדם לומר זה כתב ידי.

לדברי רבי, על כתב ידם הם מעידים לכן צריך שנים על כל כתב וכתב, ולפי רבנן, אמנה שבשטר הם מעידים, ויש כבר שני עדים.

ג. נפק"מ

אם מת חד מיניהו, לפי רבי מספיק לצרף אחד מן השוק כדי שיהיה ב' עדים על כל חתימה, ולפי רבנן, היות והראשון כבר העיד על חצי מהסכום שכתוב בשטר אינו יכול להצטרף עם אחר, דא"כ הויא עדות על שלושת רבעי מהממון, ולכן צריך לצרף עוד שנים מן השוק שיעידו על החתימה.

ותמה על זה תוס': שאפילו שתרי ותרי ספיקא דרבנן, ומדאורייתא אוקמה אחזקתה דאשת איש, ותירץ: דמ"מ יש חזקה שאשה דייקא ומינסבא.

ב. תרי נגד תרי בנתקדשה – ובנתגרשה

תניא [דף כב:]: שנים אומרים נתקדשה וב' אומרים לא נתקדשה, הרי זו לא תינשא, ואם נשאת לא תצא. ב' אומרים נתגרשה וב' אומרים לא נתגרשה לא תינשא ואם נשאת תצא. ומקשינן - מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא.

ותמה על זה תוס': הרי יש כאן חילוק פשוט כי ברישא היתה בחזקת פנויה, ובסיפא היא בחזקת אשת איש.

ותירץ: [בתירוץ שני] שהיות ולפי רבנן אפילו כשהיא בחזקת א"א לא תצא, וכן לפי רמבר"י יש לחלק בין באו עדים עד שלא ניסת לבאו עדים משנשאת, א"כ הברייתא דשניים אומרים נתגרשה היא ודאי דלא כרבנן, ודלא כרמבר"י, משום שהברייתא לא מחלקת בין באו עדים משנשאת לבאו עדים לפני שנשאת, וזוהי גופא קושיית הגמ', שהברייתא הזאת היא דלא כחד.

אוקימתא דאביי: מדובר בעד אחד, נגד עד אחד, וברישא תרוייהו אפנויה מעידים ובסיפא תרוייהו אנשואה מעידים, וא"כ תצא וזה ודאי דלא כרבנן.

אוקימתא דר"ש: מדובר בתרי נגד תרי, שנים אומרים ראינוה ושנים אומרים לא ראינוה,

לפי רש"י מדובר: שקרא ערער על הדיין עצמו, ומשחתמו נוגעין בעדות הן, שגנאי להם שישבו עם פסול.

ולפי תוס': קרא ערער על העדים החתומין בשטר, וכל עוד שלא חתמו עדיין לא בטל ועד המושב ואפשר לסמוך על הדין, אבל אחרי שחתמו כבר בטל וועד המושב וצריך לעשות דין מחדש.

דף כב: כג.

תרי נגד תרי

הקדמה: אשה שיש עליה עדים שנישאה, וטוענת גרושה אני, ואח"כ נישאה האם תצא או לא?

א. עדים שנשואה

מתני': [דף כב:]: נאמנת אשה לומר אשת איש הייתי וגרושה אני או נשביתי וטהורה אני, אבל כשיש עדים שנשואה אינה נאמנת, ואם נשאת תצא, אפילו אם העדים באו לאחר שנשאת, ואם היא שבויה לא תצא משום שאין עדים שנבעלה, ואם היתה נשואה נחלקו בזה אמוראים.

תניא: [דף כב:]: שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת הרי זו לא תינשא, ואם נישאת לא תצא. רבי מנחם ב"ר יוסי אומר, בזמן שבאו עדים ואח"כ נשאת תצא, אבל נשאת ואח"כ באו עדים הרי זו לא תצא.

והקשו - מכדי תרי ותרי נינהו הבא עליה באשם תלוי קאי, ותירצו - כגון שנשאת לאחד מעדיה ובאומרת ברי לי.

דף כג:

שתי נשים שנשבו

סוגיא דידן עוסקת בנאמנות אשה שנשבת, כלפי עצמה וכלפי חברתה, ונקדים להעמיד ג' כללים:

1. שבויה נאמנת להכשיר את עצמה אך ורק בדבר שיש לה את הנאמנות של הפה שאסר, והיינו כשנאסרה על פיה, אבל במקרה שלא נאסרה על פיה אלא ע"פ עדים, אינה נאמנת להתיר את עצמה.
2. שבויה נאמנת לאסור את עצמה, מדין שויה נפשיה חתיכה דאיסורא, אבל אינה נאמנת לאסור את חברתה.
3. עד אחד נאמן בשבויה להתיר, כבי תרי.

אין עדים שנשבת

מתני': שני נשים שנשבו זאת אומרת נשבתית וטהורה אני וזאת אומרת נשבתית וטהורה אני, אינן נאמנות, ובזמן שהן מעידות זו את זו, הרי אלו נאמנות.

ויש להבין למה אינה נאמנת ואין כאן הפה שאסר הוא הפה שהתיר, ועוד איזו הנאמנות יש לה כלפי חברתה.

ובברייתא התוסף עוד כמה מקרים כדלהלן:

- (1) אני טמאה וחברתי טהורה, נאמנת.
- (2) אני טהורה וחברתי טמאה, אינה נאמנת.
- (3) אני וחברתי טמאה, נאמנת על עצמה ואינה על חברתה.
- (4) אני וחברתי טהורה, נאמנת על חברתה ואינה נאמנת עצמה.

ברישא ראינוה שנשאה ובסיפא ראינוה נתגרשה, ואיפוך ברישא תצא בסיפא לא תצא.

ג. שנים דנתגרשה ושנים דלא נתגרשה

אמר רבי יוחנן: שנים אומרים נתגרשה שנים אומרים לא נתגרשה תצא, אבל שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת, לא תצא.

ביאור:

לפי אב"י - מדובר בעד אחד נגד עד אחד בשבויה, וכשאחד אומר מת, הימנוהו כבי תרי, אבל בשביל לפסול אותה בעינן תרי ולכן אם עד אחד אומר לא מת, אינו נחשב אלא עד אחד והוי א"כ חד נגד תרי, ולכן לא תצא [ולכתחילה אסור משום הסר ממך עקשות פה].

לפי רבא: מדובר בתרי נגד תרי [כמו בברייתא דת"ק ור' מנחם ב"י], ופסק רי"ו כרמב"י בגרושה ולא בשבויה, מ"ט מיתה אינה יכולה מכחשתו, אבל גירושין יכולה מכחשתו.

לסיכום: גם במתני' שהדין הוא דאם נשאת תצא, מ"מ אם באו עדים לאחר שנישאת, לפי שיטה אחת בגמ' לא תצא, ומוכח א"כ שיש נאמנות דאל"כ הרי הוא בכרת.

ובברייתא סברו רבנן שלא תצא אפילו בבאו עדים ואח"כ נישאת, ודלא כמתני'.

ויש מקום לחלק: שבברייתא היות ותרי ותרי הוי ספק דרבנן, יש לה נאמנות של דייקא ומינסבא ולא קנסו רבנן, משא"כ במתני' שאין תרי נגד תרי.

ובביאור הענין נחלקן אביי ורב פפא:

א. לפי אביי

רישא - דאיכא עדים שנשבית לכן על עצמה אינה נאמנת ועל חברתה לא בעינן עדותה, כי בלאו הכי יש עדים ואינה נאסרת על פיה.

מציעתא - [במקרה השלישי]: דליכא עדים על עצמה מהימנא דשויתיה לנפשיה חתיכה דאיסורא, על חברתה אינה נאמנת.

סיפא - כשיש עדים, לכן על עצמה אינה נאמנת, אבל על חברתה נאמנת דבשבויה האמינוהו חכמים עד אחד להקל כבי תרי, והוי תרי נגד תרי ובטלה עדותם ונשארה בחזקת כשרות.

ב. לפי רב פפא

בכל המקרים מדובר שיש עדים שנשבית, ואיכא עד דקא מפיך.

(1) במקרה הראשון אני טמאה וחברתי טהורה, ויש עד שאומר הפוך, את טהורה וחברתך טמאה, חברתה נטהרת על ידיה, משום שעד אחד מתיר כבי תרי בשבויה, והיא אסורה משום דשויא נפשיה חתיכה דאסורא.

(2) במקרה השני אני טהורה וחברתי טהורה ואמר העד את טמאה וחברת טהורה, על עצמה אינה נאמנת כי יש עדים, אבל על חברתה נאמנת מדין עד אחד בשבויה.

(3) אני וחברתי טמאה ובא עד לומר את וחברתך טהורה איהי שויה לנפשיה

חתיכא דאיסורא, וחברתה יש לה עד דנאמן כבי תרי לענין שבויה.

(4) אני וחברתי טהורה ובא עד לומר הפוך היא לא נאמנת נגד עדים, אבל על חברתה נאמנת דהוי כשתי עדים בשבויה

דף כב. כג.

סברת דהפה שאסר

שאלו לקמן [דף כד.]: מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר, וענו - למה לי קרא סברה היא, ואם זאת סברה פשוטה יש להבין איך שייך שהגמ' [דף כג: כד.] מביאה צריכותא, להסביר מה הצורך בכל המשניות האחרונות, שבהן יש נאמנות של הפה שאסר, דדי לנו באחת מהן.

צריכותא:

(1) **כתובה:** משום דאיכא דררא דמונא, וזה סיבה להתיר.

(2) **עדים:** שאמרו כתב ידינו, יש סברה להתיר, כיון שאינו מעיד על עצמו אלא על אחרים.

(3) **א"א:** שזה איסורין, הו"מ שלא שייך בזה הפה שאסר.

(4) **ב' נשים שנשבו:** שיש לחשוש לגומלין ה"מ שלא נאמר הפה שאסר.

נראה מכל זה שהפה שאסר אינה סברה כה פשוטא שעליה לא בעינן קרא.

וצ"ל: שדין הפה שאסר במהותו הגיון, ואין להתעלם ממנו במקרה הפשוט ביותר כגון שמעיד על אחרים, בדבר שהוא ממונא,

א. מוחלפת השיטה.
 ב. שר"י מקיל במקרה של ודאי, ורבנן החמירו בשכלי אומנותו בידו דרגלים לדבר (והסיבה שלא חששו לגומלין בשבויה, כי בשבויה הקילו).

לפי ל"ב: נחלקו על האם חוששין שיעלו מתרומה ליוחסין, [ע' תוס'] ר"י דחושש שיעלו אותו ליוחסין, ולכן אינו מתיר אפילו אם יש עד אחד.

[ב] אכילת תרומה

כבר ביארנו שת"ק לא חשש שיעלו אותו ליוחסין, ור"י חשש ומשמע דלכו"ע לא מעלין, ועי' תוס'.

[ג] שטרות:

נחלקו רב הונא ורב חסדא האם החתימה שלהם הינה הסכמה גם בזה שהוא כהן, או אינה אלא שלא מעידים אלא על מנה שבשטר ותו לא.

[ד] נשיאות כפים:

נחלקו ר' חסדא ורב אבינא.

ראיות

(1) **דתניא:** ר' יוסי אומר גדולה חזקה, שהרי בני ברזילי שלא מצאו את כתב היחוס שלהן, נדחו מהכהונה, ואסרו להם לאכול מקודש הקדשים, ומשמע דאת

ובמקום דלא חיישינן לגומלין, השאלה היא עד כמה יש לתת תוקף לסברה זו, וחדשו חכמים שבכל האופנים הנ"ל עדיין קיימת סברה זו.

דף כג: כו:

להעלות ליוחסין

הסוגיא עוסקת בדין העלאת לכהונה על סמך אחד מסימני כהונה כדלהלן:

[א] עד אחד מעיד עליו שהוא כהן [ב] רגיל לאכול תרומה. [ג] כתוב פלוני כהן בשטר. [ד] רגיל לשאת כפים. [ה] חזקה. [ו] אכילת חלה. [ז] מעשר ראשון. [ח] חילוק מתנות. [ט] עלה לתורה ואחריו עלה לוי. [י] אביו כהן. [יא] אחיו כהן. [יב] מסיח לפי תומו. [יג] חלק תרומה בנכסי אביו.

[א] ע"י עד אחד

נחלקו ר"י ורבנן במתני' [דף כג:], לפי רבנן נאמן לפי ר"י אינו נאמן, והברייתא מסבירה שנחלקו לגבי תרומה אבל להשיאו אשה לכו"ע אינו נאמן.

וישנם שתי לשונות בגמ' איך לבאר את המחלוקת.

לפי ל"ק: נחלקו אי חיישינן לגומלין, מר"י חשש לגומלין, ורבנן לא חששו לגומלין.

ופרכינן – שהרי רבנן דחמרין חששו לגומלין, ושם ור"י לא חשש, וקשה רבנן ארבנן ור"י אר"י, ותרצינן:

שנשיאות כפים כעדות, מה עדות ליוחסין אף נשיאות כפים ליוחסין.

ודחינן: שמדובר בעדות שקרא בתורה ראשון ואחריו לוי ועל סמך זה מאכילין אותו תרומה, אבל לא מעלין ליוחסין.

[ז] מעשר ראשון לכהן:

אפילו לפי ראב"ע שרק כהן מקבל מעשר ראשון, לבתר דקנסין עזרא, מ"מ אין זה מהוה חזקה לכהונה משום שחוששין שמא במקרה נתן ללוי.

[י] להעלות בן ע"פ אביו לכהונה

- לפי רבי: מותר להאכילו בתרומה אבל לא להשיאו אשה.
- ורבי חייא: אוסר משום שאין לו נאמנות משום שהוא קרוב, [י"א] וה"ה להעלות אח ע"פ אחיו לכהונה או ללויה.

[דף כו.]

[י"ג] חלק תרומה בנכסי אביו: אין זו חזקה לכהונה.

עוד נחלקו תנאי דמתני' [דף כג.] לגבי עד אחד, לפי רבי יהוד' דמתני' אין מעליו לכהונה על פי עד אחד, וחולק עליו ר"א וסובר שמעלין לכהונה על פי עד אחד חוץ ממקרה שיש עליו עוררין, וכן סובר רשב"ג דמעלין לכהונה ע"פ אחד.

ומוקי ליה בגמ' [דף כו:] כגון שהיו עליו עוררין והורידו אותו מהכהונה ושוב הגיעו

הקדשים שהיו רגילים לאכול בגולה מותר להם להמשיך לאכול. ומשמע ג"כ שהמשיכו לשאת כפיים, ולא חששו שיעלו ליוחסין, ומכאן נלמד שאין מעלים מנשיאות כפים ליוחסין.

ודחינן: שאני הכא דריעי חזקיהו,

ודנה הגמ' לגבי חזקה שאכלו תרומה דרבנן, בגולה האם זה מתיר להם לאכול תרומה שהיא דאורייתא בארץ ישראל.

[דף כה.]

(2) דתניא: חזקה לתרומה נשיאות כפים בבבל ואכילת חלה בסוריא וחילוק מתנות בכרכין ע"כ. והגמ' הבינה, שכמו שסומכין על אכילת תרומה בשביל להעלות ליוחסין, כך גם נשיאות כפים תעלה ליוחסין.

ודחינן: שחלה אינה אלא מדרבנן, וע"י נשיאות כפים מעלין לתרומה.

(3) דתניא: חזקה לכהונה נשיאות כפים וחילוק גרנות וכו', והבינה הגמ' שכמו שתרומה מעלה ליוחסין ה"ה נשיאות כפים.

ודחתה: שחילוק גרנות לא הוי אלא מדרבנן ומעלין לחלה דאורייתא, ונשיאות ג"כ אינן מעלין אלא לחלה.

[דף כה:]

(4) דתניא: חזקה לכהונה נשיאות כפים, וחילוק גרנות ועדות, והבינה הגמ'

4) הורהנה: אינה נאמנת בלי עדים, ודין הורהנה כדין נחבשה ע"י ממון. ודנה הגמ' האם זה נחשב יד גויים תקיפה ודינה כדין נחבשה, או שאין זה נחשב תקיפה, ולפ"ז הורהנה היות שזה ברצון הרי זה יותר חמור מנחבשה.

5) עיר שכבשוה כרכום כל הכהנות אסורות [מתני'].

ונחלקו אם יש חילוק בין אותה מלכות למלכות אחרת,

לפי חזקיה: יש לחלק בין כרכום של אותה מלכות למלכות אחרת

- **פירוש לפי רש"י:** כרכום של אותה מלכות אין רצונם להשחית, ולכן היא טהורה, אבל של מלכות אחרת טמאה.

- **לפי תוס':** הסברא היא הפוכה דשל אותה מלכות יש להם זמן לבעול, אבל של מלכות אחרת טהורה.

וכך יש לחלק לגבי הא דתניא: בולשת שבאה לעיר חביות מותרות, כי גם שם תלוי אי מדובר בבולשת של אותה מלכות או של מלכות אחרת, כנ"ל.

ולפי רב מרי: אין כזה חילוק, אלא תמיד הכהנות אסורות, ותמיד החביות מותרות, משום דלבעול יש פנאי לנסך אין פנאי.

6) **אם יש מחבואה אחת:** מצלת על כל הכהנות [מתני'].

והקשו: מה ההבדל בין זה לבין ב' שבילים אחד טמא ואחד טהור, דכשבאו לשאול על שניהם כאחת טמאות.

עדים אחרים כדי להכשיר אותו, והשאלה היא האם מעלין אותו בחזרה, או שחוששין לזילותא דבי דינא.

ביאור:

א. **לפי רש"י:** משום הכי כשר לכהונה, מכיון שיש כאן תרי נגד תרי, ואוקמיה אחזקתה.

ב. **ור"ת חולק עליו וסובר:** שתרי נגד תרי מהוי ספק דרבנן, לכן צ"ל שהסיבה שהתירו היא משום דבתרומה דרבנן הקילו.

דף כו: - כז:

מתי שבויה אסורה?

1) **בעדים:** אסורה לכהן ומותרת לבעלה.

2) **נחבשה ביד עכו"ם:** גם ע"י נפשות אסורה לבעלה, דלמא נתפתה בהם, ונחלקו על איזה אשה מדובר.

- **לפי רב:** אפילו נשי גנבי מפקירין אותן,

- **לפי לוי:** רק בנשים של לסטים שרוצחים.

וכן נחלקו על איזה סוג שבויה מדובר:

- **לפי חזקיה:** דוקא כשנגמר דינן להריגה

- **לפי רי"ו:** אפילו בלא נגמר דינן להריגה.

3) **ע"י ממון:** תלוי אם יד ישראל תקיפה על הגוים, מותרת גם לכהן משום שהגויים לא רוצים להפסיד ממון, אם יד גוים תקיפה על עצמן אסורה לכהן [תוס'].

האם שפחה נאמנת להעיד על שבויה, ועל גרושה?

יש לכאור' סתירה בין מתני' לברייתא: דבמתני' האמינוה לשבויה, אבל בברייתא לא האמינוה לגרושה.

ובשלב זה לא מצאנו סברה לחלק בין גרושה לשבויה, והוא א"כ סתירה.

ובישוב הסתירה נחלקו אמוראים:

לפי רב פפי: בשבויה הקילו.

לפי רב פפא: אין הבדל בין שבויה לגרושה, אלא כך יש לחלק דבשפחה דידה אינה נאמנת, ושפחה דידיה נאמנת.

לפי רב אשי: בשפחה אינה נאמנת בכל המקרים כששתיקתה מתירתה, אבל כשהיא עצמה מעידה היא נאמנת.

ופרכינן: דתני חדא שבויה ושפחה נאמנת, ותניא אידך אינה נאמנת.

ותרצינן אליבא דרב פפי ורב אשי: שזוהי מחלוקת תנאים.

ולפי רב פפא: שמחלק בין שפחה דידיה לשפחה דידה, יש לתרץ שאפילו בשפחה דידה מותר באופן שמסיחה לפי תומה.

דף כז: כח:

דיני הרחקות בשבויה וגרושה

(1) שבויה כהנת אסורה לבעלה, אבל מותר לו ליחד לה בית בחצרו.

(2) גרושה לישראל לא תנשא בשכנתו.

[ורק במקרה ששאלו על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, וכך לפי שיטה אחת אפילו בבא לשאול עליו וכשגמר לשאול עליו וקבל תשובה בא לשאול על חברו, הרי זה נחשב כפני עצמו].

לבין דין דמחבואות שזה מטהר את כולן כאחת.

ותירצו: דשם יש ודאי טומאה, אבל כאן זה רק ספק, כי יש צד לומר שאף אחד לא נטמא.

(7) אפשר דערק חד מנייהו ונחלקו רש"י ותוס' אם זו חומרא או קולא.

- לפי תוס': זוהי קולא, כי מדובר בבולשת של אותה מלכות שכולן אסורים, ורצינו לטעון שאולי יש חייל אחד שערק וא"כ יש לתלות לקולא, וכולן מותרות, וע"ז תירצה הגמ' שמדובר כשמשמרות רואות זו את זו וא"א לברוח.

- לפי רש"י: זוהי חומרא, וכך יש להבין את השאלה - אמאי של אותה מלכות מותרת אליבא דכו"ע, אולי ערק אחד מהן בשביל לאנוס. וע"ז תירצה הגמ': שלא התירוה אלא באופן שמשמרות רואות זו את זו.

(8) אם יש מחבוא אחת: באופן שאמרה לא נחבאתי ולא נטמאתי אין זה נחשב מה לי לשקר במקום עדים, כי אין כאן ודאות שנאנסה אלא חששא בעלמא, ולכן היא נאמנת.

אם העיד שפלוגי אכל תרומה: לא חוששין שהוא עבד כהן, כי עבד כהן לא נוהג כישראל לאכול תרומה וללמוד תורה וכו'. אלא א"כ נוהג כמנהג עבדים שאז הכל מכירין בו שהוא עבד.

העיד שחילק על הגורן

- לפי רב יהודה: יש כאן ראייה שהוא כהן, דאם איתא דהוי עבד לא היו מחלקין לו שלא בפני רבו.
- ולפי רבי יוסי: אין כאן ראייה שהוא כהן, משום שגם לעבד מחלקין כדי שיתן לרבו.

נאמן בקנין דרבנן כמו:

- (1) קיום שטרות דרבנן
- (2) תרומה דרבנן
- (3) בית הפרס דרבנן
- (4) תרומה דרבנן

נאמן לפסול לכהונה: כמבואר בברייתא [באופן שאין זה מנגד דין דאורייתא], וכן בדין דקצצה דמתני'.

גר שהתגייר

נחלקו ת"ק וריב"ב, אי נאמן להעיד מה שראה בקוטנו, האם כיון שדעתו להתגייר הוא דייק ואפשר לסמוך עליו או לא, לפי ת"ק - אינו נאמן, ולפי ר' יוחנן בן ברוקא - נאמן.

(3) אם היה כהן לא תדור איתו במבוי, וכפר קטן דינו כמבוי.

(4) לזה הימנו בנכסי אביה אינה נפרעת אלא ע"י אחר.

(5) ואסור לב"ד לדון אותם.

(6) נתגרשה מן האירוסין נפרעת ע"י עצמה, אלא א"כ ניכר בהם דגייסי אהדדי.

(7) כשצריך לעבור מקום, האשה עוברת לגור במקום אחר ולא האיש, משום שטלטלה דגברא קשה.

דף כח. כח:

מסיח לפי תומו

הנאמנות שיש במסיח לפי תומו, שייכת אך ורק באופן שהעיד על אחרים, אבל אם העיד על עצמו, כמו למשל בדין דמתנ' [דף כז:]: שלא זזה ידי מתוך ידה כשנכנסו עכו"ם, אינו נאמן, וכן אינו נאמן להפסיד ממון כמו למשל - זכורני שפלוגי התחייב לשלם בב"ד פלוני אינו נאמן, אבל נאמן להעיד על שטר חוב, זה כתב ידו של אבא - של רבי - של אחי משום דקיום שטרות דרבנן, ומדאורייתא לא צריכים עדותו.

ועי' תוס': שמדובר באופן שהלווה אומר פרוע שאז מדאורייתא לא בעינן לקיים את השטר, אבל אם הלווה טוען מזויף, יש מ"ד דבעינן קיום מדאורייתא, מיהו הסתמא דגמ' בסוגיא דגיטין היא, דמדאורייתא לא בעינן קיום לשטר כשלא מכירין את החתימה.

פרק שלישי

אלו נערוה

הקדמה: הסוגיות הבאות עוסקות בחיוב קנס אצל נערה שיש עליה איסור ביאה, ויש כמה דרגות באיסורי ביאה, ונחלקו תנאים איזו מהם יש לה קנס ואיזו אין לה קנס, לפי תנא דמתני' [דף כט.]. על חייבי לאוין וכריתות [כגון אחותו ואחות אביו אשת אחיו וכו'] יש בהן חיוב קנס, אבל על חייבי מיתת ב"ד כגון בתו בתו וכו' [במתני' דף לו:]: אין בהן קנס דקלב"מ, לפי רנבה"ק גם בחייבי כריתות יש בהן קנס, ולפי שמעון התימני ורבי שמעון בן מנסיא גם בחייבי לאוין, ויתבאר.

בנוסף נחלקו לגבי חייבי לאוין, היכא דאיכא חיוב מלקות וחיוב ממון, האם לוקה ומשלם או שחיוב אחד פוטר את השני, לפי ר"מ לוקה ומשלם, ולפי חכמים אינו לוקה ומשלם.

ונחלקו עולא ורבי יוחנן איזה עונש מחייבים אותו האם מלקות או ממון. ובמתני' כללו את החייב כריתות בהדי נערוה שיש להן קנס, ולא מוזכר מלקות, אולם בברייתא, אותם חייבי כריתות מופיעים בהדי אלו הן הלוקין, ודנו בגמ' האם מתני' וברייתא בחדא מחתא נאמרו ומשלם ולוקה כר"מ, או אליבא דרבנן שאינו לוקה ומשלם, וקשה ממ"נ, אי קסבר משלם ואינו לוקה [כעולא] קשיא ברייתא, ואי קסבר לוקה ואינו משלם [כרבי יוחנן], קשיא מתני'.

דף כפ. סבר תנא דמתני', ולפי רבנן נער ואפילו

קטנה במשמע.

ב. חייבי כריתות: לפי תנא דמתני' יש להם קנס, דתני הבא על נדה על אשת אחיו וכו', ומסיים התנא אע"פ שהן בהכרת אין בהן מיתת ב"ד, ולקמן [דף לו:]: תנן - אלו נערוה שאין להן קנס כגון אחותו וכו' ושאר חיובי מיתות בית דין, וסיים התנא אין להן קנס מפני שמתחייב בנפשו שמיתתן בידי ב"ד, וכל המתחייב בנפשו אינו משלם ממון, שנאמר -

אלו נערוה שיש להן קנס

מקור החיוב קנס באונס הוא מדכתיב: ונתן לאבי הנערה חמישים כסף וגו', והיות ובנערה משתעי קרא, יש לדעת מה דינה של קטנה ובוגרת?

א. בוגרת וקטנה: דרשינן נערה - לאפוקי בוגרת, ונחלקו תנאים אם נער בא לאפוקי קטנה או לא, לפי ר"מ נער ולא קטנה, וכך

הבא על הכותית: פרש"י - משום דקסבר תנא דמתני' שכותים גרי אריות הם.

והקשה עליו תוס': א"כ הרי הם גויים גמורים ואין להם קנס.

לפי ריב"ם: גרי אמת הם, וכשיטת ר"מ שם ואפ"ה חידוש הוא שיש להם קנס, דס"ד שתקנו חכמים שלא יהיה להן קנס כדי שלא יטמאו בהן.

ויש לדעת על איזו תקופה מדובר, ועי' תוס' בתחילת חולין בסוגיא של כותים כתב, שהיו כמה תקופות אצל הכותים, ולכו"ע בתקופה הראשונה לא היו אלא גירי אריות, אם לבסוף נהיו גירי אמת, ועי' שם בגמ' היתה עוד תקופה שלישית שבהם עשאו אותם כגוים גמורין ולפ"ז אין להם קנס.

דף כטו: 5.

סוגיא ד'לו תהיה לאשה'

הקדמה: בפרשת אנוסה ישנם כמה מיעוטים, ויש ג' שיטות תנאים איך ללמוד אותם כדלהלן:

א. לימוד הפסוקים

לפי תנא דמתני': כך יש לסדר את הפסוקים: מצד אחד כתוב ולו תהיה לאשה - דמשמע אשה הראויה לו, ומאידך, מהיתור יש לנו לרבות אפילו אשה אסורה מדכתוב בפרשה ג' פעמים המילה 'נערה' וג' פעמים המילה 'בתולה'.

ואם לא יהיה אסון ענוש וענש, ודרשינן הא אם יהיה אסון לא יענש, דקלב"מ.

ג. ולגבי חייבי לאוין: כגון אותן שאסורות לבא בקהל, א"נ אלמנה לכו"ג וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט.

אליבא דתנא דמתני' דאית ליה קנס אפילו בחייבי כריתות, כ"ש הנך שאינן אלא חייבי לאוין שחייבים עליהן קנס, ודלא כשמעון התימני ור"ש בן מנסיא דקסברי שאין קידושין תופסין בהנך שאין להן קנס, ויתבאר.

ד. נכריה: אינה בפרשת קנס.

ה. בתולה ולא בעולה: לאפוקי גיורת או שפחה או שבויה לאחר ג' שנים, וכן כל נשים נשואות המוזכרות במתני' כגון אשת אחיו, מדובר באשתו מן האירוסין [או שיש עדים שלא נבעלה].

ובאשת אח מדובר שנתגרשה, דאל"כ היא אשת איש ושייכת לחייבי מיתת בית דין, ומתני' כשיטת ר"ע [דף לח.] דלפי ר' יוסי הגלילי כיון דנתגרשה אין לה קנס, כך ביאר רש"י שם.

ו. הבא על הנתינה: יש לה קנס, ופרש"י - שיש בו איסור משום שדוד המלך גזר עליהם שלא לבא בקהל.

והקשה עליו תוס': (1) דמשמע בגמ' שהם אסורים מדאורייתא (2) ועוד שדוד המלך גזר עליהם עבדות והרי עבד אין לו קנס.

לפי ר"ת: נתין אסור מדאורייתא מלאו דלא תתחתן בם, ומה שגזר עליהם דוד המלך, הוא רק שנשעבד אותם.

3) התינח אם רבי ישכב מודה בזה, אבל אם כוונת המשפט ד"מין הכל היה עושה ר"ע ממזרים" הוא כפשוטו, מה תהיה הנפק"מ? ותרצינן: נפק"מ בבעולה לכ"ג שנחשבת ראויה לו.

פירוש:

- לפי רש"י - כשבעל שלא כדרכה, שיש עליה רק איסור עשה.
- לפי ר"ח - באנוסת עצמו, שאם נשא אותה הקידושין תופסין, אבל אין ראויה לקיימו.

ג. מאיזה איסור חתנות נוצר ממזר?

לפי תוס':

אליבא דר"ע ושמעון התימני - בכל מקום שאין קידושין תופסין, הולד ממזר, ולשיטתם אפילו בחייבי כריתות ובחייבי לאוין הולד ממזר.
אליבא רבי יהושע - בחייבי כריתות שאין קידושין תופסין בהן אין הולד ממזר.

דף 5.

מה הדין בא על הנדה?

- לפי תנא דמתני': חייב בקנס.
- לפי רבנחוניא בן הקנה: דאית ליה קלב"מ אפילו בחייבי כריתות, פטור מקנס.

והקשה תוס': אולי מודה רנבה"ק שבאונס יש לה קנס מכיון שיש ריבוי נערה וגו' בתולה לאתויי חייבי לאוין.

וכך יש ללמוד לפי ת"ק:

- א. חד בתולה, וחד נערה לגופה.
  - ב. חד לאפוקי בא עליה ומתה וכדאביי.
  - ג. חד ללימוד ג"ש ממפותה שהקנס הוא חמישים כסף.
  - ד. חד לאתויי חייבי לאוין.
  - ה. חד לאתויי חייבי כריתות.
- לפי שמעון התמני: ולו תהיה לאשה - אשה שיש בה הויה.
לפי ר"ש בן מנסיא: ולו תהיה לאשה - אשה הראויה לקיימו.

ב. נפק"מ בין שמעון התימני לר"ש בן מנסיא

נפק"מ: לחייבי לאוין, כגון ממזרת ונתינה, שהיות וקידושין תופסין בה הרי זו אשה שיש בה הויה, ומאידך אסור לקיימה.

1) התינח לרבנן, אבל לפי ר"ע שאין קידושין תופסין בחייבי לאוין, על הצד ששמעון התימני סובר כר"ע, מאי איכא בינו לבין רשב"מ.

ותרצינן: נפק"מ באלמנה לכ"ג, שלפי רבי סימאי אליבא דר"ע קידושין תופסין בה.

2) התינח לרבי סימאי אליבא דר"ע, אלא לפי שיטת ר' ישכב, דאית ליה מהכל היה עושה ר"ע ממזרין, והיינו שאין קידושין תופסין בהם, ואפילו אלמנה לכ"ג אין קידושין תופסין בה, א"כ מה תהיה הנפק"מ?

ותרצינן: נפק"מ בחייבי עשה כגון מצרי ואדומי, שבפשטות מודה בזה רבי ישכב שקידושין תופסין בה אפילו אליבא דר"ע.

דאל"כ אין לך אדם שמועל בהקדש, וכן אם אכל תרומה בשוגג חייב בקרן וחומש משום שהממון באה לכפרה ולא שייך קלב"מ אלא בתשלומין].

- **פחים וצינים:** נחשבים אסון בידי שמים משום שיכול האדם ליזהר בהם. והקשה תוס' - א"ה איך בירך רבי לאנטונינוס שלא יבואו לו צינים. ותירץ: שבירך אותו שגם בזמן שלא יוכל ליזהר בהם כגון בשעת מלחמה או בעוברי דרכים, לא יבואו לו.

דין ד' מיתות לא בטלי

מבואר בגמ' שאפילו שאין לנו היום דיני נפשות, מ"מ דין ד' מיתות לא בטלי שאם עבר על איסור שחייבים עליו מיתת ב"ד ימות בסרנוכי וכו'.

והקשה תוס': הרי חזינן כמה עבריינים ועובדי ע"ז שמתים על מיטתם.

ותירץ: די"ל דע"י תשובה הקב"ה מיקל ולפעמים מוחל.

דף ל': לא.

מה מוגדר באים כאחד בדין קלב"מ?

א. גנב חלבו של חברו ואכלו: חייב לשלם, שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור חלב.

ב. זר שאכל תרומה: חייב, הואיל שכבר קנה אותה לפני שאכלה.

ותירץ: שהיות ולפי רנבה"ק אין שום הבדל בין חייבי כריתות לחייבי מיתות בית דין דבשניהם יש קלב"מ, אילו היה לומד מריבוי דנערה, היה לו לחייב קנס גם בחייבי במיתות ב"ד, והרי התנא דמתני' פטר מקנס המאנס את בתו אליבא דשמעון התימני ור"ש בן מנסיא, [ואעפ"כ סבר שיש לנדה קנס, מכיון שיש בה הויה והיא ראויה לקיימה].

מה המקור שחייבי כריתות פטורין מתשלומין לפי רנבה"ק?

א. **לפי אביי:** לומדים מג"ש דאסון אסון. נאמר אסון במיתת ב"ד, וכתיב וקרהו אסון [לגבי יעקב אבינו] וקאי גם על אסון בידי שמים, ויש ללמוד אחד מהשני, מה אסון בידי אדם פטור מן התשלומין, אף אסון בידי שמים פטור מן התשלומין.

ב. **לפי רבא:** לומדים מפרשת נותן מזרעו למולך דכתיב בה: ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם וגו' [שלא התעסקו בלדון אותו כפי המגיע לו], ושמתי אני את פני באיש ההוא וגו' והכרתי, והיינו שהכרת שלי תהיה במקום מיתת ב"ד, ויש ללמוד אחד מהשני כנ"ל.

ג. נפק"מ בין אביי לרבא:

לגבי חייבי מיתה בידי שמים, כגון זר שאכל תרומה, שלפי אביי פטור, ולפי רבא חייב כיון שלא למדנו אלא חייבי כריתות ולא חייבי מיתות בידי שמים.

[ועי' תוס': דאפ"ה במה שנוגע לאיסור מעילה יש לחייב גם לפי שיטת אביי מגזה"כ,

קלב"מ במיתה לזה ותשלומין לזה או לא.

- **ותוס'**: מוכיח דלא כרש"י מהא דתנן בב"ק, "והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מדין קלב"מ" ושם לא חשבינן מיתה לזה ותשלומין לזה להתחייב.

ור"י מיישב את רש"י: שיש לחלק בין אוכל תרומה וקרע שיראים - שנחשב כב' מעשים נפרדים, משום שאפשר להעיד על כל אחד בפני עצמו, והוי כמו פלוני בא על בתו של פלוני - לבין שורף גדיש שיש כאן מעשה אחד.

ור"ת סובר: דאין כאן צד לחייב אפילו אליבא דמ"ד מיתה לזה ותשלומין לזה חייב, משום שדין זה לא נאמר אלא כלפי עדים זוממין, אבל בשאר איסורין מודה הוא שזה נחשב כאחד ופטור.

ט. גנב חלבו של חברו ואכלו: חייב, שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידו איסור שבת.

י. אבל זרק חץ מתחילת ד' לסוף ד' וקרע שיראין: פטור דמיתה ותשלומין באין כאחד, ועל טעם הדבר מדוע חשבינן ליה באין כאחד, נחלקו שתי לשונות בגמ'.

● **לפי ל"ק**: משום דבזורק חץ, א"א לעקירה בלא הנחה ולכן זה נחשב מעשה אחד, משא"כ גונב חלבו דאי בעי גחין ואכיל.

● **לפי ל"ב**: משום דבזורק חץ, אם רצה להחזיר את החץ אחרי שזרקו אינו יכול, ולכן זה מוגדר כמעשה אחד, משא"כ בגונב חלבו.

ואפילו במקרה שתחבו לו חברו בתוך פיו, מ"מ ע"י לעיסה קנייה.

ג. תחב לו בבית הבליעה: אי תחב לו מרצונו ומצי לאהדורי חייב מיתה, וסובר תוס' שבזה הוא נפטר מחיוב ממון, משום דמיד נתחייב מיתה, אבל החיוב ממון אינו מגיע אלא בזמן הנאת גרונו אחרי שכבר חל עליו חיוב מיתה, ולפי ריצב"א (שהולך כשיטת רש"י) חייב ממון, משום דחיוב מיתה היה מזמן שהגיע לתוך פיו, והחיוב ממון מגיע אח"כ.

ד. תחב לו בע"כ: פטור ממיתה.

ה. אי מצי לאהדורי: חייב לשלם משום דהוי כאילו שגזל בעצמו, מכיון שהיה לו לאהדורי וכבר התחייב לפני שאכל.

ו. אי מצי לאהדורי ע"י הדחק: אינו מתחייב בתשלומין על עצם מעשה הלקיחה, אלא על הנאת גרונו, ובכ"י האי גוונא החיוב מיתה ותשלומין באין כאחד.

ז. תחב לו משקין של תרומה לתוך פיו: פטור מלשלם, משום דבאותו זמן שהגיע לתוך פיו נהיה מאוס ולא יכל יותר להחזירו, ותשלומין אינו חל עד זמן הנאת גרונו, ובאותו זמן הוא מתחייב מיתה ביחד וקלב"מ.

ח. מה הדין זר שאכל תרומה וקרע שיראים: האם זה נחשב מיתה לזה ותשלומין לזה, מכיון שישנם ב' פעולות לב' חפצים, או שזה נחשב מיתה ותשלומין לחד כיון שהכל שייך לאדם אחד?

- **לפי רש"י**: זה נחשב מיתה לזה ותשלומין לזה, וזה נתון למחלוקת אם שייך

- לפי רב אחא: לא שייך קנין משיכה ברה"ר, ובשל כך אין פעולת הוצאה נעשה כאחד עם הקנין, אלא א"כ נמצא אופן שבו ההוצאה נעשתה במקום שמוגדר רה"ר לגבי קנין, ורה"ר לענין שבת.

ויש אכן שתי אופנים כאלו:

● א': צידי רה"ר, שלגבי שבת זה נחשב רה"ר מכיון שלפעמים אנשים נדחקים לשם, ולגבי קנין זה עדיין נחשב רה"ר משום דלא שכיחי רבים.

● ב': כגון שצירף ידו למטה מג' [וע"י זה יכול לקנות אפילו ברה"ר כך למד רש"י, ולפי תוס' גם בלי מעשה קנין הרי זה קנוי לו, בשל העובדא שזה נמצא בידו].

יד. אמר רבה - היה גדי גנוב לו ושחט בשבת: חייב, שכבר נתחייב בגניבה קודם שבא לידי איסור שבת [דף לד:].

טו. גנב וטבח בשבת: פטור, וכן גנב וטבח במחירת פטור.

טז. לפי רבה - היתה פרה שאולה לו וטבח בשבת: פטור משום שבזמן הטביחה התחדש שם מעשה גניבה והוי א"כ באין כאחד.

ונפק"מ בין ב' החילוקים: במקרה שמעביר סכין ברה"ר וקרע שיראין של חברו, דמצד אחד א"א לעקירה בלי הנחה, ומצד אחר אפשר לאהדורי.

ופרכינן מדתניא: הגונב כיס בשבת חייב שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור סקילה, והרי יש כאן עקירה לצורך הנחה.

ותרצינן: דהאי ברייתא אזיל כבן עזאי דאית ליה מהלך כעומד דמי, וכל פסיעה מוגדרת כעקירה חדשה.

יא. זורק מרה"ר לרה"ר (או הפוך): היות ואין כאן אלא עקירה אחת, גם לפי בן עזאי פטור משום דבאין כאחד.

ולפי רבנן דבן עזאי שמהלך לאו כעומד, אפילו מהלך נחשב באין כאחד ופטור.

יב. עמד לפוש: נחשב עקירה חדשה גם לפי חכמים.

יג. תניא - היה מגרר ויוצא מגרר ויוצא: פטור, שאיסור גניבה ואיסור שבת באין כאחד.

- לפי רבינא: מדובר שגררו לרה"ר כי שייך קנין ברה"ר ע"י משיכה, ולגבי זה החיוב תשלומין והאיסור הוצאה באו כאחד.

מבוא לסוגי' דחיוב מלקות וחיוב ממון [דף לא: – לה:]

נחלקו רבנן ור"מ מה הדין כשיש חיוב ממון ומלקות, לפי רבנן - אינו לוקה ומשלם, ולפי ר"מ - לוקה ומשלם.

ונחלקו עולא ורבי יוחנן על איזה עונש הוא מתחייב, האם על חיוב מלקות או על ממון, לפי עולא - משלם ואינו לוקה, ולפי רבי יוחנן - לוקה ואינו משלם.

הנושא שבה עוסקת הסוגי' הוא, איך ליישב מה שנראה לכאור' סתירה בין מתני' לברייתא לגבי חיוב ממון ומלקות.

- מתני' - אלו נערות שיש להן קנס וקתני חייבי כריתות דיש בהן מלקות.

- ברייתא - אלו הן הלוקין הבא על אחותו וכו' ושאר חייבי כריתות, והרי קיי"ל אליבא דרבנן דאינו לוקה ומשלם.

ובגמ' כמה דרכים לבאר:

(1) מתני' וברייתא כרבנן דאינו לוקה ומשלם.

- אליבא דעולא: יש לאוקים למתני' כשחל עליו חיוב מלקות וממון דבכי האי גוונא משלם ואינו לוקה, וברייתא היכא דליכא חיוב ממון, ומסיבה זו לוקה ואינו משלם.

- אליבא דרבי יוחנן: ישוב הסתירה מגיע באופן הפוך, דברייתא שני החיובים חלים, לכן לוקה ואינו משלם, ואילו במתני' ליכא אלא חיוב תשלומין, ובשל כך משלם ואינו לוקה.

האופן שבו חייב ממון אליבא דרבי יוחנן הוא היכא דלא התרו בו, דקסבר רבי יוחנן דאין מלקות פוטר אותו מחיוב ממון אלא היכא, דמתקיים בו חיוב מלקות בפועל, אבל אי לא אתרו בו או שהיה זה בשוגג, באופן שאין המלקות מגיע לידי ביטוי, אין זה פוטר אותו מממון.

ובזה חולק עליו ר"ל וקסבר שהפטר ממון חל גם באופן שא"א לחייב אותו מלקות בפועל, כמו למשל בלי התראה או בשוגג, ונקודת המחלוקת היא מהפסוקים:

(2) מתני' כר"מ דאית ליה לוקה ומשלם, וקס"ד שכפי דאין מלקות פוטר אותו מממון אליבא דר"מ, כך גם אין חייבי מיתות ב"ד פוטרין אותו מחיוב ממון.

ופרכינן ממתני' לקמן [דף לו:], אלו שאין להן קנס הבא על אחותו, וכו' ושאר חייבי מיתות ב"ד דקים ליה בדרכה מיניה.

וכ"ת מודה ר"מ דאינו נהרג ומשלם הא תניא - הגונב וטבח בשבת או גנב וטבח לע"ז וכו' ר"מ מחייב וחכמים פוטרין.

ומסקינן:

- לעולם אית ליה לר"מ דין קלב"מ בחייבי מיתות ב"ד, ובברייתא דגנב וטבח בשבת נחלקו רבנן ור"מ בענין אחר, לגבי שחיטה שאינה ראויה, אי שמיה שחיטה או לא, וקסבר ר"מ דשחיטה שאינה ראויה לא שמיה שחיטה, ואין עליה חיוב מיתת ב"ד.
- א"נ: מודה ר"מ שקיים דין קלב"מ לחייבי מיתות ב"ד, אלא שסובר ר"מ שדין קלב"מ אינו פוטר אלא חיוב ממון אבל לא חיוב קנס, ולכן טובח בשבת חייב ד' וה' משום שזו קנס ולא ממון, וברייתא כר"מ אבל מתני' אינו כר"מ שלפי ר"מ המאנס את בתו חייב קנס.
- (3) ישנה עוד שיטה דאית ליה חייבי כריתות לא חייבים עליהם מלקות, וכך סובר רבי יצחק, ויש לדרון האם נוכל לאוקים מתני' אליביה ולומר שהסיבה שחייב קנס היא משום שאין בו מלקות. עתה נבוא לבאר את הסוגיא בס"ד.

לפי ר' יוחנן:

[דף ל"א. ל"ב:]

איפכא מסתברא, דוקא בכי האי גוונא דאיכא תרתי מחייבין מלקות, ומתני' היכא דליכא מלקות, ולכן שייך לקיים את החיוב ממון, ומשכחת ליה, כגון דלא אתרו ביה.

א. סתירה:

- מתני' [דף כ"ט]: אלו נערות שיש להן קנס הבא על אחותו ועל אחות אביו, אשת אחיו וכו', וכל שאר חייבי כריתות.
- ברייתא: אלו הן הלוקין הבא על אחותו וכו', וקיימא לן דאינו לוקה ומשלם.

ב. מה המקור דמשלם ואינו לוקה לפי עולא?

(1) לא נוכל ללמוד מחובל בחבירו, על אף שיש בו איסור לאו והפסד ממון ואפ"ה משלם ואינו לוקה, דממ"נ אי ממונא לחומרא, יש להקשות מה לחובל בחבירו שחייב בד' דברים, ואי ממונא לקולא יש להקשות מה לחובל בחבירו שהותר מכללו בב"ד [פירוש שמותר לב"ד להכות].

(2) ולא נוכל ללמוד מעדים זוממין, [במקרה שהעידו על פלוני שחייב לשני ממון ועברו על לאו

ויש כמה דרכים איך ליישב מתני' וברייתא אליבא דחד

לפי עולא:

מתני' כשיש מלקות וממון, שלא מקיימין אלא חיוב ממון, וברייתא באופן שאין חיוב ממון, כגון מפותה ויתומה, ובגלל שאין בו חייב ממון, לכן הוא לוקה.

[דף ל"ג א:]

ד. מה המקור דרבי יוחנן דלוקה ואינו משלם?

ילפינן מדכתיב כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו וכו', דהיינו שמחייבין אותו רק עונש אחד, ומהמשך הפסוק: "ארבעים יכנו" יש להבין שהעונש המדובר הוא חיוב מלקות.

ה. פטור ממלקות בחובל בחברו ועדים זוממין

נחלקו אמוראים למה מודה רבי יוחנן דחובל ועדים זוממין פטורין ממלקות.

(1) לפי רבי אילעאי: לגבי עדים זוממין כתיב "יד ביד" דבר הניתן מיד ליד, והיינו ממון, ובחובל בחבירו כתיב "כן ינתן בו", וכבר כתוב לפני כן "כן יעשה לו", והרי זה מיותר ומזה לומדים חיוב ממון.

(2) לפי רבי אליעזר: עדים זוממין פטורין ממלקות משום שאינם בני התראה, כי א"א להתרות בהו בשום איסור, והוסיף אביי, שבכלל לא שייך בהן דין התראה, כי כל החיוב הזמה מבוסס על מה שזממו לחייב את השני, והרי הם זממו לחייבו בלי התראה].

(3) לפי רב שישא בריה דרב אידי: הפטור ממלקות בחובל נלמד מדין כי ינצו אנשים, ולא יהיה אסון, ושם כתוב ואם יהיה אסון ונתת נפש תחת נפש, ונחלקו

דלא תענה ועל חיוב ממון, ובכל זאת משלמין ואינן לוקין], דממ"נ אי ממונא לחומרא מה לעדים זוממין שלא צריכין התראה, ואי ממונא לקולא, מה לעדים זוממין שלא עשו מעשה.

(3) ולא נוכל ללמוד מהצד השוה שבין חובל בחבירו לעדים זוממין, משום שיש להקשות מה להצד השוה שיש לו צדדים משונים או לחיוב או לפטור.

[דאי ממונא לחומרא, הרי החומרות שלו של חיוב ד' דברים, ושלא צריכים התראה הם משונים, ואי ממונא לקולא ג"כ הצד השוה לקולא, שהותר מכללו, ושלא צריך התראה הוא משונה, תוס'].

(4) אלא בהכרח למד **עולא** מגז"ש דתחת תחת, תחת אשר עינה הכתוב באונס, ועין תחת עין הכתוב בחובל בחבירו [ולמוד בג"ש א"א לפרוך עליו].

ג. מדוע לא לומד רבי יוחנן מג"ש דעולא?
תירוץ: שלפי רי"ו הלימוד דתחת אשר עינה אינו מופנה, שיש ללמוד משם תחת אשר עינה מכלל דאיכא בושת ופגם.

ועולא: לומד דין בושת ופגם, מדיוקא דקרא דכתיב ונתן האיש השוכב - בגלל הנאת שכיבה, כי אותו תשלום אינו כולל הכל אלא רק השכיבה, והיינו שהתורה בא לומר שאין כאן תשלום כללי אלא תשלום על כל דבר בנפרד, כמו למשל בושת ופגם.

[דף ל"ג: ד.]

ו. שיטת ר"ל

מתני' [דחייב מלקות] כר"מ דאית ליה לוקה ומשלם, ודלא כרבנן דאית ליהו בעלמא לוקה ואינו משלם.

והוא חולק על רבי יוחנן דמוקי ליה למתני' כרבנן, וכגון דלא אתרו ביה, ולשיטתו היכא דלא מתקיים החיוב מיתה או ממון בפועל, אין זה פוטר אותו מממון,

אבל לפי ר"ל אליבא דרבנן אפילו בלי התראה אינו משלם, משום שהפטור של קלב"מ קיים גם כשאי אפשר לקיים את החיוב מיתה או מלקות בפועל כגון בשוגג או בלי התראה.

ופרכינן: אי מתני' כר"מ, יש לחייבו קנס גם בבא על בתו, והרי התנא פטר כל חייבי מיתות ב"ד מקנס [במתני' דף לו:] וכ"ת דמודה ר"מ שיש דין קלב"מ בחייבי מיתות ב"ד, הא תנן - גנב וטבח בשבת גנב וטבח לעכו"ם גנב שור הנסקל וטבחו משלם ד' וה' דברי ר"מ וחכמים פוטרין.

ותרצינן: התם בטובח ע"י אחר, שאין בו חיוב מיתה [ויש דין מיוחד בטביחה ומכירה שאפילו ע"י אחר חייב הוא ד' וה'].

ופרכינן: א"כ למה נחלקו רבנן עליו.

ותרצינן: דנחלקו על שחיטה שאינה ראויה, דלפי ר"מ שמיה שחיטה וחייבים עליה ד' וה', ולפי רבנן לאו שמיה שחיטה ואין עליה ד' וה'.

רבנן ורבי על משמעות הפסוק "נפש תחת נפש".

לפי רבנן - מדובר בחיוב מיתה, ולפי רבי - מדובר חיוב ממון.

ולכן לפי רבנן דוקא היכא דאתרו ביה פטור, דאל"כ אין היכי תמצא להגיע לחיוב מיתה, ומאחר והיתה התראה למיתה, הגם שסו"ס החיוב מיתה לא התממש, מ"מ מועילה התראה זו למלקות, ואעפ"כ חייב ממון ולא מלקות.

ויש ע"ז ג' פירוכות:

- מי אמר שמוֹתָרָה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל?
- מי אמר שמיתה חמורה".
- עוד הקשה ר' יעקב: הניחא לרבנן דנפש תחת נפש פירושו מיתה, אלא לרבי שזה ממון אין כאן ראייה.

4) רבי יעקב מנהר פקוד: לומד חובל בחבירו מדין מכה עבדו שכתוב בו, אם יקום והתהלך בחוץ וגו' ונקה המכה, דמשמע שאם לא יקום לא ינקה המכה וחייב מיתה, והיינו באופן שהיתה התראה.

והראיה היא כנ"ל דמותרה למיתה הוי מותרה למלקות וכו', ופי' רבא כנ"ל.

ופרכינן: מי אמר ש"ונקה המכה" בא לנכות מחיוב מיתה כשהוא מזיד, אולי זה בא לפטור אותו מגלות בהרגו בשוגג.

ז. שחיטה בשבת

הא דאמרינן אליבא דרבנן השוחט בשבת הוא שחיטה שאינה ראויה הוא נושא הנתון למחלוקת, ומוקי לה לרבנן כשיטת רי"ו הסנדלר שהמבשל בשבת במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים, ואין זה קנס דרבנן אלא איסור מדאורייתא, ובגלל זה היא שחיטה שאינה ראויה.

ופרכינן - שגם אליבא דרבי יוחנן הסנדלר, נחלקו רב אחא ורבינא אי אסור מדאורייתא או שזה קנס דרבנן והוא א"כ שחיטה ראויה, חד אית ליה, דמקור האיסור הוא מקרא דכתיב ושמרתם את השבת כי קודש היא - מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת כשעבר במזיד [דכתב בתריה מחלליה] אסורים באכילה.

וחד אית ליה, דאין כאן אלא אסמכתא בעלמא, כי לפי הפשטות משמעות הפסוק בא ללמד דאדרבה אין כאן איסור דאורייתא, מדכתיב: קודש היא - היא קודש ואין מעשיה קודש, ומה שאסר ר' יוחנן הסנדלר למוצ"ש, זה מאיסור דרבנן והוא א"כ שחיטה ראויה.

הניחא למ"ד שזה איסור דאורייתא, אלא למ"ד שזה קנס דרבנן מאי איכא למימר.

ותרצינן - דאליבא דמ"ד שזו איסור דרבנן, צ"ל שמודים חכמים לר"מ דשוחט בשבת ע"י אחר חייב, ולא פטרו חכמים מד' וה' אלא בשאר איסורים הכתובים במשנה שהם: שוחט לעכו"ם ושור הנסקל, ובהם לית מאן דפליג דהוא שחיטה שאינה ראויה.

ח. שוחט לעכו"ם אסור בהנאה

פרכינן אליבא דר"מ - איך שייך לחייב שוחט לעכו"ם, הרי אחרי ששחט המשהו הראשון נהיה אסור בהנאה, ואידך לא דמריה קטבח. ותרצינן - באומר בגמר זביחה הוי עובדה לשם עכו"ם.

ט. שור הנסקל אסור בהנאה

וכן פרכינן - איך אפשר לחייב על שחיטת שור הנסקל הרי הוא אסור בהנאה ולא דמריה קא טבח, ומוקמינן ליה בכי האי גוונא דגורם לממון, כגון שנגנב שור מבית שומר, והרג את הנפש ונגמר דינו לסקילה, דאליבא דר' יעקב, דאית ליה שכל עוד שהשור לא נסקל אם החזירו שומר לבעליו הרי זה נחשב חזרה, יש כאן גורם לממון, ולכן אם טבח אותו, והגם שהשור אינו בעצמו ממון מכיון שהוא נועד לסקילה, מ"מ הרי הוא גרם בזה הפסד ממון לשומר.

והסיבה שגרירת ממון זו נחשבת כממון ממש, היא משום דאית ליה דבר הגורם לממון כממון דמי.

י. שיטת רבה [דף לד:]

ורבה תירץ את הברייתא דגנב וטבח בשבת אליבא דר"מ, ונימוקו עמו דעל אף שמודה ר"מ דשייך קלב"מ במיתה וממון, אעפ"כ סובר הוא דלא אמרינן קלב"מ בשביל לפטור אותו מחיובי קנסות כגון ההוא דד' וה'.

1) במיתה וממון: לכו"ע פטור גם בשוגג או בלי התראה, דיש לימוד 'מכה' 'מכה', מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת, מה נזיקין חייבין אפילו בשוגג, אף מכה אדם שפטור הוא פטור אפילו בשוגג.

2) במלקות ומיתה: נחלקו אמוראים

- לפי רי"ן: חייב כי ההיקש נאמר רק על מיתה, ולא על מלקות.
- לפי ר"ל: פטור, וסיבת הפטור היא:
- לפי אביי: משום דרבתה תורה חייבי מלקויות כחייבי מיתות מרשע רשע - אשר הוא רשע למות, אם בין הכות הרשע.
- לפי רבא: משום שכפי שמקשינן ממיתה לממון, כך מקשינן במקום אחר למלקות וממון, מדכתיב - מכה נפש ישלמנה ואיש כי יתן מום באדם. ומוקי לה במקרה שחייב מלקות כגון בהכאה פחות משוה פרוטה, א"נ בהדי דמחייה קרע שיראין והיינו חיוב ממון.

[דף ל"ו:]

יג. סיכום השיטות בדין קלב"מ

- מיתה וממון: לכו"ע יש עליהם קלב"מ, אפילו בשוגג ואפילו בלי התראה.
- מיתה וקנס: לפי ר"מ אליבא דר"ל פטור כשאר מיתות וממון, ולפי רבה אליבא דר"מ חייב דלא שייך קלב"מ בקנס לפי ר"מ.

ולפ"ז מתני' דאלו נערות דלא כר"מ שהרי לפי ר"מ אפילו בבתו חייב בקנס, [ולפי רבה צריך לאוקמי מתני' כרבנן וכך הגמ' מסיקה דף לה: וכר"י ודלא כעולא ועי' תוס' שם].

יא. מיתה ממון וקנס באין כאחד

יש לדעת מה סובר רבה היכא דמיתה וממון ומלקות באין כאחד, להלן כמה אופנים שבהן נראה מתי יש לחייב ומתי יש לפטור:

- 1) גנב וטבח בשבת: יש חיוב ממון על הקרן בהדי מיתה וכן חיוב ד' וה'. על הקרן הוא פטור מדין קלב"מ, על הד' וה' א"א לחייבו משום דאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה.
- 2) וכן גנב וטבח במחתרת: שמיתה ותשלומין וקנס באין כאחד, פטור.
- 3) אבל גנב לפני שבת וטבח בשבת: וכן גנב ואח"כ טבח במחתרת חייב, משום שדין קלב"מ לא פוטר אותו מקנס.
- 4) הוסיף רב פפא: שאם היתה פרה שאולה לו וטבח בשבת פטור, כי הטביחה נחשבת כמעשה גניבה ויש ע"ז קלב"מ וממילא פטור מקנס.

[דף ל"ד: ל"ה:]

יב. קלב"מ בשוגג או בלי התראה

יש לדעת מה הדין היכא דלא התקיים העונש בפועל, כגון אם עשה מעשה בשוגג בדבר שבמזיד יש בו עונש מלקות או מיתה, וכן היכא דלא היה בו התראה, ויתבאר:

- לפי ר"ל: אליבא דר"מ.
- לפי רבה: שר"מ מחייב אפילו במיתה וקנס מתני' כרבנן אליבא דרי"ו.

טז. סיכום השיטות בברייתא דף לו:

- עריות ושניות אין להן לא קנס ולא פיתוי.
- לפי הל"ק: עריות פירוש - חייבי מיתות, שניות פירוש: חייבי כריתות וזה כמו שמעון התימני.
- לפי הל"ב: עריות פירוש - חייבי כריתות, שניות פירוש: חייבי לאוין כר' שמעון בן מנסיא.

דף לז.

האם קטנה יש לה קנס?

תניא ברישא: הממאנת אין לה קנס, משמע דקטנה בעלמא יש לה קנס דלא כשיטת ר"מ, ובסיפא תניא: איילונית אין לה קנס, והיינו משום שנשארה קטנה וכשיטת ר"מ.

ותרצינן:

א. מדובר בממאנת גדולה, שנחלקו בה ר"מ ורבי יהודה, וסובר האי תנא כרבי יהודה ששייך מיאון בגדולה, ולגבי דין קנס בקטנה סובר הוא כר"מ.

ב. תריץ רפרם - מאי ממאנת, הראויה למאן והיינו קטנה.

ופרכינן - דתני חדא איילונית אין לה קנס, ותניא אדך: יש לה קנס.

- מלקות וממונ: לפי ר"מ חייב שנים, לפי רבנן חייב אחד מהם, לפי עולא ממונ ולפי רי"ו מלקות.
- חייבי מלקויות בלי התראה: לפי רי"ו אליבא דרבנן חייב ממונ, לפי ר"ל אליבא דרבנן פטור מדין קלב"מ.
- חייבי כריתות: לפי רבנן חייב ממונ, ולפי רב נחוניא בן הקנה שייך קלב"מ בחייבי כריתות.
- לפי רבי יצחק אין בכלל דין מלקות בחייבי כריתות.

יד. סיכום השיטות בדין קנס דנערה

שנאנסה

חייבי כריתות

- לפי רבנן וכן לפי ר"מ: חייב.
- לפי רבי נחוניא בן הקנה: פטור מדין קלב"מ.
- וכן לפי שמעון התימני ור"ש בן מנסיא: פטור דלומדים מ-לו תהיה לאשה.
- חייבי מיתות ב"ד: לכו"ע פטור חוץ מר"מ אליבא דרבה.
- חייבי לאוין: לכו"ע חייב חוץ מרב שמעון בן מנסיא.
- בא על הנדה: לכו"ע חייב חוץ מר' נחוניא בן הקנה.

טו. סיכום השיטות בביאור מתני' אליבא

דמאן

- לפי עולא: מתניתין אליבא דרבנן וכן לפי רי"ו.

ותרצינן

א. הא ר"מ הא רבנן ומקשינן - ודקארי לה מאי קארי לה, פשיטא שכך צריך לחלק, ותרצינן - שמלבד זו היתה עוד סתירה אחרת, מדתני חדא: החרשת יש להן טענת בתולים, ותניא אידך: אין להן טענת בתולים, ולא שייך כאן לתרץ הא ר"מ והא רבנן,

ב. הא ר"ג הא ר"י ואפילו שלא טענה היא אנחנו טענינן לה, ונחלקו רש"י ותוס' על איזו מחלוקת בין ר"ג ורבי יהושע מדובר.

לפי רש"י: ר"ג ור"י שנחלקו על משארסתני נאנסתי.

והקשה עליו תוס': א"כ איך תהיה נאמנת לאפוקי ממונא, גם אליבא דר"ג כשאינה טוענת, והרי אתרע ליה חזקת הגוף, דשור שחוט לפניך.

לפי תוס': [ובתוס' הרא"ש מבואר יותר] מדובר בר"ג ור"י דמוכת עץ, שלפי ר"ג נאמנת לומר מוכת עץ אני, וטענינן לה משום שהיא בחזקת מוכת עץ, אלא שלא יודעת להראות לאימה, ולפי ר"י שמוכת עץ לא שכיח כאן לא טענינן לה.

דף ל"ו:

להלן סגי נשים שעליהן יש מקום להסתפק אם יש להן טענת בתולים:

א. בוגרת

תניא: הבוגרת אין לה טענת בתולים. ופרכינן מדרב דאמר: נותנים לבוגרת לילה אחת, ומשמע שיש לה בתולים.

ותרצינן:

- **לפי גרסת רש"י:** אי דקא טעין טענת דמים יש לו טענת בתולים, ומתני' בטוען פ"פ, ובוגרת היות ואין רחמה צר נראה שפתחה פתוח.

- **לפי גרסת ר"ח:** גורסים הפוך שמוכת עץ אין לה דמים אבל פתחה נעול.

ב. סומא

נחלקו רבנן וסומכוס

- **לפי רבנן:** יש לה טענת בתולים.

- **לפי סומכוס:** אין לה טענת בתולים [וה"ה קנס ופיתוי].

גמ': טעמא דסומכוס משום דחוששים שהיא מוכת עץ.

ואינו דומה לשאר נשים שלא חוששין שהינם מוכת עץ, משום דכשנחבטות ע"ג קרקע הן מראות לאמן, אבל סומא אינה רואה ואינה מראה לאמה.

- **פירוש לפי רש"י:** דבשאר נשים שיודעות שנהיו מוכת עץ, אם לא הודיעה לבעל הרי היא הטעתו.

- **לפי תוס':** בשאר נשים שיודעות שהן מוכת עץ, כשטוען לא מצאתי לבתך בתולים, אין לנו לתלות במוכת עץ שא"כ היתה מספרת.

ג. היוצאת משום שם רע

תניא: היוצאת משום שם רע אין לה טענת בתולים ואין לה קנס ופיתוי.

קיימה לקבלת קנס, ה"ה שאוכלת תרומה.

- לפי רבה: יש לחלק דעד כאן לא קאמר ר"י שישלם קנס אלא כדי שלא יהא חוטא נשכר, משא"כ תרומה.

ופרכינן מדתניא אליבא דר"י - שבוייה שנשבתית כתובתה מאתיים ולא שייך חוטא נשכר, ותרצינן, דשם יש תקנה אחרת, דלמא ממנע ולא נסבי.

וכן יש לחלוק ולומר שרבי דוסא לא התיר אלא אכילת תרומה דרבנן אבל קנס דאורייתא, לא.

ופרכינן מדתניא: הפודה את השבוייה לא ישאנה מעיד בה ישאנה, ר"י אומר בין כך ובין כך לא ישאנה.

ותרצינן:

א. אליבא דר"פ: צריך לגרוס רבי יהודה אומר בין כך ובין כך ישאנה.

ב. אליבא דרב הונא בריה דרבי יהושע: לפי רבי יהודה בין כך ובין כך ישאנה.

ודברי רבי יהודה דברייתא לשיטתם דרבנן, דמחלקים בין מעיד בה ללא מעיד בה, דממ"נ אם הוא לא נאמן אפילו במודה לא ישאנה, וחכמים שחלקו עליו סוברים שמעיד בה נאמן משום שלא שדי איניש זוזי בכדי.

ופרכינן מגיורת, שלפי רבי יהודה צריכה להמתין ג' חודשים ורבי יוסי מתיר ליארס מיד, ותרצינן - גיורת לא מינטרא נפשה, שבוייה מנטרא נפשה.

(1) אם יצא קול דזנאי, עדיין יש לה טענת בתולים.

(2) אם זינתה בעדים, הרי היא בת סקילה.

(3) תניא: באו עדים ואמרו תבעתני באיסור, חוששין שמא אחרי חיפוש היא מצאה לבסוף פרוצים לזנות.

(4) ומכאן לומד ר"פ: דה"ה בשטר, אם באו ב' ואמרו שהיא ביקשה מהם לזייף שטר, לא גובין יותר משטר היוצא מתחת ידה, כי חוששין שהצליחה למצוא מזיפין.

(5) חייבי כריתות: תנן [דף לו:]: ואלו שאין להן קנס, הבא על הגיורת על השבוייה ועל השפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו יתרות על בנות ג' ויום אחד.

(6) חייבי מיתות ב"ד - מתני' [דף כט:]: לעיל: אלו נערות שאין להן קנס, הבא על בתו ובת וכו' בת אשתו בת בנה וכו' מפני שמתחייב בנפשו מדכתיב ולא יהיה אסון.

דף ל"ז: ל"ז.

דין שבוייה

לגבי קנס: נחלקו ר"י ורבנן במתני'

- לפי רבנן: אין לה קנס.

- לפי ר' יהודה: יש לה קנס.

לגבי אכילת תרומה:

- לפי רבי דוסא: אוכלת בתרומה.

- לפי רבי יוחנן: וכן לפי רבי יהודה דמתני' היות ויש לה חזקה שבקדושתה

דף לז. לז:

מקור הדין קלב"מ

(1) לא יהיה אסון: הא אם יהיה אסון שהוא חיוב לא יענש בחיוב ממון.

(2) ארבעים יכנו - כדי רשעתו: מלקות וממון.

וצריכא: דהו"א שאם יש חיוב מיתה, פטור מממון, משום דיש איבוד נשמה משא"כ מלקות.

אם חיוב מלקות פטור מממון, משום דלא חמור איסורי משא"כ מיתה.

ולפי ר"מ דלוקה ומשלם

(1) לא יהיה אסון - למיתה וממון.

(2) ארבעים יכנו - למיתה ומלקות.

וצריכא: מיתה וממון דחד בגופא וחדא בממונא לא עבדינן, וכן מיתה ומלקות דתרתו בגופה לא עבדינן.

(3) לפי רבנן: מלא תקחו כופר לנפש רוצח: לומדים שא"א לפדות הרוצח ע"י כסף.

(4) לא תקחו כופר לנפש רוצח: א"א לפדות את המחוייב גלות ע"י כסף.

(5) כל חרם אשר יחרם וגו' לא יפדה: שאם המחוייב מיתה אמר ערכו עלי, לא יפדה.

(6) אם כופר יושת עליו: לפטור אותו ממיתה בידי שמים ע"י כופר.

(7) ולארץ לא יכופר כי אם בדם שופכו: שהרוצח לא מתכפר ע"י עריפת העגלה, כי

והקשה תוס': הרי כבר ידענו דין זה ממתני' שגירות אין לה קנס לכו"ע.

ותירץ תוס': דאי מהמשנה הייתי אומר דשבויה לא מנטרא היכא דלא ראויה לילד, אבל מהברייתא היות וראויה לילד ועדיין לא מצליחה לשמור את עצמה, מזה י"ל שכ"ש שבויה שמשורה בידם.

שבויה אשבויה

תניא: השבויה והמשוחררת צריכה להמתין ג' חודשים לפי רבי יהודה, ורבי יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד.

תירוצו: בראויה שנבעלת ואפ"ה התיר רי"ו ליארס ולינשא מיד דסובר שמשמשת במוך.

ופרכינן ממשוחררת, [נדכתוב בברייתא דשבויה] ומדובר אפילו ביוצאה בשן ועין.

ולא שייך לומר דמשמשת במוך, משום שלא נזהרת על עצמה, מכיון שלא יודעת שעתידה להשתחרר.

וכ"ת שלא נחלקו אלא בשבויה ומשוחררת שיודעת שתשתחרר, אבל ביוצאה בשן ועין מודה רבי יהודה, הרי שיש ברייתא שנחלקו באנוסה ומפותה שלא שייך ליזהר.

ותרצינן: דנחלקו בדין דאנוסה מזנה מתהפכת, שלפי ר' יהודה, חיישינן שמא לא נתהפכה יפה.

קושית רבא: שהחילוק בין דרך ירידה לדרך עליה כבר נלמד מדתני דבי חזקיה מכה אדם וגו' מכה בהמה וגו'

תירוץ דרמי בר חמא לפי המסקנא

צריכים את הפסוק של לא יהיה אסון, ואת הפסוק של כל חרם, חד לסימא את עינו והרגו בו, וחד לסימא את עינו והרגו בדבר אחר.

ועי' תוס' שלא יהיה אסון, דומה לסימא את עינו והרגו בו שבהכאה אחת הרג את האשה ואת הולדות.

ופריך רבא: הא נמי מאידך תנא דבי חזקיה עין תחת עין ולא עין ונפש.

ותירץ דרב אשי: שאחד מהפסוקים האלו בא לפטור אותו כשיש קנס בהדי מיתה, ולפי רבה שסובר דחייב קנס הוא לומד הפסוקים כרבא.

דף ע"ח. ע"ח:

קנס באורסה שנתגרשה

א. מחלוקת ר"ע ורבנן

א. לפי הפשטיה דקרא אין לה קנס מדכתיב אשר לא אורסה - הא אורסה אין לה קנס, וכך לומד רבי יוסי הגלילי במתני'.

ב. לפי ר"ע [אליבא דתנא] דמתני': כך דרשינן: אשר לא אורסה לאביה - הא אורסה לעצמה.

ג. לפי ר"ע [אליבא דתנא] דברייתא: אשר לא אורסה לאביה - הא אורסה קנסה לעצמה.

אם ע"י שנהרוג אותו (באם נמצא אותו אח"כ).

8 **ואתה תבער דם הנקי:** הוקשו כל חייבי מיתות בסיף לעגלה ערופה שזה מן הצוואר.

לפי רב חנניא בן עקביא דבאמר ערכו עלי, יפדה, נלמד בהו"א מן האדם: שא"א לפדות אותו במיתות חמורות.

1. **כל חרם:** שא"א לו לפדות אותו במיתות קלות.

2. **מיתות קלות:** לפי רש"י שנתנן שגגתן לכפרה ע"י קרבן או ע"י גלות.

3. **מיתות חמורות:** שאין כפרה בשוגג כגון עושה חבורה באביו או גונב נפש.

4. **לפי תוס':** קלות שנתנן שגגתן לכפרה ע"י קרבן, חמורות כגון רוצח שאין קרבן בשוגג.

תירוץ: לפי רמי בר חמא בהו"א: לא תקחו כופר לרוצח במזיד כגון הכא דרך עליה, אבל בהרגו דרך ירידה שנתנה שגגתו לכפרת גלות, נלמד מכל חרם.

ואז לפי רש"י לומדים רק לימוד אחד מכל חרם, והוא מיתות קלות.

אבל לפי תוס' יש עדיין ב' לימודים.

● לא יהיה אסון: למיתות חמורות כשאין כפרה.

● כל חרם מן האדם: לחמורות עם כפרה, כל חרם: לקלות.

דף ל"ח: ל"ט.

בגר בקבר

א. בא עליה ומתה מה דינה?

- א. לפי אביי: פטור מדכתיב ונתן לאבי הנערה - ולא לאבי מתה.
- ב. לפי הל"ק: דמבעי ליה לרבא, האם יש בגר בקבר, ומשמע שאם מתה לפני שבגרה אין זה פטר אותו מקנס.
- ג. לפי מר בר רב אשי: כך היא בעיית רבא - האם מיתה עושה בגרות או לא עושה בגרות, והיינו שרבא מסתפק בדין דאביי אם בבא עליה ומתה, ונשאר בתיקו.

ב. ביאור הענין דבגר בקבר

מדובר באופן שהיתה נערה ולא עמדה בדין ומתה, ואח"כ עבר עליה מספיק זמן, שאם היתה עדיין בחיים היתה הופכת לבוגרת, והשאלה היא: האם יש בגר בקבר ודבנה הוי או שאין בגר ונשאר לאביה.

והקשה תוס': איך שייך שירש בנה את קנסה, הרי אין אדם מוריש קנס לבנו.

ותירץ:

- ה"ה דהיה אפשר לפרש הכי.
- מדובר על בושת ופגם שזה ממון.

ופרכינן: הרי נערה לפני שמתבגרת אין לה בן [דלא מספיק ו' חודשים כדי להתעבר, ולפני כן הא קטנה ולא מתעברה].

אלא שלפ"ז ר"ע דברייתא מפקא ליה לקרא מפשטיה לגמרי, [ובלשון תוס' - דיוקא הא אורסה הוי "שקר"], ותרכינן - דקרי ביה אשר לא ארוסה, והיינו שהיא עדיין ארוסה, ועדיין קשה דארוסה בת סקילה היא, ותרכינן - ס"ד היות וחידוש הוא בקנס, אע"ג דמקטיל משלם קמ"ל [ולרבה שמשלם ונהרג, לומד כר"ע דמתני'].]

ב. מאי טעמא דר"ע?

פרכינן: מאי טעמא דר"ע הרי בלימוד של נערה ולא בוגרת ובתולה ולא בעולה פטור מקנס לגמרי, א"כ מדוע בלימוד של אשר לא אורסה אינו דורש הא אורסה פטורה לגמרי כמו בוגרת ובעולה?

ותרכינן: משום דבברייתא סובר ר"ע שקנסה לאביה ולומד במה מצינו מכסף קידושיה.

ואשר לא אורסה מופנה לג"ש, וגם במתני' למד מג"ש אורסה - אורסה מפיתוי מה כאן נ' אף כאן נ' ומה להלן שקלים אף כאן שקלים.

ושוב מקשינן: דאפשר היה ללמוד בתולה בתולה לג"ש [כפי שלמדו בדף כט:]: ומאי חזית דבתולה למעט בעולה וארוסה לג"ש, אולי נאמר הפוך בתולה וה"ה בעולה ונלמד ג"ש, ואורסה לעצמה.

ותרכינן: מסתברא דממעטין בעולה דהא דאשתני גופה.

ור' יוסי הגלילי לומד דינים אלו דחמישים ודשקלים, מדכתיב כמוהר הבתולות.

ותרצינן

א. אלא הכי קמיבעיא ליה: יש בגר בקבר ופקע אב, או אין בגר בקבר ולא פקע אב, והיינו שכל עוד שלא עבר זמן עד שבגרה לא פקע כוח האב לקבל קנסה על אף שכבר מיתה, אבל אם עבר מספיק זמן שתתבגר האם, פקע אב ואינו מקבל קנס או דלמא לא פקע, תיקו.

ב. מר בר רב אשי מסביר הכי: מיתה עושה בגרות או אין עושה בגרות, תיקו.

ופירושה: כנ"ל ומילתא דפשיטא ליה לאביי מיבעיא ליה לרבא.

שסופה להצטער תחת בעילה משמע שמדובר בצער אחר.

לפי רב נחמן: צער של פיסוק רגלים, ומפותה יש לה פחות צער.

(3) האונס נותן מיד, והמפתה לכשלא יכנס. וסוברים רבנן שאם נתגרשה, אין לאנוסה כתובה משום שלא שייך כאן תקנה שלא תהא קלה בעניו להוציאה משום שאסור לו להוציא, ולפי רבי יוסי יש לה כתובה משום דעדיין יש לחשוש שאולי בעלה יצער אותה עד שתסכים לו להתגרש.

והקשה תוס': מאחר שכל סיבת הכתובה היא כדי שלא תהא קלה בעניו להוציאה, היה להם לתקן כתובה רק במקרה של גירושין, אבל אם תתאלמן לא תקבל כתובה.

ותירץ: לא פלוג חכמים בתקנתן.

(4) האונס שותה בעציו, והמפתה אם רצה להוציא מוציא.

ותניא: אחד האונס ואחד המפתה בין היא בין אביה יכולין לעכב, מפותה, מדכתיב פעמיים אם מאן ימאן אחד לאביה ואחד לה, אונס - מדכתיב ולו תהיה דמשמע מדעתה.

והסיבה שאביה יכול לעכב היא:

לפי אביי - כדי שלא יהא חוטא נשכר.

רבא אמר - ק"ו ממפותה, ומה מפותה שלא עבר אלא על דעת אביה, אפ"ה בין היא בין אביה יכולין לעכב, אונס שעבר על דעתה ועל דעת אביה לא כ"ש, אבל אין כאן חוטא

בא עליה ונתארסה מה דינה?

כך שאל רבא את אביי, וענה לו שחייב משום דלא כתיב: אשר לא ארוסה דמשמע ארוסה בשעת הדין, אלא אשר לא אורסה בזמן האונס, ואינו דומה לבא עליה ואח"כ נהיית נשואה, דשאני נישואין שמוציאין מרשות האב לגמרי, משא"כ אירוסין שעדיין נמצאת ברשות אביה לגבי הפרת נדרים.

דף ל"ט. ל"ט:

מתני' מה בין אנוסה למפותה?

(1) חייבי בושת ופגם שייכים גם באנוסה וגם במפותה.

(2) אנוסה יש לה צער משא"כ מפותה.

ונחלקו אמוראים על איזה צער מדובר:

לפי אבוה דשמואל: צער שנחבטה על גבי קרקע, ופרכינן מדתניא, דר"ש פוטר מאונס

ע"י כלאים דתכלת עמרא הוא, ואין לנו לומר שא"א ללבוש טלית לפשתן משום דאפשר בשל צמר, דאין זה חשוב אפשר.

דף מ.

יתומה – פקע זכות האב

מתני': יתומה שנתארסה ונתגרשה ר"א אומר האונס חייב והמפתה פטור.

ומוקי ליה רבב"ח בשם רי"ו להא דר"א דמתני', בנערה שנתארסה ונתגרשה, וקסבר ר"א כר"ע דברייתא דקנסה לעצמה.

דאי ביתומה ממש פשיטא דמפותה פטור, שהרי זה מרצונה, אלא ודאי שמדובר בנתארסה ונתגרשה והסיבה דקרי לה יתומה, היא משום שפקע זכות האב מינה.

דף מ. מ.

מה בין בושת פגם וקנס?

מתני':

בושת - הכל לפי המבייש והמתבייש, פגם - רואים אותה כשפחה הנמכרת בשוק, ומבואר בגמ' דשמין כמה אדם רוצה לקנות בין שפחה בתולה לבעולה למסור לעבדו שיש לו קורת רוח ממנו. קנס - שוה בכל.

ופרכינן ואימא דחייב נ' ולא יותר, ותרצינן:

- לפי אביי: דאמר קרא תחת אשר עינה מכלל דאיכא בושת ופגם.

שנשכר כיון דקא משלם קנס, ולפי אביי אין ללמוד מק"ו משום די"ל שדוקא במפותה מכיון שגם הוא יכול לעכב, לכן אביה יכול לעכב, אבל באנוסה שאין הבעל יכול לעכב אולי גם האב לא יוכל לעכב.

שותה בעיצו

כיצד האונס שותה בעיצו אפילו חגרת וכו' מצא בה דבר שבערוה אינו רשאי לקיימה מדכתיב ולו תהיה לאשה - הראויה לו, ופרכינן: וליתי עשה דולו תהיה לאשה, ולדחי ל"ת דאינה ראויה כגון ממזרת ונתינה, ותרצינן: דעשה דוחה לא תעשה כשא"א לקיים העשה כגון מילה בצרעת, אבל כאן אם היא לא רוצה אין כאן עשה כלל.

והקשה תוס': איך חשבנו שעשה דוחה ל"ת הרי יש לימוד מפורש במשנה - ולו תהיה לאשה - אשה הראויה לו.

ותירץ: דס"ד דהא דממעטינן אשה שאינה ראויה לו, אין זה מיתורה דקרא אלא בגלל שאין זה מדעתה, והרי דרשינן, ולו תהיה לאשה - מדעתה, אבל אם היא רוצה בכך יש כאן עשה שידחה את ל"ת, קמ"ל דאין זה חשוב עשה לדחות משום דלא דמי למילה בצרעת.

והקשה תוס': דאפשר לקיים כלאים בציצית ע"י שיעשה בטלית צמר חוטינן של צמר.

ותירץ: דהיות ובטלית של פשתן א"א לקיים שניהם דלא אפשר לקיים מצות תכלת אלא

אפשר ללמוד מעצם החיסרון ה"א דפרשת אנוסה, ולא משם למד ר"ל אלא ממוציא שם רע, מדכתיב ונתנו לאבי הנערה והיות ששם א"א לפרש אלא בגדולה, מדכתיב לא נמצאו בתולים, א"כ לא היה צריך לכתוב נערה מלא כי בלאו הכי ידעינן שעל גדולה קאי, ומוכחים לומר דלאו לאגלויי עליה אתא, אלא על כל מקום שנאמר נער חסר שיהיה קטנה במשמע.

דף מא.

מודה בקנס

מתני': כל המשלם יותר ממה שהזיק, הוי קנס ואינו משלם ע"פ עצמו.

- א. אנסתי את פלונית: פטור מקנס.
- ב. גנבתי: משלם קרן ופטור מד' וה'.
- ג. המית שורי את פלוני או את עבדו, הרי זה ממון וחייב.
- ד. עבדו של פלוני: פטור משום שזה קנס.
- ה. פיתיתי את פלונית:

- לפי תנא דמתני': משלם בושת ופגם על פי עצמו ואינו משלם קנס.

- לפי רבי שמעון בן יהוד': אינו נאמן לפגום את בתו של פלוני, ואפילו אם ניחא לה לאביה, תמיד אפשר למצוא קרוב שכלפיו יש נו פגם.

- לפי רבא: מדכתיב ונתן האיש השוכב עמה נ' כסף, וקאי על הנאת שכיבה, משמע שחזן מזה איכא בושת ופגם.

ופרכינן - ואימא לדידה, ואין ללמוד מבנעוריה בית אביה, כי זה נאמר על הפרת נדרים, ותרצינן - דודאי הויא לאביה דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין.

ועי' תוס': שאין ללמוד מכך שגם את מעשה ידיה הויא לאביה, משום שהם באים תחת מזונות, וכן אין ללמוד מכך שמקבל קידושיה משום דמעלמא קאתי, וכן לא מתרווייהו דחבלה דגופה שאני.

דף מז:

קנס בקטנה

מתני': כל מקום שיש מכר אין קנס וכל מקום שיש קנס אין מכר, קטנה יש לה מכר ואין לה קנס, נערה יש לה קנס ואין לה מכר הבוגרת אין לא מכר ולא קנס, וזוהי שיטת ר"מ, וחכמים חולקין עליו, דתניא קטנה וכו' יש לה מכר ואין לה קנס, וחכמים אומרים יש לה קנס דברי ר"מ.

וסבר רב חסדא דטעמא דר"מ הוא מדכתיב ולו תהיה לאשה במהוה עצמה הכתוב, ורבנן לומדים כי הא ד"ל מדכתיב נַעַר חסר דמשמע קטנה.

ובא רב שימי בר אשי להבהיר: שאם אמנם כל מקום שנאמר נער חסר זה בא לאפוקי קטנה, אבל את זה לא היה

לו מזיק לשמור, (2) שביכולתו לשמור, ואת שניהם מצאנו בשן ורגל כדלהלן:

- (1) שהבהמה היא ודאי מזיק, כי א"א למנוע ממנה לאכול או ללכת, כי אלו הם צרכים הבסיסיים של הבהמה.
- (2) ביכלתו לשומרה שלא תלך בשדה אחר, וכשא"א לשמור אותה כגון ברה"ר, התורה פטרה אותה, כפי שפירש הרא"ש שא"א לאדם לשמור את בהמתו ברה"ר שלא תדרוס ברגלו או שלא תאכל.

ג. קרן - מזיק מסוג אחר

ועתה יש לדון איך מוגדר נזקי קרן תם, מצד אחד אין זה מתכונותיו הבסיסיים של הבהמה ללכת להזיק כפי שידוע מתכונות הבהמה דשן ורגל, דבגלל שהנזקים שלהם אורחיה, זה הופך אותם ללאו בחזקת שימור כלל, אבל כלפי הנזק דקרן יש להתייחס על הבהמה כחזקת שימור, כי עובדא היא שבדרך כלל שור לא נוגח.

וא"כ מצד דיני ממונות אין להחשיב אותו כממונו המזיק, מיהו יש באפשרותו לשמור וא"א לומר שנזקי קרן הינם אונס, לכן קנסינן ליה לשמור ועכ"פ כשנחייב אותו לא יהא זה חיוב ממון אלא חיוב קנס, וזוהי שיטת רב הונא.

אבל לפי רב פפא כל נזק אפשרי בין שהוא מצוי ובין שאינו מצוי מתייחס לממונו המזיק כיון שבאפשרותו לשמור כנ"ל, אמנם אין

פלגא נזקא ממונא - קנסא

הקדמה: כלפי נזיקין דאורחיה כמו שן ורגל לכו"ע אין הבהמה בחזקת שימור קיימא, אבל כלפי נזק דקרן נחלקו ר"פ ור"ה.

- לפי ר"פ: פ"נ ממונא משום דסתם שוורים לאו בחזקת שימור, ומן הדין היה לו לשלם נ"ש, אלא שהתורה חסה עליו.
- לפי רב הונא: פ"נ קנסא דסתם שוורים בחזקת שימור, ובדין הוא דלפטור לגמרי, והתורה קנסה אותו כי היכי דלשמור שורו.

א. קנסה אותו - חסה עליו

אלא שיש להבין, דממ"נ אם מטילין עליו את אחריות השמירה שבגללה קונסין אותו על שלא שמר, הוי אומר שהנזק מתייחס אליו, ואיך א"כ שייך לומר דפלגא נזקא קנסא, וכן אם סוברים שיש לחוס עליו על שלא היה יכול לשמור, הוי אומר שלא מטילין עליו את האחריות הנזק, א"כ איך שייך לומר דפ"נ ממונא.

וכן אם מן הדין הוא חייב לשלם [פ"נ ממונא], מפני מה התורה חסה עליו יותר מאשר בשאר נזיקין, ואם אינו חייב לשלם מן הדין [פ"נ קנסא] מהיכי תיתי לקנוס אותו יותר משן ורגל ברה"ר דפטור.

ב. סוג שמירה דשן ורגל

ושמעתי לבאר: שהחיוב שמירה שמטילין על בעל הבהמה מבוסס על שני נתונים (1) שיש

דסובר כר"י הגלילי דמשלם ח"נ וממילא אין ראייה לכאן ולכאן.

● **המית: מתני'** - המית שורי את עבדי הרי זה משלם ע"פ עצמו, מאי לאו בתם, לא במועד.

● **כלל:** זה הכלל דמתני' - כל המשלם יותר ממה שהזיק וכו' משמע דפחות ממה שהזיק כגון שור תם אין זה קנס.

ודחינן: [לפי המסקנא] ה"ה בשור תם מיהו לא כתב פ"נ משום שיש פ"נ דצורות שאינו קנס.

ד. והלכתא פ"נ קנסא

ולפיכך האי כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכל תרנגולי משונה הוא.

א. לא מגבינן בבבל.

ב. אי תפס לא מפקינן מיניה.

ג. ואי אמר שילך לא"י כדי לדון - קבעינן ליה זמן.

ד. ואי לא הלך - יהא בנידוי.

ה. ובכל אופן משמתינן ליה משום שיש לו מזיק בתוך ביתו.

להשוות אותו לשן ורגל שהם מזיקין והולכין על כל צעד שלהם, כי את נזקי קרן אם כי אינם אונסיין, עדיין אינם צפויין והשמירה להן מורכבת יותר, לכן חייס רחמנא עליה שלא לשלם אלא ח"נ.

סימן "היזק מזה והמית כלל"

● **הזיק:** דתנן הניזק והמזיק בתשלומין משמע שפ"נ ממונא, דאי הוי קנס, לא היה מגיע לו כלום מן הדין, ואיך אפשר לומר שמשנתף בהפרשים.

ודחינן: דמדובר בפחת נבלה, ואפילו שדין זה דפחת נבילה כבר מוזכר במקום אחר, אפ"ה היה צריך להזכיר אותו שוב, דחדא בתם וחדא במועד.

● **מה:** דתנן - מה בין תם למועד אלא שהתם משלם ח"נ מגופו ומועד משלם נ"ש מן העלייה, ואי ס"ד פ"נ קנסא - יש עוד חילוק דתם אינו משלם ע"פ עצמו.

ודחינן: שישנה עוד הלכה שלא כתב והיא חצי כופר, ותנא ושייר, מיהו אפשר ג"כ לומר

פרק רביעי

נערה שנתפתה

דף מא: מב:

קנס לאחר עמידה בדין

הקדמה:

יש לדעת האם חיובו של אונס ומפתה שבמקורו נקבע כקנס לפני עמדה בדין, הופך להיות ממון לאחר עמדה בדין או לא, ויש בזה כמה נפק"מ:

- 1) להורישו לבניו.
- 2) לגבי מודה בקנס פטור.
- 3) לגבי קרבן כפירת ממון.

ונחלקו על זה תנאים, לפי רבנן - לאחר עמדה בדין הוא נהיה ממון, ולפי ר"ש - עדיין מוגדר הוא קנס, ונראה לכאור' שכפי שנחלקו לגבי קנס דאונס ומפתה, כך נחלקו על כל שאר קנסות כגון תשלומי כפל ד' וה' שלושים של עבד וכו'.

ויתבאר, שיש לחלק ביניהם, דלא דיבר ר"ש אלא באונס ומפתה, מדכתיב: ונתן - עד שתתן, אבל שאר קנסות הוי ממון משעת עמדה בדין, ואעפ"כ סובר ר"ש דבשאר קנסות אינו חייב קרבן שבועה גם לאחר עמדה בדין, משום דעיקרו קנס.

ובעוד נקודה חולק ר"ש על רבנן והיא לגבי מי שטוען אנסת את בתי וכו', והודה לפני עמדה בדין, דאין הודאתו פוטרת אותו מלשלם אפילו אליבא דרבנן הגם דהוי קנס, משום דקסברי רבנן שמי שטוען סתם אנסת בלי להזכיר על מה הטענה, דעתו לבקש בושט ופגם, כי זה דבר שלא שייך להודות בו ולהיפטר, ואין דעתו לתבוע קנס שאם יודה עליו יפטר.

עצמה, ר"ש אומר אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב, הרי הן של עצמה. ונחלקו מה הדין לאחר עמדה בדין לפני שגבה, האם היא ממון להוריש לבניו או לא.

א. מת האב - הודה בקנס - עמד בדין
מת האב: מתני', עמדה בדין עד שלא מת האב הרי הן של אב, מת האב הרי הן של האחין, לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של

ב. חילוק בין קרבן שבועה לפטור תשלומין

ופרכינן: מדתניא: ר"ש אומר יכול האומר לחברו אנסת ופיתית את ביתי והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי, המית שורך את עבדי הוא אומר לא המית, או שאמר לו עבדו הפלת את את שיני וסימית את עיני והוא אומר לא הפלתי ולא סימיתי ונשבע והודה, יכול יהא חייב ת"ל וכחש בעמתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר, מה אלו מיוחדין שהן ממון אף כל שהן ממון יצאו אלו שהן קנס.

ויש עוד חלק לברייתא זו, והיא רישא דברייתא, ובה חכמים חולקין על ר"ש לגבי קרבן שבועה וכך כתוב שם: אין לי [דחייב קרבן שבועה] אלא דברים שמשלמין עליהם את הקרן, תשלומי כפל וד' וה' ומוצש"ר ואונס ומפתה מנין ת"ל ומעל מעל ריבה, וע"כ בדעמד בדין דאל"כ כפילא מי איכא.

ומדרישא בשעמד ב"ד סיפא גם בשעמד בדין ואעפ"כ פטור אליבא דר"ש.

וחזר בו רבה במקצת, והודה לאביי לגבי קרבן שבועה דפוטר ר"ש, ובזה חולק ר"ש על רבנן [בסיפא דברייתא], מיהו לגבי חיוב קנס מודה ר"ש לרבנן דלאחר עמדה בדין הוא ממון הוי להורישו לבניו.

- **לפי רבנן:** עמד בדין ומת ממון הוי להורישו לבניו.

- **ולפי ר"ש:** עמד בדין ומת אינו מורישו לבניו, ורק אם גבה את הקנס לפני מיתת האב, הרי זה נהיה ממון להורישו לבניו.

הודה בקנס: תנן, אנסת ופיתית את ביתי, והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי, משביעך אני ואמר אמן, ואח"כ הודה חייב, ר"ש פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו, אמרו לו אע"פ שאין משלם קנס על פי עצמו, אבל משלם בושט ופגם על פי עצמו,

ומדובר לפני עמדה בדין, דלאחר עמדה בדין אליבא דרבנן ממון הוי ואינו נפטר בה ע"י הודאה.

עמד בדין: בעי מיניה אביי מרבה, מה הדין אליבא דר"ש [של הברייתא] אם עמד בדין, האם זה נחשב ממון או קנס, ותירץ רבה, שזה נחשב ממון ומתחייב על זה קרבן שבועה.

ונחלקו רש"י ותוס' בביאור הבעיא **לפי תוס':** הקושיא היתה מה הדין אם הודה בה, האם הוא פטור כדין קנס ואין עליו קרבן שבועה. **ולפי רש"י:** הקושיא היתה רק על קרבן שבועה אבל לגבי הודאה חייב.

קאמר - אודו לי מיהת לפני עמדה בדין דמודה בקנס פטור, ואפ"ה חולקין עליו רבנן, אלא שיש להבין על מה נחלקו, כי ברור שלפי רבנן מודה קנס לפני עמדה בדין, פטור.

ד. כוונת התובע אנסת ופיתית

וע"כ צ"ל שישנה מחלוקת נוספת בין ר"ש לרבנן, במקרה שתבע האב בסתם אנסת ופיתית, ולא פירט את מבוקשו, האם התכוון לקבל כסף קנס או כסף בושת ופגם, ויש סברא לכאן ולכאן.

- לפי ר"ש: כשאדם תובע בסתם, הוא מתכוון לדבר קצוב שזה נ' כסף, משא"כ בושת ופגם שזה תלוי לפי המתבייש.
- ולפי רבנן: כשאדם תובע בסתם כוונתו לתבוע דבר שהוא בטוח שיקבל אותו בסוף, וזה שייך רק בתובע ממון, משא"כ קנס היות שאם הוא מודה בו פטור.

וכך ביאור הברייתא: אם לא עמד בדין פוטר ר"ש משום דקנס הוא, וטען ר"ש לרבנן לדידי אפילו לאחר שעמד בדין הוי קנס, אבל לדידכו אודו לי מיהת כשלא עמד בדין "דקנס הוא". ורבנן חולקים עליו גם בזה דכי קא תבע בסתם, בושת ופגם קא תבע.

ופרכינן ממתני': עמדה בדין עד שלא מת האב, הרי הן של אב, מת האב הרי הן אחין וכו' ר"ש אומר אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה, והתקשו בה רבה ורב יוסף במשך כ"ב שנה עד דיתבי רב יוסף ברישא ופירקה.

ג. קנס דאונס ומפתה מול שאר קנסות

וכך תירץ רב יוסף: שיש לחלק בין אונס ומפתה לשאר קנסות, דבשאר קנסות לאחר עמדה בדין, זה נהיה ממון, אבל באונס ומפתה יש לימוד מיוחד ד"ונתן האישי" - לא זכתה תורה אלא משעת נתינה.

ומה שכתוב בברייתא דלעיל, ששאר הקנסות פטורין משבועה מדכתיב וכחש בעמיתו כנ"ל, יצאו אלו שהן קנס וכו' אין הכוונה קנס ממש, אלא כוונתו בדבר שעיקרו קנס, ולכן אינם פטורין אלא מקרבן אבל מממון הם חייבים.

ופרכינן מברייתא לעיל: דאנסת ופיתית דקתני ר"ש פוטר - מקרבן שבועה - שאינו משלם קנס על פי עצמו, ונראה פשוט לגמ' דדיבר ר"ש באופן כללי גם לשאר קנסות שבהן אינו משלם על פי עצמו אינו אלא לפני עמדה בדין, ומשום דאינו משלם על פי עצמו לכן פטור ג"כ משבועה, משמע דאם עמד בדין חייב, ודחינן - דר"ש לדבריהם דרבנן,

מעשה ידיה ומציאתה

מתני': מעשה ידיה ומציאתה אע"פ שלא גבתה מת האב הרי הן של אחין, ומדובר במעשה ידיה שעבדה בחיי האב, ויש לשאול מה הדין לאחר מיתת האב כשניזונת מהאחין, האם מעשה ידיה שלהן?

א. מעשה ידיה למי?

ומבואר בגמ' שמדאורייתא לעצמה [כדדרשינן לקמן והתנחלתם אותם לפניכם - אותם לפניכם ולא בנותיכם לפניכם - תוס'], ונחלקו אמוראים מה הדין מדרבנן.

- **לפי רב ששת:** מעשה ידיה לאחין כדין אלמנה שניזונית מהאחין דמעשה ידיה שלהן.

- **לפי רב יוסף:** מעשה ידיה לעצמה.

ולא קיבלה הגמ' את ההשוואה של רב ששת, משום שיש לחלק: דאלמנתו לא ניחא ליה בהרווחה אבל בתו ניחא ליה בהרווחה.

ופרכינן: למימרא דבתו עדיפא ליה מאלמנתו, הרי ראינו הפוך לגבי מזונות, דבנכסים מועטין שהאלמנה ניזונית והבת שואלת על הפתחים, ותריצין: שלגבי זילותא אלמנתו עדיפא ליה.

והקשה תוס': איך שייך מציאות של נכסים מועטים כלפי אלמנה, הרי אלמנה ניזונית לעולם.

ותירץ: שאכן הלשון נכסים מועטין לא מכוון כלפי האלמנה אלא כלפי הבת, כי בשביל

שהאלמנה תזוון צריכין שיהא איתה הבת, והיינו באופן שיש אלמנה ובת ואחין ונכסים מועטין, כיון שכבר עקרו את הנחלה דאורייתא בשביל הבת, שהרי האחים נשאלין על הפתחין, וממילא שייך שהאלמנה תיקח את החלק שכבר עקרו לצורך הבת, [משום דזילותא דאלמנה עדיפא ליה], ומקבלת אותם מזונות שהיו צריכין להגיע ליד הבת עד שתתבגר, ומכאן ואילך אין לאלמנה כלום.

אבל אם יש רק אלמנה ואחין ונכסין מועטין לא נעקר נחלה דאורייתא רק בשביל האלמנה, וכן כשנמצאים רק האלמנה והבת היות ואין צורך לעקור את הנחלה בשביל הבת מכיון שהיא יורשת מן הדין, לכן אין לאלמנה מזונות [והרחבנו במבוא].

ב. ראייה דרב יוסף

לפי ההו"א: הראייה היא ממתני' מעשה ידיה ומציאתה מת האב הרי הן של אחיו, טעמא דעבדה בחיי האב, אבל עבדה לאחר מיתת האב לעצמה, מאי לאו אפילו ניזונית מהאחין. ודחינן: לא, בשאינה ניזונית.

ומסקינן: דכך היא ראייתו של רב יוסף ממתני' - מעשה ידיה ומציאתה אע"פ שלא גבתה, ומה שייך גביה במציאה, אלא ע"כ שזה בא לומר דמעשה ידיה כמציאתה, מה מציאה לאחר מיתת האב לעצמה אף מעשה ידיה כן.

ופסק ר' יהודה: שמעשה ידיה לעצמה מדכתיב והתנחלתם אותם כנ"ל וכך פסק

(2) סיפא: השיאה וגרשה השיאה ונתארמלה כתובתה שלה, רבי יהוד' אומר הראשונה של אב, אמרו לו אם משהשיאה אין לאביה רשות בה.

(3) ברייתא: ומודה רבי יהוד' במאס את בתו כשהיא קטנה ובגרה ואח"כ נישאה שאין לאביה רשות בה.

ביאור שיטת רבי יהוד': שיש ללכת לפי זמן כתיבת הכתובה שנכתבה בעודה ארוסה, שאם באותו זמן היתה עדיין נערה, כתובתה של אביה אבל אם היתה בוגרת כתובתה שלה.

ב. ומיגבא מאימת גביא?

ויש לדון על הכתובה הראשונה שעליה התחייב משעת האירוסין, מה דינה לאחרי הנישואין, וזוהי בעיית הגמ' "ומגבא מאימת גביא", ונחלקו רש"י ותוס' כלפי מי מופנית אותה שאלה,

לפי רש"י: שאלת הגמ' מופנית כלפי הדין של הברייתא שבו מודה רבי יהוד', במאס את בתו כשהיא קטנה ובגרה ואח"כ נישאה שאין לאביה רשות בה.

וכך שואלים: האם אפשר לטרוף מלקוחות מזמן ראשון [בשעת האירוסין] משום שבאותו זמן, כבר התחייב בכתובה ונכסיו היו משועבדים לה, או שהולכין בתר זמן כתיבת הכתובה, שזה הזמן שנהיה מלוה בשטר.

שמואל, וכך פסק רב אשי, ונהרדעי פסקו כרב ששת.

דף מג: מד.

שתי שטרות היצאים בזה אחר זה

הקדמה: שתי שטרות היוצאים בזה אחר זה, האם מטרת השני היא לבטל את הראשון, או שהוא בא כעוד אפשרות לגבות ואי בעי בהאי גביא אי בעי בהאי גביא, והאם אפשר לגבות משניהם כאחד, את חלק מהחוב משטר ראשון, ועוד חלק מהחוב משטר שני, ויתבאר בגמ' שזה תלוי באיזה אופן הוא נכתב ועל מה הוא נכתב.

ישנה גם מציאות שבה שטר אחד נחשב כשתי שטרות היוצאים בזה אחר זה, באופן שעבר מבעלות אחד לבעלות שניה בין זמן השעבוד לזמן הכתיבה, ובזה יש לדון האם הבעלות שניה מבטלת את השעבוד שהיה בזמן בעלות הראשונה.

כגון שטר כתובה שנכתב בזמן אירוסין כשעוד היתה ברשות אביה, ועתה נישאה ונהיית ברשות עצמה, א"נ שטר ארוסין שנכתב בעודה נערה כשעוד שהיתה ברשות אביה ועתה התבגרה ונהיית ברשות עצמה, ונחלקו ר"מ ורבנן איך להתייחס על השטר כתובה בכהאי גוונא.

א. מתני':

(1) רישא: המאס את בתו וגרשה, אירסה ונתארמלה כתובתה שלו, ובזה לית מאן דפליג כי מעולם לא יצאה מרשות אביה.

ובתוס' ב' ביאורים

לפי פירוש ר"י - בעיית הגמ' היא אליבא דרבי יהודה באותו דין דמארס את בתו ובגרה שבזה הודה רבי יהוד',

וכך הם צדדי הבעיא: האם הסיבה שהודה רבי יהוד' לרבנן היא משום שבשעת שנכתבה הכתובה מחלה ליה לשעבודא, דלא תקינו ליה רבנן לאב אלא כשלא מחלה, ומאחר שמחלה איהי גופא נמי לא גביא מידי, או דלמא טעמא דרבי יהוד' לאו משום דמחלה לשעבודא קאמר, אלא משום דלא תקינו ליה לאב זכיה בשלא נכתבה ברשותו.

אבל אליבא דרבנן דאין לאב רשות בה מזמן ארוסין, אין חילוק אי בגרה בין ארוסין לנשואין או לא בגרה, ואין לזה שייכות למחילתה.

אבל הרשב"א [המובא בתוס']: חולק עליו וסובר דאליבא דרבנן בעי, דהכא אם נתאלמנה או נתגרשה מן הארוסין היתה הכתובה של אב, וכי היכי דמפסיד כוחו בשעת נשואין, מספקא ליה אם גם היא מפסידה.

ג. מחלוקת רב אסי ורב הונא

על שאלת הגמ' ומגבא מאימת גבאי נחלקו רב הונא ורב אסי

- **רב הונא אמר**: מנה מאתים מן האירוסין ותוספת מן הנישואין.

- **רב אסי אמר**: אחד זה ואחד זה מן הנישואין.

ביאור: לפי רב אסי - ביטל השטר את החיוב מן האירוסין, ולפי רב הונא - לא ביטל, וגבי משתי הזמנים.

ד. שתי שטרות היוצאים בזה אחר זה

ישנם כמה מצבים שבהם שטרות יוצאים בזו אחר זו כדלהלן:

(1) באופן שלא כתב שום תוספת בשטר השני, אלא רק העתיק את השטר שהיה לו מקודם, וזה מראה שהתכוון לבטל את השטר הראשון.

(2) כשבשטר השני יש תוספת נתינה, כגון שהוסיף בה דקלה, שאז יש דין דרצה גובה מהשני רצה גובה מהראשון מכיון שלא התכוון לכתוב לו שטר שני בכדי לבטל את הראשון, אלא בכדי להוסיף לו.

(3) **בשטר כתובה**: שבו נוהגים לכתוב נוסח מיוחד בשביל התוספת: "ואוסיפית לה על מה דתקון רבנן", ומשמעותו לפי רב הונא כדי לתת לו שתי יתרונות: (1) שיוכל לטרוף מהלקוחות מזמן ראשון, (2) שיוכל לקבל התוספת בזמן שני.

אתמר: הוציא עליו ב' כתובות אחת של מנה ואחת של מאתיים, באת לגבות מזמן ראשון גובה מאתיים, באת לגבות מזמן שני גובה ג' מאות.

והיינו שהיות והוסיף לה משהו בכתובה השניה זה מראה שלא התכוון לבטל את הכתובה הראשונה, ומאידך היות ולא כתב

- (2) להחזיר את הפירות שאכל מזמן ראשון.
 (3) וכן שמוטל על המוכר לשלם מס המלך
 מזמן ראשון מאחר שהוא גנב אותו.

בשטר שני שיהיה לשם תוספת על השטר הראשון, לכן הדין הוא שאם ירצה יגבה בה מזמן שני.

ה. מימרא דרב נחמן

(1) ב' שטרות היוצאים בזה אחר זה, ביטל שני את הראשון.

(2) ועלה קאמר רב פפא ומודה רב נחמן דאי אוסיף בה דיקלא לתוספת כתביה, דע"י שהוסיף הוא מוכיח שלא היתה כוונתו לבטל את השטר הקודם, אלא להוסיף עליו.

(3) אם בראשון מסר לו לשם מכירה, ובשני הוא כתב לו לשם מתנה, אין השני מבטל את הראשון, משום שכוונתו היתה ליפות כוחו כדין מתנה שלא ינהוג בו דיני דבר מצרא, וגם ליפות אותו שיהיה לו כח שיוכל לטרוף מזמן ראשון.

(4) וכן אם הראשון מתנה והשני מכר, אין השני מבטל את הראשון, משום שכוונתו היתה ליפות כוחו שאם יטרפו ממנו לקוחות, יהיה אפשרי בשבילו לחזור ולגבות מהבעלים.

(5) אם היו שניהם מכר או שניהם מתנה, ביטל שני את הראשון, והסיבה לזה היא:

- לפי רפרם: כוונתו להודות לו שהשטר הראשון היה מזויף.

- לפי רב אחא: כוונתו למחול לו על השיעבוד.

ונפק"מ:

(1) לפסול את העדים החתומין על השטר ראשון, באם הוא מזויף.

ו. להלכה:

נפסק כרב אסי דאחד כתובה ואחד תוספת מן הנישואין, והיינו שהשטר השני ביטל את הראשון.

והקשה תוס': דקיימא לן הלכה כר"נ בדיני, והרי ר"נ סובר דב' שטרות היוצאים בזה אחר זה אם הוסיף משהו בשטר השני, אינו ביטל את הראשון, א"כ איך פסקנו כרב אסי שגובה גם את הכתובה וגם את התוספת מן הנישואין.

ותירץ: שרק לגבי כתובה נקבע כך, דכיון דליכא שטר כתובה מן הארוסין אלא מתנאי ב"ד, הלכך נתבטל תנאי ראשון ע"י שטר, אבל בשתי שטרות היוצאין בזה אחר זה, אם הוסיף דקלא לא ביטל את השטר הקודם כפי שקבע רב נחמן.

דף מד:

מתי גיורת שזינתה בסקילה ומתי

בחנק?

א. הורתה ולידתה בקדושה: נחשבת כישראל מעלייתא ומיתתה בסקילה.

[והקשה תוס': דלגבי חליצה אין דינה כבת ישראל, ותירץ: דשאני חליצה שכתוב מקרב אחיך וע"ע שם].

ורב אדא בר אהבה: מוכיח מעצם הפרשה שכתוב בה חיוב סקילה, שזה בא לאפוקי קטנה משום שהיא לאו בת עונשין, והסיבה שכתוב 'נערה' מלא (ולא נער, בלי ה"א בסוף) זה בא ללמד לשאר מקומות שאם כתוב 'נער' חסר שזה יבא לרבות קטנה.

דף מה. מה:

סרחה ולבסוף בגרה

הקדמה: נערה המאורסה שזינתה מיתתה בסקילה, אשת ישראל שזינתה לאחר הנשואין מיתתה בחנק, ארוסה בת ישראל שזינתה ובאו עדים לאחר נשואין אי מדובר במוציא שם רע היא בסקילה, אבל שאר נשים יש להסתפק מה דינם, וכן יש להסתפק מה דינה דמוציא שם רע שזינתה לאחר החופה, וזה תלוי במחלוקת ראשונים ויתבאר.

סרחה ולבסוף בגרה, גרסינן בהו"א שדינה בסקילה וחזרה בה הגמ' וצריך לגרוס דינה בחנק.

א. תני שילא ג' מידות בנערה:

א. באו עדים בבית חמיה שזינתה בבית אביה, סוקלין אותה על פתח בית אביה, כפי שמפורש בפרשת מוציא שם רע.

ויש לדון מה הדין אם באו עדים שזינתה בלי שבעלה הוציא עליה שם רע, וזה תלוי בב' פירושים של תוס' כפי שיתבאר לקמן].

ב. הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה: דינה בסקילה ולומדים מ"ומתה" אבל אין לה מלקות וקנס.

ג. הורתה ולידתה שלא בקדושה: הוא המקרה שעליו מדובר במתני' - הגיורת שנתגיירה ביתה עמה הרי זו בחנק ולא בסקילה כשאר ארוסה בת ישראל, דלומדין מ"כי נבלה עשתה בישראל" - למעט גיורת מסקילה.

מה הדין מוציא שם רע על היתומה?

א. בא עליה ואח"כ נתייתמה: לכו"ע חייב, מדכתיב אם מאן ימאן - לרבות יתומה לקנס.
ב. נתייתמה ואח"כ בא עליה:

1) **לפי רבי יוסי בר חנינא** פטור: מדכתיב ונתנו לאבי הנערה, פרט לזו שאין לה אב.

2) **לפי רבא:** חייב מדתני אמי, בתולת ישראל - ולא בתולת גרים, ש"מ בישראל כהאי גוונא [יתומה] חייב.

[והקשה תוס': למה לא דייק רבא ממתני' דתנן גיורת אין לה קנס, דמשמע שבישראל כהאי גוונא יש לה קנס.

ותירץ: דמתני' כר"ע שיש לה קנס וקנסה לעצמה].

מה הדין מוציא שם רע על הקטנה?

לפי ר"ל: פטור מדכתיב ונתנו לאבי הנערה, דהיה אפשר לכתוב 'נער' בלי ה"א, ובאנו לאפוקי קטנה.

ג. מה הדין זינתה לאחר החופה במוצש"ר?

יש לשאול: על מה קאי הדין הנ"ל דמוציא שם רע לאחר החופה, דבו קאמר דבשאר נשים בחנק ומוצש"ר הוי חידוש שדינה בסקילה.

האם מדובר בזינתה לפני כניסתה לחופה ואח"כ באו עדים אחרי החופה שזינתה לפני כן, דכהאי גוונא בשאר נשים בחנק ומוציא ש"ר בסקילה, אבל אם זינתה אחרי החופה אפילו במוציא ש"ר דינה בחנק.

או שמדובר בזינתה לאחר החופה, ואפ"ה דינה בסקילה, וא"כ החילוק בין מוצש"ר לשאר נשים הוא דוקא בזינתה לאחר החופה, אבל אם זינתה לפני החופה הגם שהגיעו עדים לאחר החופה תהיה מיתתה בסקילה גם לשאר נשים.

ונחלקו על זה בתוס':

(1) תוס' למד: כהצד הראשון, דמדובר דאין

דינה בסקילה אלא כשזינתה לפני החופה.

(2) ורבינו שמואל למד: כהצד השני,

דמוצש"ר אפילו אם זינתה לאחר החופה דינה בסקילה.

ונפק"מ לגבי הא דאמר שילה: אם באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בבית אביה תידון בסקילה, לפי הצד הראשון הדין הזה שייך אך ורק במוציא שם רע, שעל אף שזינתה בבית אביה כיון שבאו לה עדים בבית חמיה תידון בסקילה, ולפי רבינו שמואל, הדין דשילה שייך ג"כ בשאר נשים אם זינתה בבית אביה תידון בסקילה.

ב. באו עדים בבית אביה שזינתה בבית אביה, סוקלין אותה על פתח שער העיר, כפי שכתוב בפרשת נערה המאורסה שזינתה.

ג. סרחה ולבסוף בגרה:

סברה הגמ' בהו"א: שדינה בחנק, והקשה ממוציא שם רע ומחטאו עד שלא נתמנו כפי שיתבאר.

ב. ממוציא שם רע

דתניא: נערה המאורסה שזינתה ומשבגרה הוציא עליה שם רע תידון בסקילה, ויש כאן ברייתא מפורשת שסרחה ולבסוף בגרה תידון בסקילה.

ודחינן: שאני מוצש"ר שאין לך בה אלא חידושו, שמצינו שחייבת סקילה אע"פ שנכנסה לחופה והיינו דאשתני דינה, ואפ"ה לא אשתני קטלה, א"כ י"ל דה"ה באישתני גופה לא תשתני קטלא.

לפי המסקנא: אין להביא ראיה ממוציא שם רע בגלל סיבה אחרת, והיא שבמוציא שם רע אכן ראינו שהיכא דאשתני דינה לא אשתני קטלה, אבל שינוי הגוף דבגרה הוא שינוי יותר משמעותי, ואם איתא שהיכא דאשתני גופה באלמנה אשתני קטלה, היה צריך להיות שגם במוצש"ר תשתני קטלה, והרי שמוצש"ר זינתה ואח"כ בגרה עדיין תידון בסקילה, משמע שאין כזה דין.

ד. חטאו עד שלא נתמנו

דתנן: חטאו עד שלא נתמנו ונתמנו הרי הן כהדיוטות, ר"ש אומר אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבים משנתמנו פטורין.

ביאור: הדיוט שעבד עבודה זרה בשוגג חייב להביא לקרבן כשבה או שעירה, אבל משוח ונשיא שחטאו: נשיא מביא שעיר ומשוח פר. ואם חטאו עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו, והיינו אשתני גופם:

- **לפי ת"ק:** נידון כהדיוטות הוי אומר שלא אשתני דינם.

- **לפי ר"ש:** אם נודע להם עד שלא נתמנו [שאז כבר התחייבו קרבן לפני שאשתני גופם] חייבים, ואם נודע להם אחרי שנתמנו [והיינו שהתחייבו קרבן אחרי שאשתני גופם] פטורין.

והיינו שבאשתני גופם לפי ר"ש א"א לחייב אותם כפי הדין דלפני שאשתני גופם, ונראה א"כ דבזה גופא נחלקו, שלפי ת"ק: אשתני גופו לא אשתני דינו ולפי ר"ש: אשתני גופו אשתני דינו.

והקשו: הניחא לפי ת"ק דשפיר יש לדייק שאשתני גופו לא אשתני דינו, אלא לר"ש לא ראינו שאשתני גופו אשתני דינו, משום שר"ש פוטר מהכל, שמצד אחד אינו מחייב אותו כדין הקודם ומצד אחר אינו מחייב אותו גם כן כהדין החדש דמשוח פר ונשיא ושעיר.

ולכן אין ראייה למ"ד אשתני גופה אשתני קטלה, ולכאוי' נוסף לזה קושיא כי הגם

נחלקו על אשתני גופא, לית מאן דאית ליה אשתני דינא.

ה. לפי המסקנא

אין כזה דין "אשתני גופא אשתני קטלה" והגירסא בדברי שילה צריכה להיות: "סרחה ולבסוף בגרה תידון בסקילה" ואפ"ה אינה לוקה ואינו נותן מאה סלע, משום שיש חילוק בין דין מיתה לבין מוצש"ר, שדין מיתה מתייחס על שעת הזנות והיתה נערה.

משא"כ דין מוציא שם רע שמתייחס על הזמן שבו הוא הוציא עליה שם רע, ובאותו הזמן היתה כבר בוגרת.

באיזה מקום נסקלין?

א. כתיב: והוציאו את הנער אל פתח בית אביה [דברים כב כא].

ב. ברייתא אם אין לה אב [או אין לה בית], סוקלין אותה בפתח שער העיר.

ג. עיר שרובה עכו"ם, סוקלין אותה על פתח שער ב"ד [ועי' תוס' ל"ד בפתח הב"ד אלא חוץ לב"ד כדי שלא יראו כרוצחים].

ד. וכן הדין בעובד ע"ז:

(1) כתיב "שעריך" ומג"ש למדנו שזו שער שעבד בו.

(2) בעיר שרובה עכו"ם סוקלין אותה על שער ב"ד ולומדין מפסוק שעריך ולא שערי עכו"ם.

דף מו: מו.

מה הדין מוצש"ר בשלא בעל?

נחלקו בה ראב"י ורבנן:

- לפי רבנן: חייב מלקות וקנס.
- לפי ר"א בן יעקב: פטור מכלום. שכל הפרשת מוצש"ר נאמרה רק באופן שבעל כפי שמוכח בפסוקים: "לא מצאתי לבתך בתולים, ופרשו השמלה וכו'".
- לפי ר' יהודה: כשלא בעל אינו חייב קנס, אבל יש דין מלקות.

ונחלקו אליבא דרבי יהוד'

- לפי שיטה אחת: החיוב אינו אלא מדרבנן וסופג את מכת מרדות.
- לפי שיטה אחרת: לוקה בממון, ועי' תוס' שזאת בנוסף למכת מרדות.

דף מו.

מה היא האזהרה למוצש"ר?

- (1) לפי ר"א: לא תלך רכיל בעמך.
  - (2) לפי רב נתן: ונשמרת מכל דבר רע.
- ור"א לומד: מ"ונשמרת מכל דבר רע", שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי קרי בלילה.
- ור"ג לומד: מ"לא תלך רכיל: אזהרה לב"ד שלא יהיו רך לזה וקשה לזה.

דף מו:

האב זכאי בביתו קטנה ונערה בקידושיה בכסף בשטר ובביאה.

פירוש: שאם קבל אביה כסף ושטר קידושיה היא מקודשת.

וכן בביאה ואע"פ שא"א למסור בתו נערה לביאה בע"כ [מ"מ - פירש תוס' בשם הירושלמי בקידושין דף ג: ד"ה האב זכאי שיש לו זכות בביאה, שנותנין לו שכר לקדש בביאה].

א. בכסף מנלן?

א"ר יהודה אמר קרא ויצאה חנם אין כסף - אין כסף לאדון זה יש כסף לאדון אחר ומנו אב.

והקשו: ואימא לדידה, ובמסקנא הכל נלמד מויצאה חנם אין כסף - אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ומנו אב, ויצאה דכוותה קא ממעט, מה כסף פדיון גרעונה הוי לאדון אף כסף יציאה דקידושין הוא לאב.

לפי ההו"א: יש ללמוד מסברה השתא אביה מקבל קידושיה דכתיב את בתי נתתי [תוס' - פירש כשהיתה קטנה], ואיהי תשקול כספה.

ודחינן: שסברה זו שייכת אך ורק בקטנה, משום שאין לה יד, אבל נערה כיון שיש לה, לא.

והקשה תוס': למה אין ללמוד מסברה - השתא זביני מזבין לה כסף קידושיה מבעיא, דמשם למדה הגמ' לקמן דמעשיה לאביה.

ותירץ: דמאחר שרשאי למכרה רשאי ג"כ לקחת מעשה ידיה, אבל אין קשר בין זביני לקידושין.

מיהו לפי רש"י: דחוששין לאיבה דמזונות, צ"ל דאפילו נערה שסמוכה אבידתה לאביה [כך ביאר תוס'].
ה. זכאי במעשה ידיה

קטנה: נלמד מסברה, השתא זבוני מזבין לה מעשה ידיה מבעיא.

נערה: נלמד מקרא יתרא, הנאמר בקטנה: וכי ימכור את בתו לאמה, מה אמה מעשי ידיה לרבה אף ביתו מעשה ידיה לאביה.

ו. בהפרת נדריה

מבנעוריה בית אביה [הנאמר בנדריים] - כל שבח נעורים לאביה.

ז. ומקבל גיטה

אתקש יציאה להויה.

ח. ואינו אוכל פירות בחייה

זוהי שיטת תנא דמתנ' - שסובר כת"ק דברייתא דלא תקנו לאב פירות כפי שתקנו פירות לבעל, משום דפירות תחת פירקונה, והאב יפדה את בתו גם בלי שיקבל פירות.

אבל לפי רבי יוסי ב"ר יהודה דברייתא, האב אוכל פירות משום דחיישין שיאמר "כסא נקיטא עלויה תיזיל ותפרוק נפשה".

ב. זכאי בשטר, ובביאה מדאתקש הויות להדדי.

דף מז: מז:

ג. זכאי במציאתה: משום איבה.

לפי רש"י: היות שאינו חייב במזונותיה, אם נאמר שמציאתה לעצמה יש לחשוש שמא לא יזון אותה.

והקשה עליו תוס': א"כ למה מציאתה לאחר מיתת האב היא לעצמה, הרי שהיא ניוזנית מהאחין, ושם פירש רש"י דבאחין ליכא למיחש דבע"כ מתזנה, ואין נראה לרשב"א משום שיכולין כל שעה להטריח לבא לב"ד.

ולפי תוס': פירוש משום איבה, היינו דאי הוי בעי מסר לה למנוול, ולפי זה דווקא בקטנה.

ונחלקו בסוגי' דב"מ לגבי מציאת בנו ובתו הקטנים לאב, שלפי רב חייא בר אבא, לא קטן ממש אלא סמוך על שולחן אביו, אבל אם אינו סמוך על שולחן אביו אפילו אם הוא קטן מציאתו לעצמו, ולפי סוגיא דידן שהחשש הוא שמא ימסור אותה למנוול ומוכה שחין, צ"ל שאפילו באינה סמוכה כשהיא קטנה מציאתה לאביה [והחילוק הנאמר שמקטן ואינו סמוך, מציאתו לעצמו, אינו שייך אלא בבנים, אבל בלבנות אין חילוק בין סמוכה ללא סמוכה].

ולפי שמואל: דאית ליה קטן היינו קטן ממש י"ל דה"ה קטנה ואין הבדל בין בנים לבנות.

דף מז. מז:

מתה האשה מן האירוסין – מת הבעל מן האירוסין

א. מתה מן האירוסין

תניא: כתב לה פירות כסות וכלים שיבואו עמה מבית אביה לבית בעלה, לפי ת"ק - מתה לא זכה הבעל בדברים הללו, לפי רבי נתן - זכה הבעל בדברים הללו.

ב. מת הוא מן האירוסין

מתני': [דף נד:] נתארמלה בין מן האירוסין בין מן הנישואין גובה את הכל, ראב"ע אומר - מן הנישואין גובה את הכל, מן האירוסין בתולה גובה מאתיים ואלמנה מנה, שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה.

ופרכינן: נימא ת"ק דברייתא כראב"ע ורבי נתן כת"ק דמתני'.

ודחינן: שיש לחלק בין היכא שהיא מביאה לו נכסים מבית אביה דכוונתה משום איחתוני, והא איחתני להו, ובזה אולי יודה ראב"ע לרב נתן שיגבה את הכל, לבין חיוב כתובה ותוספת של הבעל שאין דעתו אלא לשם נשואין.

מיהו אין ספק דבמת הוא סוברים רבנן כראב"ע, ומה היכא דהביאה לו אין דעתה אלא על מנת שישאנה, כשהוא מביא לא כ"ש שלא מתכון אלא על מנת לכונסה.

וסובר תוס': דברייתא מדובר אפילו מן הנישואין ובמשנה דמתה היא, מדובר דוקא מן הנישואין.

ויש א"כ מקום לחלק שאולי רבנן לא דיברו אלא מן האירוסין שלא התכון אלא על מנת לכונסה, ואמאי פריך מברייתא?

וכתב: דאפ"ה רצתה הגמ' לדמות בין שניהם, דכפי דאזיל ר"א בתר אומדנא בזה שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה, כך גם ניזל בתר אומדנא לומר שלא כתב האב אלא על מנת שתהנה ממנו, ודחתה הגמ' - שדי לנו באומדנא דחיתון.

ג. על מנת לכונסה

הקשה תוס': א"כ כל מי שיקנה פרה מחבירו ונטרפה או מתה, אנן סהדי שלא על מנת כן לקחה, ותירץ: דהתם אנן סהדי שבאותו ספק היה מוכן ליכנס.

דף מז: מח.

ברייתא תקנו מ' למ', ק' לכ', פ' תחת פ'

א. מזונותיה תחת מעשי ידיה, קבורתה תחת כתובה, פרקונה תחת פירות.

דתקנו מצוי למצוי, ושאינו מצוי לשאינו מצוי.

ב. האם יכולה אשה לומר איני ניזונית ואיני עושה?

מהברייתא מבואר: שעיקר התקנה היתה שיזכה במעשה ידיה, וכשיטת שאינה יכול לומר איני ניזונית ואיני עושה.

שארה כסותה - לפי שארה תן כסותה, שיתן בגדי ילדה לילדה ובגדי זקנה לזקנה.

כסותה ועונתה - כפי העונה אם בימות החמה ואם בימות הגשמים.

ד. ועי' תוס' בשם הירושלמי דלכו"ע גם מזונות וגם כסות מדאורייתא מק"ו דהכי מתניא סיפא דברייתא: מזונות מנין אמרת קל וחומר, ומה דברים שאין בהם קיום נפש כך, דברים שיש בהם קיום נפש על אחת כמה וכמה, דרך ארץ מנין ומה דברים שלא נישאת עליהן לכתחילה אינו רשאי למנוע ממנה, דברים שנשאת עליהם לכתחילה אינו דין שאינו רשאי למנוע ממנה.

והקשה תוס': דלעיל קתני תקנו מזונות תחת מעשה ידיה דמשמע דמזונות דרבנן כמאן אתיא.

דף מח.

האם עולה עמו לאחר מיתה?

מחלוקת ת"ק ורי"ו דמתני'

א. לפי רי"ו אפילו עני שבישראל אינו פוחת לה מב' חליין ומקונת.

ומוקי לה בגמ' באורחיה דידיה ולא אורחיה דידה, דלפי רי"ו עולה עמו ג"כ לאחר מיתה.

ב. ורבנן חולקין עליו שלאחר מיתה אין דין דעולה עמו.

ונפק"מ במימרא דרב הונא: מי שהלך למדינת הים ומתה אשתו, ב"ד יורדין לנכסיו וקוברין אותה אף לפי כבודו.

וקשה לרב הונא דקסבר יכולה אשה לומר איני ניזונית ואיני עושה, ולשיטתו צריך לשנות הגירסא של הברייתא ולגרוס מעשה ידיה תחת מזונותיה, כך איתא לקמן [דף נח: ועי' תוס' בסוגי'].

ג. האם יכולה אשה לומר איני נותנת פירות ואיני נפדית?

תוס': גם אליבא דרב הונא שיכולה אשה לומר איני ניזונית ואיני עושה, מ"מ אינה יכולה לומר איני נותנת פירות ואיני נפדית כי אין זה דומה למעשה ידיה, משום שבמעשה ידיה כשאומרת איני עושה היא לא מפקעת לגמרי את תקנת מעשה ידיה, היות שתוכל מחר לעשות ולכן ניזונית, משא"כ באומרת איני נפדית שמפקעת לגמרי תקנת פירות דאולי היא תשתבה.

מה הפירוש - שארה כסותה ועונתה?

ישנם ג' שיטות בברייתא:

(1) לפי ת"ק שארה זו מזונות, כסותה כמשמעו, עונתה זו עונה האמורה בתורה.

(2) לפי רבי אליעזר: שארה - זו עונה מדכתיב את כל שאר בשרו, וכך לומד רב יוסף בגמ' שארה זו קירוב בשר שלא ינהג בה מנהג פרסים, כסותה כמשמעו, עונתה - זה מזונות - דכתיב ויענך וירעיבך.

(3) ראב"י אומר: שארה כסתה ועונתה, זה כסות.

- (4) שכתובתה מאחר מנה.
 (5) מטמא לה.
 (6) [מיתתה בחנק].

ג. מסרה לשלוחי הבעל כלפי איזה דין נחשבת אשתו?

- א. לפי רב: מסירתה לכל חוץ מתרומה.
 ב. לפי רב אסי: אף לתרומה.
 ג. לפי שמואל: לירוש את הנדונייה.
 ד. ר"ל אמר: לכתובה, פירוש שמכאן ולהבא כתובתה מנה.
 ה. אליבא דכו"ע: מיתתה בחנק [דף פח: פט].

[וכך למדו ג"כ רי"ו ור' חנינא].

ונחלקו רש"י ותוס' בביאור המחלוקת,

לפי רש"י: קסבר רב כמ"ד (דף נז:): ארוסה בת ישראל אינה אוכלת בתרומה משום סמפון, שיש לחשוש לזה כל זמן שלא נכנסה לרשות הבעל, ורב אסי סובר: כמ"ד שמא תשקה לאחיה וכאן שיצאה מרשותם שוב אין מקום לחשוש.

לפי תוס': לכו"ע, יש לחשוש משום סמפון כמשנה אחרונה, מיהו במסר אותה לשלוחי הבעל, לפי רב אשי יש לשער שמסתמא בדקי לה.

ד. לירש את הנדוניה

נחלקו רש"י ותוס' אליבא דשמואל דאמר לירש את הנדונייה.

כמה מפרנסין אשה שבעלה השתטה או שהלך למדינת הים?

נשטתה: מפרנסין אותה ואת בניו ובנותיו ודבר אחר, ומאי דבר אחר:

(1) מ"ד צדקה, ולשטתו כ"ש שנותן לה תכשיט.

(2) ומ"ד תכשיט, אבל לא צדקה [כך נראה מהמשך הגמ'].

הלך למדינת הים: מפרנסין אותה אבל לא את בניו ובנותיו ודבר אחר [למ"ד תכשיט כ"ש שלא נותן לה צדקה, ולמ"ד צדקה אבל תכשיט נותן לה כדי שלא תתנול]. משום דאם איתא שהיה רוצה שיפרנסו אותם היה מצווה אותם על כך.

דף מה: מו.

א. מתי האשה נכנסת לרשות הבעל?

- (1) מסר האב או שלוחי האב לשלוחי הבעל [מתני']
 (2) אם ישנה בחצר שלו בסתמא אפילו שלא לשם נישואין [ברייתא].
 (3) או בחצר שלה לשם נישואין.

ב. מסרה האב לשליח הבעל

יש לדעת כשמסר האב לשלוחי הבעל, עד כמה היא תחשב אשתו ע"י זה, ונפק"מ כלהלן:

(1) לאכול בתרומה.

(2) להפר נדריה.

(3) לירש את נדונייתה.

הנשואים, ולפ"ז שאלת הגמ' קשורה ממש לסוגיא.

לפי תוס': מדובר שנכנסה לחופה ולא נבעלה, ובעיני ב' פסוקים: מאורסה - ולא נשואה, ואת הפסוק של לזנות בית אביה. חד לנכנסה לחופה ולא נבעלה, וחד לחזרה לבית אביה אחרי שנכנסה לחופה ולא נבעלה, ואכתי מנגלן דמסר האב לשלוחי הבעל שחייבת חנק.

ותירצו: חזרה לבי נשא נלמד מהפרת נדריה מדכתיב ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה, אפילו אם חזרה לבית אביה.

דף מ.פ. - ג.

האם חייב אדם לזון את בניו ואת בנותיו?

א. מתני': דרש ראב"ע הבנים ירשו והבנות יזונו מה הבנים אינם יורשים אלא לאחר מיתת האב אף הבנות אין ניזונות אלא לאחר מיתת אביהן, ולא כתוב מה דינם דבנים למזונות.

אבל יש לדייק שהבנות לא ניזונות - הא בנים כן ניזונים.

ועוד יש לדייק דלבנות אין חיוב אבל מצוה איכא.

ב. ברייתא ג' שיטות

(1) ר"מ: מצוה לזון את הבנות וק"ו את הבנים דעסקי בתורה.

- לפי רש"י: אליבא דשמואל לא מהניא מסירתה לתרומה והפרת נדריה ומציאתה.

- ולפי תוס': ה"ה שמפר נדריה - ומיטמא לה - דשמואל לא בא לחלוק על רב אלא לענין אכילת תרומה.

תיובתא מברייתא: מסר האב לשלוחי הבעל וכו' מתה בעלה יורשה, אבל אינה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה "תיובתא דכולהו", פירוש:

- לפי רש"י: תיובתא דכל החולקים על שמואל.

- ולפי תוס': רק אותם שאמרו שאוכלת בתרומה.

ה. מיתתה בחנק

מדכתיב לזנות בית אביה - למעט מסר האב לשלוחי הבעל.

והקשו: שאולי זה בא למעט נכנסה לחופה ולא נבעלה.

ותירצו: שעל נכנסה לחופה ולא נבעלה ישנו לימוד אחר מדכתיב בתולה - ולא בעולה, מאורסה - ולא נשואה, משמע שנשואה אע"פ שלא נבעלה מיתתה בחנק.

והקשו: ואימא היכא דהדרא לבי נשא תחזור לחיוב סקילה.

פירוש לפי רש"י: מדובר שמסר האב לשלוחי הבעל ואח"כ חזרה לבית אביה לפני

ותרצו: ס"ד דדווקא אלמנתו, משום שאין מי שידאג לה אבל הוא יכול לדאוג לעצמו ולאשתו.

ג. המבזבז אל יבזבז יותר מחומש.

[תוס' בפעם הראשונה נותן חומש על נכסיו ומכאן ולהבא יתן כל שנה חומש מהרווח].

ד. עד י"ב שנה לא כופין את הילד ללמוד ומגיל י"ב רודין אותו ברצועה ובחוסר לחם, ומיהו מגיל ו' כבר מתחילין ללמד אותו הרבה, כדוגמת שאובסים את השור.

ה. האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה, הבעל מוציא מיד הלקוחות.

דף נ:

לפרנסה שמין באב – עד כמה? [תוס']

א. אביי ורבא דאמרי תרווייהו עד עישור נכסים [דף נב:], יותר מזה לא התירו לקחת בשבילה, חלק מירושת הבנים.

ב. ובמתני' [דף סח.] נחלקו רבנן ור"י ביתומה, לפי ר' יהודה: אומדין דעתו כפי מה שנתן לבנות הראשונות שכבר חיתן, וכך נותנין לשאר בנות.

לפי רבנן: א"א לסמוך על מה שנתן דפעמים שהיה עני והעשיר [פירוש - עני בדעת, והכונה שהוא בעצמו יכל לשנות את דעתו] ולכן נותנין תמיד סכום קצוב [והוא עישור נכסיו].

(2) ר"י: מצוה לזון את הבנים וק"ו את הבנות משום זילותא.

(3) ר' יוחנן בן ברוקא: אלו ואלו אין ניזונין ופרכינן ממתני'.

הרי שלפי ר"מ ולפי ר"י אין חיוב לזון לא בנים ולא בנות, ולפי ריב"ב אין לא חיוב ולא מצוה.

ותרצינן: מתני' אי כר"מ אי כריב"ב

אי ר"מ, מתני דלא חייב בבתו וה"ה לבנו אבל מצוה איכא, וכן אליבא דר"ה ל"ה לבנים שאין חיוב אבל מצוה איכא. אי ריב"ב, ומתני' אין חיוב בשניהם וג"כ אין מצוה.

ג. זן את בניו

באושא התקינו שיזין אדם את בניו ובנותיו כשהם קטנים, וכתב רש"י: עד שיביאו ב' שערות ולא כופין אותו לזון אותם, אלא משכנעים אותו בדברים - האם ניחא לך שיזונו בניך מן הצדקה, ואם הוא עשיר כופין אותו.

ד. קטני קטנים: אע"פ שאין אדם זן את בניו קטנים אבל זן כשהן קטני קטנים עד כמה עד בן שש [דף סה:]

דף מ"ז. ג.

תקנות אושא

א. שיזין אדם את בניו ובנותיו עד שיביאו ב' שערות.

ב. הכותב כל נכסיו לבניו, הוא ואשתו ניזונין מהן. והקשו - פשיטא הרי אפילו אלמנתו ניזונית מנכסיו וכ"ש הוא עצמו ואשתו.

ותירץ: שרב זן מחיטי דעליה, פירושו ממטלטלין, והמעלה המדוברת כאן [בזה שפוסקין כרב יהוד', שהולכין בתר אומדנא] היא שגובין ממטלטלין, אבל לגבי שיעור כמה לגבות לא מצינו שומא אלא לגריעותא.

עוד הקשה תוס': [לקמן דף נא.] שיש סתירה בדברי רבא דלקמן [דף סח.] פסק רבא כר' יהודה דהולכין בתר אומדנא ולכן גובין ממטלטלי, ואילו כאן [בסוף הסוגי' דף נא.] פסק רבא, דלכתובה למזוני ולפרנסה ממקרקעי ולא ממטלטלי.

ותירץ: שיש לחלק בין היכא דאמדהו אותו להיכא דלא אמדהו אותו, דהא דאמר רבא דלא הולכין בתר אומדנה, וגובין ממנו עישור נכסים וכן שלא גובים אלא ממקרקעי, היינו באופן שלא אמדהו, אבל אם אמדהו גובין ג"כ ממטלטלי.

דף נ:

רב זן מחיטי דעלייה

רב זן מחיטי דעליה, איבעיא להו פרנסה הויא או דלמא מזוני ממש הוי, ומאי עליה מדברים טובים שנאמרו בעליה, דא"ר יצחק בר יוסף בעליה התקינו שיהו בנות ניזונות מן המטלטלין.

והיינו שמסתפקין אי אית ליה לרב הא דר' חייא בר יוסף.

א. ויש להבין: למה יחלוק רב על רב חייא בר יוסף, ועי' רש"י - שמזונות הם חלק מתנאי

ונקודת המחלוקת היא: האם אזלינן בתר אומדנא או לא, לפי ר"י - אזלינן בתר אומדנא, ופסק רבא כר' יהודה.

ופרכינן - מהא דפסק רבא במקום אחר כרבי, ותנן: רבי אומר בת הניזונית מן האחין נוטלת עישור וזוהי שיטת רבנן.

ותרצינן - ששם מדובר באופן שלא היתה אומדנא, ובכי האי גוונא מודה רבי יהודה שנותנין עישור.

ג. האם יש אומדנא להוסיף על העישור?

האם לפי רבי יהוד' כשיש אומדנא שייך לשלם אפילו יותר מעישור או שאומדנא לא באה אלא כדי להוריד מעישור אבל לא לעלות עליו, ונחלקו בזה רש"י ותוס'.

לפי רש"י [שם]: "אמדינן לדעתו אם וותרן אם קמצן", משמע קצת דאם הוא וותרן יתנו אפילו יותר מעישור.

ותוס': בסוגי' [דף נ:] כתב שלא מצינו אומדנא אלא לגריעותא, והא דשיימינן היינו על פחות מעישור ולא יותר.

ד. רב זן מחיטי דעליה

מימרא דרב חייא בר יוסף [בסוגי' דף נ:]: "רב זן מחיטי דעליה" ואיבעיא להו, מאי עליה מעילויה דרב וכדשמואל דאמר לפרנסה שמין באב, או דלמא מזוני מותר.

ואליבא דשמואל דאזלינן בתר אומדנא, הוי נחשב עלייה ולא גריעותא, והקשה תוס': הרי לא מצינו אומדנא אלא לגריעותא.

- (4) לרפאות אותה.
 (5) בנין דיכרין ומזונות, ומזונות אלמנה [מתני' דף נה:].

דף נא. נא:

ב' דברים שעליהם נחלקו ר"י ור"מ

- (1) לגבי תנאי כתובה:
 - לפי ר"י: יכולה אשה לכתוב לבעלה התקבלתי מנה,
 - ולפי ר"מ: א"א לפחות כתובה ממאתיים.
 (2) לגבי אחריות:
 - לפי ר"י: אחריות טעות סופר.
 - לפי ר"מ: לאו טעות סופר.

מתני'

רישא: לא כתב לה כתובה, חייב לשלם לה מאתיים שזה תנאי כתובה, ומשמע כר"מ שא"א לפחות ממאתיים.

סיפא: לא כתב כל נכסים אחראין לכתובה הרי הן בלאו הכי משועבדים ותגבה מהם, וזוהי שיטת ר"י דאחריות טעות סופר, ופרכינן רישא ר"מ וסיפא ר"י?

ותרצינן:

- א. לעולם כר"י ומודה ר"י כשלא כתבה לו התקבלתי שחייב לשלם לה דמי כתובה.
 ב. לעולם כר"מ, ומה שחייב היינו מן המחוררין ולא ממשועבדין.

כתובה ותנאי כתובה ככתובה, וכתובה אינה נגבית ממטלטלין.

ובהמשך הביאה הגמ' מעשה שרצו רבי אמי ורבי אסי למיזן יתומות ממטלטלין, ולא הניחם רב יעקב בר אידי, וכן היה מעשה שרצה ר"א למיזן ממטלטלין, ולא הניחו ר"ש בן אליקים, באומרו: יודע אני בך שאין מידת הדין אתה נוהג אלא מידת רחמנות, אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות.
 ב. ההוא יתום ויתומה דאתו לקמיה דרבא אמר להו העלו ליתום בשביל יתומה, פירוש העלו מזונות יתירים כדי שתיזון אחותו עמו [דף מא:].

והקשו: שהרי רבא פסק שנותנין מזונות מקרקעות.
ותירץ רבא: אילו היה רוצה שפחה לשמשו היו נותנין לו, כ"ש הכא דישני התנאים נוכחים.

ג. להלכה פסקינן כרבא דאמר: הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין לכתובה בין למזוני בין לפרנסה.

דף נא:

מה הן תנאי ב"ד דכתובה?

- (1) עיקר הכתובה דמנה מאתיים.
 (2) כל הנכסים אחראין לכתובה.
 (3) לפדות אותה אם נשכית: אם היא נשואה לישראל יחזיר אותה לאשה, ואם היא בת כהן יחזיר אותה למדינתה, ואינו יכול לומר לה תקחי כתובתיך ותפדה את עצמה.

נצר שהיה חשוב, אסורות דסבורות לינשא לו, ובליסטים דעלמא שהם לא חשובים נבעלות באונס ומותרות.

ומה שכתוב מלכות אסורות: היינו במלכות בן נצר שהיה נראה כמלך ביחס לשאר לסטים.

ואפילו בשאר לסטים אם משחררים אותם וממשיכות לשרת אותם אסורות לבעליהם.

דף נב.

מתי חייבים לפדות ומתי לא?

הקדמה: מחיובי כתובה לפדות את אשתו, כי כך מורה נוסח הכתובה - אם תשתבאי אפרקינך, ואותבינך לי לאינתו, ובכהנת אהדרינך למדינתך, והרי זו תנאי ב"ד וגם כשלא כתוב בכתובה חייב לפדות.

סיבת הבדל הנוסח בין אשת ישראל לבין אשת כהן, הוא מפני שאשת ישראל שנאנסה מותרת לו לכן "אותבינך לי לאינתו" משא"כ אשת כהן שאסורה לו, לכן "אהדרינך למדינתך" כי אינה יכולה יותר להיות אשתו.

ויש לדעת מה הדין באשת ישראל היכא דיש בה איסור תורה כגון חייבי לאוויין, שאינו יכול לקיים אותבינך לי לאינתו, האם חייב לפדות אותה, וכן מה הדין באשת כהן האסורה מחייבי לאוויין [מלבד זאת שהיא אסורה לו בגלל האונס] האם בכי האי גוונא תקנו שיפדה אותה?

וכך מבואר בגמ':

והקשה תוס': הרי בב"מ דף יג. סובר שמואל דלפי ר"מ בלי אחריות אינו גובה לא ממשועבדין ולא מן בני חורין, ותירץ: דבלאו הכי איתותב שמואל.

ג. תחילתו באונס וסופו ברצון

לפי אבוח דשמואל: אסורה לבעלה, ולפי רבא: מותרת לבעלה.

תני כוותיה דרבא: והיא לא נתפשה אסורה - הא נתפשה מותרת, ויש לך אחרת שאפילו שלא נתפשה מותרת זו שתחילתה באונס וסופה ברצון.

ופרכינן ממתני' על אבוח דשמואל, על תנאי כתובה ד"אותבינך לי לאינתו" והיינו שמותרת לו, ואמאי ניחוש שמא תחילתה באונס וסופה ברצון.

ותרצינן: בשבויה הקילו.

נשים שנתפסו ע"י גנבים ומשרתות אותם

תני חדא: שבויי מלכות הרי הן כשבויין, פירוש שמותרות לבעליהם, גנובי לסטים אינן כשבויין, פירוש: ואסורות לבעליהן.

ותניא אידך: שבויי מלכות אסורות, וגנובי ליסטים מותרות.

לא קשיא: במלכות אחשורוש מותרות משום דמלך גדול היה ויודעות שלא ינשאו לו ולכן לא נבעלות אלא באונס, אבל ליסטים כבן

- **לפי רבא** - גם אשת כהן אסורה, מיהו במודר היות והיא אשה שכשרה לו, יש מקום להסתפק.

מה הדין נשבית ואח"כ מת בעלה?

נחלקו ברייתות:

- דתני חדא - אם נשבית בחיי בעלה והכיר בה בעלה חייב לפדותה.
- תניא אידך - אפילו בהכיר בה פטור מלפדותה שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאינתו.

לפדות את השבויה ביותר מכדי

דמיה

נחלקו תנאי אם יש חיוב לפדות את השבויה ביותר מכדי דמיה או לא

- לפי רשב"א: אין פודין אותה ביותר מכדי דמיה ואינו פודה אותה אלא פעם אחת.
- ולפי ת"ק: פעם ראשונה פודה אותה אפילו עד עשרה בדמיה [וכ"ש יותר מכדי כתובה], מכאן ואילך רצה פודה אותה לא רצה אינו פודה אותה.

פירוש

- לפי רש"י: מכאן ואילך אין לו חיוב לפדות בכלל.
- לפי ר"ח: אינו חייב לפדות ביותר מכדי דמיה, אבל בכדי דמיה יש חיוב לפדות.

ממזרת ונתינה לישראל פטור לפדותה, משום שאינו יכול לקיים "ואותבינך לי לאינתו".

ב. אלמנה לכ"ג

- לפי אב"י: חייב דאפשר לקיים אהדרינך למדינתך.

- ולפי רבא: פטור שאסורה לו אינו משעבד בתנאי כתובה.

והקשטה הגמ': נימא כתנאי המדיר את אשתו ונשבית ר"א אומר - פודה ונותן לה כתובה, ור' יהושע אומר - נותן לה כתובה ואינו פודה, ומוקי לה במדיר ולבסוף נשבית.

ומביאה הגמ' כמה אוקימתות כדי ליישב

אוקימתא א': מדובר באשת כהן, ואב"י כר' יהושע, ורבא כר' אליעזר.

אוקימתא ב': לעולם באשת ישראל, ונחלקו בדין נודרת, שלפי ר' יהודה: הוא נותן אצבע בין שיניה ולכן חייב לפדות אותה, ולפי ר"א: היא זאת שנתנה אצבע בין שיניו ולכן פטור מלפדות אותה.

ודחינן: דע"כ לפי ר"א לא נתנה אצבע בין שיניה, דא"כ למה היא מקבלת כתובה.

אוקימתא ג': נחלקו בדין "נודרת" האם אזלינן בתר זמן קידושין דהיתה מותרת לו, או אזלינן בתר זמן שנשבית ואז נהיית אסורה לו, דלפי ר"א אזלינן בתר מעיקרא, ולפי ר"י אזלינן בתר לבסוף.

ואב"י ורבא כל אחד מתרץ לשיטתו כדלהלן:

- לפי אב"י - אלמנה לכ"ג חייב לפדותה לכו"ע, ונחלקו במדיר אשת ישראל ואשת כהן האם חייב לפדותה.

ממה גובין את הוצאת רפואה

ברייאתא

- לפי ת"ק: רפואה הרי היא כמזונות ולא נגרע מכסף הכתובה.
- ולפי רשב"ג: זה תלוי, רפואה שיש לה קצבה גובין מכתובה, ושאיין לה קצבה הרי זה כמזונות שאיין להן קצבה.
- גמ': א"ר יוחנן עשו הקזת דם בארץ ישראל כרפואה שאיין לה קצבה.

מה הדין יחד לה קרקע למזונות?

- לפי ר"ז: אבדה מזונות,
  - לפי ר"ל: אדרבה הסיבה שייחד לה קרקע היא כדי להרבות לה מזונות.
- ביאור שיטת ר"ז: אם אמר למזונות הרבה לה מזונות, במזונות קצת לה במזונות.

דף נב: נג:

תנאי כתובה [המשך]

מתני':

- א. כתובת בנין דכריין.
- ב. בנות שיתזנו מנכסיו עד שיתחתנו.
- ג. אלמנתו תיזון מנכסיו כל חיי אלמנתו, [אם היא לא תתחתן לאחר] ולפי אנשי גליל עד שירצו היורשין לתת לה כתובה.

כתובת בנין דכריין

א. מה הפירוש?

תנן [לקמן דף צא.]: מי שהיה נשוי שני נשים ומתו ואח"כ מת הוא [שמן הדין הבעל ירש אותן וכבר התבטל דין הכתובה אלא שכאן תקנו חכמים ש], "אלו נוטלין כתובת אמן ואלו נוטלין כתובת אימן".

ב. סיבת התקנה

כדי לעודד את האב לכתוב נדוניה גדולה לבת שלו, [באותו מידה שהוא מוריש נכסיו

עד מתי מוטל על האחין לשלם?

- ביהודה היו כותבין: עד שירצו האחין ליתן לך כתובה?
- רב: פסק כאנשי יהוד' וכך נהגו בבבל והסביבה.
  - ושמואל: פסק כאנשי גליל וכך נהגו נהרדעי וכל פרוודהא.

האם שמין מה שעליה?

- לפי רב: שמין מה שעליה,
  - לפי שמואל: לא שמין.
- א"ר נחמן אע"פ שיש משנה שהולכת לכאורה כשיטת שמואל, מ"מ כשמעיינין בה רואים שאיין הלכה כשמואל. שכתוב במשנה בערכין שלא שמין מה שעליה, ומ"מ י"ל מסברה שלגבי כתובה שמין מה שעליה משום שלא נתן לה בעלה כתובה אלא על מנת שתהיה תחתיו.

10) הלך בעלה למדינת הים והתחתנה לאחר, קנסו אותה לאבד כתובתה.

11) וכן לגבי מזונות אם מחלה הכתובה אבדה מזונות.

מדיני כתובה

א' ארוסה שמתה אין לה תנאי כתובה כמו קבורתה וכו'.

ב' הבת מפסידה מזונות, כשנהיית בוגרת או כשנהיית נשואה.

ג' ארוסה לגבי מזונות נחלקו בה רב ולוי.

לפי רב: אין לה מזונות, ולפי לוי: יש לה מזונות, וכן נחלקו בזה רב חסדא ורב יוסף, ויש על זה ב' לשונות בגמ':

לפי הל"ק:

- אליבא דרב יוסף: אין לה מזונות מהאב, דמסתבר שבעלה ידאג לה למזונות כדי שלא תשאל על הפתחים.
- אליבא דרב חסדא: אדרבה כל עוד שלא נשואה י"ל דלא שדי איניש זוזא בכדי.

לפי הל"ב:

- אליבא דרבי יוחנן: אין לה מזונות.
- אליבא דרב חסדא: יש לה מזונות.

ד' ממאנת, נחלקו ת"ק ור"י

- לפי ת"ק: אית לה מזונות.
- ולפי ר"י: לית ליה.

לבנין] ביודעו שהכתובה הזאת לא תלך לאיבוד שהרי הבנים שלה יירשו אותה.

ג. מדיני כתובת בנין דכרין

1) שמלבד הנכסים שהיא הביאה, הבנים ירשו גם את הנכסים שהבעל כתב לה, ואפילו שסיבת התקנה היא כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו, ולכאו' אין לזה קשר לנכסים של הבעל, שיערו חכמים שלא ירצה אדם לכתוב נכסים לבתה, אם לא שבניה יקבלו גם את נכסי הבעל.

2) גם אם אביה לא נתן להכלום, אם הבעל כתב לאשתו תוספת, ירשו הבנים את נכסי הבעל כדין כתובת בנין דכרין.

3) אין הבנות יורשות אם יש בנים, משום שנתנו לזה דין ירושה.

4) אפילו כשאין בנים [מחלקין כל הירושה בשווה] ואין נותנין לכל אחד כתובת אמן משום דלא פלוג חכמים.

5) לא גובין אותה ממטלטלין משום שיש לה דין כתובה.

6) לא טורפין מלקוחות כי יש לה דין ירושה.

7) דין בנין דכרין שייך רק היכא דאיכא מותר דינר שאיתו נוכל לקיים מצות נחלה דאורייתא.

8) אם מכרה כתובה לאחר או לבעלה, יש עדיין דין כתובת בנין דכרין דיש לומר זוזי אנסוה.

9) מחלה כתובתה, בטל דין כתובת בנין דכרין.

ה' בת יבמה

ונחלקו אם בכי האי גוונא יש לה מזונות או לא.

מבעיא ליה האם בגלל שלא כתב לה יבם כתובה, לכן אין לה מזונות, או דלמא היות ואם הראשון לא כתב לה כתובה, מוטל על היבם לדאוג לה לכתובה, לכן יש לה לקבל מזונות, תיקו.

- לפי רב יוסף: יש לה מזונות.
- ולפי מר בר רב אשי: אין לה מזונות.

ט' אלמנה שתבעה לינשא וסירבה

בודקין מה היתה סיבת הסירוב, אם היה זה מחמת בעלה יש לה מזונות, אבל מחמת סיבה אחרת כגון שאינם הוגנים לה אין לה מזונות.

ו' בת שניה

מבעיא לה: האם אין לה מזונות מכיון שאין לאמא כתובה, או דלמא סברה שלא לאמא דעבדה איסורא קנסינן אבל היא דלא עבדה איסור לא קנסינן, תיקו.

י' תבעה להינשא - זינתה

תבעה להינשא והסכימה אין לה מזונות, ואם לא הסכימה, יש לבדוק אם היה זה לכבוד בעלה יש לה מזונות, ואם היה זה בגלל שאינם מהוגנים, אין לה מזונות, כיחלה ופרכסה גליא דעתיה דלא מחמת בעלה מעכבת מלינשא.

ז' בת אנוסה

- אליבא דרבי ב"י: דאנוסה יש לה כתובה מנה, אין סיבה שלא תקבל מזונות.
- אליבא דרבנן: שלאמה אין כתובה מבעיא לה האם כיון שאין לאמה כתובה אין לבת מזונות או דלמא שהיות והאמה ראויה לכתובה והסיבה שלא תקנו הוא משום שבעלה לא יכל לגרשה, לכן יש לבת מזונות תיקו.

זינתה נחלקו בזה אמוראים

- לפי רב חסדא: הפסידה מזונות [ומשמע בגמ' שגם פרנסה].
- ולפי רב יוסף: לא הפסידה כתובה משום דיצרה אנסיה.

ח' מזונות אצל האחים:

מדרש כתובה בביתי ולא בבקתי.

פרק חמישי

אע"פ

דף נד:

ויוצא לפ"ז שיש כמה סוגי קניינים בדבר
שלב"ל:

דבר שלא בא לעולם

כתב תוס' - תימה דעכשיו נהגו שכותב חתן
לכלה מאה ליטרין אע"פ שאין לו שוה
פרוטה, דבשלמא כשיש לו הוא משעבד
נכסיו לזה החוב, והואיל ונתחייב אפילו
נאבדו אלו הנכסים וקנה אחרים הם
משתעבדים, אע"פ שאין אדם מקנה
דשלב"ל, מ"מ אדם משעבד דשלב"ל, אבל
אותו שאין לו היאך ישתעבדו נכסיו שיקנה
אחרי כן כיון שלא נתחייב לה?

- (1) לקנות: דאינו מועיל בדבר שלא בא לעולם
- (2) לשעבד נכסים: שאפילו שעדיין לא באו
לעולם, זה מועיל כשיש לו נכסים
אחרים שעליהם יחול הקנין.
- (3) לשעבד את גופו: דמועיל אפילו כשאין
לו נכסים כלל משום שגופו נמצא בעולם.

דף נד: נה.

תוספת כתובה נחשבת ככתובה

למאי נפק"מ?

יש לחלק הענין דתוספת כתובה ככתובה לב'
נושאים, וכל אחד כולל כמה נפקא מינות:

- (1) לגבי זה שאם עיקר הכתובה נמצא
בשטר אחד, והתוספת בשטר אחר, זה
יחשב כשטר אחד.
- (2) לגבי זה שכל ההלכות ששייכות בשטרי
כתובה, חלין ג"כ על תוספת כתובה.

(1) נחשב כשטר אחד לעניינים אלו:

א. אם מכרה או מחלה כתובתה הרי זה
כאילו מכרה או מחלה את התוספת.

ומתוך דברי תוס' יש לנו הבחנה בין לקנות
דשלב"ל לבין לשעבד דשלב"ל, דלשעבד
מועיל מכיון דעתה יש לו נכסים א"כ חל
השעבוד על הנכסים הקיימים, ומאחר דחל
השעבוד הרי זה מחייב אותו גם על נכסים
שעדיין לא קנה.

ותמה תוס': אם אין לו נכסים על מה יחול
השעבוד.

ותירץ תוס': שמועיל הקנין ע"י שמשעבד
את גופו לזה החוב, והרי גופו בעולם.

וי"מ: דכיון דכותב סתמא כל נכסים יהיו
אחראין לכתובה, הרי הוא מודה שיש לו
נכסים והודאת בעל דין כמאה עדים.

- לתוספת, כמו למשל עד אחד מעידה שפרוע, מנכסים משועבדים, מנכסי יתומים וכו', [ולפי תוס' כנ"ל שאם נשבע על הכתובה הרי כנשבע על התוספת].
- ז. לשביעית: שאין שביעית משמטת כתובה ותוספת משא"כ שאר שטרות.
- ח. לכותב כל נכסיו לבניו והשאיר קרקע כל שהוא לכתובה, שהפסידה כתובה וגם תוספת.
- ט. שגובין מן הקרקע.
- י. ומן הזיבורית.
- יא. שגובין גם מהתוספת את כתובת בנין דכרין.

דף נה.

האם כתובת בנין דכרין נחשבת ירושה או חוב?

- נוסח הכתובה:** בנין דכרין דיהוי לכי מינאי אינהון ירתון כתובתיך, כך גורסים בפומבדיתא, והיות ויש לזה דין ירושה לא גובין ממשעבדי.
- בני מתא מחסיא גורסין, אינון יסבון שזה לשון של שטר חוב ולכן גובין ממשעבדי, והלכתא ירתון תנן.

מתי חוששין לעררי אתפסי?

- א. מטלטלי ואיתנייהו בעינייהו: תולין שהם אלו הצררי שאתפסי, ולא צריך להשביע אותה.

- ב. אם פגמה כתובתה לא תגבה את התוספת אלא בשבועה אפילו אם נכתבה בשטר אחר, לפי תוס'.
- ג. ולפי רש"י: מדובר שפגמה את התוספת וקמ"ל שמשביעין אותה [וזה שייך לנושא השני].
- ד. לשבועה: לפי תוס' מדובר שעד אחד מעיד על הכתובה, וזה מחייב שבועה על התוספת כאילו היה זה בשטר אחד.

(2) הלכות הנוגעות לשטר כתובה

- א. מורדת: מפסידה ג"כ התוספת.
- ב. וכן פוגמת: אינה גובה את התוספת אלא בשבועה לפי רש"י.
- ג. תובעת תוספת: לפי רש"י: הפסידה מזונות [והקשה עליו תוס' דאליבא דרבנן אם השאירה מקצת כתובה לא הפסידה מזונות]
- לפי תוס': נפק"מ אם תבעה מנה מאתיים ולא תבעה את התוספת, שזה יחשב כאילו השאירה מקצת כתובה, ולכן אינה מפסידה מזונות.
- ד. עוברת על דת: מפסידה ג"כ תוספת.
- ה. שאין גובין בשבח שהשביחו יתומים לאחר מיתת אביהם בשביל כתובה, וה"ה לתוספת [אבל שארי שטרי חוב גובין מהם, משום דמצוה לפרוע חוב לאביהם].
- ו. לגבי שבועה: בדברים שעליהם חייבים שבועה כדי לגבות את כתובה ה"ה

שיחשבו שזה שטר מכר ואז לא יסכימו אנשים להלוות לו].

ב. לא קנו מיניה: לפי פומבדיתא לא צריך לאמלוכי ביה, לפי בני מתא מחסיא צריך לאמלוכי ביה [ועי' תוס' אפילו באמר כתבו].

והלכתא צריך לאמלוכי ביה.

דף נה. נה: נו.

מתה מן האירוסין

א. אומדנא

מתני': [דף נד.] מתה מן האירוסין וכו' גובה את הכל, ראב"ע אומר: מן האירוסין בתולה גובה מאתיים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה.

ונחלקו רב ור"נ, חד אמר הלכה כת"ק וחד אמר הלכה כר"נ.

וסברה הגמ' לומר, דר"נ דאית ליה בעלמא דאזלינן בתר אומדנא הוא זה שפסק כראב"ע.

והקשו, שהרי גם רב סובר בעלמא דאזלינן בתר אומדנא. ולפי המסקנא לכו"ע אזלינן בתר אומדנא, ונחלקו מה היא האומדנא, ויתבאר.

ב. ביאור השיטות

לפי ר"נ: אזלינן בתר אומדנא, דקסבר הלכה כר"ש שזורי במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי.

ב. ליתנייהו בעינייהו כגון שנאבדו.

לפי פומבדיתא: היות ונאבדו אין חשש שמא תפסה אחרים.

לפי בני מ"ח: חוששין ונשבעת והלכתא דלא חוששין.

ג. יחד לה בעלה קרקע לכתובה, וסימן לה את הד' גבולות של הקרקע, אין לחשוש יותר שבעלה יתפס בשבילה צררי.

ד. סימן לה אחד מהגבולות, לפי פומבדיתא לא חוששין, ולפי בני מ"ח חוששין, והלכתא לא חוששין.

קנו מיניה

הקדמה: האומר בפני עדים כתבו וחתמו והבו לפלוני שדה זו האם אפשר להביא לו את השדה, או שצריך לימלך בבעלים שמא חזרו בו?

א. קנו מיניה: לא צריך לאמלוכי ביה.

ועי' תוס' - דאפילו שלא אמר כתבו, היות ועשה מיד קנין לדיבורו, זה מראה שבעין יפה הוא נתן, והתכוון שיכתבו.

[ולגבי האחריות, זה תלוי: למאן דאית ליה אחריות לאו טעות סופר הוא צריך לימלך, ולמ"ד טעות סופר הוא לא צריך לימלך, ומיהו יכל לחזור בו דאולי לא נתכוון שישתעבדו נכסיו, והנ"מ בשטר מכר, אבל במתנה שאין השטר אלא לראיה לפי ריב"מ אינו יכול לחזור בו, דאפשר שאינו רוצה

- (2) מתנת ש"מ אם עמד מחוליו, יכול לחזור בו, משא"כ מתנת ברי.
- (3) שכיב מרע מועיל קניינו לאחר מיתה, משא"כ ברי.
- (4) שכיב מרע שאמר הלואתו לפלוני מועיל, משא"כ ברי משום שאין מטבע נקנה בחליפין.

גמ': אתמר מתנת שכיב מרע שכתוב בו קנין, בבי רב משמיה דרב אמרי ארכבי אתרי רכשי, ושמואל אמר לא ידענא מאי אידון ביה.

לפי רב: אומדין דעתו שהסיבה שכתב קנין, היא משום שהתכוון לתת לקנין זה את שתי היתרונות:

- (1) דמתנת ברי אינו יכול לחזור בו.
- (2) דמתנת ש"מ שיכול לומר הלואתו לפלוני.
- והיינו אומדנא דרב.

[ועי' תוס' שמדובר באופן שכתב את הקנין בשטר, ובוזה הוכיח שאין כוונתו להקנות על פי אמירה אלא על ידי קנין ממש, אבל אם כתב סתם קנו מידו, עדיין יכל לחזור בו].

ולפי שמואל: חוששין שאולי אינו יודע שמתנת שכיב מרע נקנית בדיבור, והתכוון להקנות ע"י שטר כמתנת ברי שאז לא מועיל קניינו, משום שאין שטר קונה מחיים, ולאחר מיתה בטל קניינו.

[ועי' תוס' דלשמואל אפילו אם כתב קנה מידו, כבר הוכיח דאולי התכוון להקנות בשטר].

מסוכן הגוסס: שאמר כתבו גט לאשתי ולא אמר תנו, אמדינן דעתו שהתכוון לומר תנו. תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה: כתוב במשנה אף בחול שואלו לעם הארץ ואוכלין על פיו, ופירש"י - דמשום הפסד ממוץ הקילו. וכעין סברא זו כתב רש"י בדין של הרישא "הלוקח פירות דמאי ממי שאינו נאמן, בשבת שואלו ואוכל על פיו", ופירש"י - דמשום עונג שבת הקילו. אבל תוס' כתבו בשניהם שזה מדין נאמנות, דבשבת אימת שבת על העם הארץ וירא לשקר, ובדין תרומה ג"כ אימת התרומה על העם הארץ וירא לשקר.

רב: אזיל בתר אומדנא, לגבי מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין [דף נו].

מבואר א"כ שגם ר' נתן וגם רב אזליה בתר אומדנא.

ג. במה נחלקו?

ומסקינן דנחלקו איך אומדין דעתו: חד אמר כראב"ע שאומדין דעתו שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה, וחד אמר שאומדין דעתו משום אקרוביה והא אקרבה ליה, ומסיקה הגמ' שהלכה למעשה כראב"ע.

ד. מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין

הקדמה:

- (1) מתנת שכיב מרע נקנית בדיבור בלי מעשה, משא"כ מתנת ברי.

ה. אומדנא דחיבת חופה – ביאה

נכנסה לחופה ולא נבעלה מהו, האם חיבת חופה קונה או חיבת ביאה?

ומייתי ראייה ממימרא דרב יוסף, שלא כתב לה אלא על חיבת לילה הראשון, ואם מדובר על ביאה הרי שזה קיים גם בשאר לילות, אלא ע"כ שמדובר על חופה, דשייכת רק בלילה הראשון.

ודחינן: ולטעמין חופה איתא בלילה ולא ביום, אלא כפי שחופה איתא בהכרח ביום, ולא נכנס לילה אלא על שם ביאה, והלשון לאו דוקא, כך נבין שהלשון לילה ראשון אינו דוקא, אלא משום שכך היא הפשטות דביאה היא בלילה הראשון.

דף נו. נז.

האם כותבין שובר על הכתובה?

מתני': ר"י אומר רצה כותב לבתולה שטר של מאתיים והיא כותבת התקבלתי מנה, והיינו שובר.

ופרכינן דתנן: מי שפרע מקצת חובו ר"י אומר יחליף ר"י אומר יכתוב לו שובר, אלמא לר' יהודה לא כותבין שובר.

ומוקי ליה

- לפי רבי ירמיה: כגון שכתב השובר בתוך הכתובה ובכהאי גוונא מתיר ר"י.

- ולפי אב"י: כגון שמחלה לו את הכתובה ובכי האי גוונא, מוטל עליו לשמור את השובר.

מתנה על מה שכתוב בתורה

א. רצה כותב לבתולה

תנן בב"מ [דף צד.] כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל.

ותניא: האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי ר"מ, רבי יהוד' אומר בדבר שבממון תנאו קיים.

מתני': רבי יהוד' אומר רצה כותב לבתולה שטר של מאתיים והיא כותבת התקבלתי ממך מנה, וכו' ר"מ אומר כל הפוחת לבתולה ממאיתים ולא למנה ממנה הרי זו בעילת זנות.

ודייקין ממתני': דדוקא ע"י שכותב בשטר הוא נפטר מחיובו אבל על פה לא, והסיבה לזה היא בהכרח משום דהוי ליה תנאה, ומתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ואמאי הרי לפי רבי יהוד' [ת"ק דמתני'] בדבר שבממון תנאו קיים.

ב. עשו חיזוק לדבריהם

ותרצינן: קסבר רבי יהוד' כתובה דרבנן ועשו חכמים חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, מיהו לא בכל גווני עשו חיזוק לדבריהם, אלא רק בדבר דשכיחי, שהרי במתני' תח' פרק תשיעי תנן, האומר לאשתו דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותהם מהני תנאו, משום דלא שכיחי.

וכן רק בודאי דדבריהם עשו חיזוק, אבל בדמאי דהוי ספק לא עשו חיזוק, ולכן אליבא

תנאי כתובה, משום שפירות לא שכיח לכך לא עשו חיזוק.

וכן לגבי חמרין שנכנסו לעיר, האמינו חכמים לומר שלי אינו מתוקן של חברי מתוקן אליבא דרבי יהודי ולא חששו לגומלין, ומדובר בדמאי דרבנן, ואפ"ה לא עשו חכמים חיזוק לדבריהם הגם דחמריים שכיחי, משום דעל ודאי דדבריהם עשו חיזוק, ולא על דמאי שהוא ספק.

ה. שיטת ר"מ

ר"מ אומר: כל הפוחת לבתולה ממאתיים ולא למנה ממנה הרי זו בעילת זנות.

ומדייקת הגמ' דאפילו אם פוחת בתנאו הוי תנאו בטל [ובעילתו זנות דלא סמכה דעתה], והקשה: הרי שלפי ר"מ מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל משמע דבדרבנן קיים.

ותירצה: קסבר ר"מ כתובה דאורייתא.

ו. שיטת ר' יוסי בברייתא

ר' יוסי אומר רשאי [אפילו בתנאי] לפחות לבתולה ממאתיים וכו' ודלא כר"מ ור"י.

וסובר הוא כחכמים, שלא עשו חיזוק [או שכתובה דאורייתא וכשיטת ר"י בדבר שבממוץ].

ומקשינן: מדוע לא חשש כאן ר"י להפסד תרומה, הא אית ליה בעלמא דחוששין להפסד.

דרכי יהודי נאמנין חמרין לומר שלי אינו מתוקן של חברי מתוקן.

ג. בדבר שבממוץ

תנן: הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי ר"מ,

והקשה תוס': למה שתהיה מקודשת הרי שהתנה בפירוש שאם יהיה עליו שאר כסות ועונה אינו מעוניין לקדש אותה.

ותירץ: שעצם זה ששייך תנאי בקנין נלמד מבני גד ובני ראובן, ואל"כ שום תנאי לא היה מבטל את המעשה, וכיון שכן, דוקא תנאי כזה שאינו מתנה על מה שכתוב בתורה דומיא דתנאי ב"ג וב"ר הוי תנאי.

ובהריני נזיר על מנת שאגלח בבית חוניו אם גלח שם יצא, כי לא התכוון לבטל הדין של התורה, אלא לצעורי נפשו.

וכן קרע את כסותי, על מנת לפטור מועיל תנאו לפי ר"מ, כי לא התנה לבטל את הדין דנזיקין אלא התכוון למחול.

[וכהאי גוונא מועיל גם בתנאי דשאר כסות ועונה כשלא התכוון לבטל הדין תורה.

ועוד אומר תוס' שבקידושין לא מועיל תנאי, היות ואין קידושין לחצאין].

ד. מוחלת כתובתה

מיהו בפירות מועיל תנאי לומר אי אפשי בנכסיך ובפירותיהן [דף עח.]. אפילו שזו

(3) דברי רב דימי ורבינן על רי"ו וריב"ל.

(4) דברי רב פפא ורבי אבהו.

וכך היא השתלשלות הענין:

- ריב"ל ורי"ו הוסיפו על דברי רבי יהוד' ורבי יוסי כל אחד ביאור שנראה לכאור' כסותר את השני, ונראה לכאור' שנחלקו איך לבאר פלוגתא דרבי יהוד' ורב יוסי.
- ויש על זה שתי גירסאות איך לבאר את דברי רבי יוחנן וריב"ל, גירסת רב דימי וגרסת רבי אבין, ולכאור' גם הם נחלקו בביאור פלוגתא דרי"ו וריב"ל.

אמנם יש שתי אופנים איך לבאר את הענין:

- (1) שריב"ל ורי"ו נחלקו אליבא דרבי יהוד' ורבי יוסי, ורב דימי ורבי אבין לא נחלקו אלא כל אחד מדבר באופן אחר.
- (2) שריב"ל ורי"ו לא נחלקו אליבא דתנאים, אלא כל אחד דיבר במצב אחר, אבל רב דימי ורבי אבין נחלקו בדברי רבי יוחנן וריב"ל,

רבנן אבהו: נקט כהצד השני שלא נחלקו רי"ו וריב"ל אבל רב דימי ורבינן נחלקו,

ועלה קאמר רב פפא: שאילולי דברי רבי אבהו, היה עדיף להגיד כפי הצד הראשון שריב"ל ורי"ו נחלקו מה היתה סברת התנאים, מאשר לומר שרב דימי ורבי אבין נחלקו מה היתה הגירסא הנכונה בדברי ריב"ל ורי"ו ודאי שאחד מהם טועה.

ולכו"ע כך הוא הכיוון בדברי רי"ו וריב"ל:

[דנחלקו בשעשה כתובה מטלטלין, ולקח על עצמו אחריות שאם יאבדו יתחייב לשלם, לפי רבנן: סומכין על זה לכתובה, ולפי רי"ו: לא סומכין על זה משום שעדיין יש לחשוש שאולי המטלטלין יפחתו מדמיהם]

ותרצינן: כי שם אינה מודעת שיש הפסד ולא יכולה א"כ למחול לו, משא"כ כאן שידעה ומחלה.

הפוחת בכתובה

הקדמה: הפוחת לבתולה ממאתיים ואלמנה ממנה נחלקו תנאים מה הדין, ועל בסיס אותה מחלוקת השתלשלו עוד מחלוקות וחילוקים, נביא לכאן את השיטות ועליהם המחלוקות אמוראים הקשורות להם:

א. תניא: [לעיל דף נו:]

- ר"מ אומר - כל הפוחת לבתולה ממאתיים וכו' הרי זו בעילת זנות.
- ר' יוסי אומר - רשאי, פירוש יכול אפילו להתנות לבטל חלק מהכתובה - ואין תנאו בטל.
- רבי יהוד' אומר - רצה כותב לבתולה שטר של מאתיים, והיא כותבת לו התקבלתי וכו', והיינו שלא מועיל תנאי אבל קנין בשטר מועיל.

יש להקדים: שישנם ארבע שלבים בנושא זה:

(1) מחלוקת תנאים.

(2) דברי ריב"ל ורי"ו על המחלוקת תנאים.

שאמר תחילה זה תחילת חופה [שזה זמן קדום].

ומה שאמר רי"ו, בין בזו בין בזו מחלוקת היינו תחילת ביאה וסוף ביאה, אבל בתחילת חופה מודה רי"ו לריב"ל שמוחלת לכו"ע.

- ריב"ל אומר: לא נחלקו ר' יהודה ור' יוסי בכל האופנים דיש לחלק בין תחילה לסוף.

- ורי"ו אומר: בין בזו בין בזו מחלוקת. עתה נציג את הדברים:

ה. א"ר פפא

אילולי רבי אבהו דהסביר שלא נחלקו ריב"ל ורי"ו - וממילא מוכרחים לומר שנחלקו רב דימי ורבין, במה היתה מימרא דרי"ו.

הייתי אומר שנחלקו ריב"ל ורי"ו, משום שעדיף לומר שריב"ל ורי"ו נחלקו בסברות, מאשר לומר שרב דימי ורבין, נחלקו כל אחד על מה אמרו ריב"ל ורי"ו שאז ודאי אחד מהם טועה [וכלשון רש"י אחד משקר], ור"פ היה מסביר, שרב דימי אמר שלפי ריב"ל כו"ע מודים בסוף שאינה מוחלת, ורבין אמר שלפי ריב"ל כו"ע מודים שבהתחלה מוחלת, ולא פליגי.

ואכן לפי ריב"ל: בתחילה [פירוש: תחילת חופה] מוחלת לכו"ע.

בסוף [פירוש בסוף ביאה] אינה מוחלת לכו"ע.

ובאמצע לפי ריב"ל [דהיינו תחילת ביאה] בזה נחלקו ר' יהודה ור' יוסי.

ולפי ר' יוחנן בין בזו ובין בזו מחלוקת, פירוש - שאין שום הבדל בין תחילת חופה לסוף ביאה, כי בכל האופנים נחלקו ר' יהודה ור' יוסי.

ג. גירסת רב דימי:

אמר ריב"ל - מחלוקת [בין ר' יהודה לר' יוסי] בתחילה אבל בסוף לדברי הכל אינה מוחלת [פירש"י שבסוף כבר זכתה ואמירתה לאו כלום היא אלא א"כ כתבה שובר, והיינו שמודה רי"ו לר' יהודה שצריך לכתוב שובר].

ורי"ו אמר - בין בזו בין בזו מחלוקת.

ועלה קאמר רבי אבהו: דלא פליגי ריב"ל ורי"ו, דמה שאמר ריב"ל תחילה - היינו תחילת חופה [שהוא הזמן הקדום ביותר] וסוף - הוא סוף ביאה [שזה הזמן המאוחר ביותר שאז כבר קבלה].

ד. גירסת רבין:

אמר ריב"ל - מחלוקת לבסוף אבל בתחילה לדברי הכל מוחלת - והיינו שבזה מודה רבי יהודה לרבי יוסי שלא צריך שובר.

ורי"ו אמר בין בזו בין בזו מחלוקת.

ועלה קאמר רבי אבהו - לא נחלקו ריב"ל ורי"ו, דמה שאמר ריב"ל סוף היינו סוף חופה [שזה זמן ביניים], ומה

דף נז:

והקשה תוס': א"כ לפי רב הונא איך שייך י"ב חודש לאלמנה, הרי אחרי ו' חודשים היא נהיית נערה, ולפני כן כשהיא קטנה אסור לקדשה.

ותירץ: דרב הונא דיבר בבגרה ואח"כ קידשה, שאז מסתמא היא הכינה כבר את תכשיטיה כדי שאם היא תמצא לעצמה בעל יהיה הכל כבר מוכן, משא"כ אם קידשה ואח"כ בגרה שלא הספיקה להכין לפני כן תכשיטין ולכן נותנין לה י"ב חודש.

ופרכינן: דתניא נותנין לאשה י"ב חודש משתבעה הבעל, ובגרה הרי היא כתבעה שנותנין לה י"ב חודש, תיובתא דרב הונא.

לפי המסקנא: יש בוגרת שדינה כנערה, כגון בגרה יום אחד שנותנין לה י"ב חודש.

ויש בוגרת שדינה כאלמנה, כגון עמדה י"ב חודש בבגרותה [לשון תוס'].

דף נז: נח:

אכילת תרומה לארוסה

א. ארוסה בת ישראל

מדאורייתא ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה דכתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, והאי נמי קנין כספו הוא, אך חכמים תקנו שלא תאכל, ויסדו שתי תקנות בשתי תקופות שונות, בגלל שתי חששות שונים.

(1) תקנה דמשנה ראשונה: אין ארוסה אוכלת בתרומה עד שיגיע זמנה לינשא,

הגיע זמן והיא מעכבת

גמ': קטנה בין היא בין אביה יכולין לעכב ופרכינן: בשלמא איהי יכולה לעכב אלא אביה מאי נפקא ליה מיניה.

ועי' תוס': דמשמע שכיון דלא נפקא ליה מינה, יש לה דין מורדת ופוחתינ מכתובתה. ותרצינן: שאביה ג"כ חושש דלמא מימרדא ונפקא ואתא ונפלה עילווי, ומבואר שגדולה שלא יכלה ליעכב אחרי י"ב חודש יש לה דין מורדת, ופוחתינ מכתובתה אבל קטנה מותר לה.

ומבואר בגמ', שאין פוסקין לקטנה ליארס כשהיא קטנה, אבל פוסקין ליארס כשהיא גדולה, ועי' רש"י - דמה שפוסקין היינו בלי קידושין, אבל לקדש אותה, אסור עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה, וכ"כ גם תוס' ד"ה בגרה דאסור לקדש את ביתו כשהיא קטנה.

ולפי"ז מבואר מהי הסיבה שדוקא קטנה יכולה לעכב ולא גדולה.

[ומיהו נראה פשוט שמאחר והיא זאת שמעכבת אינה מקבלת מזונות, כי הרי אפילו באונס כגון שפרסה נידה אם זה היה בשעת וסתה אינו מעלה לה מזונות (דף ב:): מכיון שזה אורחיה ולא שייך לומר על זה נסתחפה שדהו וכ"ש כאן].

כמה זמן נותנין לבוגרת לינשא?

א"ר הונא בגרה יום אחד ונתקדשה, נותנין לה ל' יום כאלמנה.

ג. כהן

שכיר כהן לישראל לא חוששין שמא ישקה לבעה"ב, מכיון שהוא עצמו אוכל משלהם ולא מסתבר שישקה אותו.

ד. למה לא חששו לסמפון בעבד?

עבד כהן שלקחו מישראל אוכל בתרומה ולא חששו לסמפון כי אם זהו מום חיצוני האדון רואה אותו, ואם זהו מום פנימי, האדון לא מקפיד על כך.

וגם אין לחשוש שנמצא גנב או קוביוסטוס [פירוש לפי רש"י גונב נפשות, ולפי תוס' משחק בקוביא], כי אין זה הופך את המקח לטעות דסתם עבדים הינם גנבים, ואם הוא מוכתב למלכות קלא אית ליה [וא"כ סבר וקביל לפי רש"י, ולפי תוס' הני לא שכיחי ולא חיישנין].

דף נח.

מי מוכר את התרומה בזמן טומאתה?

א. בבת ישראל לכהן שלא רגילה להתעסק עם תרומה, לכו"ע בימי טומאתה על הבעל לתת לה חולין.

ב. וכן לאשה נשואה משום שכל כבודה בת מלך פנימה, לכן לא מבקשים ממנה לצאת לשוק כדי למכור את התרומה, ומוטל על הבעל להביא לה חולין.

ג. ארוסה בת כהן נחלקו בזה תנאים:

והם י"ב חודש משתבעה הבעל לארוסין.

2 תקנה דבית דין של אחריהן: אין ארוסה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה.

ואלו הם שתי החששות אליבא דעולא

א. קמייתא: שמא ימזגו לה כוס של תרומה בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחותה, אבל כשנכנסה לחופה אין לחשוש כי דוכתא מייחד לה.

ב. בתרייתא: משום סמפון שמא יתברר שהיה לה מום והיה זה מקח טעות נמצא אכלה בתרומה שלא כדין.

ולפי רב שמואל בר יהוד'

א. קמייתא: משום סמפון, וכשנכנסה לחופה כבר לא חששו משום דמבדק בדיק בקרובותיה ובדיקת חוץ שמה בדיקה.

ב. בתרייתא: חששו משם סמפון גם היכא דנכנסה לחופה בדיקת חוץ.

ב. נפק"מ דמשנה ראשונה

1 אם קיבל עליה בעלה את המומין, למ"ד משום סימפון מותר לה לאכל, ולמ"ד שמא תשקה אסור.

2 מסר האב לשלוחי הבעל וכן בהלך האב עם שלוחי הבעל, למ"ד שמא תשקה אין לחשוש, ולמ"ד משום סמפון אסור דשוב אין לחשוש שמא תשקה.

לפי תקנת ב"ד של אחריהן: אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה.

- (1) **לפי ר"ע:** דמתני' וכך סובר ר' יהודה בן בתירא דבריייתא שמוטל על הבעל למכור את התרומה. [ובזה נחלקו שר"ע סובר שנותנין לה מחצה חולין ומחצה תרומה.
- (2) **לפי ר' יהודה בן בתירא:** יש לדאוג לה יותר ולתת לה ב' שליש תרומה].
- (3) **לפי ר' טרפון:** דמתני' וכך סוברים ר"ה ורשב"ג בבריייתא נותנין לה הכל תרומה, ומוטל עליה למכור את התרומה בזמן טומאתה, ונחלקו מהי הכמות תרומה שנותנין לה [שהרי התרומה נמכרת ביותר זול בשוק ובאותה כמות של תרומה מקבלין פחות חולין.
- מצד אחד: בגמ' ילפינן מפסוק, דכתיב קנין כספו, והאי קנין דאחיו הוא, משמע שאסור לה לאכול תרומה מדאורייתא.
- מאידך: במתני' תנא - עשתה י"ב חודש בפני הבעל הראשון חסר יום אחד, אין היבם מאכיל אותה תרומה, משמע שאם עשתה י"ב חודש שלמים בפני הבעל הראשון, היבם מחוייב להאכיל אותה וא"כ משמע שמדאורייתא מותרת בתרומה.

וכך יש ליישב

- **לפי רש"י:** יבמה אסורה לאכול בתרומה מדאורייתא כמבואר בגמ', ומה שכתוב במשנה יום אחד ל"ד דאפילו הכל בפני הבעל אסור לה.
- **לפי תוס':** אין כאן איסור דאורייתא אלא אסמכתא בעלמא, והסיבה האמיתית שאיננו מאכיל אותה תרומה, היא משום סמפון ושמא תשקה, דהיות שלא שהה י"ב חדשים שלמים עם בעלה הראשון לא בדק אותה, ויש לחשוש א"כ אולי יש בה מום, וכן יש לחשוש שמא תשקה.
- **לפי ר"ט:** נותן 10 ק"ג תרומה אע"פ שהיא תפסיד מזה.
- **לפי ר"י:** נותן לה 12 ק"ג תרומה.
- **לפי רשב"ג:** נותנין לה הרבה יותר תרומה (כגון 20 ק"ג) משום שדואגים לה שתמכור בזול כדי שתמצא קונים בקלות.

דף נח: נט:

בעלות למעשי ידיה – דבר שלב"ל

הקדמה: המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת, המותר ר"מ הקדש רבי יוחנן הסנדלר אומר חולין. וענין זה דמקדיש מתפצל לשתי סוגיות

היבם אינו מאכיל בתרומה?

יש להסתפק מה היא הסיבה שהיבם אינו מאכיל בתרומה, נחלקו על זה רש"י ותוס' איך ליישב את הסתירה העולה לכאור' מהסוגיא:

והיינו שעיקר תקנה היא על מזונות, ולכן יכולה אשה לומר איני נזונית ואיני עושה.

ור"ל סובר שעיקר התקנה היתה על מעשה ידיה ויכול הבעל לכופה למעשה ידיה, ולפי ר"ל אין צורך לשנות את גרסת הברייתא.

1) האם יש לאיש בעלות על מעשה ידי אשתו.

2) איך יכול לחול הקדשו אליבא דר"מ הרי אין אדם מקנה דבר שלב"ל?

א. בעלות על מעשה ידיה

יש לדעת האם הסיבה דעושה ואוכלת היא משום שאין לו בעלות על מעשה ידיה או שמדובר באופן שאינו מעלה לה מזונות.

אם אין לו בעלות על מעשה ידיה - אין המותר הקדש לפי ר"מ, דממ"נ אם מדובר במותר מחיים אין לו עליו בעלות ועוד דהוי דבר שלב"ל, ואם מדובר במותר לאחר מיתה עדיין הוי דבשלב"ל,

ואם יש לו בעלות על מעשה ידיה - מדוע אינה עושה ואוכלת, וכ"ת דאינו מעלה לה מזונות א"כ למה המותר קדוש.

ויש לבאר בהקדם איזה רשות יש לבעל על מעשה ידיה.

תניא: תקנו מזונות תחת מעשה ידיה, והיינו שמעשה ידיה עיקר ואין האשה יכולה לומר איני נזונית ואיני עושה.

וסובר רב הונא אמר רב שעיקר התקנה היא מזונות ויכולה אשה לומר איני נזונית ואיני עושה ואינו בעל הבית על מעשה ידיה, ומה שתקנו לה לעבוד בשבילו זה רק משום איבה דמזונות.

ולשיטתו יש לשנות את גרסת הברייתא ולקרוא: "תקנו מעשי ידיה תחת מזונות",

ב. מתני'

רישא: המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זה עושה ואוכלת, והיינו שלא חל הקדשו על מעשה ידיה משום שאין לו בעלות על זה, [דלא בא התנא לומר דאין אדם מקדיש דבשלב"ל, כי אין לזה שייכות דוקא למעשה ידי אשתו ואין כאן מקומו, מיהו למ"ד שחל הקדשו יש לבדוק את הענין דדבר שלב"ל כנ"ל].

לימא מסייע ליה מתני' לרב הונא, ודחינן - לעולם אדם יכול להקדיש מעשה ידי אשתו, ומתני' באינה נזונית, ומקשינן - אי באינה נזונית מאי לממרא, ותצינן - סיפא אצטריך ליה מותר מותר ר"מ הקדש.

ויצא מזה חידוש, דאליבא דר"מ הגם שאינה נזונית יכול להקדיש, וזה דורש ביאור.

ולפי ר"ל דיכול לכופה למעשה ידיה, זוהי הסיבה דיכול להקדיש מותר וקסבר דאין כאן אפילו דבשלב"ל דהוי כאילו אמר יקדישו ידיך לעושיהם דידיהם איתנהו בעולם.

מיהו אין צורך להגיע לזה כי באמת אית ליה לר"מ אדם מקדיש דבר שלב"ל, מדאמר הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר, הרי זו מקודשת [ואין זה נחשב לדבר שלב"ל מכיון שהגוף בעולם, תוס'].
שהגוף בעולם, תוס'.

כר"ל, ואמנם במשנה משמע לפום ריהטא כרב הונא אבל אין זה מוכרח, לעומת כן הברייתא מפורשת כר"ל.

מיהו ברש"י בהמשך מבואר שהסוגי' כאן הינה גם אליבא דרב הונא ועולה מדבריו דלא קאמר דאי בניזונית יכול להקידש אלא כלפי המותר, וזה דורש הסבר.

מזונות ומעה כסף:

למסקנא: פלוגתא דמחיים או לאחר מיתה תלויה אם מזונות נתקנו תחת מעשה ידיה ומעה כסף תחת מותר או להפך, ומדובר במעלה לה מזונות ואינו מעלה מעה כסף.

דקסבר רב ושמואל: שמעה כסף היא תחת מותר וכיון דלא קא יהיב לה הויא שלה, ורב אדא בר אהבה סבר דמזונות תחת מותר וכיון דקא יהיב לה הויא שלו.

אך עדיין צ"ב: למה לפי רב ושמואל הרי זו עושה ואוכלת, מאחר והוא נותן לה מזונות, ועי' תוס' שאה"נ לפי רב ושמואל צריך לאוקים כגון שאינו מעלה לה לא מזונות ולא מעה כסף.

ד. מחלוקת רש"י ותוס'

ועד כאן התבאר מה הדין כשמעלה לה מזונות ואין מעלה לה מעה כסף, אבל יש צד שהגמ' לא עלתה והוא, באופן שמעלה מעה כסף ואינו מעלה לה מזונות.

והקשו רש"י ותוס': מאי דוחקיה דרב, לאוקמיה מתני' לאחר מיתה, לוקמה מחיים

מיהו קשה מרישא דמתני' דהרי זו עושה ואוכלת, כי הרי יש לו בעלות על מעשה ידיה.

ג. מותר מחיים ולאחר מיתה

ועד כאן התבאר שלמ"ד יכולה אשה לומר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה, אין לבעל זכות להקדיש מעשה ידיה אפילו אם היא ניזונית.

והנה שבהמשך הגמ' נראה שלכו"ע אם היא ניזונית הבעל יכול להקדיש.

דנחלקו אמוראים אליבא דר"מ לגבי מותר האם מדובר על מותר מחיים או מותר לאחר מיתה.

רב ושמואל דאמרי תרווייהו מותר לאחר מיתה קדוש, רב אדא בר אהבה אמר מותר מחיים קדוש.

ומקשינן: במאי אילימא דמעלי לה מזונות, ומעלה לה מעה כסף לצרכיה, מ"ט דמ"ד לאחר מיתה קדוש [וכן אפילו למ"ד מחיים קדוש, איך אמרו דעושה ואוכלת הרי ברשותו לקדש גם אותם], ואם אין מעלה לה מזונות ולא מעלי לה מעה כסף מ"ט דמאן דאמר מחיים קדוש.

והרי זה ברור שהגמ' כאן לא התכוונה אליבא דרב הונא, דקסבר דאפילו בניזונית הרי זה עושה ואוכלת, ועוד דאם היה מודה רב הונא לר"ל בזה א"כ במאי פליגי.

ונראה שהיות והגירסא הפשוטא של הברייתא היא דמזונות עיקר א"כ סתמא

דבשל"ל וכ"ש מזונות עצמן דהוי קדוש לאחר מיתה, אלא דקאמר דאפילו הקדיש רק את המותר הוי קדש לאחר מיתה.

דבר שלא בא לעולם

א. האם ר"ל פליג אשמואל?

סיפא דמתני': המותר ר"מ אומר הקדש רי"ו הסנדלר אומר חולין.

אמר ר"ל: לא תימא טעמא דר"מ משום דקסבר אדם מקדש דשב"ל, אלא טעמא דר"מ מתוך שיכל לכופה למעשה ידיה נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהם.

ופסק שמואל: כרי"ו הסנדלר, ומשמע דאית ליה אין אדם מקדיש דשלב"ל, ופרכינן מהא דתנן קונם שאני עושה לפיך, רבי יוחנן בן נורי אומר יפר, שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור, ופסק שמואל כריב"נ, אלמא אית ליה שאדם נודר בדשלב"ל.

ולכאו' לפי שמואל נחלקו ר"מ ורי"ו הסנדלר בדין דשלב"ל ולפי ר"ל אין זה נחשב בכלל דשלב"ל.

אלא שא"א לבאר כן, דאליבא ר"ל שזה נחשב בא לעולם איך להבין את רי"ו הסנדלר דקסבר דקסבר אינו קדוש

וצ"ל: בפשטות שמודה ר"ל אליבא דרי"ו הסנדלר שזה נחשב לא בא לעולם, ואפשר ששמואל גם מודה לר"ל אליבא דר"מ שזה נחשב בא לעולם, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

וכגון דמעלה לה מעה כסף, ואינו מעלי לה מזונות.

וקסבר תוס': שאה"נ אי הוי מעלה לה מזונות היה ההקדש חל, ולא אוקמי בכי האי גוונא משום שאין רגילות, שיעלה לה מעה כסף ולא יעלה לה מזונות.

והרי זו מפורש דלא כרב הונא אמר רב לעיל דאפילו בניזונת אינו יכולן להקדיש, והיות וברה עסקינן קשה לומר הכי

וכך תירץ רש"י: דמשום רב דאית ליה יכולה אשה לומר איני ניזונית ואיני עושה, אוקי ליה רישא דמתני' דתני עושה ואוכלת בניזונית, להכי אוקי סיפא בניזונית.

והיינו שגם רב הונא דאית ליה אפילו בניזונית הרי זו עושה ואוכלת, מודה הוא דלגבי מותר אי מקבלת מה שהוא כנגד המותר, הרי המותר קדוש גם מחיים, ויש לדעת מה הטעם לחילוק זה.

ועי' בתוס' יו"ט: דלפי רב הונא כפי שיכולה אשה לומר איני ניזונית ואיני עושה, כך גם יכולה לומר איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת מותר, וכך הביא בשם הר"ן וכך פסק הטור,

ומוקמי לה למתני' כרב ושמואל, דהא דקאמרי אליבא דרב אדא בר אהבא דמזונות תחת מותר, אינה אלא דחייה וולא כך ההלכה, אלא שמזונות תחת מעשה ידיה ואינו יכול להקדיש אליבה דרב הונא אמר רב, וכן במעה כסף לפי ר"מ לא הוי קדוש אלא לאחר מיתה משום דקסבר אדם מקדיש

ולפי רב ושמואל: מובן שיש חילוק בין הרישא לסיפא שבסיפא זה לאחר מיתה ושייך יותר לומר שאין זה בעולם, אבל ברישא מחיים לכו"ע נחשב בא לעולם, אמנם לרב אדא בר אהבה שהכל מחיים, צ"ע.

[דף נט. נט:]

ג. הבדל בין הקדש לקונם

אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן הסנדלר דקסבר המותר חולין דאין אדם מקדיש דבר שלב"ל, ופרכינן - הרי אית ליה שמואל דהלכה כרבי יוחנן בן נורי לגבי קונם שאיני עושה לפיך דיפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזר, אלמא אדם נודר לדבשלב"ל.

ותרצינן: דבקונם מדובר כגון דאמר יקידשו ידיך לעושיהם ידיים איתנהו בעולם. ופרכינן והא משועבד לה.

ותרצינן: אפ"ה חל הקונם לבטל את השעבוד משום דהקדש חמץ ושעבוד מוציאם מידי שיעבוד כדלהלן:

(1) הקדש: אם שיעבד שורו לב"ה וחזר והקדישו לקרבן, היות ויש בו קדושת הגוף הרי זה מפקיע את השעבוד, וכן קונמות כגון קונם שאני עושה לפיך, רי"ו בן נורי סובר יפר שמא יגרשנה ויחול הנדר ואין זה נחשב דבר שלב"ל כי כבר עכשיו חל ההקדש משום שמפקיע את השעבוד דבעל, והסיבה שאיננו צריך להפר אינה אלא מדרבנן.

ור"מ בא לחדש שזה נחשב דשל"ב, כמו שהגמ' עצמה הקשה איך שייך לומר נעשה כאומר לה יקדישו ידיך לעושיה והא לא אמר לה, ותירצה כיון דשמעינן ליה לר"מ דאין אדם מוציא דבריו לבטלה, נעשה כאומר לה יקדישו ידיך לעושיהם ידיים איתנהו בעולם [וזהו חידושו של ר"מ ורי"ו הסנדלר חולק ע"ז].

ב. מעשה ידי אשתו - דבר שלב"ל

לכו"ע רישא דמתני' כלפי המקדש מעשה ידי אשתו, אין זה נחשב דבר שלב"ל,

וכך מוכח מעצם זה שהגמ' מסתפקת להעלות שתי צדדים לזה דעושה ואוכלת, אי כדרב הונא אמר רב שיכולה אשה לומר איני ניוזנת ואיני עושה, אי כדר"ל שיכול לכופה למעשה ידיה ומדובר כשאינה ניוזנית.

ואי ס"ד דהויא דבר שלב"ל הויא ליה למימר טעמא דמתני' אליבא דכו"ע משום שאין אדם מקדיש דשלב"ל.

ועוד דייק החכמת שלמה מהם דלא תנא בזה"ל: "המקדש מעשה ידיה אינו קדוש", משמע שאין בעיא מצד ההקדשה עצמה על אף שזה דשלב"ל.

עוד דייק: מעצם זה שיש מקרה כזה של מקדיש מעשה ידי אשתו דמשמע דמעשה ידיה עצמו יכל לקדש.

והנה שבדין מותר נחלקו אמוראים, לפי רב ושמואל מדובר במותר לאחר מיתה, ולפי רב אדא בר אהבה מדובר מחיים.

וכסתות שזה פריסת סדינין, ואינה מלאכה אלא דבר של חיבה].

ועושה בצמר [אבל לא בפשתן כשיטת רבי יהודה, משום שהפשתן מסריח את הפה ומשרבט את השפתיים ומדובר בכיתנא רומאה, לקמן דף סא:].

ודלא כרבי חייא דקסבר אין אשה אלא ליופי, ובגלל זה אין להוכיח אותה לעשות מלאכה שעלול להכחיש את יופיה, לכן לא תטחון ולא תאפה ולא תניק את בנה [תוס'] אבל שאר מלאכות עושה.

ועי' במלאכת שלמה על המשנה, בשם הרמב"ם [אישות פרק כ"א] וכן הטור [סימן פ'] בשם הירושלמי, שישנם שבעה גופי מלאכות שמנו חכמים, והשאר לא הוצרכו למנות, דפשיטא שצריכה לעשות כל צרכי הבית לערוך שולחן למזוג לו הכוס להביא כלים וכו'.

ומוסיף, ונראה לענ"ד דהני שבעה מלאכות הם אבות ויש לכל אחד ואחד תולדות כגון, - תולדותיה כברה וברירה, אופה - תולדותיה ריקוד ולישה ועריכה ומילוי המים מן המעיין או מן הבאר.

ב. הכניסה לה שפחות

המשך מתני': הכניסה לו שפחה אחת, לא טוחנת ולא אופה ולא מבשל.

[ובגמ' מבואר דל"ד הכניסה אלא כיון שראויה להכניס ול"ד שראויה אלא אפילו צמצמה משלה].

(2) חמץ: עשה חמצו אפותיקי לעכו"ם והגיע פסח, אסור בהנאה.

(3) שחרור: עשה עבדו אפותיקי לאחר ושחררו, משוחרר.

ד. דרגות בדשלב"ל

ישנם דרגות בדבר שלא ב"ל כפי העולה מהסוגיא:

(1) שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה מידך תקדש הוי קדש, משום שעכשיו בידו להקדישו.

(2) שדה זו שמכרתי לך לכשאקחנה ממך הקדש אינו קדוש, שעכשיו אינו בידו להקדישו.

(3) שדה זו שמשכנתי לך, לכשאפדנה תקדש אפילו שאין הקרקע בידו הרי הוא קדוש משום שבידו לפדותה.

(4) ואפילו אם אמר שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים תקדש, הוי קדש דאחרי י' שנים בידו לפדותה.

דף נט:

מלאכות שאשה עושה לבעלה

מתני' ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה:

א. טוחנת - ואופה - ומכבסת - ומבשלת - ומניקה את בנה [שיטת ב"ה וב"ש חולק] ומצעת לו את המיטה [עי' תוס' דף ד: שמדובר בהצעת כרים וכסתות שזה דבר של טורח, אבל יש עוד סוג אחר של הצעת כרים

די בזה כדי לצאת מחשש שיגעון, אמנם לפי ר"א - עדיין אין זה יוציא אותה מחשש זימה. ופסק רב מלכא להלכה כרבי אליעזר בשפחות.

דף נ"ט: - ס"א.

מיניקת

א. מתי אשה חייבת להניק?

אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכו' ומנקת את בנה, וזוהי שיטת ב"ה דברייתא, ולפי ב"ש, אינה חייבת להניק אלא א"כ הילד שהה מספיק זמן איתה, בשביל שיזהה אותה ויהא תלוי בה, ובלשון הגמ' - "בזמן שמכירה".

ונחלקו אמוראים תוך כמה זמן הוא נחשב מכירה:

- (1) לפי רב - ג' חודשים.
- (2) לפי שמואל - ל' יום.
- (3) לפי ר' יוחנן - חמישים יום.
- (4) לפי רמי בר יחזקאל - יש לבדוק כל ילד בנפרד, וכך היה מעשה שהעבירו את האמא ליד התינוק ונמשך אליה וחייבוה להניק.

ב. הוא אומר להניק והיא אומרת של להניק מהו?

גמ': [דף ס"א.] א"ר הונא הוא אומר להניק והיא אומרת שלא להניק מהו?

אבל שאר מלאכות עושה, והקשתה הגמ': הרי מספיק אדם אחד לעשות כל המלאכות במקומה. ותירצה: שעכשיו שנכנס אדם נוסף צריך לטרוח גם בשבילו.

הכניסה לו ב' שפחות: אין מבשלת ואין מניקה את בנה אבל שאר מלאכות עושה, משום שלא יספיק ב' שפחות לכל המלאכות, משום שיש אורחים וצריכים לדאוג להם.

הכניסה לו ג' שפחות אין מצעת לו את המיטה ואינה עושה בצמר, אבל שאר מלאכות - פירוש מלאכות קטנות [רש"י] - עושה.

ולא יספיק ג' שפחות, משום דנפיש בני ביתא נפיש אורחי ופרחי.

הכניסה לו ד' שפחות:

לפי ת"ק דמתני' - יושבת בקתדרא,

ומבואר בגמ' שעדיין מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המיטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו, ומדובר בדברים של חיבה כפי שכתב רש"י - מצעת לו את המיטה סדין ולבדין משום דמילי דחיבה נינהו כדי שתתחבב עליו, וחכמים הציעו עצה טובה להנהיג זאת בישראל.

לפי ר"א ורשב"ג: עדיין צריכה לעבוד, כדי שלא תישאר בטלה, דקסבר ר"א - שהבטלה מביאה לידי זימה, וקסבר רשב"ג - שהבטלה מביאה לידי שגעון.

ויש נפק"מ בין חשש דזימה לחשש דשעמום, לגבי זה שתעסוק במשחקים, שלפי רשב"ג -

מפני שאין החלב נעקר אלא לאחר ג' חודשים, ומ"מ הלכה למעשה כ"ד חודשים.

ד. נתנה בנה למינקת או גמלתו או מת?

תניא נתנה בנה למינקת או גמלתו מותר, ולהלכה נפסק: דמת מותר, גמלתו אסור, כי חוששין שמא גמלה אותו כדי להתחתן, נתנה בנה למינקת אסור ר"נ, אלא א"כ נתנה אותה למשפחה חשובה כגון דבי ריש גלותא שלא חוששין שיחזרו בו.

ולגבי גרושה נחלקו בו רבינו שמשון ור"ת בתוס':

- לפי רבינו שמשון הזקן: גרושה מותרת לינשא משום שאינה משועבדת להניק.
- ולפי ר"ת: אסורה דתניא - מעוברת ומינקת חבירו לא ישא, ושם מדובר בגרושה.

ה. ממה מינקת צריכה ליזהר?

ברייתא: הרי שנתנו לה בן להניק הרי זו לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה, אם פסק להביא לה קצת אוכל, היא צריכה לקנות מכספה תוספת אוכל בשביל להניק, לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב.

ו. האם מותר לחלוב ולהניק בשבת?

לחלוב: נחלקו בה בגמ' שבת, יש שיטה שאין דישה אלא בגידולי קרקע, ולפי רבי יהודה

ומסקינן: שזה תלוי אם דרכה בכך או לא, שאם דרך משפחה להניק וגם דרך משפחתו להניק, חייבת להניק ואם אין דרכה בכך אפילו שדרכו בכך אינה חייבת להניק משום דעולה עמו ואינה יורדת עמו.

המקור לכלל זה דעולה עמו ואינה יורדת עמו, הוא מדכתיב - והיא בעולת בעל בעלייתו של בעל, א"נ דכתיב - כי היא היתה אם כל חי - לחיים נתנה ולא לצער,

ומ"מ במצב הפוך, כשהיא אומרת להניק והוא אומר שלא להניק, שומעין לה דצערה דידה הוא.

והחילוק הזה נאמר אליבא דב"ה דסובר שחייבת להניק, אבל אליבא דב"ש אין לחייב אותה אפילו אם אורחה בכך, כל עוד שאינו מכירה.

ג. מינקת שמת בעלה

צריכה להמתין בשביל להינשא לאחר דחוששין שמא תתעבר ותצטרך לגמול את בנה, כי אין לסמוך על בעלה מכיון שאינו אביו של התינוק, ואולי לא ירצה לקנות לו ביצים וחלב, ונחלקו תנאים כמה זמן היא צריכה להמתין:

- לפי ר"מ: כ"ד חודש וכך סובר ב"ש.
- לפי ר' יהודה: י"ח חודש וכן סובר ב"ה.
- רשב"ג אומר: לדברי האומר כ"ד אפילו כ"א מספיק ולדברי האומר י"ח - ט"ו מספיק.

לאחר זמן זה, אם פירש במשך ג' ימים וחזר
הרי זה כיונק שקץ מדרבנן.

דף ס:

ההלכה הידועה דביעתא בכותחא (תוס')

א. השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים
גמורות, מותרות לאכלן בחלב.

ב. אבל ביצה במעי נבלה אסור מדרבנן,
והחמירו בה משום דנבלה איסור דאורייתא,
משא"כ עוף בחלב שזה מדרבנן לא החמירו
בביצה שלו, ואפילו למ"ד דאסור
מדאורייתא, מ"מ עוף לבד וחלב לבד אינו
דבר איסור.

דף סא.

חומרא דנדה

אמר רב הונא כל מלאכה שאשה עושה
לבעלה נדה עושה לבעלה, חוץ ממזיגת הכוס
והצעת המיטה [שאסור בפניו], והרחצת פניו
ידיו ורגליו.

ומביאה הגמ' מעשים דשמואל מחלפא ליה
דביתהו בידא דשמאלה, אביי מנחא אפומא
דכובי, ויש לשאול מה הכוונה בידא דשמאלה
האם היא נתנה לו ביד או שהניחה לידו.

והשטמ"ק [וכך מבואר ברא"ש] הביא דברי
תוס' שכתב בשם הרב ר' שמעיה, דרש"י היה
נזהר אפילו שלא ליתן מפתח מידו לידה.

יש דישה אפילו שלא בגידולי קרקע,
וחוששין לשיטת ר' יהודה.

וא"כ חולב הוא מפרק ואסור מדאורייתא,
מיהו יונק מפרה: הרי זה מפרק כלאחר יד
ולכן כשיש לו צער התירו, וסובר תוס'
דדוקא בצער של חולי דדמי לפיקוח נפש,
אבל צער דרעב אסור.

תינוק שינק מאשה: בשו"ע שכ"ח משמע
שזה דרך אכילה ואין שום איסור, אבל
לחלוב אסור.

ז. דין חלב מהלכי שתיים

מדאורייתא: מותר מדכתיב - אך את זה לא
תאכלו את הגמל כי מעלה גרה הוא - הוא
טמא ואין חלב מהלכי שתיים טמא, כך היא
הגירסא אצלנו

וכן דרשינן משם: הוא טמא - ואין דם מהלכי
שתיים טמא.

לתוס' יש גירסא אחרת: אך את זה לא תאכלו
- למעט חלב

וכן 'זה' - למעט בשר אדם, מאיסור בשר מן
החי.

וכתב תוס' - שאפשר ללמוד את אותם ג'
לימודים מ'זה' או מ'הוא'

מדרבנן: אם החלב פירש מדדי האשה מותר,
לא פירש: אין היתר אלא לתינוק, ונחלקו
תנאים עד מתי נחשב תינוק לגבי זה:

- לפי רבי אליעזר עד כ"ד חדשים.
- לפי רבי יהודה אפילו ארבע וחמש
שנים.

גבינה: לגבי הא דתנן דגבינות שלהם אסור, א"ר מלכיא מפני מה אסרו גבינות מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר.

ונחלקו בגמ' מי נתן סימנים אלו:

- לפי רב חנינא: שפוד שפחות וגומות רב מלכיו, בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלכיא.

- ולפי רב פפא: מתניתין וברייתא רב מלכיא, ושמעתא רב מלכיא וסימנך מתניתא מלכתא.

מאי בינייהו איכא בינייהו שפחות.

פירוש לפי רשב"ם: שמשאירין בדברי רב מלכיא בלורית וגבינה שהם מתניתא, ומחליפין את הדין של אפר מקלה שהיא שמועה, עם הדין דשפחות שזו משנה, ויש א"כ ג' דינין לכאן ולכאן.

ולפי ר"ת: משאירין את הדין של אפר מקלה, ומוסיפין ג"כ הדין דשפחות, דסובר ר"ת שרב מלכיא לא דיבר רק על משניות וברייתות, אלא גם על שמועות.

דף סא: סב:

ביטול עונה

מתני' עוסקת בנושאים הכרוכים לביטול עונה ויש בה שלושה חלקים:

(1) כמה מותר לצאת מביתו שלא ברשות ולבטל עונה.

וביאר תוס': שאין להביא ראיה ממעשה דשמואל, כי שם החמיר משום דברים של חיבה בימי ליבונה, וכ"כ גם רש"י דמדובר בימי ליבונה, ומדבריהם נראה שלמדו שנתנה לו בידו ממש.

ומשום דהבין תוס' שנתן לה מיד ליד ביאר שמדובר ובימי ליבונה והיינו לאחר שטבלה, ואפ"ה החמירו לתת דוקא ביד שמאל משום דברים של חיבה.

אבל **הרא"ש** כתב [ועי' בשטמ"ק] שלא נראה שמדובר מיד ליד, אלא הניח על דבר שנמצא קרוב, והיא לקחה משם, ואעפ"כ החמיר להניח ביד שמאל.

סימני הלכות דרב מלכיא

שפוד: מימרא דשמואל בגמ' ביצה: [שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלון] א"ר מלכיא שומטו בקרן זוית.

שפחות: מתני': ר' אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה אותה לעשות בצמר, א"ר מלכיו הלכה כר"א.

גומות: בגמ' נדה מימרא דרב הונא: ב' שערות שאמרו צריך שיהא בעיקרן גומות רב מלכיו אמר אע"פ שאין בו שערות.

בלורית: ברייתא במס' ע"ז: כותי המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו.

וכמה א"ר מלכיא ג' אצבעות לכל רוח.

אפר מקלה: שמעתתא במכות: לא יתן אדם אפר מקלה על מכתו מפני שנראה ככתובת קעקע.

ת"ח מע"ש לע"ש ושל פועלים שתיים בשבת, אפ"ה יכולים לשנות.

ופרכינן: ברשות כמה?

פירוש: ברשות כמה זמן מותר לצאת ואין כאן חסרון דרך ארץ, ופרש"י: שלא ישא עליו חטא אע"פ שיכל לפתותה.

ונחלקו ע"ז אמוראים:

- לפי רב: חודש יעבוד מחוץ לביתו והחודש השני יחזור לביתו.
- ולפי רי"ו: חודש מחוץ לבית וחודשיים בביתו.

ג. ת"ח ששהו מחוץ לביתם

מבואר לקמן [דף סב: סג.] שהיו ת"ח ששהו זמן רב מחוץ לביתם, כגון ר"ע כ"ד שנים, רב חנינא בר חכינאי י"ב שנה.

ותמה על זה תוס': איך הרשו לעצמם לצאת כ"כ הרבה זמן, וביאר: דהתם בלא פיתוי היו שמחים שבעליהן היו הולכין ללמוד תורה ולהיות תלמידי חכמים.

וצ"ב: שהרי בגמ' לקמן מבואר שחכמים חולקין על ר"א דמתני', וסוברים שת"ח יכולים אפילו ב' וג' שנים.

וכן שם אמר רבא - סמכו רבנן אדרב אבא בר אהבה שפסק כרבנן כי הא דרב נחומי הוי רגיל דאתי לביתיה כל מעלי יומא דכיפורי וכו'.

מבואר א"כ שהסיבה שהלכו לזמן רב, היתה מכיון שפסקו כרבנן ולא משום דנשותיהם שמחו ע"ז.

(2) כמה ניתן לצאת ברשות, ואפילו שאין כאן איסור אבל יש לדעת מה ההנהגה הראויה מצד הדרך ארץ, כשהציאה הזאת תבטל את העונה, ישנה עוד מציאות שלא מוזכרת במתני', והיא שהאשה מסכימה מלכתחילה שילך לזמן ממושך, ויתבאר.

(3) אם נדר לבטל עונה מה השיעור שנתנו לו, שבו אין לו עדיין חיוב לגרשה.

שיעור זמן בין עונה לעונה האמורה בתורה, יתבאר במשנה הבאה, וזה תלוי בעיסוקו של הבעל.

א. המדיר את אשתו

מתני': המדיר את אשתו מתשמיש המיטה, ב"ש אומרים - ב' שבתות, וב"ה אומרים - שבת אחת.

ושתי שבתות אלו נאמרו אפילו כלפי הספנים שעונתם כל ששה חודשים, משום דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו ממי שאין לו,

ופירש"י: דדעתה נוחה לבעלה שמא יבוא בתוך הזמן, אבל כשהדירה הרי היא כמי שאינה מצפה לבעל.

ב. ברשות ושלא ברשות

המשך מתני': התלמידים היוצאים לת"ת שלא ברשות ל' יום, הפועלים שבת אחת. ופירש תוס': שאפילו שת"ח ופועל נהגו ללמוד ולעשות מלאכה בעירם, והגם שעונת

ונראה לבאר בפשטות

הפועלים

במתני' תנא - ב' בשבת ובברייתא תני - אחת בשבת, ולא קשיא כאן שעושיין מלאכה בעירן, כאן שעושיין מלאכה מחוץ לעירן.

ומשמע שישנם ב' סוגי פועלים וכך למד ר"י, והקשה תוס' - שהרי במתני' התירו שבת אחד אפילו שלא ברשות.

ותירץ:

(1) שאה"נ והחידוש הוא שלא יכולים לשהות יותר מזה.

(2) א"נ, שיש ב' סוגי פועלים שאינם עושים מלאכה בעירן, יש כאלו שחוזרין כל יום, ויש כאלו שחוזרים בסוף השבוע, אצל אותם שיוצאים לשבוע שלם אפילו אם מנהגם הוא לעבוד בעירם, הגם שעונה ב' בשבת, אינן חייבין אלא אחת בשבת.

עונת ת"ח: מע"ש לע"ש.

מעשה דר"ע

הקדמה: רבי עקיבא עבר מהפך בחייו מרועה צאן עם הארץ, לגדול התנאים שמסר את התורה לדורות. בחיים הראשונים לא היה נראה סימן מבחון המעיד על מעלתו המופלגת, לא מצד התמדתו בתורה, ולא מצד הערכתו לתלמידי חכמים, אדרבה אצלו המציאות היתה - מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור.

אך הגמ' מגלה לנו, אלו מעלות היו לר' עקיבא גם בהיותו רועה צאן, והם אותם שתי

(1) שהגם שסמך רב נחומי על רבנן לצאת י"ב חודש, אין ראיה לשאר אמוראים שהלכו י"ב שנים ויותר, שגם הם סמכו על רבנן.

(2) ועוד דבמעשה דרב נחומי אשתו לא הסכימה בלב שלם כאשתו דר"ע שאמרה שמוכנה שילך לעוד י"ב שנה, אלא נתרצתה על פיתוי, וכשאיחר הקפידה על זה, ונענש.

ד. עונה האמורה בתורה

מתני': [דף ס: סא.] הטיילין בכל יום, הפועלים ב' בשבת, החמרים אחד בשבת, הגמלים אחד לל' יום, הספנים אחד לשהה חדשים דברי ר"א.

ובגמ' [דף סא:] מבואר שלפי רבנן התירו לצאת אפילו ב' וג' שנים, וכך הביא רב אדא בר אהבה ועליו סמכו רבנן.

הטיילין

לפי רבא: הם בני פרקי - תלמידים שהרב שלהם מצוי בעירם.

והקשה עליו אב"י - שכתוב שנשים מנדדות שינה מעיניהם כדי לחכות לבעליהן, דמשמע שמגיעין מאוחר ואין להם פנאי, לכן סובר אב"י: שמדובר במלמדי תינוקות.

אותם שתי תכונות מעידות על ענוה שהיא תנאי הכרחי לקבלת התורה, כדאיתא בנדרים [דף נה.]. ומדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות, כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה.

וכן אנו מוצאים שחלק גדול מהמ"ח קניינים שהתורה נקנית בהן הינם ביטויים למדת הענוה ועי"ש,

וכן מצאנו שבני ישראל לא קבלו את התורה אלא כשהיו במציאות של כאיש אחד בלב אחד, שכל אחד ויתר על עצמו לטובת חברו וזוהי ענוה.

ועצם קבלת התורה נהיתה באופן ביטול רצונותיהם, שלא העיזו לשאול תורה מה כתוב בה, אלא התנהגו בענוה מופלגת ואמרו נעשה ונשמע, כי הבינו שאם התורה הזאת מגיע מאת ה' ומוכן למסור אותה לנו, מי אנחנו שנמדוד עד כמה היא שייכת לנו.

וכך גם התורה נמסרה ע"י העניו מכולם, כמו כן התורה היתה ראויה להינתן על ידי רבי עקיבא [מנחות דף כט], ובהכרח שהיה ענו מופלג, הענוה הזאת מתבטא באותם שתי תכונות צניעי ומעלי.

ב. תורת משה – תורת רבי עקיבא

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקדוש ברוך הוא אמר:

מידות: 1) צניעי 2) ומעלי, בעבורם הסכימה בת כלבא שבוע לוותר על עשירות מופלגת, לו רק יסכים ללמוד תורה, ואכן התברר שהלימוד התורה אצל הצניעי והמעלי פעל רבות, והעלה אותו לדרגה של מוסר התורה לדורות.

א. צניעי ומעלי – ענוה מופלגת

וביאר המהרש"א ששתי מעלות אלו כללו את החלק שבין אדם למקום, ואת החלק שבין אדם לחברו, צנוע: במידות טובות כדכתיב את הצנועים חכמה, והצנע לכת עם ה', מעלי: שהיה נח לבריות, וכל שנוח לבריות נוח למקום, ועדיין היה חסר לו לימוד תורה, ולכן היא שאלה אותו אם יסכים ללכת לבי רב.

ונראה, דאותם שתי המעלות משלימות אחת את השניה, ומעידות אחת לשניה, והא בלא הא לא סגי, כי לפעמים אדם נראה צנוע בגלל היותו עומד בצד, כשבעצם אינו רוצה להתערב עם הבריות מפני שמזלזל בהם, וזו נובע ממידת הגאווה, אבל אם ביחד עם הצניעות הוא גם מעלי לבריות, הרי זה מוכיח שהצניעות שלו נובעת מענוה, מכיון שתופס מקום קטן לעצמו ונותן מקום גדול לאחרים,

וכן לפעמים אדם הנראה טוב לאחרים, מחפש לתפוס מקום בין אנשים, אבל עם ביחד עם זאת הוא צנוע כמה שנוגע לעצמו, הרי הוא מעלה לשני ולא לעצמו.

ג. מרועה צאן למוסר התורה

נציג כאן את המאורעות שהיוו חלק מתהליך הגדילה של רבי עקיבא, מאז עוזבו את חי מרעה עד שנהיה מפיץ ומוסר תורה ברבים, והינם עדיות לענותו המופלגת:

(1) רועה צאן

בסוגיא דידן [כתובות דף סא] רעיא [רועה הצאן] דבן כלבא שבוע הוה חזיתיה ברתיה [דכלבא שבוע] דהוה [רבי עקיבא] צניע ומעלי, אמרה ליה: "אי מקדשנא לך - אזלת לבי רב"? אמר לה: "איין"! איקדשא ליה בצניעה, ושדרתיה, שמע אבוה - אפקה מביתיה, אדרה הנאה מנכסיה! אזיל, יתיב תרי סרי שנין בבי, כי אתא - אייתי בהדיה תרי סרי אלפי תלמידי; שמעיה להווא סבא דקאמר לה "עד כמה קא מדברת אלמנות חיים, אמרה ליה אי לדידי ציית, יתיב תרי סרי שני אחריני, אמר ברשות קא עבידנא, הדר אזיל ויתיב תרי סרי שני אחריני בבי רב, כי אתא אייתי בהדיה עשרין וארבעה אלפי תלמידי, שמעה דביתהו הות קא נפקא לאפיה, אמרו לה שיבכתא שאילי מאני לבוש ואיכסאי, אמרה להו (משלי יב, י) יודע צדיק נפש בהמתו, כי מטיא לגביה נפלה על אפה קא מנשקא ליה לכרעיה, הוו קא מדחפי לה שמעיה, אמר להו שבקוה שלי ושלכם שלה הוא, ע"כ.

והרי זה פלא איך רבי עקיבא מנהיג הדור, אשר גדולי תלמידי חכמים הינם תלמידיו המלווים אותו, בא להודות בפניהם ובפני

ריבונו של עולם, מי מעכב על ידך? אמר: אדם שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, עתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, אמר לפניו: ריבונו של עולם, הראהו לי, אמר לו: חזור לאחורייך. הלך וישב לסוף שמונה עשר שורות, לא היה יודע מה הם אומרים, תשש כוחו, כיון הגיעו לדבר אחד אמרו לו ת למידיו: רבי מניין לך? א"ל: הלכה למשה מסיני, נתיישבה דעתו. חזר לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו: ריבונו של עולם, יש לך אדם כזה ואתה נותן התורה על ידי? א"ל: שתוק, כך עלה במחשבה לפניו [מנחות פרק הקומץ דף כ"ט:].

ולא זו בלבד שרבי עקיבא היה ראוי שתמסר התורה על ידו, אלא שבפועל היא נמסרה על ידו בזמן התנאים, כדאיתא ביבמות [דף סב:].

אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם, עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה.

ולא זו בלבד שנמסרה על ידו, אלא שכשנחסרה תורת רבי עקיבא היה העולם שמם, עד שהלך שוב ר"ע אצל רבותינו שבדרום, ומסר להם את כל התורה הנמצאת בידינו עד עצם היום הזה.

וכך מצאנו אצל משה רבינו שגילוי השכינה נהיה במציאות שהסנא בוער באש והסנא איננו אוכל, משה רבינו שאל מדוע הסנא בוער באש ואיננו אוכל, כי ידע להתבונן ולראות שהיה כאן מסר.

בנוסף רבי עקיבא היה מודע מזה שצריך חיזוק, והיה שואל את עצמו איך יכנסו דברי תורה בליבו, וזו ענוה.

בהמשך הסכים רבי עקיבא ללכת אצל מלמד תינוקות, ולא נהג לעצמו כבוד אפילו מול בנו, אלא ישב איתו שוה בשוה, וזוהי דרגה בענוה.

(3) חמור עם שחלים

ב"מדרש הגדול" (שמות פ"ד פ"ג)

"אמרה לו אשתו לך למוד תורה, אמר לה הלא ישחקו עלי שאני בן ארבעים שנה ואיני יודע כלום, אמר לו בוא לעשות פלא, אמר לה ומה הוא, אמר לו הבי לי חמור שהוא ניזק בחוליותיו, הביא לה זרקע על נזקו עפר וזרעה עליו שחלים, וצמחו הויאו לשוק יום ראשון ושיחקו עליו, יום שני ושיחקו עליו, יום שלישי לא שיחקו עליו, כך אמר לו לך למוד תורה היום ישחקו עליך למחר ישחקו יום שלישי לא ישחקו אלא יאמרו זה מנהגו כן, מיד הלך הוא ובנו וישב לו אצל מלמד תינוקות, אמרו לו רבינו למדינו תורה היא הוא אוהו בראש הלוח ובנו אוהו בראש הלוח כתב לו אלף בית ולמדם אלף תיו, ולמדם ברכת המזון ולמדו, ברכת כהנים

קהל רב ועדה, שבעבר היה עם הארץ, ואילולי האשה הזאת שהביאה אותו הלום היה עוד נשאר לשם - שלי ושלכם שלה הוא - היש ענוה גדולה מזו?

(2) האבן ומים

פעם אחת היה עומד על פי הבאר, אמר: מי חקק אבן זו? אמרו לו: המים שתדיר נופלים עליה בכל יום. אמרו לו: עקיבא, אי אתה קורא "אבנים שחקו מים", מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו: מה רך פיסל את הקשה, דברי תורה, שקשה כברזל, על אחת כמה וכמה שיחקו את לבי, שהוא בשר ודם!

מיד חזר ללמוד תורה, הלך הוא ובנו וישבו אצל מלמדי תינוקות, אמר לו: רבי! למדני תורה! אחז רבי עקיבא בראש הלוח, ובנו בראש הלוח, כתב לו אלף בית ולמדה, היה לומד והולך, עד שלמד כל התורה כולה, הלך וישב לפני רבי אליעזר ולפני רבי יהושע, אמר להם: רבותי! פתחו לי טעם משנה! כיון שאמר לו הלכה אחת הלך וישב לו בינו לבין עצמו, אמר: אלף זו - למה נכתבה? בית זו - למה נכתבה? דבר זה - למה נאמר? חזר ושאלן והעמידן בדברים.

המעשה הזה הינו כל כולו ספוג מענוה, כי בו רואים איך שרבי עקיבא מוכן ללמוד מכל דבר ולשנות את עצמו אפילו בעקבות אבן ומים, כמה אנשים עברו ליד אותה אבן ומים לפני כן, ולא ראו בהם שום דבר.

אמרה ליה זיל הוי בי רב, אזל תרתי סרי שנין קמי דר' אליעזר ור' יהושע למישלם תרתי סרי שנין קא אתא לביתיה שמע מן אחורי ביתיה דקאמר לה חד רשע לדביתהו שפיר עביד ליך אבוך חדא דלא דמי ליך ועוד [שבקך] ארמלות חיות, כולהון שנין אמרה ליה אי צאית לדילי ליהוי תרתי סרי שנין אחרנייתא, אמר הואיל ויהבת לי רשותא, ע"כ.

ויש כאן שתי עובדות של ענוה מופלגת, שבמקום להסתכל על יותר עשירים ולחשוב שגם לי מגיע יותר, הסתכל על פחות עשירים ואמר אולי גם לי לא היה מגיע עד כדי כך, וזוהי ענוה וצניעות כלפי עצמו, מיהו כלפי האחר לא מנע רבי עקיבא את האפשרות - דאי הואי לי, רמינא ירושלים של זהב.

עוד שאחרי י"ב שנה של לימוד התורה לא חזר אלא בשביל אשתו, וכשהסכימה שילך שוב הלך עוד י"ב שנה, וזה מראה שלכתחילה היה מוכן לכך אלא שהתחשב לשני.

ד. בת כלבא שבוע

אותם שתי מידות היו קיימות אצל בת כלבא שבוע, בזה שמסרה את נפשה ויותר על כל ההון שהיה לה, וכשרבי עקיבא בא לנחם אותה שיש אנשים שאפילו תבן אין להן, קיבלה תנחומיה על אף שמעולם לא השתווה לאותם אנשים, וזוהי ענוה ושיפלות כלפי עצמה, וכלפי רבי עקיבא הלכה לכבד את התורה ונשקה על כרעיה, ובזו היתה מעלי כלפי השני, וצנוע כלפי עצמה ולא התגאה שהיא גרמה לכל זה.

ולמדה והיה לומד והולך עד שקרא מקרא, הלך וישב לו אצל רבי אליעזר ורבי יהושע, אמר להם רבותי פתחו לי בטעם משנה כיון שפתחו לו הלכה אחת ודרשה הלך ויש לו בינו לבין עצמו ואמר אלף זה למה נכתב ובית זו למה נכתבה ומפני מה זה צורתו כזה וזה צורתו כזה וגילה טעמים מליבו וחזר ושאלם וכו' ע"כ.

שוב רואים אצל ר"ע שבהיותו עם הארץ לא היסס להשפיל את עצמו ללכת בשוק וכו' כדי לוודא שיוכל לעמוד בקושי ללמוד תורה, מה גם שנכנע לעצת אשתו, וראה את האמת שבעצה זו, וכן אח"כ הלך אצל מלמד תינוקות ואין ספק שזה דורש ענוה מופלגת, ויש להוסיף שעצם שהסכים מראש שילדים עלולים לצחוק עליו, ולא בא להאשים אותם - הרי אני במ ארבעים - ומובן שישחקו עליו, הרי זה מראה כמה היה טוב לבריות ושפל כלפי עצמו.

(4) אפילו תיבנא לא אית ליה

ר' עקיבא איתקדשת ליה ברתייה (דבר) דכלבא שבוע, שמע (בר) כלבא שבוע אדרה הנאה מכל נכסיה, אזלא ואיתנסיבה ליה בסיתוא הוה גנו בי תיבנא הוה קא מנקיט ליה תיבנא מן מזייה, אמר לה אי הואי לי רמינא ליך ירושלים דדהבא, אתא אליהו אידמי להון כאנשא וקא קרי אבבא, אמר להו הבו לי פורתא דתיבנא דילדת אתתי ולית לי מידעם לאגונה, אמר לה ר' עקיבא לאנתתיה, חזי גברא דאפילו תיבנא לא אית ליה.

החלק דמעלי שהיתה נוחה לרבי עקיבא ונתנה לו ללכת לבי רב לזמן ארוך אמרו "אלמנות חיות".

על החלק דמעלה נהיית מציאות שהכל תלוי בה, שלי ושלכם שלה היא,

ועל החלק דצניעי שלא היה לה אפילו מאני ללבוש, היא קבלה עשירות גדולה.

בזה התגשמה העצה, למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא [נדרים דף סב.].

דף סג. - סד:

דין מורדת

הקדמה:

מתני - המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה שבעה דינרין בשבת, ר' יהודה אומר שבעה טרפעיקין, עד מתי הוא פוחת עד כנגד כתובתה, ר' יוסי אומר לעולם הוא פוחת והולך עד שאם תפול לה ירושה ממקום אחר גובה הימנה, וכן המורד על אשתו מוסיפין על כתובתה שלשה דינרין בשבת, ר' יהודה אומר שלשה טרפעיקין.

א. מאי מורדת?

אליבא דכו"ע מורדת מתשמיש היא מורדת, כדתניא אחת לי ארוסה ואחת לי נשואה אפילו חולה, ומוכח דמדובר במורדת מתשמיש, דחולה אינה בת מלאכה.

ונחלקו האם שייך ג"כ מורדת ממלאכה.

עוד מתואר איך התייחסה בצורה טובה על אותו אחד שבה לצער אותה שהיא אלמנות חיים, וענתה לו בענוה שהיא מוכנה שילך עוד י"ב שנים, ובזה רואים שהיתה נוחה לבריות, ועוד יש לדאות במה שהציעו לה ללבוש בגד יקר יותר והתייחסה בביטול גמור - יודע צדיק נפש בהמתו, רואים כמה היתה שפלה כלפי עצמה - נפש בהמתו, ומכבודת כלפי אחרים - יודע צדיק.

מובן א"כ למה היא זאת שידעה להבחין בר"ע שהיה צניע ומעלי.

ומה היתה סופה של אותה אשה דחוויה אצל משפחתה, שעליה נדר לה אביה נכסים, והיה נראה שהפסידה מכל הכיוונים, כי גם אצל בעלה היתה אלמנות חיים ואפילו לבוש הוגן לא היתה לה כדי לבקר את רבי עקיבא,

לבסוף התברר שהיא זאת שגרמה להתחדשות כל התורה עד סוף כל הדורות, ותחת דחוויה נהיית מכובדת מכולם.

ועוד יהיב ליה אביה פלגא ממוניה, וקנה לה ר"ע עיר של זהב כדאיתא בגמ' שבת [דף נט:] - מאי עיר של זהב, כדעבד ליה רבי עקיבא לדביתהו.

ושמעתי שאולי שכרה היה מכוון נגד מסירותה, הן כלפי עצמה שהיתה צנוע בזה שקבלה את חלקה בלב שלם, והן כלפי אחרים שהיתה מעלי, כי בשני דברים אלו ציערו אותה, כלפי החלק של הצניעי, אמרו לה שטוב שאביה נדר אותה, וכן בזה שאמרו לה שהיא לבושה בכבוד לא הולם, וכלפי

לר"י], עד שמפסידין לה את כל כתובתה [ולפי רי"ו אפילו אם יגיע לה ירושה ממקום אחר נגבה אותה].

לפי רבותינו דברייתא: מכריזין עליה ב' שבתות בבתי מדרשות, ואז מפסידין לה את הכל בבת אחת.

מיהו צריך להודיע לה כדתני בגמ' "ושולחין לה בב"ד הוי יודעת שאפילו כתובתיך מאה מנה הפסדת".

ותני בר חמא אמר פעמיים שולחין לה מבית דין, אחת קודם הכרזה, ואחת לאחר הכרזה.

ונראה לכאורה שבא רמי ב"ח להסביר הא דתניא שצריך להודיע לה, ולומר שהכוונה היא להודיע לה פעמיים אחד לפני ההכרזה ואחד לאחר ההכרזה, וכך נראה לכאן ברש"י.

אך תוס': למד שהוא בא להוסיף על דברי רבותינו כפי שיתבאר.

ד. להלכה

אמר רב נחמן בר רב חסדא: הלכה כדברי רבותינו, אמר רבא האי בורכא, ואיהו כמאן סבר, כי הא דאתמר רבא אמר רב ששת הלכה נמלכין בו, רב הונא ב"י א"ר ששת הלכה אין נמלכין בו.

ביאור שיטת רבא: שלא פוסקים כרבותינו אלא פוסקים דנמלכין בו, ונמלכין פירוש שמתעסקים איתה ומשכנעין אותה שתחזור בה, ופוחתין אותה מכתובתה בהדרגה [דלפי

לפי רב הונא: לא שייך מורדת ממלאכה, וביאר תוס' - דרב הונא לשיטתו דאית ליה - יכולה אשה לומר איני גיזונית ואיני עושה, דהיות ואינה משועבדת לו למעשה ידיה, לא שייך בזה דין מורדת.

ולפי רבי יוסי: יש מורדת במלאכה, וקסבר כר"ל דאינה יכולה לומר איני גיזונית ואיני עושה.

[דף סג:]

ב. היכי דמי מורדת?

באומרת בעינא ליה מצערנא ליה, אבל אם אמרה מאיס עליו לא כייפינן ליה, [ועי' תוס' דצריך שיהיה רגלים לדבר שהבעל אינו מתקבל לה].

ולפי רש"י: לא כייפינן אותה לעמוד תחתיו, אלא יתן גט ויוציאה בלי כתובה.

ועי' תוס': די"מ דכופין אותה להוציא [וליתן כתובה], ואין נראה לר"ת דחיישינן דלמא עינה נתנה באחר.

[דף סג. סג:]

ג. מה דינה של מורדת?

המורדת על בעלה מורדין לה מכתובתה ונחלקו תנא דמתני' ורבותינו דברייתא, כמה ומתי מורדין לה:

לפי תנא דמתני': מורדין לה סכום קצוב כל שבוע [והוא ז' דינרין לת"ק וז' טרפעיקין

שמורדין לה מכתובתה, הב"ד כותב אגרת מרד [שטמ"ק בשם רמ"ה].

שומרת יבם: לפי משנה ראשונה שאמרו מצות יבום קודמת למצות חליצה, אם היא מסרבת ליבם יש לה דין מורדת.

לפי משנה אחרונה, שאמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום, אין לה דין מורדת.

ועי' תוס' בשם רש"י ביבמות: שאם שניהם רוצים לייבם, לא כופין אותה לחלוץ, אבל אם היא אמרה שאינה רוצה, כופין אותה לחלוץ.

ור"י חולק על רש"י: וסובר דלא כייפינן לחלוץ אלא בכי האי דמוכה שחין.

ור"ת סובר: שאפילו לפי משנה ראשונה שיש מצוה לייבם, לא כופין אותו.

ובזמן הזה היכא שניכר שלא מתכוונין לשום נוי ואישות כגון שבאו לחלוץ, לא מרחיקין אותן.

רבתינו אפילו שמודיעין לה מ"מ לא נמלכין בה].

לפי תוס': לא פסק רבא כמתני' אלא כרבתינו וכך הביאור:

שרמי בר חמא בא להוסיף על דברי רבתינו שסוברים ששולחין לה פעם אחת אחרי הכרזה, והוא מוסיף שגם לפני ההכרזה, ועליו אמר ר"נ שהלכה כדברי רבתינו ששולחין לה רק פעם אחת ולא שתיים, ועליו חלק רבא שהלכה כרמי בר חמא ששולחין פעמיים.

וכך יש לגרוס: ואינהו כמאן סבירא ליה, פירוש שהקושיא היא גם כן על רמי בר חמא ורבא שחולקין על רבתינו [שהרי רבי יוסי בר חנינא סובר כרבתינו], ותירצו - שפוסקים כר"ש שהלכה נמלכין בה, והיינו אפילו לפני ההכרזה מודיעין לה, ואין הכוונה שהוא פוסק כמתני'.

[דף סד. סד:]

ו. דין מורד על אשתו

א. מתני' [דף סג:]: וכן המורד על אשתו מוסיפין על כתובתה ג' דינרין בשבת, ר"י אומר ג' טרפקיעין.

ובגמ' מובא ב' נקודות שבהן שונה מורד ממורדת:

(1) שלאשה מורדין לה ז' דינרין כנגד ז' ימי השבוע, אבל לאיש לא מורדין מהסכום הדרוש רק לששה ימי השבוע ולא ליום

בלאותיה: מבעיא ליה אי הפסידה אותם או לא וזו בעיא דלא אפשטא, ולכן אי תפסה לא מפקינן מינה.

ה. האם שייך דין מורדת בארוסה ושומרת יבם?

ארוסה: אם הגיע זמן ואינה רוצה להינשא, יש לה דין של מורדת מתשמיש [ראשונים], וכותבין אגרת מרד על ארוסה, והיינו שלפני

- כיפה לראשה, חגור למתניה, ומנעלים ממועד למועד [והיינו במקום הרים שהנעליים מתבלות מהר.
- ובגדים בסך של נ' זוז פשיטי [שהוא שמינית שבזווי צורי] ומתכסה בהם בהיותם חדשים לימות הגשמים ובשחקים שלהם בימות החמה, ונותן לה מעה כסף לצרכה [דמי כיס].

ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת.

פירוש לפי רב: אוכלת ממש ולפי שמואל: תשמיש ואם לא נותן לה מעה כסף מעשה ידיה שלה.

ומה היא עושה לו אורגת לו משקל נ' סלעים שתי ביהודה שהן עשר סלעים בגליל.

ומינקת, פוחתין לה ממעשה ידיה, ומוסיפין לה על מזונותיה ועי' בתוס' דף סג. [שאם היא נמצאת בבית בעלה ועושה בשבילו את ה' המלאכות אחרות כגון טוחנת אופה וכו' מורידין לה משאר מלאכות].

וכל השיעורים האלו נאמרו כלפי עני אבל בעשיר הכל לפי עשרו.

תניא: מותר מזונות לבעל מותר בלאות לאשה. כדי שתוכל להתכסות בימי נדותה, ואם היא אלמנה מותר מזונות ליורשים.

[לקמן דף סה.]

ב. לפסוק יין

מתני': אין פוסקין יינות לאשה, ותניא - אם רגילה נותנין לה.

שבת, דכיון שלאיש מוסיפין לו כל יום אם נוסף ג"כ על יום שבת יראה כשכר שבת, משא"כ לאשה שמורידין לה אין שייכות לשכר שבת.

(2) לאשה מורידין דינרין ולאיש מורידין חצי דינרין, הסיבה לזה היא, מפני שצערן של האיש גדול משל האשה.

ותוס' על מתני', הביא את דברי הירושלמי שכתב טעם אחר דלא כהש"ס שלנו: שז' דינרין כנגד ז' מלאכות שאשה עושה לבעלה, ולאיש ג' כנגד שאר כסות ועונה.

דף סד:

פוסקין לאשה

הקדמה: מחיובי הבעל לדאוג לה בשארה כסותה וענתה, במתני' מובא מה עליו לפסוק לה, וכמה עליו לפסוק לה למזונות ולכסות, ולפי שיטה אחת גם לעונה.

א. מה פוסקין?

מתני': נותנין לה ב' קבין חיטין וד' קבין שעורין [באדום שהשעורין היו רעות דאל"כ מספיק לה ב' קבין שעורין].

- חצי קב קטניות.
- חצי לוג שמן.
- קב גרוגרות או מנה דבילה, ואם אין לו נותן לה פירות אחרים.
- מטה ומפץ ומחצלת [במקום שממלין את המיטה בחבלים, שיש צער לשכב עליו].

פירוש:

הנצרך לעירוב, ולפי החשבון של ר' יוחנן בן ברוקה, בכמות של ב' קבין אפשר לקנות 8 סעודות, א"כ במתני' שנותן לה ב' קבין לשבת - זהו שיעור של אכילת 8 סעודות.

ר"ש אומר: ב' ידות לככר משלש ככרות לקב חציה לבית המנוגע, חצי חציה לפסול את הגויה, וחצי חצי חציה לקבל טומאת אוכלין.

וכך הוא החשבון:

ב' שלישי של ככר - כשיש ג' ככרות לקב דהיינו ב' תשיעיות של קב $1/9$ והם 2 סעודות א"כ שיש בכל קב 9 סעודות מב' קבין דמתני' יש 18 סעודות.

[והקב 24 ביצים, ובכל קב יש 3 ככרות, והיינו שכל אחד הוא 8 ביצים.

וא"כ חצי ככר לבית המנוגע, הוא 4 ביצים דמי ששוהא כדי אכילת 4 ביצים בבית המנוגע טמא.

וחצי חציה, היינו ב' ביצים, שהאוכל שיעור 4 ביצים אוכלים טמאין נפסל גופו [והוא חצי פרס].

וחצי חציה לטמא טומאת אוכלין - ביצה אחת].

ד. מתני' דלא כחד

נחזור למתני' דכתובות לגבי חיובי הבעל לזון את אשתו בשיעור של ב' קבין לשבוע.

ופרכינן - מני מתני' דלא כחד, דלשיטת רי"ו בן ברוקא אין בב' קבין אלא 8 סעודות בלבד,

א. לפי שמואל: אם רגילה לשתות ב' כוסות בבית בעלה - נותנין לה כוס אחד, ואם רגילה לשתות כוס אחד לא נותנים לה כלום.

ב. ואב"א: לא נותנים לה לשתיה אלא לבישול.

ג. כמה פוסקין?

מתני': לא יפחות לה מב' קבין חיטין ופרש"י לשבת [שבוע].

ובהקדם יש לשים לב שנראה פשוט לגמ' שחייב אדם לתת לאשתו 15 סעודות לשבוע, כפי החשבון של ב' סעודות לימות החול וג' סעודות לשבת, ונשאר לברר אם בב' קבין חיטין ישנם ט"ו סעודות.

והנה שבמשנה עירובין קבעו את שיעורו של עירוב למזון ב' סעודות ונחלקו מהו השיעור של ב' סעודות:

לפי רבי יוחנן בן ברוקא: ככר הלקוח בפונדיון מארבע סאין לסלע".

לפי חשבון זה:

סלע = ד' דינרין, דינר = 6 מעין, מעה = 2 פונדיונין, פונדיון = $4 * 6 * 2 = 48$.

ד' סאין = 24 קבין, פונדיון 1 [24 קבין - $1/48$].

ביאור: כשקונים ככר במחיר של פונדיון, היינו חצי קב, שזה שיעור של ב' סעודות

לא כלול בזה דמי נחתום ודמי עצים, ובגלל זה עם אותו סכום מקבלים פי שתיים, והיינו 16 סעודות, ולא נשאר אלא סעודה אחת מיותרת מ 15 סעודות, שאותה היא תתן לאורחים.

[דלפי רבנן חייב אדם ג' סעודות לשבתן ורב חדקא סבר שחייב לאכול ב' סעודות, ומתני' היא בסתמא כרבנן].

(2) אב"א ר"ש ומשתמשת ב 15 סעודות לעצמה, ונשאר 3 סעודות לאורחים.

וגם לא כר"ש שלשיטתו ב' קבין מגיעין ל 18 סעודות א"כ דלא כחד.

ותירצה הגמ':

1) איבעית אימא מתני' כריב"ב, כי שם דיבר ריב"ב, באופן שקנה לחם מוכן מהנחתום, שלכן יש להוריד מהמחיר את הרווח שיש לנחתום ממנו, שהוא כשליש התשלום, וכן צריך להוריד ממחיר הלחם, את תשלום דמי עצים והוי ביחד חצי מהתשלום, אבל כשהאשה מקבלת ב' קבין

פרק שישי

מציאת האשה

- (2) שאלת הגמ' - והא כי אתא רבין ואמר שלא דיבר ר"ע אלא בהעדפה שעל ידי הדחק, מה הקושי של הגמ'?
- (3) מימרא דרב פפא שמציאה נחשבת כהעדפה שע"י הדחק.
- (4) הא דקאמר ר"פ פלוגתא דר"ע, מה הוא בא לאשמועינן.
- (5) הא דבעי רב פפא עשתה לו שתים בבת אחת מהו, מה השייכות לכאן?
- (6) וכן הא דבעי רבינא עשתה ג' וד' בבת אחת מהו, מה השייכות לכאן?

ב. ביאור לפי רש"י

שהיתה כאן קושיא שעליה ר"פ בא לתרץ. וכך יש לגרוס לפי רש"י: "והא" כי אתא רבין, לשון פירכא, כי יש כאן תמיה, איך סובר ר"ע דמציאה לעצמה, הרי מודה ר"ע דהעדפה שלא ע"י הדחק הויא לבעל, וע"ז בא רב פפא לתרץ שמציאה נחשבת כהעדפה שע"י הדחק.

וקשה לתוס':

א. דמציאה עדיפה מהעדפה כנ"ל, וא"כ מה שייך להקשות מהעדפה למציאה.

האם אפשר ללמוד מציאה מהעדפה?

א. מתנ"י: "מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה, תני תנא קמיה דרבא מציאת האשה לעצמה, ר"ע אומר לבעלה, ושינתה הגמ' את הגירסה ל-ת"ק אומר לבעלה ור"ע אומר לעצמה" כי לא מסתבר שר"ע אית ליה מציאה לבעלה מק"ו, ומה העדפה דמעשה ידיה [כנגד מזונות], א"ר עקיבא לעצמה מציאה לא כ"ש.

מכאן שיותר שייך לומר דמציאה לעצמה מאשר מעשה ידיה, אך בהמשך תמה הגמ': "והא דכי אתא רבין אמר מודה ר"ע בהעדפה שלא ע"י הדחק דהויא לבעל, וכי פליגי בהעדפה שע"י הדחק", דלפי ר"ע הוי לעצמה, לפי ת"ק הויא לאביה, ולפ"ז הק"ו הנ"ל בין מציאה להעדפה קאי רק על העדפה שעל ידי הדחק.

בהמשך הגמ': א"ר פפא - מציאתה כהעדפה שע"י הדחק דמי, פלוגתא דר"ע ורבנן, ובעי ר"פ עשתה לו שתים בבת אחת מהו, ובהמשך בעי רבינא עשתה ג' וד' בבת אחת מהו.

ויש להבין את ההגיון בהשתלשלות הדברים:

- (1) מקודם הכרח הגמ' לשנות את הגירסא, מכוח הסברה דהעדפה נחשב יותר לעצמה.

מגיע ע"י הדחק משום שצריך לחפש אחריה, ומשמע שזה נחשב ממש העדפה.

מתני': **בושתה ופגמה** שלה, ר"י בן בתירא אומר, בזמן שבסתר לה ב' חלקים ולו אחד, ובזמן שבגלוי לו שני חלקים ולה אחד, ובגמ' מבואר שסברה דריב"ב היא, משום דאשתו כגופו והוא מתבייש על ידיה.

ב. שהלשון לא מסתדר "מציאתה כהעדפה וכו' פלוגתא דר"ע ורבנן, כי לא מובן כ"כ מה המקום להוספה זו - "פלוגתא דר"ע ורבנן".

ולכן חולק תוס' על רש"י, וסובר: שאין כאן לא קושיא ולא תירוץ.

ג. ביאור לפי תוס':

לא גורסין "והא" כי אתא רבין וכו' אלא "כי אתא רבין" בניחותא [בלי הלשון שאלה].

ומימרא דרבין הוא מילתא באפי נפשה, דקאי על פלוגתא דר"ע ורבנן, ור"פ בא להוסיף על רבין ולומר שמציאה היא כהעדפה שע"י הדחק, ומ"מ הבין ר"פ שבמקרה שהגביה מציאה תוך כדי עבודה המציאה תחשב מעשה ידיה, והוי לבעלה,

ומובן לפ"ז השייכות לבעיית רב פפא עשתה שתים בבת אחת, דכך מבעי ליה האם זה נחשב כמעשה ידיה או כהעדפה שע"י הדחק, וכן בעיית רבינא שעשתה ג' וד' בבת אחת מהו,

אבל רש"י בגלל ביאורו על מימרא דרבין, הצטרך לכתוב דהויא בעיא בפני עצמה, ושאין זה בא כהמשך למימרא דרב פפא.

ד. מצאתה כהעדפה שע"י הדחק.

ועי' תוס': דמשמע שמציאה תחת מזונות, דשניהם נתקנו כדי שלא יהא איבה, ובזה יש כאן אזושהו דמיון למזונות, מיהו אין זה נחשב כחלק ממזונות, אבל רש"י כתב: שמציאה ג"כ

דף סה:

מתני': וירושתה הוא אוכל פירות בחייה, ונחלקו ב' לשונות דרש"י ותוס' בביאור דין זה:

- לפי ל"ק דרש"י: אם נפלה לה ירושה הוא אוכל פירות בחייה, והקרן שלה.
- לפי ל"ב: אם מת בחייה, יורשה.
- ותוס': לומד כלשון ראשון דרש"י, כי לפי הל"ב יש כאן חידוש שהבעל יורש את אשתו (אפילו אם יש לה בנים), וא"כ כשהגמ' שאלה "מאי קמשמע לן" היה לה לתרץ קמ"ל דירושה היא לבעלה.

דף סו. סו:

הפוסק מעות לחתנו

א. מתני' [דף קח: קט.]. הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל, תשב עד שתלבין ראשה.

ב. מתני' [דף סו.]. הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו, יכול לומר לאחיך הייתי רוצה לתת לך איני רוצה, גם אם הראשון עם הארץ והשני ת"ח.

דף פו. - פז.

שומא:

[ב] וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש².

[ג] שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה.

[ד] שום במנה היא נותנת שלושים ואחד סלע ודינר - שזה מנה וחומש.

[ה] ובארבע מאות היא נותנת חמש מאות.

[ו] מה שהחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש

עסקא:

[ז] פסקה להכניס לו כספים סלעה נעשה ששה דינרין.

ב. ביאור עסקא ושומא

עסקא: אם הביאה לו 1000 זוז כותבים בכתובה, שחייב לה 1500 כדי שאם יגרש אותה, יחזיר לה 1500, והסיבה שמוסיפין שלישי, היא, בגלל התוספת רווח שיקבל כשיעשה מסחר עם הכסף שהביאה לו אשתו.

שומא: הכניסה בגדים וכלים, עושים שומא כדי לדעת מה הסכום הכולל של כל הכלים. ואנשים רגילים להוסיף חומש בשומת הנכסים לכבוד האשה, ולכן בכתובה כותבין פחות חומש.

²ישנם ב' סיבות למה יש לפחות מחומש, כמבואר בתוסי' לקמן [דף פז. ז.].

מה שנראה ממתני': שפוחתין לכבוד האשה. (1) העולה מהגמ' לקמן [דף פז. ז.]: משום שהכלים נשחקין, כגון בכלי כסף כמבואר בסוגיי'.

עסקא ושומא

הקדמה: מחיובי כתובה, שהבעל יחזיר לה את הנכסים שהכניסה לו אם יתגרש, ומתני' עוסקת במטלטלים שהכניסה לו, והם שתי סוגים:

(1) **עסקא:** היא כסף מזומן או סחורה להשקעה, שמביאה לו, וצריך להחזיר לה שלישי יותר ממה שקיבל, לכן יכתוב לה בכתובה לכתחילה שלישי יותר.

(2) **שומא:** בגדים וכלים שמביאה, שנועדים לשימוש וכשמחזיר לה, אינה נוטלת אלא מה שנשאר מהם, אפילו אם הם בלאות, ואת אותם כלים נוהגים לשום אותם ביותר חומש מכדי דמיהם, לכן כשיכתוב לה בכתובה, יכתוב סכום פחות חומש ממה ששמו לה, ואם כתב לה בעלה לכתחילה סכום מסוים, לכשתשום היא חייבת להוסיף על זה חומש, אלא א"כ התנה מראש שלא יוסיפו לה על השומא.

א. מתני'

תנא במתני' הרבה להביא דוגמאות של שומא ושל עסקא, [ובגמ' מוסבר למה כל דוגמא נחוצה לענין] כדלהלן:

עסקא:

[א] פסקה להכניס לו אלף זוז הוא פוסק כנגדן ט"ו מנה.

השום, שפירושו שאם הכניסה לו בגדים וכלים בשווי 1000 ע"י שומא וזוהי שומא רבה.

ולפי ר"ח - המשפט "וכנגד השום" אינו דין כשלעצמו, אלא הקדמה ופתח למקרים הבאים של שומא. [ועד כאן דיבר התנא על עיסקא, ומכאן ולהבא מדברים על שומא]. ושומא רבה לפי ר"ח נכתב בהמשך המשנה: [ה] ובארבע מאות היא נותנת חמש מאות.

שומא זוטא:

אליבא דכו"ע הוא הדין הזה של המשנה: [ד] שום במנה היא נותנת שלושים ואחד סלע ודינר - שזה מנה וחומש.

ה. מה היא שומא דידיה ומה היא שומא דידיה?

המשך מתני': [ו] מה שהחתן פוסק, הוא פוסק פחות חומש, וזוהי דוגמא שלשית שבהן מורידן חומש דכבר קתני לפני כן [ב] וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש [ד] שום במנה היא נותנת שלושים ואחד סלע ודינר - שזה מנה וחומש.

[לפי ר"ח: דין זה, כולל שומא רבה ושומא זוטא של הבעל, אבל רש"י סובר שגם בשומא דידיה ישנם ב' דינים במתני' משום שעל שתי דברים נאמר "שחתן פוסק", אחד לשומה רבה דידיה, ואחד לשומא זוטא דידיה וצ"ב מהי כוונת תוס'].

[ויש טעם נוסף לדין חומש, והוא שהכלים שמכניסה נשחקים במשך הזמן ועומדים על פחות חומש מהסכום המקורי, וטעם זה מתאים כשהכניסה לו כלי כסף הפחתי כדלקמן (דף סז.), מיהו כאן בסוגי' מבואר שטעם החומש הוא משום שבשומא רגילין להוסיף חומש לכבודה - תוס'].

ג. מה היא שומא רבה ומה היא שומא זוטא?

במתני' מופיע כמה דוגמאות של שומא, ויש סיבה לזה שהתנא חזר על דין זה בכמה אופנים, דצריכא:

דאי תנא שומא רבה הייתי אומר שדוקא בנכסים מרובין רגילין להוסיף בשומא, אבל נכסים מועטים כגון שום במנה היות וההוספה היא יותר ניכרת, לא רגילים להוסיף.

ואי תנא שומא זוטא, הו"מ דדוקא כשהנכסים הם מועטים יש צורך להוסיף עליהם לכבוד האשה, אבל בנכסים מרובים אין צורך להוסיף חומש קמ"ל. [ביאור רש"י].

ד. וכנגד השום

הא דקתני במתני' "וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש"

שומא רבה:

לפי רש"י - זה בא כהמשך למקרה הראשון של המשנה, [א] שהכניסה לו 1000 דינרים לשם עסקא ועליו קאי הדין השני דכנגד

ביאור:

[דף סז.]

לפי רש"י - מה שהבעל עצמו שם בשבילה את הנכסים שלה, כדי לכתוב אותם בכתובה, זה נקרא שומא דידיה [שלון]. וכשכבר נכתבה הכתובה לפני כן והיא הביאה כבר את הנכסים, אז קרובי האשה הם אלו ששמין לה, וזה נקרא שומא דידה [שלה].

ויש חידוש בשומא שלו, שגם הבעל מוסיף בשבילה אפילו שהוא מפסיד ע"י כך.

לפי ר"ח - כל מה ששייך לנכסי האשה, הרי זה נקרא שומא דידה [שלה], ושומא דידיה [שלון] היא, כשהוא מייחד לה כלים לתוספת כתובה.

ז. מה פירוש שום במנה ושוה מנה?

מתני': [ג] שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה, אמנם לא תמיד אותו ששם במנה כותב מנה כפי שנראה, ונחלקו רש"י בתוס' במאי מדובר:

- לפי רש"י: באופן שבדקו אחרי ששמו את הכלים, והתברר שלא הוסיפו בשומא, כותבין בכתובה כפי השומא בלי להוריד כלום.

- לפי תוס': לא מדובר שבדקו, אלא מדובר באופן שנתנה להם על מנת שיקבלו כפי מה שזה שוה באמת בלי להוסיף על זה.

ו. עסקא רבה - עסקא זוטא

עיסקא רבה: שוב בא הגמ' להסביר את שתי הדוגמאות המובאות במתני' לגבי שומא שהן: [א] פסקה להכניס לו אלף זוז הוא פוסק כנגדן ט"ו מנה, וזוהי עיסקא רבה.

עיסקא זוטא: [ז] פסקה להכניס לו כספים, סלעה נעשה ששה דינרין.

וצריכי: דאי תנא עסקא רבה הו"א שדוקא כאן חייב להוסיף שלישי, משום שיש לו רווח גדול משא"כ עסקא זוטא.

ואי תנא עסקא זוטא הו"א שהסיבה שיש לו להוסיף שלישי, היא משום שיש על זה אחריות קטנה והפסד מועט.

ח. מה הדין זהב?

א"ר יוחנן הכניסה לו זהב שמין אותו והרי הוא כשוויו, פירוש - והרי זה כשום במנה ושוה מנה, אבל אין כאן עיסקא, ולכן אין לו להוסיף עליו שלישי.

הסיבה דפוחתין חומש

עי' תוס': שיש ב' סיבות שפוחתין חומש בשומא:

(1) מה שנראה ממתני' שפוחתין לכבוד האשה.

(2) מה שפוחתין בגלל שהכלים נשחקין, וזה שייך דכלי כסף כמבואר בסוגי'.

גמ': א"ר שמן בר אבא א"ר יוחנן הכניסה לו זהב שמין אותה והרי הוא כשוויו.

- לפי תוס': גובה כתובה, משום שסומכים עליה, והוי כמו תותבי דבי מכסי וארנקי דמחוזא, שאשה גובה פרנא מהם, כדפירש רש"י גובה מהיתומים שאין דינם כשאר מטלטלים שאין אשה גובה מהם.

דף סו :

קופה של בשמים

מתני': החתן מקבל " דינרין לקופה של בשמים על כל מנה ומנה שהכניסה לו, רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה.

גמ': א"ר אשי לא נאמרו דברים הללו אלא בירושלים, שהיו נוהגים להתקשט בבשמים.

ב. בעי רב אשי:

א. האם המנה המדובר הוא מנה של שומא, או המנה הכתוב בכתובה שהוא פחות חומש.

ב. האם נותן לה פעם אחת או כל יום ויום.

ג. על הצד שנותן לה כל יום ויום, האם במשך שבוע אחת או יותר.

ד. האם במשך חודש אחד או יותר.

ה. והאם חודש ראשון או יותר.

ו. האם שנה ראשונה או יותר.

וע' תוס': שא"א לומר שיתן לה כל הזמן, שאז מהר מאוד היא תגמור את כל הכסף. אלא ודאי שלא נותן לה יותר מ' דינר למנה. והבעיא היא האם הוא נותן לה בבת אחת, או

מיתבי: זהב הרי היא ככלים מאי לאו בכלי כסף, לא בכלי זהב, א"ה ככליו מבעי ליה.

פירוש לפי רש"י: מדובר בחתיכות גדולות של זהב, והם כשווין, ולא צריך להוסיף חומש, וקושיית הגמ' היתה: "זהב הרי היא ככלים" דמשמע ככלים אחרים והיינו כלי כסף, ודחינן - שמדובר בכלי זהב.

לפי תוס': זהב הרי הוא כשוויו, וכאן מדובר בנזמים וטבעות שמשמשם בהם, ובכל זאת אשה נזהרת לא להתקשט כל הזמן ולכן לא נפחתינן.

ודחינן: "לא ככלים של זהב", פירוש כוסות וקערות שבכלל לא משתמשין בהן ומשאירין אותם לקישוט, וכלל לא נשחקין, ופרכינן - א"ה ככליו מבעי ליה.

ותרצינן:

א. בדהבה פירכה, [חתיכות קטנות. רש"י].

ב. בממלא, פירוש גושים שכורין ממכרה זהב.

ט. בשמים של אנטוכיא:

נחשבים כסף שמסתחרים איתם, וצריך להוסיף עליהם שלישי.

י. גמלים של ערביא

אשה גובה פרנא מהם ונחלקו רש"י ותוס' מה הכוונה:

- לפי רש"י: רווח שלישי.

לכן זה נקרא "די מחסורו", אבל דברים שאינם אלא ליופי כמו מפות, לא שייך לומר שהוא זקוק לזה, ואדרבה יש לקיים כאן: די מחסורו אתה מצווה לפרנסו, ואי אתה מצווה להעשיר אותו.

ב. דין צדקה לאשה

(1) מתני': פסק אביה להכניסה ערומה, חייב הבעל לשלם כסות כשהיא עדיין בבית אביה.

(2) המשיא את בתו לא יפחות לה מחמישים זוז, וכן גבאי צדקה שמחתנים יתומה לא יפחתו לה מחמישים זוז, ואם יש להם יותר, יתנו לה לפי כבודה, ומדובר בחמישים זוז פשוטי, ולא בכסף צורי, שלא שייך שיהיה לאדם עני כ"כ הרבה כסף. [וא"א להביא ראייה מכלל זה שכ"מ שאמרו חכמים כסף הוא כסף מדינה, כי זה נאמר על מטבע סלע, ולא על שאר מטבעות].

(3) יתום ויתומה שבאים לינשא: מחתנין את היתומה קודם, מפני שבושתה מרובה.

(4) די מחסורו - זה בית, אשר יחסר - זה מיטה ושולחן, לו - זה אשה, ולכן נותנים לו לפי סדר הזה בית - כלים - אשה.

(5) אין לו ואינו רוצה להתפרנס: לפי ר"מ: נותנין לו לשום הלואה, ולבסוף אומרים לו שזה מתנה.

- לפי רבנן: גם לכתחילה מנסים לשכנע אותו לקחת לשם מתנה [ופירש"י שאומרים לו להביא משכון].

בכמה פעמים ואם כך באיזה אופן היא החלוקה, כל שבוע או חודש וכו'.

דף סו: סז.

נקדימון בן גוריון נענש, שבתו נהיית ענייה עד כדי כך, שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמה של אומה שפילה, והסיבה לכך היא משום:

(1) שנתן צדקה לכבוד עצמו.

(2) או שלא נתן כפי עושרו.

דף סז.

עדקה

א. עבד וסוס לרוץ - טלי כסף וזהב

כתיב: די מחסורו - אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, מאידך ילפינן: די מחסורו - אתה מצווה להחיותו ואי אתה מצווה להעשיר אותו,

וכן מביאה הגמ' מעשה שלקחו לעני לטרא בשר בכל יום, ונתנו לאחד תרנגולת פטומא ויין ישן, ולאחר נתנו לו כדי לזלף ביין ישן. מאידך מסופר על עני שהקפיד לשים על שולחנו מפות של פשתן ושל משי, ואמרו עליו שהוא עשיר ורמאי ואסור לו לקבל צדקה, ומבואר בתוס' דבהנך דברים לא שייך פיניוק.

ונראה: שכל מה שקשור לנוחות כגון אוכל טוב או סוס שישב על מקום נוח, הינם שייכים גם לעני בן טובים והוא זקוק להם,

- ולפי רב יהודה: אומדנא עדיפא, לכן יש לבדוק כמה הוא נתן לאותן בנות שכבר חיתן, ולפי זה נותנין לבת הזאת. וביאר תוס' לעיל [דף נ:]: שלא מצינו אומדנא לעילויא וא"כ ר' יהודה לא בא להוסיף על עישור נכסים שקבעו חכמים, אלא למעט במקרה שעמדו על דעתיה שרוצה לתת פחות מעישור.

ופסק רבא כרבי יהודה, והיינו כרבי אלא שרבי דיבר במקרה שלא אמדוהו, ורבי יהודה במקרה שאמדוהו.

ב. מי שיש לו י' בנות?

בת הראשונה נוטלת עישור נכסים, בת השניה עישור ממה ששיירה וכו', ואם נישאו כולם ביחד חוזרות וחולקות בשווה, ומה שנשאר היא לירושת הבן.

ג. מה הדין אם בגרה?

לפי רבי: בגרה איבדה מזונותיה ולא אבדה פרנסתה.

וכך פסק רב נחמן בשם ר"ה, ובגמ' מבואר שאם בגרה וגם ניזונית לא צריכה למחות, בגרה ולא ניזונית צריכה למחות, ואם לא מחתה אבדה פרנסתה.

לפי רבנן: בוגרת אין לה פרנסה.

[דף סז.]

ד. לטרוף ממשועבדים

רב כתב אגרת לרבי, ושאל אותו מה הדין באחין ששעבדו, ומוקי לה בגמ' בין מכרו

(6) יש לו ואינו רוצה להתפרנס:

- לפי רבנן: נותנין לו במתנה ונפרעין לו ואחר מיתה.

- ולפי ר"ש: אין נזקקין לו.

(7) יש ליזהר לא להלבין פניו כשנותן לו צדקה, כהא דמר עוקבא שהעדיף ליכנס לתוך תנור מאשר לבייש עני, ולמד ממעשה דתמר.

דף סח. סמ.

פרנסה

הקדמה: פרנסה אינו כתנאי כתובה, כדתניא - האומר אל יזונו בנותיו מנכסי אין שומעין לו, אל יתפרנסו בנותי מנכסי שומעין לו [דף סח:].

היות ואינו תנאי כתובה, יש לדעת מה הסכום שתקנו חכמים לפרנסה.

א. הסכום הקצוב לנדוניה

תניא: רבי אומר בת הנזונית מן האחין נוטלת עישור נכסים, ובזה מודה רבי יהוד', מכיון שלא עמדנו על דעתיה כמה הוא מתכוון לתת.

אבל לגבי פרנסה: פירוש נדוניה, נחלקו רבנן ור"י, האם שומא עדיף או אומדנא עדיף.

- לפי רבנן: שומא עדיף לכן שמין את הנכסים ונותנין לה עישור, ולא סומכים על אומדנא, כיון שדעתו של אדם עלולה להשתנות.

יכולה למכור, אם היא גדולה, לאחר נישואין יכולה למכור לכו"ע, לאחר אירוסין:

- לפי ר"מ: לא תמכור, משום שמצוה לקיים דברי המת.
- ולפי רבי יוסי: יכולה למכור.

ב. אילפא: הביא את הדין הזה של מצוה לקיים את דברי המת בהקשר אחר, לגבי הא דתניא - האומר תנו שקל לבני בשבת [לשבוע], וראויים לתת לו סלע נותנין לו סלע.

ואם אמר אל תתנו להן אלא שקל, אין נותנין להן אלא שקל.

ועל זה ביאר אילפא שהסיבה שלא נותנין לו אלא שקל, היא כשיטת ר"מ שמצוה לקיים דברי המת.

ולהלכה: אמר מר עוקבא נותנין ליתומים כל צרכן, שגם ר"מ מודה בזה שהמת לא התכוון אלא לזרו אותם.

ג. הפעוטות מקחן מקח וכו' לא שנו אלא שאין שם אפוטרופוס, אבל יש שם אפוטרופוס הרי זה כדין קטנה שאין מעשה קטנה כלום.

ובין משכנו, וענה לו רבי - מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות, ורי"ו סובר - דבין למזונות בין לפרנסה אין מוציאין.

ושאלו - האם רי"ו לא שמע הא דרבי ואם היה שומע היה חוזר בו, או שבא לחלוק על רבי.

ה. לגבות ממטלטלין

תניא: אחד נכסים שיש להן אחריות ואחד נכסים שאין להם אחריות, מוציאין למזון האשה והבנות.

וסובר אמימר שהבת נחשבת ליורשת ואינה גובה ממטלטלי, וחזר בו לבסוף לומר שהיא בעלת חוב כשיטת רב אשי, ולכן אפשר לסלקה בזווי.

דף סט: ע.

איך מקיימים את דברי המת?

א. מתני': המשליש מעות לבתו והיא אומרת נאמן בעלי עלי, אם היא קטנה לכו"ע לא

פרק שביעי

המדיר את אשתו

מבוא לשעבוד מזונות

1) חיוב מזונות דאורייתא

תנן: המדיר את אשתו מלהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס, ופרכינן - כיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה והתנן קונם שאיני עושה לפיך אינו צריך להפר, אלמא כין דמשועבד לה לאו כל כמיניה דמפקע ליה לשעבודיה.

וצ"ב: מה הצורך להביא ראיה לזה שלא חל הנדר הרי חיובי מזונות דאורייתא [כפי שיתבאר] ואיך יחול הנדר.

ומדובר כאן על שעבוד הנאת מזונות כך מורה הלשון להנות לו לפי תוס', וגם רש"י למד שעל הנאת מזונות מדובר דעל הנאת תשמיש אין צד שיחול הנדר.

ולעיל [דף מז:]: נחלקו תנאים בביאור הפסוק שארה כסותה ועונתה, ת"ק סובר שארה אלו מזונות, ר"א סובר שעונתה אלו מזונות, ולפי רבי אלעזר בן יעקב כל הפסוק הולך על הכסות ומזונות לא כתיבי,

אך בתוס' מובא את דברי רשב"ם דכתב בשם הירושלמי שאליבא דכולם דאורייתא דהכי מתניא סיפא דברייתא הנ"ל, מזונות מניין אמרת ק"ו ומה דברים שאין בהן קיום נפש כך, דברים שיש בהן קיום נפש על אחת כמה וכמה, ומאחר דהויא שזה שכבוד דאורייתא, אין סיבה שיחול הנדר.

אלא מאידך נראה שחכמים הם אלו שתקנו מזונות, דת"ר תקנו מזונות תחת מעשה ידיה.

2) תקנת מזונות ומעשה ידיה

ת"ר תקנו מזונות תחת מעשה ידיה, ומשמע שמזונות הם מתקנת חכמים. ופרכינן מהא דרב הונא אמר רב - יכולה אשה לומר לבעלה איני ניונית ואיני עושה, קסבר כי תקינו ליה רבנן מזוני עיקר ומעשה ידיה משום איבא [דף נח:], וזה דלא כהברייתא הנ"ל שתקנו מזונות תחת מעשה ידיה, ותרצינן - אימא תיקנו מעשה ידיה תחת מזונות.

ושם נחלק עליו ר"ל וסובר שאדם יכול לכופו למעשי ידיה, ואין לשנות את גירסת הברייתא, ויש לגרוס תקנו מזונות תחת מעשה ידיה.

ועכ"פ נראה דהן לרב הונא והן לר"ל גם חיוב מזונות וגם חיוב מעשי ידיה מקורם מתקנת חכמים, וכל הנידון הוא מה היתה עיקר התקנה, וצ"ב: איך יתכן שחלקו על אותם תנאים הנ"ל דמזונות דאורייתא.

אלא שכך יש להעמיד את הדברים: דלכו"ע מזונות דאורייתא, והנידון דרב הונא ור"ל על הברייתא הנ"ל, הוא האם יכולה אשה לומר איני ניזונית ואיני עושה, וכן האם הבעל יכול לומר לאשתו צאי מעשה ידיך למזונותיך.

ועל זה בעינן תקנת חכמים לומר, שמזונות כנגד מעשה ידיה או הפוך כמבואר שם [דף מז:]: תקנו מצוי למצוי, ונחלקו מה היתה עיקר התקנה האם כלפי המזונות או כלפי מעשה ידיה.

וכך מפורש הלשון בתלמידי רבינו יונה [שטמ"ק]: "תקנו מזונות תחת מעשה ידיה וכו' האי לישנא לאו דוקא דמהאי לשנא משמע מעשה ידה עיקר ותקנו מזונות במקום מעשה ידיה. ואינו כן דודאי מזוני עיקר שהם מדאורייתא דכתיב שארה כסותה וגו'" עכ"ל.

מיהו תוס' למד שאותה שיטה אית לה דמזונות דרבנן, ותמה עליה דלא מצאנו בתנאים אחד שחולק על זה דמזונות דאורייתא.

עוד יש לשאול במאי עסקינן: אי דלא ספקא איך יתכן שבעלה יאמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך, ועי' תוס' [דף מז: ד"ה תקנו]: שלא יתכן לומר אליבא דר"ל דבלא ספקה יכול לומר צאי מעשה ידיך למזונותיך, כדאיתא בסוגיא דהמדיר [דף ע:]: שמשועבד לה, אלא בהכרח אליבא דר"ל הביטוי לזה שמעשה ידיה עיקר, הוא אך ורק במה שיכולה אשה לומר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה.

*

והנה דמצאנו עוד מקור לחיוב מזונות, [בסוגי' דף נח:]: דתנן המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת, ובגמ' שם: מאי לאו בניזונת לא בשאינה ניזונת, אי בשאינה ניזונת מאי למימרא, הרי שאפילו עבד עברי חייבים לזון אותו דכתיב בו "עמך" וכ"ש אשתו.

ואין להקשות: מה הצורך להביא ראיה מעבד עברי כשיש חיוב דאורייתא לזון את אשתו, מכיון שמדובר שם באופן שעושה ואוכלת ויש לה את מה לאכול ועי"ש.

אלא שמצאנו שעל אף ששעבוד מזונות דאורייתא, אפילו הכי יכול הנדר לחול ולדחות את השעבוד, כפי שיתבאר.

3) קונמות מפקיע מידי שעבוד

דתנן בנדרים קונם שאיני עושה לפיך רבי יוחנן בן נורי אומר יפר, שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור [סוגיא כתובות דף נט. על פי מתני' דנדרים].

וביאר רב אשי שהקונם חל על אף שיש שעבוד, דשאני קונמות דקדושת הגוף וכדרכא דאמר - הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד, ופרכינן - אי הכי גם אם לא מגרשה תחול הנדר, ותרצינן - אלמנה רבנן לשעבודה דבעל.

מבואר א"כ דנדר מפקיע מידי שעבוד.

ועי' תוס' שם: דלאו דוקא שעבוד דבעל אלמנה, אלא גם שעבוד דאשה כדמוכח מסוגיא דידן, דפריך כיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה, מוכח שגם שעבודה דידה אלמנה, העולה מהסוגיא שכל הסיבה שחל הנדר, היא משום דאלמנה לשעבוד, אבל בלאו הכי הגם דשעבוד מזונות דאורייתא חל הנדר.

ויש להוסיף: שתוס' לא רצה לתרץ דסוגיא דידן אזלא כהחולקין על רבי יוחנן בן נורי וסוברים שלא חל הנדר, ע"כ משום שגם הם מודים שדאורייתא היה לו לחול אילולי דאלמנה רבנן לשעבודה.

4) אלמנה רבנן לשיעבודא

ויש לדעת מאחר שהנדר קיים מדאורייתא איך יכלו לבטל אותו.

אלא שמבואר דאלמנה לשעבודה והיינו שלא נגעו בנדר עצמו רק שהעצימו את השעבוד מזונות שהיה כבר, ובזה התבטל הנדר.

ועוד יש להביא הא דכתב רע"א על הסוגיא דגיטין דף לב. בתוס' ד"ה מהו דתימא וז"ל: דהיכא דיש סברה חשובה יש כוח ביד ב"ד לעקור ולא צריך לסברת דכל דמקדש אעתא וכו' ועי' שם.

דף ע: עא.

ותרצינן:

המדיר את אשתו**א. היכי מצי מדיר לה**

מתני': המדיר את אשתו מלהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס, יתר מיכן יוציא ויתן כתובה.

ופרכינן: כיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה?

(1) באומר צאי מעשה ידיך למזונותיך, [ולא

שייך כאן סברה של אין אדם מוצא דבריו לבטלה, כי זה מועיל רק לתקן את הדיבור כגון יקדישו ידיך, אבל לא להמציא דיבור שלא אמר].

ומדובר באופן שמספקת לדברים גדולים, ולא מספקת לדברים קטנים

ה. לתת לחבירו כדי שיתן למודר, מותר, אבל הגמ' לא הציע את זה כי אין רגילות לעשות כך, בגלל שחוששין שהחבר יקח לעצמו.

ו. להפקיר את החפץ כדי שיזכה בו המודר ממנו, התירו רבנן רק במקרה של הולך בדרך ואין לו מה לאכול [ודלא כרי"ו שחשש משום מעשה דבית חורון], ולא בשאר מדיר משום שאין זה ניכר שיצא מרשותו.

ג. האם כופין אותו להוציא?

מתני': לאחר ל' יום יוצא ויתן כתובה, ונחלקו הראשונים האם יוציא בכפייה או לא.

- **לפי ר':** כופין אותו משום דבדברים לא יוסר עבד, ועוד דמשמע ביבמות בסוגי' "דלא רצו חוזרין אצל גדול" והכונה שחוזרין למכפייה, וכן בסוגי' דאיני זן וכו' עד שכופין אותו.

- **ור"ח:** מביא בשם הירושלמי שקיום הדין דכופין אותו תלוי בכמה האשה מפסידה, אם בלי כפיה היא תפסיד ממנו ב' דברים שהם מזונות ותשמיש, כופין אותו במקל, אבל אם היא מפסידה ממנו רק דבר אחד, שהיא מזונות או תשמיש, כופין אותו בדברים, בזה שמותר ליקרא לו "עבריינ".

והבהיר תוס': שכל זה נכון לפי שיטת הירושלמי שיש דבר כזה "כפיה בדברים",

שהיתה רגילה בהן בבית אביה, והסכימה לוותר עליהם בגלל עניותו של בעלה, אבל לא התכוונה למחול לו לגמרי שיוכל להדיר אותה עליהן.

(2) שהדירה כשהיא ארוסה והגיע זמן ולא נישאו.

וכתב תוס': שהיה אפשר לתרץ כגון שתלה את הנדר במזונות או בתשמיש המיטה, מיהו הלשון דמתני' "מלהנות לו", משמע שמהנאה עצמה נדר.

ב. יעמיד פרנס

מתני' המדיר את אשתו עד ל' יום יעמיד פרנס יותר מיכן יוציא ויתן כתובה, ופרכינן, ופרנס לאו שליחותיה קא עביד, ומוקמינן ליה באופן שלא אמר לו בפירוש לעשות שליחותו אלא רמז לו, וזה תלוי באיזה לשון אמר כדלהלן:

א. אם אמר כל הזן אינו מפסיד, אין זה נחשב כעושה שליחותו.

ב. אם אמר אם תזון לא תפסיד, מחזי כשלוחו (תוס').

ג. כל השומע קולי יזון, דכהאי גוונא בגט נחשב כעושה שליחותו, ובנדר אסור.

ד. ללכת אצל חנוני הרגיל אצלו ולומר פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו, אין זה שליחות, ויש כאן חידוש דאפילו שהוא רגיל אצלו אין זה נחשב שלוחו.

אבל אנן קיימא לן "דבדברים לא יוסר עבד" א"כ כשיש דין לכפות כופין אותו במקל.

דף עא.

הוא נתן אצבע – היא נתנה

הקדמה א': יש לדעת על איזו נדר מעמידים פרנס לאשה,

ברישא דמתני' קתני: המדיר את אשתו מלהנות לו עד ל' יעמיד פרנס וכו', ואילו בסיפא קתני: שלא תטעום אחד מכל הפירות יוצא ויתן כתובה [מיד], ויש להבין למה בדין דסיפא לא נותנים לה שלושים יום כדין דרישא וכך פרכינן בגמ'.

הקדמה ב': נחלקו אמוראים מה הדין אם הדיר סתם.

- **לפי רב:** מתני' במפרש ל' יום, אבל בסתם יוצא ויתן כתובה.

- **לפי שמואל:** אפילו בסתם לא יוצא, שמא ימצא פתח לנדרו.

א. חילוק בין רישא לסיפא

- **לפי רב:** סיפא כשהדירה סתם.

- **לפי שמואל:** כגון שנדרה היא וקיים לה הוא, וקסבר תנא דמתני' שהיא נתנה אצבע בין שיניה.

[ולא שייך כאן שימתין אולי ע"י כך הוא ימצא פתח להקימו, כי לא נשאלין על ההקם שלא ביום שמעון].

ב. הוא נתן והיא נתנה

להלן מחלוקת תנאים האם הוא נותן אצבע בין שניה או שהיא נותנת אצבע בין שיניו

● **תניא:** האשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה ולא היפר לה, ר"מ ור"י - אומרים היא נתנה, רבי יוסי ור"א - אומרים הוא נתן.

● **מתני':** רבי יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה, ומדובר בנדרה היא, וקסבר דהוא זה שנתן אצבע בין שיניה.

● **מתני':** רבי יהודה אומר בישראל יום אחד יקיים, ומדובר שנדרה היא, אלמא הוא נתן אצבע בין שיניה.

לפי"ז ר"י דברייתא, דאית ליה הוא נותן אצבע בין שיניה היא כתנא דמתני', וכן רבי יוסי הן בברייתא הן במתני' קסבר הוא נותן.

אבל ר"מ דברייתא סובר שהיא נתנה, ואילו סתמא דמתני' דהמדיר פירות [שבפשות היא כר"מ] קסבר שהוא נותן, וקשה דר"מ אדר"מ.

ותרצינן

א. שיש להפוך את הגירסא דברייתא להוא נותן כשיטת רבי יוסי.

ב. ועוד אפשר לתרץ שמתני' דלא כר"מ.

ד. סברה דהוא נתן ודהיא נתנה?

היא נתנה: כפשוטו מכיון שהיא זאת שנדרה.

הוא נתן: מכיון שהיא מבינה שאין הנדר נהיה בגלל שכעס עליה ותוכל לצפות שיתיישב דעתו, משום שהוא בעצמו לא נדר לאסור

- לפי רש"י: לשון מלהנות יש בו משמעות תשמיש, אבל מהכרח המשנה שמשועבד לה מוכרח שלא על תשמיש מדובר.

ה. המדיר את אשתו שלא תקשט

- לפי ת"ק: יוצא מיד ויתן כתובה.
- לפי רבי יוסי: בעניות שלא נתן קצבה בעשירות ל' יום.

ופרכינן: אליבא דרבי יוסי שהקישוט אינו נחשב עינוי נפש, איך שייך להפר לה? בשלמא אליבא דרב אבא בר אהבא שזה נחשב דברם שבינו לבינה מובן שיכול להפר, אבל לפי רב הונא שאין זה נחשב דברים שבינו לבינה איך מותר לו להפר לה? **ומוקי לה:** באופן שתלתה לקישוטיה בתשמיש המיטה, ולכן יפר.

ועי' תוס': שאפילו בהו"א לא היה כזה צד שלא יוכל להפר לה כלל, אלא הכוונה היא, שאינו מפר לה מדין עינוי נפש, אלא מדין דברים שבינו לבינה.

לפי גירסת רש"י: רב אבא בר אהבא ורב הונא נחלקו על האם בכלל אפשר להפר דברים שבינו לבינו, והקשה עליו תוס' - דיש על זה ברייתא מפורשת שלומדים מפסוק "בין איש לאשתו" שבעל מיפר דברים שבינו לבינה ולא נחלק אדם מעולם על כך.

ו. מה הפירוש מלהנות לו?

- לפי תוס': הלשון מלהנות לו אינו משמע תשמיש.

דף ע"א: עב.

על אלו נדרים מחייבים את הבעל לגרש?

- (1) שלא תלך לבית אביה: אם היא רדופה, חודש אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה, ואם היא לא רדופה, שנים יקיים שלשה יוציא ויתן כתובה.
- (2) שלא תלך לבית המשתה, משום שמונע ממנה שמחה.
- (3) שלא תלך לבית האבל, משום שכשתמות לא יספידו אותה, או לא יקברו אותה. ואם מוחזק שיש במקום הזה אנשים פרוצים, ומסיבה זו הוא מונעה ממנה שתלך לשם, מותר.
- (4) על מנת שתאמר לפלוני דברים של קלון.
- (5) שתהא ממלאה ומערה לאשפה: ויש ע"ז שתי פירושים בגמ':
- א': לפי דר"י אמר שמואל - ממלאה ונופצת.
- ב': תנא שתמלא עשרה כדי מים ותשפוך לאשפה, שאז היא תראה כשוטה.
- (6) א"ר כהנא המדיר את אשתו שלא תשאל ולא תשאל נפה וכברה וכו' יוצא ויתן כתובה מפני שמשאיה שם רע בשכנותיה.

4) וכן בנודרת ואינה מקיימת, ואפילו כשלא הכשילה אותו יוציא, בגלל שבעוון נדרים בנים מתים.

ואם רגילה לנדור שלא בפניו:

- לפי ר"י: יקניטנה כדי שתידור בפניו משום שאינו יכול להפר נדריו מכאן ולהבא [מיהו יש צד שיוכל להפר לה בלי שמיעה וזו בעיא בגמ' נדרים עב:].
  - ולפי רבנן: אין אדם דר עם נחש בכפיפה.
- ו. הולכת בחוץ עם ראש פרוע לגמרי.

דת יהודית

1. לצאת עם קלתה במבוי, הוא איסור דרבנן.
2. טווה בשוק ומראה זרועותיה לבני אדם לפי ר"י אמר שמואל, ולפי רב חסדא טווה ורד כנגד פניה של מטה.
3. מדברת עם כל אדם, פירוש שמשחקת עם בחורים.
4. אבא שאול אומר אף המקללת ילדיו בפניו, פירוש מקללת את הסבא בפני הילד.
5. ר"ש אומר אף הקולנית, פירוש משמעת קולה על עסקי תשמיש.

קדשה על תנאי וכנסה סתם

א. טעות אשה אחת כעין שתי נשים

מתני': המקדיש את אשתו על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מוקדשת, כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה.

וכן היא שנדרה שלא תשאל ולא תשאל ולא תארוג בגדים נאים לבניו, תצא שלא בכתובה, מפני שמשאיתו שם רע בשכניו.

דף עב. עב:

דת משה ודת יהודית

מתני': ואלו יוצאות שלא בכתובה, העוברת על דת משה [איסורים דאורייתא] ויהודית [איסורים דרבנן].

א. דת משה

- 1) אם ניסתה להאכיל אותו דבר שאינו מעושר, ונודע לו ועישר, אינו מוציא אותה מפני שיכולה לומר משחקת הייתי בך, [תוס', רא"ש]. ומ"מ אליבא דרבנן דר"י בברייתא לפי ל"ב אם רגילה שלא לעשר, ויש חשש כל פעם שיכשל, יוציא משום שאין אדם דר עם נחש בכפיפה.
  - 2) אם הכשילה אותו לאכול שאינו מעושר ואח"כ נתברר לו, יוצאת שלא בכתובה.
  - 3) הכשילה אותו באיסור גדה ויש על זה שתי פירושים
- שנודע לו בבירור שהיתה גדה, וכגון שאמרה פלוני חכם טיהר לי ואשתכח שיקרא או שהוחזקה גדה בשכנותיה ולא הודיע לו.
  - אבל בלי ידיעה ברורה, התורה האמינה את האשה מדכתיב וספרה לה - לה לעצמה. וכן אם הכשילה אותו באיסור חלה: כגון שאמרה פלוני חכם תיקן לו את העיסה ואשתכח שיקרא.

סתם לכו"ע לא צריך גט משום שסומך על התנאי האחרון.

ב. אין תנאי בנישואין

ובגמ' יבמות דף קז. נחלקו ב"ש וב"ה.

- **ב"ש אומרים:** אין ממאנין אלא ארוסות

- **וב"ה אומרים:** ארוסות ונשואות.

ושם אמר רב יהודא אמר רב יהודא אמר שמואל מאי טעמא דב"ש, לפי שאין תנאי בנישואין וה"ה בנכנסה לחופה ולא נבעלה דאין תנאי בחופה פירוש: שאחוליה אחליה לתנאיה.

וביאר תוס': שגם לפי ב"ה דקסבר אין תנאי בנישואין, מודה כאן לגבי מיאון של קידושי קטנה דהוה קידושין מדרבנן, אלא שחולק על ב"ש דסובר שאין לגזור אטו שאר נשים.

והקשה תוס': בסוגי' ד"ה לא קיימא: קשה דשמואל אדשמואל שלפי אביי אליבא דשמואל אינו מועיל להתנות, ושם ביבמות סובר ששמואל דמחל על התנאי. משמע שמועיל להתנות.

ויש ב' דרכים איך לתרץ:

א. שיטת ריב"ן: שגורס שם - א"ר יהודה אמר רב - דלפי רב אין תנאי בנישואין, אבל עדיין קשה דלפי רבה בטעות אשה אחת לכו"ע יש תנאי בנישואין.

ב. תירוצ' ר"י: שסוג' דהתם הולכת כשיטת דעולא דקסבר דלכו"ע המקדש על תנאי ובעל צריכה גט, וקשה לפירוש, כי בסוגי' שם מדובר אפילו בנכנס לחופה ולא נבעלה.

ויש לדעת מה הדין היכא דקדש על תנאי וכנסה סתם, ובגמ' מבואר שלא מדובר במתני' בקדושין שלפני הנישואין כי באופן כזה ודאי שדעתו על התנאי הראשון, אלא בטעות אשה אחת כעין שתי נשים והיינו דקדשה אותה על תנאי וגרש אותה, ושוב קדש אותה ונשאה בלא תנאי האם דעתו על התנאי הראשון או לא.

- **לפי רב:** צריכה גט.

- **לפי שמואל:** אינה צריכה גט.

ונחלקו אביי ועולא האם רב ושמואל דברו בכנסה ובעל, או בכנסה ולא בעל.

לפי אביי: נחלקו בכנסה ובעל, דלפי רב צריכה גט משום שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ולפי שמואל אין צריכה גט משום שהבעל סומך על התנאי אפילו אם יהיה מזה בעילת זנות ומדובר בדלא בעל, לפי ר"י המובא בתוס', צריכה גט אפילו לפי שיטת רב כיון שלא מחל על התנאי.

לפי עולא: נחלקו בלא בעל שלפי רב אחוליה אחלי לתנאיה, ולפי שמואל אינו מוחל על התנאי.

אבל בבעל לכו"ע צריכה גט, דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

ועי' תוס': שמודים אביי ועולא להא דאמר רבה מחלוקת בטעות אשה אחת כעין ב' נשים, פירוש - שקדש אותה על תנאי וגרש אותה ושוב קידש אותה וכנס אותה בלי תנאי, שבזה נחלקו רב ושמואל, אבל בטעות אשה אחת - פירוש שקדש על תנאי וכנס

איתיביה: קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה, והיא יתומה בחיי האב, וכו' גרשה כשהיא קטנה והחזירה כשהיא גדולה או שהחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו ומת, או חולצת או מתייבמת, משן רבי אליעזר אמרו חולצת ולא מתייבמת.

והרי שכאן מדובר בטעות אשה אחת ונחלקו על האם בעל לשם קידושין.

ודחינן: שנחלקו על האם אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום, ובעל לשם קידושין, או שאינו יודע דאין קידושי קטנה כלום וסמך על הקידושין הראשונים.

ומייתי ראייה לרבה - דא"ר יוחנן המקדש על תנאי ובעל לכו"ע אינה צריכה הימנו גט.

איתיביה: "חליצה מוטעת כשירה". ומוקי לה רי"ו: באמרו לו תחלוץ על מנת שיתנו לך מאתיים זוז.

אלמא כשעושה מעשה מוחל הוא על התנאי, ודלא כרבה.

ודחינן: שהסיבה שהתנאי בטל, היא משום שלומדים מבני גד מבני ראובן, דדוקא מעשה שאפשר לקיים ע"י שליח שייך להתנות בו, אבל חליצה היות שא"א לקיימה ע"י שליח, לכן אינו בידו לעשות תנאי [לפי ביאור תוס'].

ה. קדשה סתם לפי רב ושמואל

תוד"ה על מנת, מוכיח מסוגיא דאכילת תרומה (דף נז:), שאפילו בקדשה בלי תנאי

לכן פירש תוס': כריב"ל, וביאור המשפט "אין תנאי בנישואין" אין הכוונה שלא שייך תנאי, אלא פירושו שאין רגילות לבטל הנישואין בגלל התנאי.

ג. ביאור מתני'

רישא דמתני': המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת.

- לפי רב - מדובר בקידוש על תנאי וכנסה על תנאי [או בטענת אשה אחת אע"פ שכונס סתם].

- לפי שמואל - אפילו בכנסה סתם אינה מקודשת.

סיפא: כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה.

- לפי רב - בקידשה על תנאי וכנסה סתם.

- ולפי שמואל - בקידשה סתם וכנסה סתם. [והיינו בגט מדבריהם או מספק].

ד. טעות אשה אחת כעין שתני נשים

איתיביה אביי: קדשה בטעות ופחות מש"פ, לפי ת"ק אינה מקודשת, לפי ר"ש אם בעלו קנו, והרי שמדובר כאן בטעות אשה אחת ונחלקו, מאי לאו בטעות דנדרים.

ודחינן: לא, בטעות שקדש אותה בפחות מש"פ, ונחלקו האם אדם יודע שאין קידושין תופסים בפחות מש"פ וגמר ובעל לשם קידושין. [וע' ריב"א שבזמן שנתן פחות מש"פ ודאי שלא ידע].

ב. האם אדם מסכים שתתבזה אשתו?

הקדמה:

נחלקו תנאים מה הדין למי שהוציא את אשתו משום נדר או משום שם רע, וארבעה שיטות מובאות בברייתא:

(1) **לפי ת"ק**: משום נדר יחזיר משום שם רע לא יחזיר, וחולק עליו רבי יהוד' כפי שיתבאר.

ויש ב' דרכים איך לבאר:

א. דקנסו את האיש משום שחוששין שמא יתחרט כשישמע שהשם רע אינו נכון, או שהנדר ניתן לעקר, ויוציא לעז עליה שאינה מגורשת ובניה ממזרים, והגם שמן הדין היא מגורשת, מכיון שלא עשה שום תנאי בזמן הגירושין, מ"מ חוששין ללעז, ולכן אומרים לו שאסור להחזיר כדי שלא יבא לטעון שרצה להחזירו [לפי תוס', ולפי רש"י גם אם יטען כך לא נאמין לו].

ב. קנסו את האשה, כדי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים.

(2) **רבי יהודה אומר**: כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר, שלא ידעו בו רבים יחזיר, ובגלל שפרצה עד כדי כך לעשות נדר כזה שאין לו הפרה, לכן קנסו אותה.

(3) **ר"מ אומר**: כל נדר שצריך חקירת חכם לא יחזיר, שאינו צריך חקירת חכם יחזיר. כי יכול לטעון אילו הייתי יודע שחכם יכול

שייכים הדינין דמתני', א"כ מדוע דיברה המשנה בתנאי.

ותירץ:

א. **שלפי רב** - החידוש דמתני' הוא שאם בעל אפילו קדשה בתנאי, צריכה גט, ולפי שמואל - לומר שאפילו כנסה סתם אינה מקודשת.

ב. שאפילו שאינה אוכלת בתרומה, מ"מ צריכה גט או מדרבנן או מדאורייתא.

דף עד:

הלכה אצל חכם או אצל רופא

המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים או מומין והיו לה נדרים ומומין.

א. נודע לו - לא נודע לו

הלכה אצל חכם והתיר הנדר, תלוי אם נודע לבעל שהיה לה נדר או לא,

- אם לא נודע לבעל שהיה לה נדר, למ"ד רוצה אדם שתתבזה אשתו בכ"ד, היא מותרת לו, משום שחכם עוקר את הנדר מעיקרו.

- ואם נודע לבעל שהיה לה נדר, אע"פ שהלכה אצל חכם אינה מקודשת, כי כך מורה לשון המשנה [עב:]: ונמצא עליה נדר אינה מקודשת [תוס'].

הלכה אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת, משום שרופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא, והיות שכך, גם עתה נמאסת לבעלה כשזוכר שהיו בה מומין [תוס'].

א. נדרי עינוי נפש [מתני' דף עב:]

מתני': המקדש את האשה על מנת שאין עחיה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת.

תניא: באלו נדרים אמרו, דברים שיש בהן עינוי נפש, שלא תאכל בשר שלא תשתה יין שלא תתקשט בבגדים צבעונין".

ונחלקו רב פפא ורב אשי בביאור הברייתא אי קאי על רישא דמתני' שקידש על תנאי או על סיפא דמתני' שקידש סתם.

- **לפי רב פפא:** קאי על סיפא דמתני' דקדש בלי תנאי, שהדין הוא דאם נמצאו לה נדרי עינוי נפש תצא.

אבל בדין דרישא דקדש על תנאי אינה מקודשת לא משנה איזה נדר יש לה.

- **לפי רב אשי:** קאי על רישא דמתני' על אף שהתנה שלא יהיו לה נדרים, ומדובר באותם נדרים שרגילים אנשים להקפיד, [וע' תוס' שכל זה שייך היכא דהתנה סתם שלא יהיו לה נדרים, אבל אם פירט איזה נדרים הוא מקפיד שלא יהיו לה ונמצאו לה, אינה מקודשת לכו"ע].

ב. סמפון:

לפי פירוש א' דתוס': אינה מקודשת. ולפי פירוש ב': צריכה גט או מדרבנן או מדאורייתא, [דף עב: ד"ה שלא תאכל].

לעקור לא הייתי מגרש, אבל כשלא צריך חקירה, כגון שנעקר ע"י הפרה אין לו מה לטעות ואין לחשוש.

(4) **ר"א אומר:** לא אסרו צריך אלא מפני שאין צריך, פירוש - נדר שצריך חקירת חכם אין עליו טענה דאילו הייתי יודע, משום דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ולא אסרו אלא אטו נדרים שיש בהם הפרה (בלי חקירת חכם), כי חוששים שיבא לטעון שלא ידע שאפשר להפר.

[דף עב: עה. עז.]

נדרים ומומין להוציא

הקדמה: אשה שנמצאה לה מומין או נדרים, יש אופן שבו תוציא שלא בכתובה ויש אופן שאינה מוציאה, וכן יש אופן שאינה מקודשת, וזה תלוי אי מדובר במומין שיכל לדעת עליהם או לא, וכן תלוי מתי הגיעו המומין, והאם התנה מראש, ומתי התנה, וישנם ה' אופנים של תנאי:

א. קידש על תנאי ונמצאו בה מומין או נדרים.

ב. קידשה בלי תנאי ונמצאו מומין או נדרים.

ג. נולדו מומין לאשה - דנסתחפה שדהו.

ד. נולדו מומין באיש - אין דין נסתחפה שדהו.

ה. דברים שאפילו אם התנה עמו קודם שעל דעת כן מכניסה, כופין אותו להוציא.

ג. היו בה מומין [מתני' דף עה].

ומדובר שלא התנה, והדין הוא שאם היו לה מומין לפני הארוסין היא מקח טעות, אבל אם נולדו לה אח"כ יש טענה דסתחפה שדהו.

ומומין שבגלוי ראה ונתפייס, ואם יש מרחץ באותה העיר אפילו במומים שבסתר ראה ונתפייס [ולגבי בדיקת חוץ שבודקה בקרובים דף נח: לפי משנה אחרונה אין זה נחשב בדיקה].

[דף עז]

ד. היו לו מומין – נולדו לו מומין?

נחלקו רב יהודה ורב איך לגרוס במשנה:

לפי רבי יהוד' כך יש לגרוס במתני' האיש שנולדו בו מומין, אין כופין אותו להוציא [רשב"ג אמר במומין גדולים כופין אותו], וכ"ש בהיו לו מומין, שסברה וקבלה.

ולפי רב כך יש לגרוס "שהיו לו" וכו', אין כופין אבל אם נולדו לו, אינו חייב להוציא, ומדובר בפשטות במומין שבגלוי [ולא שייך לומר באיש דנסתחפה שדה שלה שהאיש אינו שדה של האשה. תוס'].

ה. מום להוציא

[דף סב:] מתני' כל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין באשה.

[גמ' דף עה].

ו. זיעה

תנן: הזקן החולה והמזוהם בין קבועין בין עוברין פסוליין. קבועין - שא"א להתרפות מהם. עוברין - שאפשר להתרפות מהם.

תנא הוסיפו באשה, זיעה ושומא וריח הפה, ויש דרך לדעת איזו זיעה אסורה ג"כ בכהנים ואיזו אסורה רק באשה.

א. לפי רב יוסי בר חנינא: בכהנים זיעה שיכול להעבירה ע"י רחיצת מים, מותרת בכהנים, ובאשה אסורה. וזיעה שאינה עוברת ע"י רחיצה אסורה ג"כ בכהנים.

ב. בכהנים מדובר במזוהם, והיינו שכל גופו מזוהם ומסריח, שאז אסור, אבל סתם זיעה מותרת בכהנים מכיון שיכול להעבירה בקיוהא דחמרא, וריח הפה ע"י פלפלין בשעת עבודה אבל באשה היות והוא נמצא איתה כל הזמן, הרי זה מום.

ז. שומא על בשרו

- אם יש לה שער: פוסל ג"כ בכהנים. אין לה שער: שומא גדולה כאיסר פוסלת גם בכהנים.

- אם היא קטנה: מותר בשניהם ואפילו במקום גלוי דראה ונתפייס, ומה שפוסל בנשים זה באופן שעומדת תחת כיפת ראשה וזמנין דמתחזיא.

- בין דדי אשה טפת.

- קול עבה באשה הרי זה מום.

[דף עז:]

מתני':

רישא: היו בה מומין ועודה בבית אביה, על האב להביא ראיה, שמשנתארסה היו בה מומין הללו ונסתחפה שדהו.

סיפא: נכנסה לרשות הבעל על הבעל להביא ראיה, שעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו והיה מקחו מקח טעות.

ועד כאן ידענו לעיל לגבי משארסתני נאנסתי [דף יב:]: דלפי רבי יהושע לא מועילה חזקת הגוף דאשה נגד חזקת ממון ולכן אינה נאמנת, ולפי רבי יהושע לא מועילה חזקת ממון דאיש נגד חזקת הגוף של האשה, והנה שכאן במתני' ברישא נאמנת ובסיפא אינה נאמנת, ופרכינן - רישא רבי יהושע וסיפא ר"ג?

ויש על זה ג' תרוצים

(1) **לפי רבי אליעזר:** תברה מי ששנה זו לא שנה זו, פירוש רישא ר"י וסיפא ר"ג.

והקשה תוס': א"כ למה לא שנינו את שיטת ר"י בדין דסיפא, שיש שם חידוש נוסף שעל אף שנכנסה לרשות הבעל, בכל זאת על האב להביא ראיה, וכן בסיפא למה לא נחלק ר"ג באופן שהיתה ברשות האב ואפ"ה נאמנת.

ותירץ: דהאי תנא דרישא סבר כר"י לגבי חזקת ממון, וחולק עליו לגבי זה, שר"י סובר שאם כנסה יש לה חזקה דראה ונתפייס, והוא סובר שאין אדם מתפייס במומין.

(2) **לפי רבא:** כולה ר"ג ורישא כאן נמצאו כאן היו, סיפא כאן נמצאן כאן היו, ומודה ר"ג בעודה בבית אביה שעל האב

ח. מה הדין מומים גדולים?

- לפי ת"ק: דמתני' לא כופין אותו להוציא.
- ולפי רשב"ג: כופין אותו, ואלו הן מומין גדולים, נסמית עיניו, נקטעה ידו, נשברה רגלו.

ט. כופין להוציא

מתני': ואלו שכופין אותו להוציא:

- בעל פוליוס: נחלקו בגמ' האם מדובר בריח החוטם או ריח הפה.
- מקבץ: לפי שיטה א' מקבץ צואת כלבים, לפי שיטה ב' בורסי קטן, ובורסי דמתני' הוא בורסי גדול.
- מצרף נחושת: שיטה א': התכת נחושת. שיטה ב': להוציא הנחושת מעיקרו.

דף עה. עו.

חזקת הגוף – חזקת ממון

הקדמה א': במתני' דהיו בה מומין יש מאבק בין החזקות.

- א. חזקת הגוף לטובת האשה.
- ב. חזקת ממון לבעל או לאשה.
- ג. אין אדם מתפייס במומין.
- ד. אין אדם שותה בכוס שלא א"כ בודקו.
- ה. לפי רבא יש חזקה דהשתא של כאן נמצאו כאן היו.

וכן טענה דכאן נמצאו כאן היו, עדיפא מחזקת הגוף דהרי כשנמצאו לה מומין בבית אביה לא מועיל לה חזקת הגוף משום דכאן נמצאו כאן היו.

א"כ למה כשבא לטעון את שתי הטענות ביחד, במקרה דהביא ראיה שהיו מומין לפני הנשואין, לא יועיל להעמיד טענת כאן נמצאו - נגד חזקת מומן, ואין אדם מתפייס - נגד ראה ונתפייס.

ותירץ:

(1) שב' חזקות לא פועלות ביחד, כי כל אחת נסמכת על חזקת מומן, ואפשר להשתמש רק פעם אחת בחזקת מומן, [ובארנו במבוא].

(2) שהטענות של האשה הם יותר חזקות כי לאשה מספיק שטענה אחת תהיה נכונה, אבל הבעל צריך שב' הטעמים יהיו נכונים, כי אם התפייס אפילו שאין לה חזקת הגוף, או אם יש לה חזקת הגוף אפילו שלא התפייס, הרי הוא כבר חייב לשלם לה כתובה.

(3) שיטת רב אשי: רישא מנה לאבא בידך סיפא מנה לי בידך.

פירוש: מתני ר"ג וברישא שהאב הוא הקובע לא מועיל חזקה של האשה לאב, אבל בסיפא שהאשה עצמה היא תובעת את הבעל, תועיל לה חזקת גופה לעצמה.

להביא ראיה שהיו לו מומין לפני האירוסין, וביאור הענין כך:

אם נולד ספק בבית אביה, הרי זה מחליש את חזקת הגוף שלה נגד חזקת מומן שלו, לכן בעיני עדים שלא היו בה מומין בזמן האירוסין, אבל כשנולד ספק ברשות בעלה, יש לה חזקת הגוף להוציא ממון.

ופרכינן - הא תינח אם לא הביא הבעל ראיה שהיו לה מומין בבית אביה, אבל אם הביא ראיה שהיו לה מומין בבית אביה, הרי זו חוזר למקרה של הרישא שעל האב להביא ראיה, א"כ למה לאחר שנכנסה לרשות הבעל דרשו ממנו להביא ראיה שהיו לה מומין עוד לפני האירוסין.

ותרצינן - שמלבד חזקת הגוף וחזקת מומן ישנם עוד חזקות אחרות שמסייעות כדלהלן:

[א] נולד ספק ברשות הבעל, לאשה יש חזקת הגוף, וגם חזקה שראה ונתפייס, ולאיש יש חזקה אחת, שאין אדם מתפייס. [וחזקה מומן נגד חזקת הגוף לאו כלום היא - רש"י].

[ב] נולד ספק ברשות האב: אין לה חזקת הגוף ויש לה רק את החזקה דראה ונתפייס ולבעל יש חזקה שאינו מתפייס וגם חזקת מומן.

והקשה תוס': שעדיין קושיית הגמ' עומדת, כי סו"ס חזינן דטענות של הבעל יותר חזקות מטענות של האשה, דאילו הביא הבעל ראיה שהיו לה מומין עוד לפני האירוסין הרי זה מועיל נגד חזקה דראה ונתפייס.

דף עו. עו:

לא נולד ספק ברשותו

א. המחליף פרה בחמור

א"ר יהוד' אמר שמואל: המחליף פרה וחמור, ומשך בעל החמור את הפרה, ולא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור עד שמת החמור.

לפי ההו"א: על הבעל החמור להביא ראיה שהיה חמורו קיים בזמן משיכת פרה, ותנא תונא כלה, ע"כ.

ומקשינן: למה עליו להביא ראיה הרי שלא נולד ספק ברשותו, ועוד דיש לו חזקת הגוף נגד חזקת מריה קמא, וקיי"ל בדין דמוכר שור לחבירו ונמצא נגחן, שלא הולכין בתר חזקת מריה קמא.

ותרצינן: דכאן הוא בעצמו מסופק ואינו יכול לטעון טענת ברי.

לפי המסקנא: כל שנולד ספק ברשותו, עליו להביא ראיה.

ב. ותנא תונא כלה

יש על זה ג' אוקימתות:

א. כלה בבית אביה: כשיטת ר"א שרישא ר"י וסיפא ר"ג, ולפי ר"י אפילו כשהיו בה מומין בבית הבעל, על האב להביא ראיה, והיינו דלמרות שנולד ספק ברשות הבעל, על האב להביא ראיה.

ומקשינן דיש לחלק, דבמתני' יש לו להביא ראיה בכדי להוציא ממון, אבל במשך את הפרה הוא מוחזק בפרה, ואין

סיבה לדרוש ממנו להביא ראיה כדי להמשיך להיות מוחזק.

ב. כלה בבית חמיה: לפי ר"ג שעל הבעל להביא ראיה כדי להחזיק בכסף שהוא כבר מוחזק בו בחייה.

ומקשינן: דבמתני' יש לאב חזקת הגוף נגד חזקת ממון, אבל בדין דחמור יש לו גם חזקת ממון וגם חזקת הגוף, דהעמיד חמור על חזקת גופו שהיה חי.

ג. כלה בבית אביה ולקידושין, ונחלקו רש"י ותוס' בביאור אוקימתא זו,

לפי רש"י: מדובר אליבא דר"א דאמר לעיל תברא מי ששנה זו לא שנא זו, ורישא רבי יהושע, וה"ה דאינה נאמנת בדין של הסיפא, ועל האב להביא ראיה למרות שיש לו חזקת הגוף, על אף שזה היה כדי לאוקים הקידושין בידו.

וחולק עליו תוס', וסובר דא"א לאוקים כר"י כיון שמודה ר"י כשיש לו חזקת ממון שמהני חזקת הגוף.

לפי תוס': מדובר אליבא דרב אשי שלא מועיל חזקת הגוף דידה בשביל האב אפילו להחזיק בקידושין, והכא נמי לא מועילה חזקת הגוף דחמור.

ופרכינן: ממחט שנמצא בעובי בית הכוסות ויש ספק מתי היא נהיית טריפה, אם בידו של הטבח או ביד המוכר, המוצא מחבירו עליו הראיה, והגם שהספק נולד בבהמה אפ"ה לא מוטל על המחזיק להביא ראיה אלא על המוציא.

דף עז:

והוא השטן, הוא היצר הרע, הוא מלאך המות [ב"ב טז.].

ולא שהיו צריכים להתחבר למלאך המות, אלא מעצמו היה מגיע אליהם, כדין עבד שמציית לרבו, וכפי שמדויק בלשון רש"י "אוהבו ורגיל אצלו מלאך המות".

ג. נראתה קשת

ולפי"ז מובן מה ששאל אותו רשב"י: האם נראתה קשת מימין, ועי' רש"י שהקשת אינו אלא אות ברית שלא יחרב העולם ואם יש צדיק גמור בדור אין צורך באותו סימן עי"ש.

והיינו שרשב"י ביטל את כוח השטן לגמרי, והשטן היה נכפף לו, ובהמשך מבואר שגם ריב"ל לא נראתה קשת בחייו.

ד. ושמעתי³ שלפי"ז גם מובן, מה הסיבה שהמלאך המות מסר למשה את סוד הקטורת שעוצר את המגיפה [שבת פט.], שזה לכאורה דבר תמוה, כי זוהי תפקידו של מלאך המות להרוג, ומדוע ביטל את כוחו ונתנו למשה, ולפי הנ"ל י"ל שהמלאך המות היה כפוף למשה רבינו, ועי' משה רבינו נתבטל ממילא כוחו להרוג.

שושביניה דמלאך המות

א. רגיל אצלו מלאך המות

רב חנינא בר פפי שושביניה הוה [דמלאך המות].

רש"י: "אוהבו ורגיל אצלו מלאך המות". וכן לעיל מבואר שריב"ל היה מתעסק עם מלאך המות.

ויש להבין מה הענין להתחבר למלאך המות. ואולי י"ל - שהתקיים על ידם חלק מהברכה שבירך יצחק אבינו את עשו "ואת אחיך תעבוד והיה כאשר תריד ופרקת עולו וגו'".

וכדפרש"י כאשר תריד - כאשר תצטער, ואין כוונת רש"י שיש זמן שבו עשיו לא מצטער, שהרי הוא נהיה עבד עולם ליעקב וודאי מצטער תמיד על זה, אלא כפי שכתב רש"י בהמשך - "שיהיה לך פתחון פה להצטער".

ומבואר א"כ שכשלא מתקיימת המציאות של כאשר תריד, והיינו שאין לו פתחון פה, אז מתקיימת מציאות אחרת שאת אחיך תעבוד.

וכן כתב רש"י בד"ה הן גביר: שהרי גביר שמתי לך ומה שקנה עבד קנה רבו.

ב. כאשר תריד

ואפשר שביחס לריב"ל ורבי חנינא בר פפא לא היתה מציאות "כל שהיא" של כאשר תריד, ולכן היצר הרע היה כפוף להם לגמרי

³מפי הרה"ג ר' משה חיים כהן שליט"א

פרק שמיני

האשה שנפלו

דף עח. עח:

הלקוחות, אלא אפילו בחייה שאין לבעל בעלות בקרקע, אפ"ה הבעל מוציא מיד הלקוחות בשביל החלק שיש לו בפירות.

לפי ר"ש: נכסים הידועין לבעל מכירתה בטלה, ומוציאין מיד הלקוחות, ושאינן ידועין לבעל, לא תמכור, ואם מכרה ונתנה קיים.

ונחלקו בגמ' מה נחשב ידועין ומה נחשב שאינן ידועין.

- לפי רבי יוסי בר חנינא: ידועין - מקרקעי, שאינן ידועין - מטלטלי.
- לפי רבי יוחנן: מה שנמצא אצלה זה נחשב ידועין, ומה שנפל למדינת הים נחשב אינן ידועין.

ב. נפלה לה לאחר ארוסין ונישאת

לפי תנא דמתני' [רבי חנינא בן עקיבא] אליבא דר"ג: מכרה קיים, ומשמע דיעבד, לפי תנא דברייתא [רבי יהוד'] אליבא דר"ג: מוכרת ונותנת קיים, דמשמע אפילו לכתחילה, וישנם שתי שיטות בגמ' איך ליישב את הסתירה:

הקדמה: מתנאי כתובה שפירות תחת פירקונה, שאם הכניסה קרקעות ולא שמאום בכתובה הקרן שלה והפירות שלו, ואינה יכולה למכור, ואם מכרה ישנם אופנים שהבעל מוציא מיד הלקוחות בגלל חלקו בפירות.

עוד תקנו באושא שהאשה שמכרה בנכסי מלוג הבעל מוציא לאחר מיתה מיד הלקוחות, וזה מדובר באופן שמכרה קיים כפי שיתבאר,

ישנם אופנים שמכרה קיים וישנם אופנים שמכרה בטל, וזה תלוי מתי הגיעו הנכסים, באותם שנפלו לה לאחר שנישאת לכו"ע מכרה בטל, ומתני' עוסקת על אותם שנכסים שנפלו לה לפני כן, ויש בזה כמה שיטות.

א. נפלו לה משנשאת ומכרה אותם

מודים ב"ש וב"ה [וכ"ש לפי חכמים] שהבעל מוציא מיד הלקוחות.

ולא מבעיא לאחר מיתה, שיש ע"ז תקנת אושא שהבעל מוציא את הקרקע מיד

שיטת רב זביד

מבוארת היטב בברייתא ושם כתוב מוכרת ונותנת וקיים.

ולפי חכמים דמתני', ורבותי דברייתא - מכרה בטל.

ג. נפלו לה לפני האירוסין ונתארסה ומכרה

מודים ב"ש וב"ה: שמוכרת ונותנת וקיים, ולפי חכמים: זה תלוי איך לומדים את בעיית הגמ' בהמשך.

לפי לשון אחד דרש"י: נחלקו חכמים גם בדיעבד, וסוברין שמכרה בטל.

לפי לשון אחר דרש"י וכן לפי ר"ת: לא נחלקו על דין זה אלא על דין דנפלו לה לאחר אירוסין, וממילא צ"ל שגם לפי חכמים מוכרין קיים.

לפי שיטת רבותינו בברייתא: אפילו נפלו לפני האירוסין ונשאת, מכרה בטל ומשמע דאם לא נשאת מכרה קיים.

ד. נפלו לה לפני האירוסין ונשאת ומכרה

לפי רש"י: דין זה כלול בדין סיפא דמתני' - עד שלא נשאת ונשאת מכרה קיים - בדיעבד. לפי תוס': דין זה אינו כלול בסיפא דמתני', דשם מדובר על נכסים שנפלו לה אחרי האירוסין אבל בנפלו לה לפני האירוסין, מותר לה למכור לכתחילה אפילו אחרי הנישואין.

לפי רבותינו דברייתא: מכרה בטל.

לפי רש"י: גם במתני' יש לגרוס מוכרת ונותנת וקיים.

והקשה עליו תוס' (1) שיותר מסתבר להפוך את הברייתא מקמיה מתני', מאשר מתני' מקמיה ברייתא (2) שלפי גרסת רש"י ר"ג סובר כשיטת ב"ש שמותר לכתחילה [שלא כהלכה], ודלא כב"ה שאוסר למכור לכתחילה.

לפי תוס': כך יש לגרוס - אם מכרה ונתנה קיים גם בברייתא, ור"ג כב"ה שרק בדיעבד היא מכירה.

שיטת רב פפא

דר"ג בין ר' חנינא בן עקביא דמתני', ורבי יהוד' דברייתא, נחלקו אליבא דר"ג.

ורישא דמתני' אליבא דרבי יהודה דמשנתארסה בדיעבד מכרה קיים [ובזה מודה ב"ש וב"ה דרק בדיעבד היא מכירה], וחכמים סוברים שהמכירה בטלה.

וסיפא מפורש בה אליבא דרבי חנינא בן עקביא, שחולק [גם בסיפא דעד שלא נשאת ונראית] וסובר דמכרה בטל דלא כחכמים, מיהו הלשון מכרה קיים אינו מדויק, כי לפי רחב"ע אליבא דר"ג אפילו לכתחילה מותר למכור.

ובנקודה הזאת הוא חולק על רבי יהודה, ותנא דמתני' לא טרח להכניס את החילוק הזה במתני', כי הוא סמך ע"ז ששיטת רחב"ע

שנחלקו גם על הדיעבד שאם מכרה ונתנה בטל, ופשטינן דאפילו בדיעבד מכרה בטל [אפילו בנפלו לה לפני האירוסין].

לפי לשון אחר דרש"י: נחלקו חכמים על הדין השני דנפלו לה נכסים מן האירוסין, ובעיית הגמ' היא האם חכמים באו לחלוק על שיטת ב"ש שסובר שלכתחילה מוכרת, והם סוברים שרק דיעבד היא מכירה.

או שבאו לחלוק על שיטת ב"ה שסובר בדדיעבד היא מכירה, והם סוברים שאפילו בדיעבד מכרה בטל.

ולפי זה התירוץ של הגמ' הוא, שרק בנפלו לה לאחר אירוסין לפי חכמים מכרה בטל.

לפי ר"ת: בזה מסתפקת הגמ', האם נחלקו חכמים על דין דרישא, הנקרא "לכתחילה" משום שכ"ע מודים שמוכרת לכתחילה, והם חולקין שלכתחילה לא תמכור [ובדיעבד מכרה קיים].

או שנחלקו על דין השני של המשנה, הנקרא "בדיעבד" משום שלפי ב"ה רק "דיעבד" מכרה קיים, והם באו לחלוק שאפילו דיעבד מכרה בטל.

שטר מברחת

אשה שמברחת, הדין הוא שאם השאירה לעצמה משהו אין זה הברחה וקנה הבעל, לא השאירה לעצמה כלום, לא קנה בעל.

אם הבעל מברח בכדי שלא ישעבדו נכסיו, אין זה הברחה.

ה. נפלו לה לאחר אירוסין ונשאת ומכרה לכו"ע אליבא דר"ג: מכרה קיים, והוי כשיטת ב"ה, ונחלקו האם אפילו לכתחילה יכול למכור כנ"ל.

לפי חכמים ולפי רבותינו: מכרה בטל.

ו. בעיית הגמ'

הקדמה: בעיית הגמ' היא על אחד מדיני המשנה, ודנה הגמ' האם דין זה נאמר לכתחילה או דיעבד, ונחלקו רש"י ותוס' על איזה מאותם מקריים דמתני' מבעי ליה:

א. נפלו לה נכסים עד שלא תתארס מודים ב"ש וב"ה שמוכרת ונותנת וקיים.

ב. נפלו לה משנתארסה, ב"ש אומרים תמכור, וב"ה אומרים לא תמכור, אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה קיים.

ג. א"ר יהוד', אמרו לפני ר"ג הואיל וזכה באשה, לא יזכה בנכסים וכו'.

גמ': אבעיא להו רבי יהוד' אלכתחילה או אדיעבד, ת"ש דתניא אמרו לפני ר"ג, הואיל וזו אשתו וזו אשתו, זו מכרה בטל וכו', ש"מ דיעבד קאמר ש"מ,

ויש לדעת קודם על איזה דין דמתני', נחלקו חכמים ור"ג?

לפי רש"י: נחלקו על הדין א' לגבי נכסים שנפלו לה לפני האירוסין.

וכך היא בעיית הגמ', האם חכמים נחלקו על הלכתחילה, והיינו שסוברים שלכתחילה לא תמכור, ומודים בדיעבד שמכרה קיים, או

- וכשהיא יוצאת
- לפי רבנן: מחזירין לה את הקרקע בלי הפירות.
  - לפי ר"ש: מחזירין לה את הקרקע עם פירותיה.
  - לפי ר"מ: פירות שגדלו אצלה אינם נחשבים כחלק מהקרקע, אלא כפירות תלושין שהן חלק מהקרן, שאסור לו לאכול.

ב. מה עליו לקנות?

כשיש לפניו כמה אפשרויות של דברים לקנות, עליו לקנות מה שיותר קרן, ויש דרגות בזה כדלהלן:

- (1) ארעא ובתי, ארעא: פירוש אם יש ויכוח בינו לבניה את מה לקנות האם ארעא או בתים, הדין הוא שיקנה ארעא, שזה נחשב יותר קרן משום שאין זה מתקלקל.
- (2) בתי ודקלי, בתי, משום שהדקל מתייבש.
- (3) דקלי ואילני, דקלי.
- (4) אילני וגופני, אילני, משום שיש הרבה הוצאות לגפנים [ומ"מ מי שיודע לתקן אותם הוא יקבל ע"ז רווח גדול, תוס'].

2

חלק שני

א. נכסים שמשתמשים בהם

- נחלקן רש"י ותוס' אם מותר להשתמש בשימוש המכלה את הקרן.
- לפי ר"ת: מותר להשתמש בשימוש שמכלה את הקרן [בתנאי שיהיה זה דרך

ביאור: בשטר מבריה של האשה הסיבה שקורעין את השטר, היא דעשאוהו כנכסים שאינן ידועין לבעל וכר"ש עם וי"ז, והיינו שזה בא להדגיש שהסיבה שקורעין את השטר היא משום דפסקינן כשיטת ר"ש, וממילא לא שייך הברחה אלא בנכסים שאינן ידועין לבעל, דלפ"ז כשהבעל מבריה היות ולא שייך אינן ידועין, ממילא אין כאן הברחה.

גזעו מחליף

הקדמה: תקנו חכמים לקחת את הפירות מנכסי מלוג, והקרן לאשה, הסוגי' עוסקת לבאר מה נחשב פירות ומה נחשב קרן, ומתחלקת לב'.

- (1) כשהכניסה לו דברים שהשימוש בהם מכלה את הקרן, כגון פירות תלושין, יש להם דין "קרן" לכו"ע ואסור לאכול אותם אלא יקנה בהן קרקעות, ודנה הגמ' איזה סוג קרקע מוטל עליו לקנות.
- (2) בדבר שיש בו שימוש, דנה הגמרא איזה שימוש מותר ואיזה אסור.

1

חלק ראשון

א. נפלו לה כספים

- מתנ"י: נפלה לו כספים, ילקח בהן קרקע וכן פירות תלושים.
- פירות המחוברין בשעת כניסתה.
- לפי רבנן היות וזכה בקרקע לפירותיו, זכה ג"כ בפירות וכך סובר ר"ש.

- דלפי שיטה אחת - הוי פירא, פירוש שהעצים נחשבים כפירות מכיון שיש לו קרקע שהיא הקרן, והדגים שבביבר נחשבים כפירא ביחס לביבר שהוא קרן.
- ולפי שיטה אחרת - זה נחשב קרנא פירוש, שהעצים והדגים עצמם יש להן דין קרן, מאחר שאין גזעו מחליף אלא גזעו מתכלה.

ולפי ר"ת: מדובר בנפלו לה כספים, והנידון הוא, האם אבא זרדא או פירא דכוורי נחשבים קרן ומותר לקנות אותם או לא, אבל בנפלו לה אבא זרדא לכו"ע מותר להשתמש כר"נ שפסק כרבנן.

ד. גירסת תוס'

לפי ר"ח ור"ת [לשיטתו], יש לגרוס הפוך: גזעו מחליף קרן אין גזעו מחליף פירא, וכך ביאור הגמ' - אם גזעו מתחלף הרי זה נחשב קרן ומותר לקנות אותו, אין גזעו מתחלף הרי זה נחשב פירא ואסור לקנות אותו.

[ומשמע מתוך דברי ר"ח שלמד כר"ת שמדובר בנפלו כספים, ולא בנפלו לה אבא זרדא].

אמנם רש"י: לא יכל לגרוס כר"ח, משום שלפי ר"ח אם מדובר בנפלו לה אבא זרדא, כך צריך להיות הגרסא "גזעו מחליף קרנא", פירוש: כאילו נפל קרקע ומותר להנות מפירא, "אין גזעו מחליף פירא" כי זה נחשב כאילו נפלו לה כספים, שיש להם דין קרן ואסור להשתמש בו.

שימוש, אבל עבדים זקנים אין כ"כ שימוש כפי שיתבאר] אליבא רבנן דר"מ, וכך למד ר"נ.

דא"ר נחמן עיילא ליה גלימא פירא הוי ומכסי ביה ואזיל עד דכליא קרנא.

כמאן כי האי תנא, פיר של גפרית ומחפורת של צריף, ר"מ אומר קרן, וחכמים אומרים פירות, והיינו שמותר להשתמש, וסובר ר"נ כרבנן, [רש"י].

ב. כספים ונכסים

החילוק שיש בין כספים לנכסים מוסבר בר"ן: דשכשנפלו לו כספים היות ולא קנה מהם עדיין שום דבר, לכן חייבו אותו חכמים לקנות דבר שגזעו מחליף.

אבל בדיעבד כשהיא כבר קבלה נכסים בירושה, לא מחייבין אותו למכור ומותר לו להשתמש עד שיכלה הקרן.

לפי רש"י: כדין נפלו נכסים, כך דין נפלו לו ירושה.

ג. נפק"מ בין רש"י לר"ת

לגבי דין זה: "אבא זרדא ופירא דכוורי, אמרי לה פירא ואמר לה קרנא, כללא דמלתא גזעו מחליף פירא, אין גזעו מחליף קרנא, ע"כ.

רש"י למד: דמדובר כשנפלו לה אבא זרדא או פירא דכוורי, וע"ז נחלקו אמוראים, אם מותר לחתוך העצים ולאכול הפירות.

[רש"י]. מיהו עז ורחל אינו ממש כקרקע משום שהם עלולין למות, ואעפ"כ מותר להשתמש לכאור' לכו"ע "דדרך הנאתם היא".

(7) עבדים ושפחות זקנים וכן זיתים וגפנים זקנים: כיון שמכליא קרנא, ועוד שזה לא דרך שימושם כמו גלימא, לכן הדין הוא שימכר לפי ת"ק.

ולפי רשב"א: לא ימכרו משום שבח בית אביה, [ומדובר כשעושין קצת פירות תוס'] לגבי זיתים וגפנים דוקא כשנמצאים בשדה אחר, אבל בשדה שלו, לכו"ע לא ימכור מפני שבח בית אביה.

המוציא הוצאות על נכסי אשתו וגרשה

א. הוציא הרבה ואכל קימעא: אינו מקבל כלום משום שמחל לאשתו [ריטב"א], ואפילו אם רק אכל שגרא דתמרי [שנידוכין ביחד ואינן חשובין כ"כ], ודוקא כשאכל דרך כבוד.

ב. לא אכל דרך כבוד: נחלקו האמוראים אם צריך לאכול כשיעור דינר או שיעור איסר.

ג. אם השתמש בדבר שאינו ראוי לאכילה, כגון חבילי זמורות, למ"ד ששימוש כזה מועיל לחזקה ה"ה כאן שיהיה זה נחשב אכילה.

ד. המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה, עבדו ביה רבנן תקנתא שמשלמים לו על ההוצאות כדי שלא יניח את הקרקע להתקלקל.

ואליבא דמ"ד פירא אסור, ואליבא דמ"ד קרנא מותר, ולפי גירסא זו יש להקשות:

א. שאותו מ"ד דגזעו מחליף הוא המ"ד הראשון שאמר פירא, והרי בגמ' משמע שהמ"ד השני הוא זה שאמר את הכלל הזה.

ב. דלפ"ז חכמים ד"פיר של גפרית" דאמרי פירא באים לאסור, וא"כ ר"נ דלא כרבנן. ועוד דר"מ מתיר ובמתני' אסר, והוי סתירה [כך ביאר תוס'].

3

דרגות בגזעו מחליף

(1) קרקע לפירות: כשיש הפירות שגודלין כל הזמן.

(2) המלח והחול: הרי זה פירות לכו"ע, משום שאין פריין כלה לעולם.

(3) פיר של גפרית מחפורת של צריף: נחלקו בה ר"מ ורבנן. לפי ר"מ: הוי קרן היות ופריו כלה. לפי רבנן: הוי פירות היות ונשאר לו קרקע.

(4) גלימא: משתמש ואזיל עד דמכליא קרנא, היות ונשאר לה השחקין.

(5) ולד בהמה מלוג: לפי רבנן הם שייכים לבעל משום דנשאר העור לאשה.

ולד שפחת מלוג: לפי רבנן אין זה פירות כיון שלא נשאר לה כלום, ואפ"ה לפי חנניה הוי פירות, משום שלא חוששין למיתה.

(6) עז לולדה, ורחל לגיזתה: יש בהן דמיון לקרקע לפירות בזה שהן מתחדשין תמיד

לו בעלות בנכסי אחיו, ומאידך, הרי שיש לו זיקה לינשא לה. מתני': שומרת יבם שנפלו לה נכסים, מותר לה למכור לכתחילה, מתה מי יורש את הנכסים שלה, שזה כולל ג' סוגי נכסים.

- (1) כתובה, תוספת, ונדוניה.
- (2) נכסי מלוג.
- (3) נכסי צאן ברזל.

(1) כתובה

במשנה כתוב: כתובה בחזקת יורשי הבעל, ונחלקו רש"י ור"ת מה נכלל בכתובה:

- לפי רש"י: מדובר בכתובת מנה מאתיים ותוספת, אבל אינו יורש את הנדוניה כל עוד שלא נשא.
- ולפי ר"ת: זה כולל גם כן את הנדוניה כפי שיתבאר.

(2) נכסי מלוג

נכסים הנכנסים והיוצאים עמה], נחלקו ב"ש וב"ה.

- לפי ב"ש: יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב.
- לפי ב"ה: נכסים בחזקתן. [וכבר נחלקו ב"ש וב"ה בנפל הבית עליו ועל אשתו, דלפי ב"ש יחלוקו, ולפי ב"ה נכסים בחזקתן, ופליגי שם אמוראי וישנם ג' שיטות: [1] מ"ד בחזקת יורש הבעל, [2] מ"ד בחזקת יורשי האשה, [3] מ"ד בחזקת שניהם, ויחלוקו].

ה. הוציא ולא אכל: ישבע כמה הוציא, ויטול כנגד השבח, דאם השבח פחות מההוצאה אינו מקבל אלא כשיעור שבח. ו. בעל שהוריד אריסין וגירש את אשתו, זה תלוי:

אם הבעל, הוא בעצמו אריס, כיון שיכול להסתדר בלעדיהם, לכן לא משלמים להם על השבח משום דעל מנת כן ירדו שיודעים שאין לבעל כלום בקרקע (תוס'). אבל אם אינו אריס, וזקוק להם, משלמים להם על השבח.

ז. בעל שמכר קרקע לפירות, לא עשה ולא כלום.

דף פ:

שומרת יבם

הקדמה:

- (1) אשה שמתה בחיי בעלה: ואח"כ מת בעלה, אין ליורשי האשה כלום, הואיל והבעל כבר ירש את אשתו.
- (2) מת הבעל ואח"כ מתה האשה: אם אין יבם, יורשי האשה יורשין כתובתה ונכסיה.
- (3) כשיש יבם: אם יבם אותה הרי היא כאשתו לכל דבריה, ומגרשה בגט ויורש את כל הנכסים של האח [כמבואר בסיפא דמתני'].
(4) רישא דמתני', עוסקת בשומרת יבם, כשעדיין לא נפס אותה, דמצד אחד אין

בנכסי מלוג, שהרי עבדי מלוג שלה לא אוכלים בתרומה, ואילו עבדי צאן ברזל יכולים לאכול בתרומה, מ"מ אצל היבם זה שונה, מכיון דאינו זוכה אלא מכוח שמוחזק בכתובה, [כך מבואר בתוס'].

דף פ: פא.

שומרת יבם שמתה מי קובר אותה?

מצד אחד היבם הוא זה שיורש את כתובתה [שזה כולל לפי רש"י מאתיים ותוספת, ולפי ר"ת גם נדוניה], ומאידך יורשי האשה הם אלו שיורשים את נכסי מלוג, ופשטינן מדתניא יורשיה יורשי כתובתה חייבין בקבורתה.

ומקשינן: ולימא אח אני יורש, אשתו אין אני קובר, ונחלקו רש"י ותוס' בביאור הקושיא:

לפי רש"י - הכתובה מחולקת לשתי חלקים

- (1) חלק שהבעל נותן שזה מאתיים ותוספת.
- (2) חלק שהאשה מביאה שהיא הנדוניה [ועוד חלקים אחרים].

וכך טענתו: את המאתיים ואת התוספת אני יורש מהאח, אבל את הנדוניה שהיא החלק של האשה אין אני יורש, ולמה א"כ אתחייב לפדותה.

לפי תוס' - גם את הנדוניה שהיא חלק של האשה הוא יורש, ואעפ"כ יש לו לטעון אשתו אין אני קובר, משום שהיורש מקבל רק זכויות ולא חובות, [ובגלל זה אם הניח להם אביהן פרה שאולה פטורין מאונסין].

ובגמ' ב"ב נחלקו אמוראים אליבא דב"ה וסובר רש"י: דכפי שנחלקו אמוראים בב"ב [דף קנח:] אליבא דב"ה שאמרו נכסים בחזקתן, כך נחלקו בשיטת ב"ה דסגוי'.

ולפי ר"ת: יש לחלק.

כי שם עדיין לא זכו יורשי הבעל בנכסי האשה, אבל כאן היבם היה כבר מוחזק בנכסים קודם מיתה,

ולכן לפי ר"ת: נכסים בחזקתן פירוש ליבם, דלפי ב"ה באותה מידה שמוחזק בכתובה, כך הוא מוחזק בנכסי מלוג, מכיון שחלק מהכתובה שמוחזק בה, היא הנדוניה שהיא כבר עכשיו בידו.

ביאור מחלוקת ב"ש וב"ה

נחלקו אביי ורבא אליבא דב"ש וב"ה.

לפי אביי: אין הבדל בין נכסים שנפלו לה בחיי בעלה הראשון, לנכסים שנפלו לה בהיותה שומרת יבם, שבשניהם יש לה זכות בהם, ונחלקו ב"ה וב"ש מה עדיף חלוקה או חזקה.

לפי רבא: אם נפלו לה נכסים בחיי בעלה הראשון, כל הנכסים שייכים לו ואחריו ליבם דלכו"ע ידו עדיפא מידה, ולא נחלקו ע"ז ב"ש וב"ה.

(3) נכסי צאן ברזל

בחזקת יורשי הבעל, ואע"ג דבעלמא יש לבעל יותר זכות בנכסי צאן ברזל מאשר

מה לגבות אם ימות או יגרש כי יחביאו היתומים את הכסף, לכן התקינו חכמים ליחד לה כסף לכתובה, ובנוסף תקנו שכל הנכסים משועבדים לכתובה, כעת יש לדעת מה דינו של בעל למכור נכסיו?

א. למכור

(1) מותר לבעל למכור את נכסי האשה, מאחר שכתוב בה שכל הנכסים שיקנה אחרי הנישואין, יהיו משועבדים לכתובה.

(2) מיהו מבואר בב"ב דלקח שדה מן האיש, ושוב לקח מן האשה, מכרה בטל. **ורש"י תירץ:** ששם מדובר בג' שדות שאחראין לכתובה אבל שאר שדות מותר לו למכור. **ולפי ר"י נראה:** שמדובר בכל השדות, ואין הכונה שהמכירה בטלה לכתחילה, אלא שמותר לה לטרוף.

(3) וכל זה בבעל אבל ביכם היות שלא כתב לה כתובה, ממילא אין אצלו חיוב כזה שהנכסים שהוא עתיד לקנות יהיו משועבדים לכתובה, ולכן לא נתנו לו רשות למכור אלא מדעתה.

וכך יש לו לעשות: אם הוא ישראל, יגרש אותה בגט ומחזירה, ואז יכתוב לה כתובה, וממילא יהיה מותר לו למכור מכאן ולהבא. אם הוא כהן ואינו יכול לגרשה ולהחזירה, עושה סעודה בשבילה ומפייסה.

ותרצינן: שאני יבם משאר יורשים, שעומד במקום האח, וזאת הסיבה שהוא יורש. וממ"נ אם הוא יורש אותה הרי הוא במקום אח, וחייב לקבורה, ואם אינו במקום אח לקבורה, א"כ אין לו זכות לירש את הנכסים.

ומקשינן: דסו"ס החיוב קבורה, הוא מדין תנאי כתובה, שהרי בכתובה כתוב "כשתנשאי" דמשמע שאין כתובה ניתנת לגבות בחיי הבעל, והיות והיבם עומד במקום הבעל ונחשב כבחיי הבעל, א"כ אין לו חיובים של כתובה.

ותרצינן: דקיי"ל כב"ה דלית ליה מדרש כתובה, ואין לו לדרוש "כשתנשאי", א"כ ניתנת כתובה לגבות מחיים.

וגם אליבא דב"ש דלא ניתנת כתובה לגבות מחיים, עדיין יש לו חלק בכתובה, משום ששטר העומד לגבות כגבוי דמי.

ופרכינן: שסו"ס איך אפשר לומר "כגבוי דמי" כשמפורש הפוך בכתובה "כשתנשאי לאחר" והרי היא לא נשואה לאחר.

ותרצינן: יבם נמי כאחר דמי, וממילא ניתנת כתובה לגבות מחיים.

דף פא. פא: וסוף דף פה:

נכסים משועבדים לכתובה

הקדמה: בראשונה לא היו כל הנכסים אחראים לכתובה ובגלל זה לא היו הנשים רוצות להינשא, כי חששו שלא יהיה להם

ב. עצה טובה

לפי ההו"א: מה שאמרו שלא למכור, אין זה איסור אלא עצה טובה, ונחלקו רש"י ור"י מהי סיבת העצה.

- לפי רש"י: חוששין שמא המטלטלין יהיו נאבדים ונמצאה שלא בכתובה.

- לפי ר"י: כדי שלא תהא קלה בעינו להוצאה.

לפי המסקנה: אסרו חכמים משום איבה דסברה עיניו ניתן בגירושין.

ג. מה הדין אם מכר?

לפי רב יוסף: מכרה בטל.

ונפק"מ אם היבם התנה עם אחיו שיחלוק איתם בנכסי אחיו לאחר הייבום, שאין תנאו מועיל.

ואביי: מביא ראיה ממתני' [דף עח.]: נפלו לה נכסים לאחר האירוסין, לפי ב"ה לא תמכור ואם מכרה, מכרה קיים, וכך פסק רב מניומי כדאביי, ולפי המסקנא [דף פב.]. הלכתא לא עשה ולא כלום.

דף פב:**לחלוק בנכסים לפני שהגיעו לידו**

יבם שחלק בנכסים עם שאר אחיו לפני שיבם, לא עשה ולא כלום.

ואין לדמות דין זה לאומר לחבירו משוך פרה זו ולאחר ל' יום תהיה קנויה לך מעכשיו, שמועיל הקנין, כי שם, בידו להקנות לו עכשיו, משא"כ כאן שאינו בידו להקנות הנכסים עכשיו.

והקשה תוס': הרי כשהתנה שדה זו לכשאקחנה ממך קנויה לך מעכשיו, אליבא דרב קנה, אע"ג דאינו בידו.

ותירץ: כי רב אית ליה אדם מקנה דשב"ל, ואנן פסקינן כר"י הסנדלר דאין אדם מקנה דשלב"ל.

ומקשינן: מה בין מקנה דבר לאחר ל' יום שצריך לומר "מעכשיו" לבין מקדש אשה לאחר ל' יום שאין צורך לומר "מעכשיו"?

ותרצינן: אשה נקנית בכסף, שבמקרה זה הכסף נמצא אצלה כחוב, ואפילו לאחר ל' יום זה נחשב עדיין כאילו הוי בעין, משא"כ מי שקונה חפץ, דלאחר ל' יום כלתה לו משיכה.

פרק תשיעי

הכותב לאשתו

אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו

הקדמה:

בכדי להיפרד מנכס שבידו, צריכים להקנות אותו למישהו, ואינו מועיל לשון סילוק, וכן בכל דבר שיש לו בהן זכות, לא מועיל לו לוותר על זכותו, אלא צריך להקנות אותו לשני, לכן האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו לא אמר כלום, וכן האומר לאשתו לאחר הנישואין, דין ודברים אין לי בנכסיך לא אמר כלום.

ויש להבין א"כ מדוע במתני' תנן: האומר לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך וכו' ומכרה ונתנה קיים, הרי לא מהני סילוק בדבר ששייך לו.

א. דין ודברים אין לי בנכסיך

מתני': האומר לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך - הרי זה מועיל לגבי זה - שאם מכרה ונתנה קיים.

וביאור הענין כדברי ר' ינאי, שמדובר באופן שכותב לה בעודה ארוסה, לפני שיכנס ברשותו, אך הגמ' לא מסתפקת בתשובה זו ונותנת לזה ביאור רחב, ויש להבין את השתלשלות הדברים, וכך הוא סדר הענין:

(1) אמר רב ינאי: בכותב לה ועודה ארוסה.

(2) כדרב כהנא: דאמר מתנה הבאה לו לאדם ממקום אחר אדם מתנה עליה ששלא ירשנה.

(3) וכדרבא: דאמר האומר אי אפשי בתקנת

חכמים כגון זו שומעין לו.

(4) מאי כגון זו כדרב הונא: אמר רב דאמר

יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת

ואיני עושה.

(5) א"ה אפילו נשואה נמי?

(6) אמר אביי: נשואה ידו כידה.

(7) רבא אמר: ידו עדיפה מידה.

ונפק"מ לשומרת יבם.

ננסה להבין למה כל החלקים נחוצים לענין,

ובביאור הענין נחלקו רש"י ותוס', ויש לכל

אחד מהלך אחר בכל אורך הסוגיא, נביא

ויש כאן תוספת, שלא מספיק שהוא הגורם, עוד בעינין שמתנה זו הותקן לטובתו, כדברי רש"י: "ומשום תקנתא דידיה תקון רבנן והוא בא למחול עליה.

4) וכדבר הונא דאמר: יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניוזנת ואיני עושה, עתה הוסיפו להביא על זה דוגמא שכך נוהגים בפועל כדאמר רב הונא.

ולכאור' לפי רש"י, מימרא דרבא הובא כתוספת ביאור לענין הזה שאפשר לסרב תקנה שנעשה לטובתו, אמנם לא כך למד תוס'.

ג. ביאור הענין לפי תוס'

תוס' למד: שמילתא דרב כהנא, בא לענות על איך מועיל דין ודברים וכו' בעודה ארוסה, והרי זה דבר שלב"ל דאנן קיימא לן שאי אפשר לקנות, ומדרב כהנא רואים שיכול להקנות בכי האי גוונא שזה לטובתו.

ומדרבא: למדנו את הסברה לדין זה: שהיות ולטובתו תקנוה יכול הוא לומר א"א באותה טובה.

ואפשר שכך ביאור הענין: שבהתחלה סברנו, שמלבד זו שמסתלק מהנכס, הרי הוא מעביר אותו לאשתו ויש כאן קנין, דבאותו זמן

מקודם את ההסבר על פי רש"י ואח"כ על פי תוס'.

ב. ביאור הענין לפי רש"י

1) דברי רב ינאי: דמוקי ליה לפני שנכנס לרשותו, באים להדגיש שלא מועיל סילוק כדי להפרד מהדבר, אבל מועיל הוא למנוע שיכנס לרשותו.

2) דברי רב כהנא דאמר: נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר, אדם מתנה עליה שלא ירשנה, הינם תוספת ביאור, דבעינין עוד תנאי בשביל שיועיל סילוקו, והוא שהמתנה תגיע ממקום אחר והיינו שבאה לו ע"י מעשיו, ואינה ירושת אבותיו שאינה תלויה בו, כך מפורש ברש"י.

ההסבר הוא: דכיון שהוא הגורם לזה שיכנס לרשותו, לכן הרשות בידו להתסלק ממנה לפני שנכנס לרשותו, כשזה עדיין תלוי בו.

וממילתא דרב כהנא: אנו לומדים שבדבר שתקנו לטובתו, יכול הוא לסרב את הטובה, משא"כ בנחלה דאורייתא שזה לא תלוי בו לבטל אותה ואפילו לפני שהגיע לידו לא מועיל תנאו.

3) כדרבא דאמר: "האומר אי אפשרי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו,

- לפי רב נחמן: מגופה של קרקע קנו מידו, אמר אממר הלכתא מגופא של קרקע קנו מידו.

ונחלקו רש"י ותוס' מה כאן הנושא.

לפי רש"י: מדובר על הא דתניא - האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו, ואח"כ עשה קנין, דנחלקו ר"י ור"ג אם התכוון לעשות קנין חדש שאין לו כל קשר לסילוק שעשה לפני כן, ואם כך אין סיבה שלא יועיל קניינו, או שהתכוון לחזק את הסילוק, ואין לקנינו במה להאחז ובטל.

ותוס' חולק עליו וסובר: שבדין ודברים אין לי על שדה זה אין מקום לקנין, שהרי למי הוא מקנה אותו, והלא לכו"ע מפקר ליה.

[ואפשר שתוס' לשיטתו סובר שסילוק בדבר שנמצא כבר ברשותו מועיל, ושייך בו קנין כדין דבר שב"ל].

לפי תוס': מדובר באומר לאשתו נשואה דין ודברים אין לי בנכסיך ואח"כ קנו מידה, ההסבר לזה הוא - להיות והנכסים שייכים לה, ממילא הקנין הזה מועיל בשבילה.

שצריך ליכנס ברשותו העביד אותו לאשתו, ואינו דומה להפקר משום ששם אינו מעביר את הזכות שלו לאף אחד, ואין הקנין נתפס על דבר שלב"ל,

ומדרב כהנא התחדש: שסילוק מועיל רק לפני שהגיע לידו, וכן רק בדבר שחכמים תיקנו לטובתו, וכשמתיימים ב' תנאים אלו, תועיל לשון סילוק, משום דאין כאן אלא סילוק בלבד, בלי שום הקנאה לאחר.

ועדיין לא ברור מה היא הסברה שבגללה מועיל סילוק הרי סו"ס אין בו קנין, ובא רבא לחדש: שדבר שנתקן לטובתו, אין הסילוק דורש שום קנין באותו זמן שאמור להגיע לידו, שנוכל לומר שיש צורך שיעביר את הבעלות לאשתו, אלא די בזה שנמנע מלקבל אותו בכדי שישאר ביד אשתו. והסיבה שמותר לו לימנע מלקבל, היא משום דלטובתו נתקנה.

והקשה תוס' דגם בלי רב כהנא, בדבר שבממון כשהתנאי אינו מנגד מה שכתוב בתורה, תנאו קיים, ותירץ - אה"נ, אלא שכאן לא השתמש הבעל בלשון תנאי.

ד. קנו מידו לאחר שאמר דין ודברים מאי?

- לפי יוסף: מדין ודברים קנו מידו.

ודנה הגמ': אם יש צורך לומר את שניהם גם פירי פירותיהם, וגם עד עולם, או שאחד מהם מהני, ואם אחד מהם מהני, ודאי שעד עולם, לבד יהני, אבל האם פרי פירותיהן ג"כ יהני, תיקו.

ועוד דנה הגמ', מה הדין בדין ודברים אין לי בפירי פירותיהן, האם זה כולל את הפירי או לא ולא אפשיטא.

[דף פד.]

ג. בחייה ובמותה מה הדין?

- לפי ת"ק דמתני': אם מתה אינו יורשה.
- לפי רשב"ג: יורשה משום דמתנה על מה שכתוב בתורה.

רב פסק כרשב"ג ולא מטעמיה, והגמ' דנה מה הכוונה בזה, ומביאה על זה כמה צדדים:

- (1) אם נאמר שלפי רשב"ג יורשה דאורייתא ומתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, אבל בדרבנן תנאו קיים, ולפי רב בדאורייתא תנאו קיים וירושה דרבנן ועשו חיזוק בדרבנן יותר מדבריהם.

הרי שסובר רב במקום אחר דעל מנת שאין לך עלי אונאה תנאו בטל, [ויש צד שסובר כרבי יהודה דתנאו קיים היכא דידעה ומחלה, מיהו כאן אינו יודע מה היא האונאה בשביל שיהיה מוחל וה"ה לגבי ירושה שאינו יודע מתי תמות].

- (2) ואם נאמר שרב סובר שמתה ירשנה, א"כ אין כאן הלכה כרשב"ג.

דף פג: פד.

דין ודברים אין לי בנכסיך

א. מותר לו לאכול ולירשה

מתני': הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך הרי זה אוכל פירות ואם מתה ירשנה, א"כ למה כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך שאם מכרה ונתנה קיים.

ויש להבין מאי אולמיה מכירה מאכילת פירות, ונחלקו על זה אמוראים.

לפי רב אשי: משום שהלשון בנכסיך אינו משמע לא פירות ולא ירושה אלא הנכס עצמו, ולכן מותר לה לאכול ולירשה, אבל אם היא תמכור אותו אין מכירתה קיים.

לפי אביי: הלשון בנכסיך יכול לכלול כל הזכויות שיש לו בו, רק שיש דין אחר שיד בעל השטר על התחתונה ומורידין אותו לפחות שבמשמעות השטר, וה"ה בזכות שנתנו לו חכמים.

וכאן ההכי פחות שבמשמעות הלשון זו מכירה, כי את הפרות יש לו כבר עכשיו אבל מכירה מי אמר שתמכור, וכן ירושה הוא דבר שכיח ביחס למכירה, מכיון שאינה רוצה למכור משום שבח בית אביה.

ב. אין לי בנכסיך ובפירותיהן מה הדין?

- לפי ת"ק דמתני': אינו אוכל פירי פירות וכו'.
- לפי ר' יהודה: אוכל פירי פירות, עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן, ובפירי פירותיהן עד עולם.

3) ואם נאמר שמודה לרשב"ג, אבל סובר הוא שגם בדרבנן תנאו בטל הרי זה כטעמיה וכהלכתיה, רק שמוסיף על דבריו.

אלא ע"כ צ"ל: דרב סובר דירושת הבעל דרבנן ועשו חיזוק לדבריהם, ומודה לרשב"ג שבדאורייתא תנאו בטל.

ופרכינן מהא דתנן: ר"י בן ברוקה אומר היורש את אשתו יחזיר לבני משפחה וינכה להם מן הדמים, ואוקמוה בהורישתו אשתו בית הקברות, דאע"ג שירושת הבעל דאורייתא תיקנו חכמים להחזיר לה משום פגם משפחה, א"כ סובר רב דירושה דאורייתא.

ותרצינן: רב לטעמיה דריב"ב, וליה לא סבירא ליה.

מהו הכושל?

- לפי ר' יוסי בר חנינא: זה מי ששטרו מאוחר, ולא יוכל לטרוף לקוחות הקודמים לו.
- לפי ר"ן: לכתובת אשה משום חינה. וכן נחלקו תנאים בבחייתא:
- רבי בנימין אומר: לפסול שבראייה [דהיינו למי ששטרו מאוחר].
- ר"א אומר: לכתובת אשה משום חינה.

מה הפירוש משום חינה?

- לפי רש"י: כדי שימצאו האנשים חן בעיני הנשים ויהיו נישואין להם, ולא תדאגנה להפסיד כתובתן.
- לפי ר"ח: שהנשים ימצאו חן בעיני אנשים, ויהיה להם קופצים יותר.

דף פה.

היה לו מלוה ופקדון ביד אחר

הקדמה: מטלטלי דיתמי לב"ח לא משתעבדי והנ"מ כשנמצאים ביד יורשים, מה הדין אם הם נמצאים ביד לווה או ביד נפקד?

א. מטלטלי דיתמי לב"ח

- מתני': מי שמת והניח אשה וב"ח ויורשין, והיה לו מלוה ופקדון ביד אחר
- לפי ר"ט: לא זכו בהם היורשין וינתנו לכושל שבהם.
- לפי ר"ע: אפ"ה זכו בהם היורשים.

מה נחשב ביד אחר?

- יש לדעת אליבא דרבי טרפון איפה צריך להיות מונח המלוה ופקדון, בכדי שלא יזכו בהם יורשים.
- לפי רב ושמואל: צריך שיהא מונח דווקא ברה"ר, שהוא מקום הפקר, אבל בסמטא שזה מקום קנין, כבר זכו בהן יורשין.
- ולפי ר"י ור"ל: אפילו בסמטא. ובגמ' מבואר שדין נהר כדין רה"ר, ושפת הנהר כסמטא.
- תפסה מחיים, אפילו לר"ע, כיון שעדיין לא זכו בהם היורשים, מהני לב"ח.

- (1) אם יש ללוה עדים ששילם אין המלוה נאמן.
- (2) אין לו עדים ששילם, נאמן מלוה מגו דלהד"מ והשליח יצטרך לשלם למשלח, דיש טענה נגדו - לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי.
- (3) ודוקא כשהלוה ביקש משליח לקחת השטר, אבל אם עשאו סתם שליח לשלם חוב, השליח פטור.

ב. תופס שטרות

ההיא איתתא דתפסה שטרות מיתומים וטענה שמחיים תפסה.

- (1) אם יש לה עדים שתבעו אותה מחיים ולא נתנה להם נאמנת.
- (2) ואם לאו אינה נאמנת, ואין לה טענת מגו דלקוחות הן בידי, משום שבאותו זמן שטענה דתפסה מחיים לא היה לה מגו, כי חשבה שטענת תפיסה היא טענה מעליא, ולאחמ"כ אינה יכולה שוב לטעון טענה אחרת (תוס').

קים ליה בגויה

נאמן אדם לומר קים ליה בגויה שהמלוה שיקר, ומרענא לשטריה על פיו, ונחלקו רש"י ור"ח בביאור דין זה.

- לפי רש"י: לא גובין בו ולא קורעין אותו.
- לפי ר"ח: גובין בו ע"י שבועה, והסיבה לזה אינה משום שעד אחד מחייב שבועה, כי אפילו כשאין לנו עד כשר,

ב. לגבי כתובת אשה

יש ע"ז ב' שיטות בתוס'.

לפי תוס' ובה"ג: לא מהני תפיסה לכתובה. ויש להם ראייה מלקמן [דף צ"ו]. גבי תפיסה נכסים, לפי רבינא מהני תפיסתה למזונות ולא לכתובה, ולפי מר בר רב אשי מהני אפילו לכתובה.

ושם מדובר כשתפסה מחיים, כי אם תפסה לאחר מיתה איך התירה מר בר רב אשי תפיסתה לכתובה, ואפ"ה לפי רבינא לא הוי תפיסה, אלא שפסק ר' יעקב משמיה דרבא כרבינא שלא מהני תפיסה לכתובה משום דלא נתנה כתובה לגבות מחיים, וכך פסקינן.

ולפי ר"ח: אפילו מחיים מהני תפיסה, וקיימא לן כמר בר רב אשי, בכל הש"ס דתפיסה מהני.

והביאה הגמ' כמה מעשים שבהם פסקו הלכה למעשה כר"ע.

אם יש עדים ששילם

א. עשאו שליח לקבל את החוב

עשאן שליח [א] לשלם מקודם את החוב [ב] ואח"כ לקבל את השטר, וכן אם עשאו שליח [א] לקבל מקודם את השטר [ב] ואח"כ לשלם את החוב, וכששילם את החוב טען המלוה "סטראי נינהו". פירוש - שמלבד המלוה בשטר, היה לו עוד הלואה אחרת על פה, שבגללה ביקש המלוה להמשיך להחזיק בשטר, וכך הדין:

מיהו מודה תוס' לגבי הא דלעיל [דף יג]. דקתני "חדא דהא קא מודה ועוד הלכה כר"ג", שהכונה היא שאפילו אם יש רק אחד מהסיבות זה מועיל.

משום דהא בהא תליא, כי אם טענה דמודה לא מספיקה לבד, הטענה השניה ג"כ לא תספיק, משום שר"ג מכשיר רק ברוב כשרים ועי"ש.

וחולק עליו רשב"א [המובא בתוס'] וסובר: דכשיש ב' טענות להתיר, כל טענה מספיקה בנפרד.

ומ"מ במה שנוגע לסוגי' סובר הוא שיש כאן ב' נושאים:

- 1) חדא - דלא עמיד ולכן אין לחשוש שזה שייך לנפקד.
- 2) ועוד - דקא יהיב סימן וא"כ אין לחשוש שזה שייך לאדם אחר.

ב. רגיל לבקר אצלו

האופן שבו מאמינים לו אם נתן סימן, הוא אך ורק במקרה שלא רגיל לבקר אצל הנפקד, אבל אם רגיל לבקר אצלו, יש לחשוש שראה את אותו חפץ בביתו של הנפקד.

דין שודא דדייני

מי שאמר נכסי לטוביה ומת ויש ב' טוביה, משערינן בפשטות מה הוא התכוון, אם אמר טוביה ובא ר' טוביה נותנין לטוביא, ב' טוביא, אחד מהם שכן ואחד מהם ת"ח, ת"ח

כגון ע"י אשה וקרוב שפסולין לעדות, הוא יהיה בכל זאת חייב שבועה [תוס'].

דין מחזי כשקרא

ההיא אתתא דאתחייבא שבועה בב"ד, ובקש בעל דין שתישבע בעיר כדי שתתבייש לשקר, והתירו לאשה לבקש שיכינו לה שטר המעיד על כך שכבר נשבעת ונפטרה, ולכשתישבע יתנונו לה, ואין כאן חשש למחזי כשקרא.

דף פה:

חדא דלא אמיד ועוד דקא יהיב סימנא

א. ההוא גברא דאפקיד דבר יקר ומת המפקיד בלי לצוות לקרוביו, ובא אדם ונתן סימנין ומבואר בגמרא שיש ב' טענות לטובת האדם הזה.

חדא: שידעו שהנפקד אינו עשיר, ועוד שהמפקיד נתן סימן, ונראה לכאורה מהגמ', שטענה אחת לבד מספיקה בכדי שנאמין לו.

אמנם מוכיח תוס', שבההוא מעשה לא מועילה אותה טענה שיש לו סימן לחוד, משום שאם הנפקד היה עשיר יש לחשוש שאולי הוא קנה את החפץ היקר ממפקיד, והמפקיד יודע את הסימנים משום שהיה זה שלו לפני"כ.

וכן סובר תוס': דבעלמא כשמביאה הגמ' ב' סיבות להתיר בלשון של "חדא ועוד", אין כוונתה שאם היתה רק סיבה אחת בלבד היה זה מספיק בכדי להתיר.

[דף פה: פו.]

ב. מאן דדאין דינא דגרמי

אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא, מאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא.

קריבתיה דר"נ, זבניה לכתובתה בטובת הנאה, איגרשה ומתה, ונתן ר"נ עצה לבתה כדי שלא תפסיד את הכתובה, לעשות קנוניא עם היורשים, שתמחל על חוב הכתובה, ותקבל את הנכסים מדין ירושה.

והקשה תוס': הרי ר"נ עצמו דאין דינא דגרמי, וא"כ מה מועיל הקנוניא.

ותירץ:

א. יש מפרשים: שקטנה היתה ולא מחייבין אותה.

ב. ור' יצחק תירץ: שהגם שמחייבין מדינא דגרמי, מיהו לא מחייבין אלא כמה ששילמו, והיינו לפי טובת הנאה של הכתובה.

ועל פי זה מיישב תוס' תמיה: איך רב נחמן נתן כזאת עצה להפסיד את ממון אחרים, ולפי הנ"ל לא היו מפסידים כלל, מכיון שהם מקבלים בחזרה מה שנתנו לה.

ג. יכתוב שטר

אמר רב הונא אי פיקח לוקח, יוסיף ללוה כמה מטבעות על מנת שיכתוב לו שטר חוב בשמו, שאז גם אם יקרה שימחל המלוה את

קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם. שכן וקרוב, שכן קודם. ואם שניהם קרובים, ב' ת"ח וכו' יש דין שודא בדיינים.

ונחלקו רש"י ותוס' מה הפירוש שודא דדייני:

- **לפי רש"י**: מוטל על הדיינין לשער למי התכוון לתת, ע"י שיבדקו את מי דרכו לקרב או מי ישר בעיניו וכו'.
- **לפי ר"ת**: לא בודקין מה כוונת המת, אלא יתן הדיין למי שירצה.

דף פה: פו.

מוכר שטר חוב – דינא דגרמי

א. מכירת חוב

המוכר שטר חוב וחזר ומחלו מחל, ואפילו יורש יכול למחול את חוב אביו, אבל אם הכניסה אשה חוב לבעלה וחזר ומחלה אין זו מחילה, משום דידו כידה.

והקשה תוס': איך אפשר למכור חוב, דבשלמא אם יש ללוה קרקעות, יכול הוא למכור את השעבוד אבל אם אין לו קרקע, את מה הוא מוכר.

ותירץ: שאה"נ אין כאן מכירה מדאורייתא. והקשה א"כ איך שייך אונאה בשטרות, ותירץ: דמ"מ, אנשים מחשבים אותה ומוכנים בשביל זה לשלם כסף, א"נ כששלם לו לכתוב מלוה על פה ולעשות לו שטר.

והקשה תוס': דלעיל דף פ"ד אמר ר"ט ינתנו לכושל, וקסבר ר"א שהכושל המדובר היא כתובת אשה משום חינה, ואף שרבי בנימין חלק עליו וסבר שינתנו למי ששטרו מאוחר, מ"מ מודה הוא שאם אין הב"ח כושל [כגון שנכתבו ב' שטרות באותו יום] ינתנו לאשה משום חינה.

ותירץ: שעדיף טענת נעילת דלת מטענת חינה, ובמתני' דלעיל מדובר לאחר מיתה דלא שכיחא ולא חוששין לנעילת דלת. ואם השטר של האשה קודם לשטר של ב"ח, נותנים את הקרקע לאשה [רש"י].

דין פריעת ב"ח מצוה

איתא בערכין [דף כב.]. אין נזקקין לנכסי יתומין קטנים משום דפריעת בע"ח מצוה והני לאו בני מצוה נינהו.

ובסוגי' הקשה רב כהנא לר"פ: לדידך דאמרת פריעת בע"ח מצוה, אמר לא ניחא ליה דאעביד מצוה מאי?

והקשה תוס': דודאי כופין אותו, דבגמרא ערכין משמע שדוקא קטנים אין נזקקין, אבל גדולים נזקקין להן.

ותירץ:

א. אה"נ והגמ' באה לשאול מדוע קוראין לזה מצוה הרי כופין אותו ע"ז, וא"כ זוהי חובה ולא מצוה.

ב. שלא נזקקין ליתומים גדולים אלא היכא דלא טענו לא ניחא לן לעביד מצוה,

החוב, עדיין ישאר את אותו חוב שכתב הלוה ללוקח.

דף פו.

שעבוד החוב לקרקע ולמעות

א. אית ליה ארעא זוזי

אמר אממר האי מאן דאיכא עליה כתובת אשה וב"ח ואית ליה ארעא ואית ליה זוזי, לב"ח מסלקינן ליה בזוזי, לאשה מסלקינן לה בארעא, משום שהמלוה הלווה לו מעות, ומגיע לו לקבל מעות, אבל האשה סומכת על שעבוד קרקעות.

וכתב תוס' בשם ר"ת: שישנם ג' דינין חלוקים:

א. למלוה: אם יש לו זוזי לא מצי לסלוקי בארעא, אבל אם אין לו לא מחייבין אותו למכור קרקע כדי לתת לו זוזי.

ב. לניזק: אפילו אם יש לו זוזי, יכול הוא לסלק אותו בקרקע.

ג. לשכיר: אפילו אין לו זוזי, אומרים לו זיל טרח וזבין ואייתי זוזי.

אבל אם יש לו קרקע וזוזי ותלה מעותיו בנכרי, מחייבין אותו למכור הקרקע כדי לשלם בזוזי.

ב. אין לו אלא קרקע אחד

א. אם נכתבו ב' שטרות באותו יום נותנים לב"ח משום נעילת דלת, ולא נותנים לאשה משום חינה.

יוחנן דאית ליה קנה באגם, קסבר דסמטא לא קני במתני' דף פג.].

והקשה תוס': על הל"ק שמדמה את הדין של הרי זו גיטך, לדין דרב ושמואל, ובהרי זו גיטך מדובר שאמר מעכשיו דאם לא אמר מעכשיו, לאחר ל' יום לא קנה באגם, יש א"כ לשאול - איך פשטינן מרב ושמואל הרי ביתומין לא שייך לומר מעכשיו.

ותירץ: שכפי שיש ליתומים לזכות בנכסי אביהם בלי תנאי דמעכשיו, ואפ"ה ברה"ר לא קני, כך גם בגט על אף שזוכה בו האשה בכל מקום כשאומר מעכשיו, אפ"ה אי קיימי בצדידי רה"ר לא תהיה מגורשת.

דף פו:

אלו שבועות משביעין את האשה?

הקדמה: ישנם כמה סוגי שבועות שהאשה חייבת להם, כגון שהשווה אותה חנונית או שמינה אותה אפטרופוסית, ונחלקו תנאים אם יכול להשביע אותה על התפקידים שיש לה בבית, כגון על פילכה ועל עיסתה,

עוד משביעין אותה בזמן גביית הכתובה במקריים אלו - הפוגמת ועד אחד טוען פרוע, וכן אם הלך בעלה למדינת הים ותובעת כתובתה וכו'.

וישנם אופנים שנפטרה משבועה כגון אם כתב לה שלא ישביע אותה, ויתבאר על איזה שבועה, שהוא פטר אותה, והאם היורשים או הבאים אחר גם פוטרין אותה, וכן איזה לשון

ופירכת הגמ' בסוגי' שייכת היכא דאמרו לא ניחא לן לעביד מצוה.

ותרצינו: שיש דין שבשביל מצות עשה כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, וע' רש"י שפריעת בע"ח מצוה דאורייתא מהפסוק "הין צדק".

ודוקא כשיש אחריות נכסים אבל כשאין אחריות נכסים אין כופין אותו.

דף פו:

צידי רה"ר לגבי גט

הרי זה גיטך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלושים יום, והניחו בצדידי רשה"ר מהו?

מצד אחד: הא אמר רב ושמואל [אמתני' דלעיל אליבא דר"ט], שאין יתומין זוכין בפקדון או במתנה היכא שצבורין ברה"ר משום שאין זה מקום קנין, ומסתבר שגם צידי רה"ר אינם מקום קנין.

מאידך: הא אמר ר"נ - האומר לחברו משוך פרה זו, ולא תהיה קנויה לך עד לאחר ל' יום, קנה אפילו עומדת באגם, ואפשר שדין צידי רה"ר כדין אגם.

ותרצינו:

- **לל"ק** - אינה מגורשת, דצידי רה"ר כרה"ר.

- **לל"ב** - מקודשת דצידי רה"ר כאגם.

[והקשה תוס': אליבא דרב ושמואל דסמטא אינה כרה"ר ושייך בה קנין, יוצא שסמטא עדיפי לענין קנין מצדידי רה"ר, א"כ מדוע רבי

ולגבי דין אפוטרופוס, מזמן מיתה עד הזמן קבורה.

- לפי ר' יהודה א"ר: משביעין אותה.
- לפי רב מתנא: לא משביעין אותה משום שלכרגא למזון ולקבורה מוכרין בלי הכרזה, וה"ה שלא משביעין אותה.

מהי הסיבה שלא מכריזין?

- לפי רש"י: משום שאין זמן להכריז להיות שממהרת למכור, לא תוכל כ"כ לדייק שלא תהיה הפסד במכירה, ואם תשבץ זה עלול להיות שבועת שקר, והקשה תוס': שמ"מ יש להשביע אותה שלא עכבה משלהם.
- לפי תוס' בשם הירושלמי: לא מכריזין כדי שלא יניחו את המת ויתעסקו בדברים אחרים, וה"ה דלא משביעין משום כבוד המת.

דף פז.

איזו לשון פוטר אותה משבועה?

מתני':

1) נדר ושבועה אין לי עליך, אינו יכול להשביע, אבל משביעין את יורשיה ואת הבאים וברשותה.

הבאים ברשותה: אם מכרה כתובתה לאחרים ונתגרשה ומתה, והלקוחות תובעין אותה נשבעין גם הם את שבועת הירושין.

לפי תוס': שנתן ליורשים או לאנשים אחרים להיות אפוטרופין.

פוטר אותה משבועה, ולכרגא למזוני ולקבורה, גובה שלא בשבועה.

א. שבועת חנוני ואפוטרופוס

מתני': המושיב את אשתו חנונית - למכור יינו ופירותיו, או שמינה אותה אפוטרופא - בעסקים שלו, הרי זו משביעה כל זמן שירצה [ובגמ' דף פח: לפי רב פפא אליבא דר"ש שאינו יכול להשביע את אשתו].

ב. לא מינה אותה אפוטרופא

- לפי ר"א: משביעה אותה [שבועה גמורה בלי גלגול כל זמן שירצה] על פילכה ועיסתה שנחשבת אפוטרופסית עליהן.
- לפי חכמים: אין משביעה אתה שאין אדם דר עם נחש בכפיפה.

ג. כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך

הרי זה פוטר אותה משבועת אפוטרופוס משום שזו שבועה דקא רמי הוא עלה.

ולפי המסקנא: זה פוטר אותה ג"כ משבועת פוגמת כתובתה, אע"פ ששבועה זו נגרמה על ידה, אפ"ה יש לו לפטור אותה מכיון שהיא באה לו ע"י נכסיו.

ד. מת בעלה

יורשין משביעין אותה מכאן ולהבא, אבל לא על מה שהיתה אפוטרופסית מזמן אביהם, משום שכבר פטר אותה בעלה.

[שפירשו על נכסים הללו לא משנה אם הם שלי או של היורשין], בין הוא בין יורשין אין משיבין אותה.

אבא שאול בין אימא מרים: חשב לפסוק שכל הלשונות הנ"ל פוטרין אותה משבועה [בין בלא נדר בין נקי נדר בין מנכסי בין מנכסי אלין] לא תשבע לו ולא ליורשין.

והוסיף "אבל מה אעשה שחכמים אמרו שהבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה" והיינו ששום לשון אינו פוטר אותו משבועה [ונחלקו הראשונים על איזה שבועה הוא מתפטר ויש ג' שיטות וע' בברכת שמואל אהע"ז צ"ח ו].

אר"נ אמר שמואל: הלכה כבין אימא מרים.

דף פז. פח.

דין פוגמת. עד אחד. נכסי יתומים. מנכסים משועבדים. ושלא בפניו.

א. פוגמת

חייבת שבועה ואין שייכות לדין מודה במקצת שחייב שבועה מדאורייתא, משום דשבועת מודה במקצת באה לפטור אותו מלשלם, וזאת נשבעת ונוטלת.

ועוד דמדאורייתא אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות, אלא זוהי שבועה דרבנן שחששו שמא קבלה יותר ולא דייקה, ודוקא כשפגמה אבל אם לא פגמה אין לחשוש שמא קבלה.

2) נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותך, פטר את כולם משבועה, אבל יורשין משיבין אותם.

3) נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי ולא לבאים ברשותי, עליך ועל יורשיך וכו', הוא ויורשיו לא יכולים להשיב אותם, ולקמן [דף פח.] נחלקו רבנן ואבא שאול.

- לפי רבנן: מינהו ב"ד לא ישבע, מינהו אב היתומים ישבע.
- לפי אבא שאול: מינהו אבי היתומים פטור מלישבע, מינהו ב"ד חייב לישבע, ומתני' היא א"כ כרבנן [באופן שמינה בעלה לאחר מיתה דאם מינהו ב"ד ישבע, כפי שביאר תוס' שם].

לפי רב חייא: [אליבא דרבה ואליבא דרב יוסף]: הוא אינו יכול להשיב, אבל יורשין משיבין אותה,

ואם אמר לשון "נקי נדר" נחלקו רבה ורבינא אליבא דרב חייא:

א. **לפי רבה:** פירושו מנקים משבועה, ולכן גם היורשין לא משיבין אחר.

ב. **לפי רב יוסף:** פירוש נקי נפשך בשבועתא, והיינו שחייבת לישבע והוא ויורשיו משיבין אותה.

לפי רב זכאי: בין דלא שבועה בין דנקי שבועה, אם יאמר מנכסי [שפירשו, כל זמן שהם שלי] אינו יכול להשיב אותה אבל יורשיו משיבין אותו, אמר מנכסי אלין:

יקום עד אחד לכל עון וגוי' - אבל קם הוא לשבועה], משום דבשבועה דאורייתא נשבעין ולא משלמין וזאת נשבעת ונוטלת. ועוד דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות, אלא זוהי שבועה שתקנו חכמים כדי להפיס את דעתו של בעל הבית.

איך אפשר להפוך אותה לשבועה דאורייתא?

ע"י שנותנין לה פעם שניה כתובה והכסף הראשון תהפוך לכסף מלוה, וכשתכפור שוב, יגיעו עדים ותתחייב בשבועה דאורייתא.

לפי אביי: מספיק שיתן לה כתובה בפני עד אחר, וכשתכפור יגיע עם שניהם לב"ד, זה יעיד על מה שנתן לה ראשון, וזה יעיד על מה שנתן לה בפעם שניה.

והקשה עליו רב שישא: איך ב' עדים נפרדים יכולים להעיד ביחד.

לפי רב שישא: יש לו להשתמש בעד הראשון ומוסיף לו עד נוסף והוי שנים שמעידים על כתובתה השניה, ואת הכסף שנתן לה בהתחלה יהפוך להיות הלואה כנ"ל.

ג. מנכסי יתומים

יתומים שבאים ליפרע מנכסי יתומים אחרים, לא יפרעו שלא בשבועה.

ד. מנכסים משועבדים כיצד:

מכר נכסיו לאחר ובא ליפרע מן הלקוחות אינה נפרעת אלא בשבועה.

פוגמת כתובתה בעדים מהו?

האם נאמר שהיות וראינו שהוא מקפיד לתת בעדים א"כ יש סברה לומר שאם היתה לוקחת פעם נוספת היה מקפיד להביא עדים, או שנאמר שאינו מקפיד לכתחילה ליפרע בעדים וכאן מדובר באופן שפגש עדים במקום, והשתמש בהם.

הפוגמת כתובתה פחות פחות מש"פ מהו?

האם היות שמקפידה לדייק וממילא סומכין עליה או שהיא מערמת כדי לא לישבע, תיקו.

פוחת כתובתה מהו?

פירוש: אם בשטר הכתובה כתוב אלף והוא טוען שנתן לה הכל, והיא טוענת שלא נתן לה כלום, אבל היא מודה שהסכימו ביחד שישלם לה רק מנה.

ופשטינין: שנפרעת בלא שבועה, כדתניא.

והקשה רב אשי, שעדיין יכולה לטעון שהיו לה ב' כתובות.

לכן העצה לפי רב אשי, היא: שיקח ב' עדים ויודיע להם שאת מה שנתן לה עכשיו, אין זה מדין כתובה, אלא כדי לחייב אותה שבועה, וממילא העדים לא יעזרו לה ולא תוכל שוב לטעון ב' כתובות.

ב. עד אחד

עד אחד מעיד שהוא פרוע חייבת שבועה, ואין כאן שבועה דאורייתא של עד אחד [דלא

דף פח. פח. פח:

מתי משביעין את האשה

מתני': ר"ש אומר כל זמן שתובעת כתובתה היורשין משביעין אותה, ואם אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה.

ישנם ד' מצבים שבהם יש לדון האם משביעין או לא, ונחלקו תנאים במקרים הבאים:

- (1) מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות.
- (2) מינהו אפוטרופוס.
- (3) כתב לה דין ודברים אין לי עליך, מה הדין כלפי יורשיו או הבאים ברשותה?
- (4) האם משביעין אותה על פילכה ועל עיסתה?

א. מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות

לפי חנן: פטור מלישבע, ורק לאחר מיתה כשנשבעת לקבל הכתובה, נשבעת גם על המזונות, לפי בני כהנים גדולים: תשבע מיד כשמקבלת מזונות.

ב. מינהו אפוטרופוס

לפי רבנן: אם מינהו ב"ד לא ישבע, משום שחוששין שימנעו אנשים מלהיות אפוטרופוס, אבל מינהו אבי יתומים ישבע, דאי לאו דקבל הנאה ממנו בחייו, לא היה מסכים להיות אפוטרופוס.

תנן התם וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה, ומוקי לה ביתומים של המלוה באו לגבות מיתומים של הלווה.

ומדובר כשיש להן שטר על החוב, והיתומים של הלווה מודים שאביהם לווה, אבל טוענים שהוא פרע, והשבועה שמוטל עליהם היא שלא פקדנו, ולא אמר לנו אובא, ולא מצאנו שובר בין שטרותיו ששטר זה פרוע, [רש"י על פי שבועות דף מה.].

אבל אם אמרו לא ליתני נפרעין שלא בשבועה, משום דכל האומר לא ליתני כאומר לא פרעתי.

וכך ביאור הענין: שטר חוב שחתמו עליו עדים אינו נאמן לומר להד"מ כנגד עדים. ופירש רש"י - דכיון שטוען שלא לוה, הרי הוא מודה בזה שלא פרע, והרי שטר מוכיח לו שלוה, עכ"ל.

וצ"ב: למה צריך להגיע לסברה שלא ליתני כאומר לא פרעתי, הרי בלאו הכי יש עדים שלוה.

וע' תוס' בב"ב [דף ו.] שהיה צד לומר שכוונתו כשאמר לא ליתני, היא דאין עלי מלוה משום שכבר פרעתי, והרי באומר פרעתי נאמן (בסוגי' דמלוה את חבריו בעדים אם צריך לפורעו בעדים).

ואם טען שהשטר מזוייף נאמן וזה תלוי בנושא של מודה בשטר שכתבו אם צריך לקיימו].

הב"ד הוא זה שצריך להשביע אותו ולא היורשין.

(2) לפי רב ששת: נחלקו ר"ש ורבנן בפלוגתא דרבנן ואבא שאול לגבי מינהו אבי היתומין, ור"ש כאבא שאול שלא ישבע, ורבנן כרבנן דישבע.

מתקיף לה אביי שלא כך משמע מהלשון "כל זמן שתובעת כתובתה" דמשמע שבא להחמיר, ולפי רב ששת ר"ש בא להקל ולומר שאינה צריכה להישבע על הכתובה.

(3) לפי אביי: נחלקו ר"ש ורבנן במחלוקת רבנן ואבא שאול בן אימא מרים, ור"ש כאבא שאול בן א"מ שחייב שבועה.

מתקיף ליה רב פפא, איך מתבאר הלשון של ר"ש "אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה".

(4) לפי רב פפא: קאי אמחלוקת רבנן ור"א לגבי פילכא ועיסתה, שר"ש חולק על דין זה דבעלה משביע את אשתו כל זמן שירצה ואינו סובר לא כרבנן ולא כר"א.

להלכה: כתב תוס': "מעשה בא לפני ר"ת באשה שהושיבה בעלה חנונית ומינה אותה אפוטרופוסית, והיתה נושאת ונותנת הרבה מעות בבית, ואומרת לבעלה אינה שלי ולא השביעה בחיי בעלה, דכיון דאוקמינן כל זמן שתובעים כתובתה דקאמר ר"ש כאבא שאול בן אימא מרים ופסקינן לעיל כאבא שאול, א"כ הלכה בכולה מילתא כר"ש עכ"ל.

ולפי אבא שאול: מינהו ב"ד לא ישבע, דכיון שהב"ד נתנו לו אימון, לא ימנע מלהיות אפוטרופוס, אבל מינהו אבי יתומים ישבע, שחוששין שימנעו ולא ירצו למנות אפוטרופוסין.

ג. כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך

לפי רבנן: מדובר באופן שפטר אותה משבועת היתומים באומר - ולא ליורשים ולא באים ברשותה, ולכן אין היורשים משביעין אותה.

לפי אבא שאול בן אימא מרים: מדובר אפילו לפי שיטת חכמים שאינו נפטר משבועת יתומים.

ד. פילכה ועיסתה [מתני' פו:]

- לפי רבנן: אינה משביעה דאין אדם דר עם נחש בכפיפה.
- לפי ר"א: משביעה אותה שיש לה דין אפוטרופוס על זה.

ונחלקו אמוראים אליבא דרבנן ור"ש במתני'.

(1) לפי רבי ירמיה: נחלקו ר"ש ורבנן במחלוקת חנן ובני כהנים גדולים, לפי ר"ש: אינה צריכה שבועה כחנן, ולפי רבנן: היא צריכה לישבע כבני כהנים גדולים.

מתקיף ליה רב ששת א"כ למה יורשין משביעין אותה הרי הבעל עדיין בחיים, וא"כ

דף פח: פט:

ובגמ' ג' דרכים איך לדחות ראייה דמתני':

- (1) לפי האוקימתא דרב בהו"א: לעולם לא כותבין שובר, ומתני' במקומות שלא כותבין כתובה וא"כ אין חשש.
- (2) לפי האוקימתא דרב במסקנא: שאת עיקר הכתובה גובין ע"י גט, ותוספת גובין ע"י כתובה, ובמתני' תגבה את עיקר הכתובה.
- (3) לפי שמואל: מדובר במקום שכותבין שובר [אבל בעלמא אליבא דשמואל לא כותבין שובר].

ביאור דברי שמואל:

- א. במקום שלא כותבין כתובה, והבעל טען שכתב לה, עליו להביא ראייה, ומתני' בדלא הביא ראייה לכן גובה הגט.
- ב. במקום שכותבין כתובה וטענה שהבעל לא כתב לה כתובה, עליה להביא ראייה לדבריה, ומתני' כשהביאה ראייה לדבריה.

ב. כתובה ואין עמה גט

ומקשינן: בשלמא לשמואל מוקמינן במקום שאין כותבין כתובה וטוענת פרעתי, אלא לרב למה לא תגבה את עיקר הכתובה עם הגט.

ותרצינן: שמדובר במקרה שאין לה עדי גירושין, דנאמן לומר פרעתי, מגו דיכול לומר לא גרשתי, [והא דנאמנת אשה לומר גרשתי היינו כשלא תובעת כתובה, תוס'].]

הוציאה גט

הקדמה:

א"ר יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום [במ"ד פ יז]. פירוש: שאפילו במקרה שלא הביאה כתובה, יכולה לגבות מנה מאתיים, וביאר תוס' - בסוגי' [תחילת ד"ה הוציאה גט] שר' יוחנן לטעמיה דאית ליה [בגיטין קעא:] דכותבין שובר, אבל למ"ד שאין כותבין שובר, אינה גובה כלום בלי שטר הכתובה, כי חוששין שתגבה פעם נוספת במקום אחר ע"י שטר הכתובה.

מתני'

- א. יש לה גט [או עדי גירושין] ואין עמה כתובה, גובה כתובתה.
- ב. כתובה ואין עמה גט, וכן שטר חוב שאין עמו פרוזבול אין נפרעין ממנו.
- ג. רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה גובה שלא בגט ובע"ח שלא בפרוזבול.

א. גט ואין עמה כתובה

גמ': גט ואין עמה כתובה, גובה כתובתה, וליחוש דלמא מפקא לה כתובה במקום אחר ותגבה, ש"מ כותבין שובר, ומשמע שיש קושי לומר כך, ופרש"י - דקיי"ל שאין כותבין שובר, אבל תוס' סובר דקיימא לן דכותבין שובר, ומ"מ רצתה הגמ' לאוקים המשנה אליבא דכו"ע.

- ולפי רי"ו ורי"ל - חייב לשלם את החוב דאין לחשוש שמא יוציא המלוה את השטר, דלפי רי"ו ורי"ל כותבין שובר.

ב. גט ואין עמו כתובה

הוציאה גט ואין עמו כתובה, נחלקו האמוראים, ושיטת רב היא שתוכל לגבות את עיקר הכתובה.

ופרכינן: אליבא דמ"ד אין כותבין שובר, איך אלמנה מן האירוסין תוכל לגבות כתובתה ע"י עידי מיתה [שהם במקום גט] אולי בעלה גירש אותה סמוך למיתתה, ואם תקבל עכשיו את הכתובה ע"י עדי מיתה, תחזור ותגבה פעם נוספת ע"י הגט,

ועוד אפילו אם יש לה שטר כתובה, עדיין יש לחשוש שתביא עדי מיתה לב"ד אחר, ותגבה את הכתובה פעם נוספת.

ותרצינן: דלכו"ע במקום שא"א ודאי כותבין שובר.

ופרש"י ז"ל: "במקום שאין לומר הערמה וא"א לה לגבות אם באת לחוש לכל אלה, כגון זו וכגון נשרפה כתובתה בעדים לא נמנעה להגבות כתובתה, ותכתוב שובר" עכ"ל.

ביאור לשון רש"י:

"במקום שאין לומר הערמה", היינו שבעלמא כשלוה בשטר ובא לפרע בלי שטר, יש סיבה לחשוש להערמה, כי אולי החביא

ופרכינן: מדין ג' דמתני', רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה גובה שלא בגט, ומוכח שיש שם עדי גירושין דאל"כ במאי גובה.

ותרצינן: מתני' אליבא רשב"ג, ובדין ב' של המשנה מדובר שאין עדי גירושין, ולכן אינה גובה, אבל אם יש עדי גירושין היא תוכל לגבות ע"י את עיקר הכתובה, אבל לא התוספת, ובדין ג' דמתני' מן הסכנה ואילך גובה גם את התוספת בלא הגט.

דף פט:

כותבין שובר

א. הפורע מקצת חובו - כל חובו

תנן: מי שפרע מקצת חובו ר' יהודה - אומר יחליף, ר' יוסי אומר - יכתוב שובר, א"ר יהודה נמצא זה צריך לשמור שוברו מן העכברים [ב"ב דף ק"ע].

ונחלקו אמוראים במקרה שפרע את כל חובו:

- רב ושמואל דאמרי תרווייהו - אין כותבין שובר.

- ורי"ו ורי"ל דאמרי תרווייהו - כותבין שובר.

וביאור הענין כד: שאם לוח שמעון מראובן ע"י שטר, ובא שמעון לפרוע ממנו בעדים בלי שטר.

- לפי רב ושמואל - פטור שמעון מלשלם לראובן, משום שיש לו לחשוש שאולי ראובן יוציא את השטר במקום אחר ויגבה אותו פעם נוספת.

זה, ששם חידש ר"נ שהשטר השני בטל את הראשון.

ג. הוסיף משהו בכתובה השניה

אי בעיא בהאי גביא ואי בעיא בהא גביא, משום שלא כתב לה כתובה נוספת בשביל לבטל את הראשונה, אלא כדי להוסיף עליה.

ד. הוציאה גט וכתובה ומיתה

אם הגט מוקדם לכתובה, הוי אומר שאחרי שהתחתן פעם שניה, הוא כתב לה כתובה, ויש כאן ב' גיטין וב' כתובות והדין הוא דגובה ב' כתובות.

אבל אם הכתובה קודמת לגט, אפילו אם יש עדים שהתחתנה איתו אח"כ, אינה גובה אלא כתובה אחת, שהמחזיר את אשתו, על דעת כתובה הראשונה מחזירה.

ה. קטן שהתחתן

וכתב כתובה בהיותו קטן, וכן גר שכתב כתובה בהיותו גוי, אע"פ שלא חזר וכתב לה שוב כתובה כשהגדיל או התגייר, אעפ"כ אם תתגרש תקבל כתובה, והסיבה לזה היא משום שכשהגדיל או נתגייר, הוא קיים אותה על סמך כתובתה הראשון, לכן היא מקבלת את עיקר כתובה דמנה מאתיים, אבל תוספת אין לה.

את השטר כדי להוציא אותו אח"כ, ולכן לא מטריחים את הלוח לשמור את השטר, אבל כאן באלמנה שבאת לגבות ע"י עידי מיתה, אין לנו סיבה מיוחדת לחשוש שנתגרשה, ואין זה אלא חשש בעלמא, ואם נתייחס לחשש הזה, מעולם לא תקבל את כתובתה, לכן ככהאי גוונא ודאי שכותבין שובר.

דף פמ: דף צ.

שתי גיטין ושתי כתובות

א. ב' גיטין וב' כתובות

אם זמנו של כתובה ראשונה קודם לזמנו של כתובה שניה, וזמנו של כתובה שניה קודם לגט שני, גובה ב' כתובות.

אם שתי הכתובות קודמות לגט ראשון, והיינו באופן שלא כתב לה כתובה לנישואין שניים, הוי כאילו שיש לה כתובה אחת וגט, שאז אינה גובה אלא כתובה אחת, משום שאפילו אם גירש אותה והחזירה, סומך הוא על הכתובה שכתב לה בנישואים ראשונים [אלא א"כ כתב לה כתובה נוספת בזמן נישואים שניים כנ"ל].

ב. שתי כתובות וגט אחד

אם לא הוסיף בכתובה שניה כלום, אינה גובה אלא מכתובה שניה ולא מהראשונה. ודין זה כדין ב' שטרות היוצאים בזה אחר

פרק עשירי

מי שהיה

ליורשים, וקבעו חכמים שישאר לפחות דינר, והא הנקרא "מותר דינר", וכן קבעו שהמותר דינר יהיה ממקרקעי ולא ממטלטלי.

תקנה זו מגיע לידי ביטוי באופן שיש לבעל שתי נשים ויש לאחת כתובה יותר גדולה מהשניה, או שיש לה פחות בנים שבאים לחלוק, ומתו הנשים בחיי הבעל וירש אותם, ואח"כ מת הבעל, דמן התורא היה צריך להיות שמחלקין את נכסי אביהם בשווה, אבל לאחר תקנת חכמים, מפרישים את סכום הכתובה של כל אחד ומה שנשאר חולקים בשווה.

ויש אופן אחר שבו אחת מתה בחיי בעלה ואחת לאחר מיתת הבעל, ויש להסתפק אם גם באופן זה בניה של האחת יקבלו את כתובה מן הדין, ויש חשש שיבואו לריב בניהם, ודנה הגמ':

(1) האם בכהאי גוונא תקנו כתובת בנין דכריו או לא.

ועוד בזה דנה הגמ':

(2) האם צריך להיות דוקא מבני חרי או אפילו ממשועבדים.

(3) וכן האם כתובה נעשית מותר לחברתה.

דף צ. צב

כתובת בנין דכרין

מבוא:

מתנאי כתובה הוא שבניו דכרין דיהוו לכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך יתר על חולקהון דעם אחוהון,

ועניינו: לשלם את הכתובה ליורשים אפילו היכא דמת האם בחיי הבעל וירש אותה.

החידוש בתקנה זו הוא שבה מתייחסים על שעבוד הכתובה שכבר התבטל, ומחשיבים אותו כאילו הוא עדיין קיים וגובין על ידו.

והיינו שאם מתה האשה בחיי בעלה, אפילו שבאותו זמן התבטל חיוב כתובה, וירש אותה בעלה, אפ"ה תקנו חכמים שיבואו בניה לגבות כתובת אמהם כאילו היא קיימת,

וכן אם מת בעלה והניח נכסים יפרישו חלק מהנכסים לטובת פירעון אותה כתובה שאיננה, ונעשה כאילו שיש כאן שעבוד, ועל ידו נפסיד חלק מירושה דאורייתא, ובלבד שלא תעקר לגמרי נחלה דאורייתא, והיינו שאחרי חלוקת "הכתובה האמורה" ישאר עדיין חלק בנכסי הבעל שאותם נוכל לחלק

(2) מי אמר שכתובה נעשית מותר לחברתה, אולי מדובר כשהיה שם מותר דינר.

[דף צ:]

ב. ביאור הענין דכתובה נעשית מותר לחברתה

במקרה של אחת בחייה ואחת במותה שכתובה אחת נגבית בתור חוב, והשניה בתור כתובת בנין דכרין, והרי שהכתובה היא ג"כ חוב, ישנה אפשרות להתייחס על פירעון הכתובה כקיום מצות נחלה דאורייתא בזה שגובין על ידיה את חוב אביהן, ולצאת ידי חובת נחלה גם בלי שיהא צורך במותר דינר.

ג. ראיות:

להלן שתי ברייתות שבהן נחלקו תנאים ועליהן דנה הגמ' במה נחלקו האם על אחת בחיי ואחת במותה, א"נ על כתובה נעשית מותר לחברתה, או שנחלקו אם ניתן לגבות ממטלטלי או דוקא ממשעבדי.

תניא א' : מתו אחת בחייה ואחת במותו:

- בן ננס אומר - יכולין בני הראשונה לומר לבני השניה בני בעלת חוב אתם, טלו כתובת אמכם וצאו.
- ר' עקיבא אומר - כבר קפצה נחלה מלפני בני הראשונה ונפלה לפני בני השניה ע"כ.

אותה אשה שנשאה ראשון וכן יורשיה, קודמין לגביית הכתובה, כדתני במתני' - מי שהיה נשוי שתי נשים ומת, הראשונה קודמת לשניה ויורשי הראשונה קודמין ליורשי שניה נשא את הראשונה ומתה, נשא שניה ומת הוא שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה.

א. אחת בחייה ואחת במותה

הגמ' מדייקת ממתני' ג' הלכות:

- (1) אחת בחייה ואחת במותה, יש להם כתובת בנין דכרין, מלשון המשנה: "שניה קודמת" דמשמע שאם נשאר לראשונה היא ג"כ תקבל, ולא חוששין שמא יבואו לריב בשל העובדא שיורשי ראשונה גובין כתובתן מהירושה עצמה, ויורשי הראשונה מקבלין כתובה בתור חוב ולא מהירושה עצמה, ועלולים לטעון שלקחו להם חלק מהירושה.
- (2) שכתובה נעשית מותר לחברתה. מדלא הדגיש התנא - אם יש מותר דינר.
- (3) שכתובת בנין דכרין לא טרפה ממשעבדי, דא"כ אחר שגבו יורשי שניה קרקעות, יכולים יורשי שניה לבא ולטרוף מהם שוב את הקרקעות.

דחיית רב אשי:

- (1) עדיין אפשר שאחת בחייו ואחת במותה אין להן כתובת בנין דכרין, ומאי קודמין, קודמין לקחת הנחלה.

תניא ב': נשא את הראשונה ומתה נשא את השניה ומת הוא

- לפי ת"ק - באין בניה של זו לאחר מיתת אביהן ונוטלין כתובת אמן וא"ל חולקין בשוה.

- ר"ש אומר - אם יש מותר דינר שלו נוטלין כתובת סימן וכו' ואם לאו חולקין בשוה.

וגם כאן יש לדון מה הויכוח ביניהם?

ויש ע"ז כמה דרכים בגמ':

(1) נחלקו על אחת בחייו ואחת במותה, שלפי ת"ק - באין בניה של זו פירוש: של השניה, אבל בני הראשונה אין להן כתובת בנין דכרין, ולפי ר"ש - יש להן כתובת בנין דכרין.

(2) לכו"ע אחת בחייו ואחת במותו יש להם כתובת בנין דכרין, ונחלקו על דינר מקרקעי, שלפי ת"ק - דוקא ממקרקעי, ולפי ר"ש - ה"ה בדינר ממטלטלי.

ופרכינן: מדתניא - ר"ש אומר אפילו יש שם נכסים שאין להם אחריות, אינן כלום עד שיהא שם נכסים שיש להן אחריות, אלמא אית ליה לר"ש דדוקא קרקעות ולא מטלטלי.

ותרצינן: שלפי האוקימתא הזאת צריך להפוך את הברייתא הקודמת, ולגרוס שלא התיר ר"ש אלא במותר מקרקעות.

פירוש הלשון "בני הראשונה" - בני האשה שמתה בחיי הבעל, ויורשיה באים לקבל כתובת בנין דכרין.

"בני השניה" - זו שמתה לאחר מיתת הבעל.

מה הויכוח ביניהם?

מצד אחד יש להוכיח מלשון "בני בעלת חוב אתם", שבאים לטעון שיש לקיים את הנחלה דאורייתא ע"י חוב זה ולא בעינן מותר דינר.

מאידך יש להוכיח בטענה שכנגדה דאמרי "כבר קפצה נחלה מלפני בני ראשונה", שבאים לטעון שהנחלה של בני הראשונה קפצה לפני השניה וביטל את דין בנין דכרין של בני השניה, ונראה א"כ שנחלקו בדין אחת בחייו ואחת במותה אם יש לה כתובת בנין דיכרין, דאליבא דבן ננס יש להם, ואליבא דר"ע אין להם.

א"כ יש לדעת במאי עסקינן, ונחלקו על זה אמוראים כדלהלן:

רבה למד: שנחלקו על האם כתובה נעשית מותר לחברתה וכך מדויק הלשון.

אליבא דבן ננס - בני הראשונה באין לטעון שבאופן זה מתקיים נחלה דאורייתא. **ואליבא דר"ע** - כבר קפצה דין נחלה משום שאין מותר דינר.

ורבינא למד: שנחלקו על מותר דינר כפי הצד השני, דכך יש להוכיח מדלא מוזכר "אם יש שם מותר דינר", שנחלקו באחת בחייו ואחת במותה, וכך למד רב יוסף.

[דף צא. צב:]

ה. מדיני מותר דינר

מתני': מי שהיה נשואי שתי נשים ומתו ואח"כ מת הוא חולקין בשוה, היה שם מותר דינר אלו נוטלין כתובת אמן ואלו נוטלין כתובת אמן.

המשך מתני':

א. אם בשעת מיתה לא היה מותר דינר, לא יעזור להוסיף אח"כ דינר, משום שכבר זכו בהן יורשין.

ב. אין דין מותר דינר, בנכסים שראוין לבא לאחר מיתה.

ג. לפי ר"ש צריך שיהא ממקרקעי ולא ממטלטלי.

והגמ' [דף צא. צב] מוסיפה עוד כמה הלכות הנוגעות למותר דינר כדלהלן:

ד. אם היה מותר דינר ונתמעטו הנכסים ולא נשאר מותר דינר, אעפ"כ לא התבטלה כתובת בנין דכרין, דכבר זכו בהן יורשין משעת מיתה.

ה. נכסים מועטין ונתרבו: סבר ר"נ דכשם שמרובין ונתמעטו זכו בהן יורשין, ה"ה דמועטין ונתרבו זכו בהן יורשין.

ונחלקו הראשונים בכיבור דברי ר"נ

- לפי רש"י ור"ח: זכו בהם בירושה בזמן המיתה והתבטל הדין דכתובות בנין דכרין, וחולקין בשוה.

3) נחלקו במקרה שהמותר דינר הוא מקרקעות משועבדים, ור"ש מתיר.

ומקשינן: מלשון הברייתא "אם יש מותר דינר" משמע שבא ר"ש להחמיר, דאל"כ היה צריך לומר "כיון שיש מותר דינר".

ותרצינן: דלפי האוקימתא הזאת צריך ג"כ להפוך את ר"ש לרבנן.

[דף צ.]

ד. מה הדין אם תפסה?

לפי ל"ק: לא מפקינן מינה, דכך יש לדייק מהלשון - "קודמת" משמע דאי תפסה לא מפקינן [וה"ה בבע"ח שקדם וגבה מה שגבה גבה], ומ"מ יש לדחות, דשייך לשון קודמת כשמפקינן מינה.

לפי ל"ב: מפקינן מינה, ויש לדייק הפוך, מדלא כתוב "אם קדמה שניה ותפסה לא מפקינן מינה" ש"מ [וה"ה בב"ח] שמפקינן מינה.

ודחינן: ה"ה שלא מפקינן, ותנא קודמת אתו סיפא משום ששם לא שייך לכתוב לשון אחר מאשר "קדמו".

והקשה תוס': למה לא מפקינן מינה, דמה זה שונה מלקוחות שקנו קרקע משועבדת שטורפים אותה מהן.

ותירין: דשאני אשה משום חינא, וה"ה בע"ח כדי שלא תנעול דלת בפני לווין.

ז. כמה מותר ללוקח לטרוף ממוכר?

אחרי שטרף מלוקח, והלוקח חזר למוכר, יש לדון כמה מותר ללוקח לטרוף ממוכר, האם מותר לו לטרוף אלף או רק חמש מאות [שהרי הוא קנה את השדה בה' מאות ונטרף ממנו בחוב של אלף זוז].

ונחלקו על זה רבינא ורב, לפי רבינא - גובה אלף, לפי רב - גובה ה' מאה והלכתה ה' מאה.

מכר כתובה דאימיה?

א. מכר בטובת הנאה

ההוא גברא דמכר לכתובתה דאימיה בטובת הנאה, ונחלקו ב' לשונות דרש"י בביאור דין זה.

לשון א' דרש"י: אמה שלו התחתנה שוב, ומכר הבעל את זכות הירושה שהיה עתיד לירש ממנה, ואין כאן חסרון בקנין מצד דבר שלא בא לעולם, כדפירש תוס' - על אף שלכאור' הוא דבר שלא בא לעולם [נדומה ל - מה שאירש מאבא מכור לך, שלא אמר כלום], מ"מ תחול המכירה על השעבוד שיש לו על השדה, שנחשב בא לעולם, ומכאן נראה לר"ת דאם אמר שדה זו שאירש מאבא היא מכירה.

ולפי לשון ב' דרש"י: מדובר שמכר את השדה שאותו יחד אביו לכתובתה וזה ודאי בא לעולם, ולפי"ז אין שום ראייה לדין דר"ת.

- **ולפי רבו של תוס'**: יורשי הכתובת בנין דכרין מקבלין, משום שסו"ס יש כאן מותר דינר, וכפי שבמרובין ונתמעטו כבר זכו בני הכתובה גדלה בשעת מיתה, כך כאן יש להם לזכות עכשיו בגלל שיש מותר דינר.

ו. דכבר זכו בהן יורשין:

סבר רמי בר חמא: להיעזר בסברה זו שראינו שהיורשין אינן יכולין להוסיף דינר לאחר המכירה משום שכבר ירשו את הירושה.

וללמוד מכאן שאם ראובן חייב אלף זוז לשמעון, ויש לו שני בתים שכל אחת מהן שוה חמש מאה, ומכר את שדותיו ללוי, ובא שמעון וטרף בית אחד, ורצה לטרוף עוד בית, ונתן לו ראובן ב' אפשרויות: או שיחשב את אותו הבית שכבר טרף כאילו היא שוה אלף זוז או שההוא [ראובן] ישלם לו אלף זוז.

דיש ללמוד מהדין הנ"ל דמותר לשמעון לטרוף את הבית השניה, מאחר שכבר השתעבד לו מזמן ההלואה.

ובא רבא לחלק: דבמתני' יש לו פסידא בסוף ולכן כשיש שעבוד אי אפשר להפקיע מהם, אבל כאן מאי נפקא לה מינה סו"ס הוא מקבל אלף זוז.

[ועי' תוס' שזה תלוי במחלוקת האם יכול הב"ח לשלם בזווי במקום השעבוד או לא].

מטלטלי, שאינם משתעבדי לב"ח [ד] ואתא בע"ח דראובן וקא טריף ליה משמעון.

הדין הזה שונה מב"ח שטרף מלוקח, שדין הוא שיחזור הלוקח לתבוע את הלוח.

אבל כאן כשהלוקח תובע את היתומים שיחזירו לו מה ששילם, אם יש להם קרקעות יוכל עדיין לחזור ולטרוף מהם קרקעות, אבל אם אין להם אלא מטלטלין, מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח.

ובגמ' ג' אפשרויות איך לדון בכי האי גוונא:

- (1) שהב"ח יטרוף את הקרקע ואין לשמעון לחזור על היתומים, מכיון שעדיין לא שלם על הקרקע.
- (2) ששמעון יסלק את הב"ח בזוזי על סמך שע"י זה יפטור את עצמו מהחוב שחייב ליתומים.
- (3) שיצא כסף חוב של שמעון בתשלומי כסף חוב של ראובן.

ומסקינן: ששמעון לא פטר את עצמו מחוב שיש לו לראובן.

ההסבר לזה הוא: שיש לחלק בין היכא דב"ח חזר ותובע את הלוח, לבין היכא דתובע את היתומים, ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח כנ"ל, משום שהיתומים לא משועבדים להחזיר לו אם ישלם להם את החוב [וגם במקרה שיש להם קרקע שאז הוא טורף מהם, אין הכוונה שיש להם חיוב כלפיו, אלא שהקרקע משועבד לאותה חוב מזמן שהלווה לו מלוה].

ב. בא לערער על המכירה

ההוא גברא דמכר לכתובתה דאימיה בטובת הנאה בלא אחריות, ובסוף הוא עצמו בא לערור על השדה, ונחלקו בזה אמוראים מה דינו.

- לפי רמי בר חמא: היות שעומד במקום אימיה, יכול לטרוף את השדה.
- אמר ליה רבא: נהי דאחריות דעלמא לא קיבל, אחריות של עצמו ודאי קבל.

ולשיטתם דנחלקו בדין ראובן שמכר שדה לשמעון בלא אחריות וחזר שמעון ומכר לו באחריות, ובא בע"ח דראובן וטרף לו.

- לפי רמי בר חמא: יש לשמעון חיוב לשלם לו דמי קרקע.
- אמר ליה רבא: נהי דקבלת אחריות דעלמא לא קיבל, מ"מ אחריות דעצמו, הוא ודאי קיבל.

ומודה רבא: במקרה שראובן ירש שדה מיעקב ומכרו לשמעון בלי אחריות, וחזר שמעון ומכרה אותו שוב לראובן באחריות, ואתא בעל חוב דיעקב וטרף את השדה מראובן, שמוטל על שמעון לשלם לראובן, משום שב"ח דיעקב נחשב כבע"ח בעלמא.

דף צב.

זקף לו במלוה

[א] ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות [ב] וזקף עליו במלוה [ג] ומת ראובן והשאיר

בע"ח לטרופ, הלקוחות הראשונים יכולים לדחות אותו ללוקח אחרון, ולטעון הנחתי לך מקום לגבות הימנו.

סוגיא דידן עוסקת במקרה שהלוה מוכר את כל קרקעותיו ללוקח אחת בבת אחת באותו שטר.

א. מכר את כולן בבת אחת

אם הלוקח ראשון מכר אותם ללוקח שני, ובא בעל חוב לטרופ, רצה יגבה מלוקח ראשון רצה יגבה מלוקח שני, שכלפיו אין דין "הנחתי לך מקום".

והנ"מ כשקנה לוקח ראשון את כל הקרקעות בשטר אחד, ולא היה קדימה במכירה.

אבל אם קנה קרקעות בזה אחר זה בג' שטרות: בכהאי גוונא השעבוד חל על הקרקע האחרון שנקנה, ועל שאר קרקעות יש ללוקח טענת הנחתי לך מקום לגבות משדה אחר. וכן אם הלוקח ראשון חזר ומכר אותו שדה שקנה ראשון ללוקח שני אין בעל חוב יגבה ממנו, דעל השדה הזה יש דין הנחתי לך מקום [וכך ביאר רש"י וכך סובר תוס'].
ב. מה מכר ראשון לשני

ואם אמנם אצל הלוקח שני אין טענת - הנחתי לך מקום, מ"מ תיפוק ליה ד - מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו.

פירוש - אם מכר לו ראשון עידית או זיבורית והשאיר לעצמו בינונית, [שהרי ב"ח דינו

ובנוסף אין היתומים חייבים לשלם לב"ח כשיש להם מטלטלים] וכך כשיש להם קרקעות ג"כ הב"ח טורף אותו מדין שמשעבד לחוב, נמצא שכששמעון שילם את חוב אביהם הם לא קבלו ממנו כלום, וממילא הם פטורין מלשלם לו, והוא ישאר עם החוב שהיה לו כשקנה את הקרקע שאותה הוא חייב ליתומים.

וכתב תוס': דדוקא היכא דזקפה במלוה, שבזמן ששילם את החוב התכוון לפטור את עצמו מהחוב שהיה לו ליתומים, והוי א"כ כסף שלו שלא משועבד ליתומים.

אבל במקרה שלא זקפו אותו במלוה [אם אין לו שום חוב ליתומים], הכסף שנתן נחשב כאילו היא מונחת בידו כמשכון תחת השדה, שאם ירצו לקחת השדה יקחו את המשכון, ובכי האי גוונא על היתומים לשלם בכדי לקבל את המשכון - השדה.

והוסיף רבא: אי פיקח שמעון פורע את חובו ליתומים ע"י קרקע, כדי שיהיה לו ממה לגבות, ושוב גובה את חובו ממנו,

ועל אף שאין שיעבוד חל על אותם קרקעות שקנו היתומים לאחר מיתת אביהם, מ"מ היות שהקרקע הזה הגיע לידם ע"י שיעבוד חוב אביהם, הרי זה נחשב כחלק מירושת אביהם.

דף צב. צב.

רצה מזה גובה

הקדמה: לוח שיש לו קרקעות משועבדות, ומכר אותם לג' לקוחות בזה אחר זה, ובא

ראובן לטעון ואין בכוחו של שמעון לטעון כדלהלן:

(1) כי אם יש עדים נגד הב"ח שהם קרובים לשמעון ואינם קרובים לראובן, אותם עדים לא יועילו לראובן, דכיון שיהיה על ידם רווח לשמעון, הרי הם פסולים לעדות זו.

(2) וכן באופן שהעדים החתומין על השטר חוב, הינם קרובים של ראובן ולא של שמעון, שהיות ויש ריוח לראובן בשטר זה, הרי הוא נהיה ממילא פסול גם בלי טענת ראובן.

ומסיק דצ"ל כרש"י: שטוען ראובן אשתבע לי דלא פרעתיך, וביאר את דברי רש"י - שאין הכונה שבגלל שראובן יודע אם היתה חוב או לא, לכן יכול לטעון מזויף, לעומת שמעון שאינו מכיר את החוב ואינו יכול לטעון מזויף, משום שאי אפשר לומר כך, שהרי גם בלי טענה דמזויף כל בע"ח שבא לגבות ממשועבדים חייב לישבע.

אלא צ"ל: שמדובר באופן ששמעון מחל לו לב"ח על השבועה וראובן לא מחל לו.

עוד אמר תוס' בשם רבו: דמצאנו עוד היכי תמצא, שבה דוקא ראובן יכול לטעון, כגון שהב"ח לא מוצא עדים בשביל לקיים שטרו, ורק ראובן שקשור לחוב יוכל לטעון מזויף, אבל שמעון היות ואינו קשור לחוב אינו יודע לטעון מזויף.

וחולק עליו תוס' וסובר: שטענת מזויף שייכת בכל שטר שאינו מקוים אפילו אם לא

בבינונית], וכן אם השאיר לו בינונית דכוותה, אין בע"ח גובה הימנו, משום דיש לו לטעון - מה מכר ראשון לשני כל הזכות שתבא לידו.

אך בגמ' מופיע את הטענה של "הנחתי לך מקום", כלפי הלוקח שני, על אף שלכאור' אין זו טענה נכונה כלפיו, והבהיר תוס' - שאין כוונת הגמ' שהניח לו מקום לגבות, דכבר נאמר שרצה מזה גובה וכו', אלא כוונת הגמ' על דין ד-מה מכר ראשון לשני.

דף צב:

לאו בעל דברים ידידי את

ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות ובא בע"ח דראובן לטרוף משמעון, דינא הוא דאזיל ראובן לטעון נגד חברו, ואין הב"ח יכול לדחות אותו בטענת - לאו בעל דברים ידידי את, משום דיש לו לראובן להשיב לב"ח, כשאתה טורף את הקרקע שמכרתי לו, הוא יחזור אלי, וממילא אני נחשב בעל דברים.

א"ד: אפילו שלא באחריות, דאמרי ליה לא ניחא ליה דתהוי ליה לשמעון עלי תרעומת.

ופרש"י: שיש לראובן טענה שאין לשמעון, כגון שיש לו עליו שום גלגול דברים לחשוב כנגד חוב, ועוד דמצי לטעון אשתבע לי דלא פרעתיך.

והרחיב תוס' בביאור הענין, והקשה: שלכאורה לא רואים טענה שיש בכוחו של

[ד] מכר באחריות

- לפי ל"ק: אפילו אחר שהחזיק בקרקע יכול לחזור בו, כי אין בדעתו לקנות אלא נכסים משופין מכל ערעור.
- לפי ל"ב: אפילו אם קנה באחריות לאחר שהחזיק בו, אינו יכול לחזור בו, דאמרי ליה אחוי לי טרפך ואשלם לך. פירוש - שכל עוד שלא טרפו לו את הקרקע, אפילו שיש עליו עוררין אין זה נוגע לאחריות.

אלא שלפי זה לא מובן מהי קושית הגמ' [ב] מאימת הוי חזקה, כי זו משנה מפורשת "נעל גדר ופרץ", כך פריך תוס'.

לכן סובר תוס': שלא מדובר באותה חזקה שעל ידה קונים את החצר אלא בחזקה שעל ידה יגיע לסמיכות דעת שלא לחזור, ומכאן ולהבא יעמוד במי שפרע.

ולפ"ז מבואר תירוץ הגמ' - מכי דייש אמצרא, כי ע"י אותה פעולה אין דעתו לחזור.

ב. מהלך שני בשם ריב"ם

[א] מדובר שקנה בקנין גמור [בכסף שטר חזקה], ומ"מ יש דין שכל עוד שעסקין באותו ענין מותר להם לחזור.

[ב] וכששאלה הגמ' - מאימת הויא חזקה, לא מדובר בחזקה על הפעולה שעל ידה קונים את השדה, אלא מדובר על אותה חזקה שהיא גילוי דעת שלא יחזור.

ידוע לנו שהוא מזוייף, [דמאחר שאינו מקויים מי יכול לאשר שהוא לא מזוייף].

וסובר תוס': דטענינן ליתומין מזויף אפילו שאין אנו יודעים כלום על חוב זה, אבל לפי רבו של תוס': א"א לטעון אלא א"כ יודעים אנו שהוא מזויף.

חייתא דקטרי סברת וקבילת

גמ': [א] ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו עליו עסיקין, עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו, משום דאמר ליה חייתא דקטרי סברת קבילת.

[ב] ומאימת הוי חזקה, מכי דש אמצרא.

[ג] א"ד אפילו באחריות דאמר ליה אחוי טרפך ואשלם לך, ע"כ.

ובביאור הענין ישנם ב' מהלכים בתוס':

א. מהלך ראשון

[א] מדובר במקרה ששמעון נתן לראובן את הכסף, ועל אף שקרקע נקנית בכסף וממילא אסור לחזור בו, מ"מ מדובר כאן במקום שלא קונים קרקע בכסף אלא בשטר ואפ"ה כשנתן את הכסף אסור לו לחזור בלי סיבה מוצדקת ויש עליו מי שפרע.

וחידשה הגמ': "שיצאו עליו עוררין" נחשב סיבה מוצדקת בכדי לחזור, ואין בזה מי שפרע.

דף צג. צד.

ב. מה הפירוש חולקין בשוה?

אין הכוונה שכולם יקבלו את אותו חלק, דא"כ לקתה מידת הדין, כי בעלת ג' מאות תקבל כבעלת מאה.

אלא כך פירושו: שעושין חלוקה אחת לכל הנכסים ומכניסים את כל השלש מאות בחלוקה, מיהו כל אחד יקבל לפי האחוז שיש לו בנכסים, ובמקרה שלנו נחלק הג' מאות לר' חלקים. בעלת המנה תקבל חלק אחד, ושל מאתיים ב' חלקים, ושל ג' מאות ג' חלקים, כך ביאר תוס'.

ועם זה בא תוס' ליישב סתירה בדברי ר"ח שמצד אחד פסק ר"ח כרבי שחולקין בשוה, ומצד אחר הלכה כר"ע, [במתני' דב"ק דף לו.] לגבי דין שור שוה מנה, שנגח לשור שוה מאתיים זה נוטל מנה וזה נוטל מנה, חזר ונגח שור אחר שוה מאתיים האחרון נוטל מזה ושלפניו זה נוטל נ' וזה נוטל נ' זוז, ומוקי לה כר"ע דאית ליה שותפי נינהו, והיות שהלכה כר"ע נמצא שפוסקין כרבי שכל אחד נוטל לפי מעותיו, וקשיא הלכתא אהלכתא. ולפי הנ"ל מיישב תוס' שגם לפי רבי לא ממש חולקין בשוה, ולפי"ז המשנה בב"ק היא א"כ גם אליבא דרבי.

ויש להוסיף דהדין של שור שנגח שונה הוא מדין שנים שהטילו לכיס, דא"כ אין שום קושיא משם ומודה בזה רבי שחלקו לפי מעותיו].

ג. ביאור מתני'

תנן: מי שהיה נשוי ג' נשים כתובתה של זו מנה ושל זו מאתיים ושל זו ג' מאות, דיני

שותפין בממוזן – שותפין בשעבוד

הקדמה:

שלושה שהטילו לכיס כדי להסתחר ולעשות רווחים ביחד, כשיחלקו את הכסף כל אחד יטול לפי מעותיו, ובדין זה הסכימו רבי נתן ורבי, מכיון שיש לכל אחד בעלות על כספו, ונחלקו רבי נתן ורבי, במקרה שהם שותפין בשעבוד, מה הדין האם כל אחד נוטל לפי מעותיו או שחולקין בשוה.

א. שותפין בשעבוד

כגון שלבעל יש חוב על שלושת נשים [במקרה ששלושת הכתובות נחתמו ביום אחד ואין לאחת דין קדימה על השניה] חוב של אחת מנה ושל השניה מאתיים ושל השלישית ג' מאות, ואין שם אלא ג' מאות.

האם עושים חלוקה אחת על כל הנכסים ביחד [בגלל שלכולם יש שעבוד], עד שיקבלו את כל הכתובה וחולקין בשוה, או שגם כלפי השעבוד יש דין שהשעבוד יחול כפי המעות של כל אחד, ועל צד זה, אין לבעלת המנה שעבוד אלא על מנה בלבד, שאותו נפריד משאר המעות ועושים חלוקה, ואח"כ נחלק את מה שנשאר עם שאר נשים].

- לפי תנא דמתני': [שהוא רבי נתן] דין פירעון הכתובה כדין שנים שהטילו להם.
- לפי רבי: בפירעון הכתובה חולקין בשוה, משום שיש לכל אחת שעבוד עליו.

והשאר יתחלק בשוה בין בעלת המאתיים לבעלת הג' מאות [היות ולא הסתלקה ממנה הראשון, אלא רק מלדון עם בעלת המנה].

- לפי ר' יעקב מנהר פקוד משמיה דרבניא: מדובר באופן שהיו ב' תפיסות, בתפיסה הראשונה היה 75 זוז, והתחלק בשוה, בתפיסה השנייה היה 125, ויש לבעלת המנה עוד חלק ב75 מתוך 125, וחילקו את ה75 האלו בשוה ואת ה50 שנשאר, יתחלקו בעלות המאתיים עם בעלת הג' מאות.

(3) היו שם ג' מאות

וגם כאן לפי ר"נ החלוקה צריכה להיות כנ"ל המנה הראשון מתחלק בין שלושתיהן. המנה השני מתחלק בין בעלת המאתיים ובעלת הג' מאות, והמנה האחרון מגיע לבעלת הג' מאות.

והנה שבמתני' כתוב של מנה נוטלת חמישים של מאתיים מנה ושל ג' מאות נ' דינרים של זהב, וגם כאן נחלקו אמוראים כדלהלן:

- לפי שמואל: מדובר באופן שבעלת הג' מאות ויתרה מלהתעסק עם בעלת המנה והמאתיים, על מנה הראשון והתחלק המנה לשתיים.

והמנה השני מתחלק בין בעלת המאתיים לבעלת הג' מאות, והמנה האחרון נשאר לבעלת הג' מאות.

מתני' מחולקין כפי הסכום שיש לבעל, והם שלוש אופנים:

- (1) אין שם אלא מנה
- (2) היו לו מאתיים
- (3) היו לו שלוש מאות

(1) אין שם אלא מנה

אין שם אלא מנה חולקין בשוה ובזה כו"ע מודים דאפילו למ"ד חולקין לפי מעותיו, כאן השעבוד הוא שוה לכולם, וממילא החלוקה שוה לפי מעותיו.

(2) היו שם מאתיים

לכא' בכהאי גוונא לפי רב נתן צריך להיות שהמנה הראשון מתחלק בין שלושתן, והמנה האחרון שיש עליו ב' שעבודים יתחלק לשתיים, בין בעלת המאתיים לבעלת ג' מאות.

והנה שבמתני' כתוב - "של מנה נוטלת חמישים, של מאתיים ושל ג' מאות שלושה שלושה של זהב.

ובביאור מתני' נחלקו אמוראים, וכולם הסכימו שכך היה צריך להיות החלוקה כנ"ל, רק שבמתני' מדובר במקרה אחר כדלהלן:

- לפי שמואל: מדובר באופן שבעלת המאתיים הסכימה עם בעלת המנה שלא תבוא לדון איתה על המנה הראשון, ולכן בעלת המנה חולקת עם בעלת הג' מאות ומקבלת כל אחת חמישים זוז,

שנפסלה ומשתמשים בה למי שיש לו מכה בפיסת רגלון].

ביאור:

- לפי רש"י - היות שהמעות נמצאים בעין, לכן כל אחר נוטל לפי מעותיו.

- לפי תוס' - כי בשביל רווח מועט כזה, לא יקפידו שאחד יקח כפי מעותיו, ואין בזה בגידה בשותפות.

- לפי ר' יעקב מנהר פקוד: מדובר שהיה כאן ב' תפיסות, בתפיסה ראשונה 75 שנתחלקו בשוה, בתפיסה שניה 225, 75 מתוך 255 יתחלקו בשוה. ועד כאן קבלו 50 ונשאר 100, 150 מתוכם משועבדים לבעלת המאתיים, ויחלקו אותם בשוה, נמצא שהיא קבלה 100, ונשאר לבעלים הג' מאות 150.

[דף צג. צג:]

ד. ג' שהטילו לכיס

מתני': ג' שהטילו לכיס פחתו או הותירו כך הם חולקין, פירוש: לפי מעותיהם.

אמר שמואל: שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתיים, השכר לאמצע, וכך נראה ג"כ מלשון הברייתא דתניא - שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתיים השכר לאמצע.

ונחלקו אמוראים בשיטת שמואל:

- לפי רבה: לא דיבר שמואל אלא כשקנה שור לחרישה, שכל החלקים של השור משתמשים בשוה, ולכן השכר לאמצע אבל שור לשחיטה כל אחד נוטל לפי מעותיו.

- ולפי רב המנונא: אפילו בשור לשחיטה, השכר לאמצע [וכל אחד יסביר את הברייתא לשיטתו].

ופרכינן ממתני': ג' שהוטלו לכיס פחתו או הותירו כך הם חולקים.

ותרצינן: שבמתני' מדובר ברווח של זוזי חדתי והפסד של אסתירא דצוניתא [מטבע

דף צג: צד.

דין קדימה בכתובה

מתני'

א' דין קדימה בכתובה

מי שהיה נשוי ד' נשים הראשונה קודמת לשניה, ושניה לשלישית ושלישית לרביעית, וכן אם היו יוצאות כולן ביום אחד כל הקודמות לחברתה אפילו שעה אחת זכתה.

ב' חיוב שבועה

הראשונה נשבעת לשניה, ושניה לשלישית ושלישית לרביעית.

ומשביעין אותה שלא גבתה משל בעלה כלום, מחשש שלא ישאר נכסים בשביל האשה שתבא אח"כ לגבות, ומבואר בגמ' שעל אף שיש לחייב את הראשונה שבועה גם לשלישית ולרביעית, אפ"ה היא נפטרה ע"י שבועה זו לכולם, [ולא משום שהשניה עושה שליחותה דשאר נשים, אלא] משום דשבועה לאחד שבועה למאה.

ג' שבועה לרביעית

- לפי ת"ק: הרביעית נפרעת שלא בשבועה.
- לפי בן ננס: אף היא לא תיפרע אלא בשבועה.

ונחלקו אמוראים מה הסיבה שהרביעית צריכה לישבע, ולמי היא נשבעת.

- לפי אביי: מדובר בשבועה שנשבעת ליתומים כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים, ובאופן שהיתומים היו גדולים.

דקסברי רבנן יתומים שאמרו חכמים לישבע היינו יתומים קטנים, וקסבר בן ננס יתומים שאמרו חכמים גדולים, וכ"ש קטנים.

- לפי שמואל ור"נ: מדובר בשבועה שנשבעת בעלת כתובה הרביעית לשלישית, משום חשש דשדה גזולה כגון שנמצא אחת מהן שדה שאינה שלו.

לפי שמואל: נחלקו רבנן ובן ננס, על ב"ח מאוחר שקדם וגבה האם מוציאין ממנו או לא, וכשיטרפו את שדה הגזולה מהשלישית, יתגלה שהשעבוד שלה לא היה על שדה זו, אלא על שדה שממנה נפרעת הרביעית, ונמצא א"כ שהרביעית היא בע"ח מאוחר שקדם וגבה שהדין הוא לפי רבנן דמה שגבה לא גבה ולכן אין צורך להשביע אותה. ולפי בן ננס: מה שגבה גבה ולכן משביעין אותה שלא אתפסיה צררי.

לפי ר"נ: לכו"ע מה שגבה לא גבה, וחוששין שמא בגלל זה, הרביעית תכסיף אין השדה כי היא יודעת שהיא עלולה להפסיד אותו.

ונחלקו רש"י ותוס', האם מדובר באופן שידוע להם שיש שדה גזולה, או גם כשלא יודעים חוששין דלמא יהיה שדה גזולה.

לפי רש"י: מדובר באופן שידוע שהיתה קרקע גזולה

[וכן משמע שם לשון הגמ' לפום ריהטא כגון "שנמצאת" שדה שאינה שלן].

והקשה עליו תוס': א"כ למה לא תגבה השלישית מיד מהשדה הלא גזולה, דאין סברה לומר שלא יודעים איזה מהם נגזלה. ועוד שהלשון שאמר בן ננס - מפני שהיא אחרונה נפסדת - אינו תואם לטענה, דאדרבה לפי רבנן מה שגבה לא גבה.

לכן ביאר תוס': שמדובר באופן שלא ידעינן שנגזלה אבל חוששין דלמא יש שדה גזולה.

דף צד. צד:

שטרות היוצאים בזמן אחד

א. שטרי חוב

שתי שטרות היוצאין ביום אחד, רב אמר חולקין ושמואל אמר שודא דדייני, לימא רב דאמר כר"מ דאית ליה עידי חתימה כרתי, ושמואל דאמר כר"א דאית ליה עידי מסירה כרתי.

ודחינן: לא, דכו"ע כר"א והכא בהא קמפלגי רב סבר חלוקה עדיפא, ושמואל סבר שודא דדייני עדיפא.

ונחלקו הראשונים בביאור הענין:

- לפי רב ששת: גם בברייתא פסק רבי כר"מ, ועד כאן לא קאמר ר"מ שמכרה בטל אלא בב' לקוחות דאמרי לה אם איתא דנחת רוח עבדת, לקמא אבעיא לך למעבד, אבל בלוקח אחד אפילו ר"מ מודה וממתני' [שמכרה קיים], הא כשיטת ר"מ ובמקרה שהיה ב' לקוחות.

דף צה. צה:

אשתדוף בני חורי

אבעיא להו: אשתדוף בני חורי מהו לטרוף ממשעבדי?

אותה בעיא שייכת דוקא במצב של אשתדוף שהקלוקל הגיע מעצמו, אבל אם הוא מכר את שדה המשועבד לחוב איהו הוא דאזיק אנפשיה, ובמתני' מדובר באופן שהיא כתבה לשני דין ודברים וכו', שאז אין זה נחשב דאזיק אנפשה, היות שבזמן שכתבה לו, עדיין לא היתה ראויה לגבות אותה משום שלא נתנה כתובה לגבות מתיים [תוס'].

ולהלכת: נפסק אשתדוף בני חורי גובה ממשעבדי.

נכסיך ליך ואחריך לפלוני

ישנם ב' מימרות דאביי דסתרי אהדדי:

(1) נכסי ליך ואחריך לפלוני, ומכרה ומתה הבעל מוציא מיד הלוקחות, ואחריך מיד בעל, ולוקח מיד אחריך, ומוקמינן לכולהו בידא דלוקח.

ב. לקח מהבעל ואח"כ כתבה לו האשה שטר מכירה וחתמה לו, או שכתבה על השטר מכירה של בעלה וחתמה לו, מכרה קיים [תוס'].

ג. מכר בעל את הקרקע לאחד ולא חתמה לו ואח"כ מכר לאחר וחתמה לו, לפי ר"מ - מכרה קיים, לפי רב יהוד' - מכרה בטל שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.

ד. מכר הבעל את הקרקע לאחד ומיד חתמה לו, נחלקו בזה רב פפא ורב אשי, לפי רב פפא - ה"ה שבזה נחלקו ר"מ ור' יהוד', ולפי רב אשי - מודה ר"מ בזה שמכרה בטל.

ב. ביאור המשנה

מי שהיה נשוי ב' נשים ומכר את שדהו, וכתבה ראשונה ללוקח דין ודברים אין לי עמך, השניה מוציא מהלוקח, והראשונה מהשניה והלוקח מן הראשונה וחוזרות חלילה.

ואוקמוה בגמרא בשקנו מידו משום דדין ודברים בלי קנין לאו כלום הוא.

ופרכינן מדתניא: לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מכרה בטל.

והיינו שרבי פסק כשיטת רבי יהוד' שמכרה בטל, א"כ איך שייך שבמתני' מכרה קיים כר"מ ויש על זה ב' תירוצים בגמ':

- לפי רב פפא: מתני' בגרושה שלכו"ע מכרה קיים.

לא יהא לבעל רשות על זה והוי כעין דבר דבשלב"ל, משא"כ אם היא כבר נשואה, היות והבעל נמצא בשעת הקנין, לכן חל התנאי משעה הקנין.

ובנתן לה כשהיא פנויה, נחלקו תנאים אם עצם זה שבעל לוקח הוי, מבטל את האחרים או לא. [במקרה שעדיין לא נמכר בזמן הנתנה כנ"ל].

וז"ל הברייטא: נכסי ליך ואחריך לפלוני, ירד הראשון ומכר השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי, רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר הראשון, וסובר אביי כרשב"ג שהלוקח מבטל את האחרים.

(2) נכסי ליך ואחריך לפלוני עמדה וניסת בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום בעל כלום. וכך יש ליישב אותם, התם דאמר לה כשהיא פנויה, הכא דאמר לה כשהיא נשואה.

- אם אמר לה כשהיתה פנויה בשעת הנתנה, עמדה וניסת בעל לוקח הוי ואין לאחרים במקום בעל כלום.

- אבל אם אמר לה כשהיתה נשואה בשעת הנתנה, האחרים מוציא מיד בעל, דכוונת הנותן הוא שאחרים לקני ובעל לא לקני.

וביאר הענין כך: דאם נתן לה כשהיתה פנויה אין לו יכולת לעשות תנאי שלאחר שתחתן

פרק אחד עשר

אלמנה ניזונית

דף צה: צו:

יורשיה יורשי כתובתה חייבין בקבורתה:

וקמ"ל שאפילו במקום שלא קבלה כתובה מהיתומים כגון שלא היו אלא מטלטלין, ס"ד דבכהאי גוונא עומדים במקום יורשי הכתובתה וחייבין בקבורתה, קמ"ל שיורשיה הם אלו שחייבין בקבורתה. [תוס'].

חיובי היתומים כלפי האלמנה

הקדמה: מתנאי כתובה את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי עד דתלקחון לגוברין, את תהא יתבן בביתי ומתזנן מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך בביתי - כפי נוסח אנשי ירושלים, ונוסח אנשי גליל הוא - עד שירצו היורשין ליתן לך כתובתיך [מתני' דף נב:].

ב. ניזונית - ה'ניזונית

קיימת מחלוקת אם יכולין היתומים לתת לה כתובתה ולהפטר מחיוב מזונות, לפי אנשי גליל - חייבין לזון אותה כל הזמן, לפי אנשי יהודה - יכולין לתת לה כתובתה ולהוציא אותה.

גמ': אבעיא להו גירסת המשנה היא "ניזונית" וחייבין לזון אותה כאנשי גליל או "הניזונית" ואינם חייבין לזון אותה כאנשי יהודה.

ת"ש: א"ר זירא אמר שמואל מציאת אלמנה לעצמה, אי אמרת בשלמא הניזונית תנן שפיר, אלא אי אמרת ניזונית תנן להו כבעל שמציאתה שלו.

פירוש לפי רש"י: אי אמרת הניזונית [והיינו שלא חייבים לזון אותה], איכא לאוקמי להא דשמואל בשאינה ניזונית.

אך יש לדון על איזה יתומים מדובר האם ביורשי האב או ביורשי האם, וכן יש לדון כלפי מעשה ידיה היכא דאינה ניזונית האם הם שייכים ליתומים או לא, וכן יש מקריים שבהם יש לדון אם לא התבטלה חיוביהם. בפרק זה יתבאר מה דינה דאלמנה במה שנוגע לקבורתה למזונות ולמעשה ידיה ועוד יתבאר בפרק הבא [דף קג].

מתני': אלמנה ניזונית מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהם ואין חייבין בקבורתה, יורשיה יורשי כתובתה חייבין בקבורתה.

א. אין חייבין בקבורתה

קמ"ל: שקבורתה תחת כתובתה, והיות ואינם יורשים את הכתובה, לכן אינם חייבין בקבורתה.

אם תפס ב"ח מטלטלי מוציאין מידו [ואפילו במלוה ע"פ מוציאין מידו, וכך כשתפסה לכתובה לפי רבינא מוציאין מידה], והסיבה לזה היא משום דלמזוני יש תרתי לטיבותא: א' שלא גובין ממשעבדי. ב' שזה תנאי ב"ד, משא"כ מלוה ע"פ דאינו תנאי ב"ד, וכתובה אע"פ שזה תנאי ב"ד, מ"מ יכולה לגבות ממשעבדי.

(4) **שיטת ר"ח ובה"ג:** שמדובר בתפיסה דמחיים, והסיבה שמהני תפיסה למזוני ולא לכתובה, היא משום שלא ניתנה כתובה לגבות מחיים.

[דף צו. צו:]

ד. לא תבעה מזונות מאי?

א"ר יוחנן אלמנה ששהתה ב' וג' שנים ולא תבעה מזונות אבדה את תשלום המזונות למפרע, ולא אבדה את המזונות מכאן ולהבא.

הא דאמר רבי יוחנן ב' או ג' הוא משום דפעמים שהן שלוש ופעמים שהם שנים כדלהלן:

- שתי שנים לעניה, שלש שנים לעשירה.
- א"נ שנים לפרוצה שלוש לצנועה.

בעי ר' יוחנן: יתומים אומרים נתננו והיא אומרת לא נטלתי על מי להביא ראיה, ופשטינן: מדתני לוי, אלמנה כל זמן שלא נשאת על היתומים להביא ראיה, נשאת

והקשה עליו תוס': אם אינה ניזונית פשיטא דלעצמה ולא צריך דשמואל.

אלא כך צריך לפרש: אי אמרת הניזונית תנן, י"ל שאפילו כשנותנין לה מזונות מציאתה לעצמה כיון שיכולין לסלקה, אלא אי אמרת ניזונית כאנשי גליל שחייבים לזונה, למה מציאתה לעצמה.

ותרצינן: שאפילו שניזונית מ"מ מציאתה לעצמה שכל התקנה כלפי בעלה משום איבה, אבל ליתומים תהוי לה איבה.

ג. אלמנה שתפסה מטלטלין

מימרא דרבי אלעזר: אלמנה שתפסה מטלטלין למזונותיה מה שתפסה תפסה, ונחלקו אמוראים בביאור מימרא דדר"א, לפי רבינא - דוקא מזוני ולא כתובה, ולפי מר בר רב אשי - ה"ה כתובה.

ונחלקו הראשונים על איזו תפיסה מדובר ויש על זה ד' שיטות בתוס':

- (1) לפי ריב"ן: מיירי בתפיסה דלאחר מיתה, על אף שנחלקו על זה תנאים לעיל [דף נא].
- (2) לפי רבו של תוס': גם בדלא תפסה מוציאין מטלטלין למזון האשה והבנות.
- (3) לפי רשב"א: אם הבנות תפסו מטלטלין מוציאין מידן, ומ"מ י"ל שמימרא דר"א כשיטת רשב"א, ומודה רשב"א שאם תפסה האשה למזונות לא מוציאין מידה. ויש הבדל בין אשה לב"ח, כי לגבי אשה אם תפסה למזוני לא מוציאין מידה, אבל

ודחתה:

- א. שגם אליבא דרבי יהודה נכסים בחזקתה, ומ"מ נתנו לה עצה טובה כדי שלא יקראו אותה רעבתנית.
- ב. א"נ: גם אליבא דרבי יוסי נכסים בחזקת יתומים קיימי, ואם אמרו שקבלה מזונות נאמנים, אבל לגבי מכירה יש לה אפשרות למכור לכתובה או למזונות ואם לא יאימנו לה, היא תביא עדים להעיד שאת מה שהיא מכרה היה זה לצורך מזונות, [כך לפי פירוש רש"י].

דף צו.

עבד ותלמיד

- א. כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו, חוץ מהתרת מנעל במקום שלא מכירין אותו ויבואו לטעות עליו שהוא עבד, וכן אינו נוהג להניח תפילין בפני רבו, משום שיבואו לחשוש בו שהוא עבד כנעני.
- ב. מצוה לרבו לתת לתלמידו לשרת אותו, כי אם אינו מניחו הרי זה הפסד בשביל התלמיד, לפי ר' יוחנן - מונע ממנו חסד, ור"נ בר יצחק אומר - אף פורק ממנו יראת שמים.

דף צו.

כיצד מוכרת?

לפי רב הונא: מוכרת קרקע שיש בו כדי לזון אותה לשנה, והלוקח נותן לה כל חודש מה שנצרך לה לחודש.

עליה להביא ראיה, ושם תני עוד כמה הלכות:

- לכתובה טרפה ממשעבדי, למזונות לא טרפה ממשעבדי.
- מזונות אין להם קצבה שאם מכרה שדה אחת וצריכה עוד מזונות מותר לה למכור שדה שניה, משא"כ כתובה דיש לה קצבה.
- כתובה אינה גובה ממטלטלין ומזוני גובה ג"כ מטלטלים.

ה. מה הדין מכרה סתם?

האם היא נאמנת לומר מכרתי למזונות ועדיין לא קבלתי כתובה ותוכל לטרוף ממשועבדים לכתובה, או שאין כחה יפה לטעון כך, ויכולים היתומים לטעון נגדה שמכרה אותם לכתובה, ועל אותם מזונות שאכלה, היא כבר קבלה עליהם מטלטלין.

ונפק"מ: לגבי בעיית רבי יוחנן האם נכסי בחזקתה והיא נאמנת עליהם, או שהם בחזקת יתומים ואינה נאמנת עליהם.

ראיה מדתניא: רב יהודה אומר, מוכרת וכותבת אלו למזונותיה מכרתי ואלו לכתובה מוכרת, ולפי רבי יוסי - מוכרת ונותנת סתם וכן כחה יפה.

וסברה הגמ' בהו"א - שנחלקו על האם נכסים בחזקת יתומים ועליהם להביא ראיה או בחזקתה קיימה ועליה להביא ראיה.

ג. שטר מברחת, או במקרה ששמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחרים, ולבסוף בא בנו אפילו בלי גילוי דעת הדרא זביני דאנן סהדי, תוס'.

ובסוגי' דידן הובא מעשה, שבו אנשים מכרו את בתיהם [אפדנא] בשעת בצורת ולבסוף הגיעו הספינות עם חיטים, א"ר נחמן הדרי זביני. והסבירה הגמ' שהיתה מכירה בטעות מפני שבזמן שחלה המכירה הספינות כבר היו בדרך.

דף צז. צז:

מוכרת בב"ד ושלא בב"ד

מתי אלמנה צריכה למכור בב"ד, ומתי אינה צריכה למכור בב"ד?

(1) אלמנה מן הנישואין: לכו"ע מוכרת שלא בב"ד דצריכה למכור למזונות וא"א לה להיות יושבת ומתענה עד שיזדקקו לה בב"ד.

(2) אלמנה מן האירוסין:

- לפי ר"ש: לא תמכור אלא בב"ד היות ואין מכירתה אלא לכתובה.

- ולפי רבנן: מוכרת שלא בב"ד.

ונחלקו אמוראים בסברת רבנן.

- לפי עולא: משום חינה פירוש: שלא ימנעו נשים מלינשא לאנשים.

- לפי רבי יוחנן: לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד.

איכא בינייהו גרושה: למ"ד משום חינא, היא ג"כ צריכה חן, אבל למ"ד שלא תתבזה אינו מקפיד שתתבזה גרושתו בב"ד.

לפי רב יהודה: מוכרת מה שהיא תצטרך לו' חדשים, ולוקח נותן לה כל ל' יום.

תניא כוותיה דרב הונא, תנא כוותיה דרב יהוד', והלכתא כוותיה דרבי יהוד'.

בעו מינה מרב ששת: מכרה שדה אחת למזונות, האם מותר לה לטרוף שוב את אותו השדה שמכרה בשביל לגבות כתובה מכיון שאחריות הכתובה על היתומים או לא.

ופשטינן מדרב יוסף שאינה יכולה לטרוף.

זבין ולא אצטריכה ליה זוזי

מה דינו של מי שמכר קרקעותיו בשביל הכסף, ולאחר מכן לא הצטריך יותר לכסף, האם ישנה אומדנא כזאת דאדעתא דהכי לא מכר, וחייב הלוקח לתת לו, או שהיה לו להתנות לשם כך,

וכתב תוס' שישנם ג' מצבים: יש דברים שגם בלי תנאי אנן סהדי דאדעתא דהכי לא מכר, יש דברים שדוקא אם התנה יכול להחזיר, ויש דברים שלא מהני בהן תנאי כדלהלן:

א. זבין תורי, או שזבין נכסיה אדעתא למיסק לארעא דישראל, אם גילה דעתו בשעת המכירה, הדרה זביני ואם לאו הוי דברים שבלב.

ב. מכר מלבושיו אדעתא למיסק לארעא דישראל, היות שאין רגילין למכור על דעת כן, לא מספיק שיגלה דעתו לפני כן, אלא צריך לעשות תנאי גמור דומיא דבני גם ובני ראובן.

כדתנן: וגרושה לא תמכור שלא בב"ד.

ודחינן: דמדובר אליבא דר"ש ובזרק לה גיטה, ספק קרוב לו ספק קרוב לה, וקמ"ל שלא ניתן לה לגבות מזונות מיתומים ולכן לא תמכור אלא בב"ד [כך פירש"י ותוס' חולק עליו ועיי"ש].

כדתניא: יורשיה מוכרים שלא בב"ד, וקשה דמה שייך חינה ביורשיה.

ודחינן: תרגמא עולא כגון שירשתה בתה או אחותה.

דף צו: צח.

מקצת כתובה – מקצת בתולים

א. מקצת כתובה

מכרה כתובתה אבדה מזונות, מכרה חלק מכתובתה [או משכנה כתובתה או עשאו אפותיקין] נחלקו בה ר"ש ורבנן האם מקצת הכתובה שנשאר לה, הוא ככל הכתובה ולא אבדה מזונותיו.

- לפי רבנן: מקצת כסף ככל הכסף ולא אבדה מזונות.

- לפי ר"ש: אבדה מזונות, ורצו לקשר דין זה דמקצת כסף לדין מקצת בתולים.

וסברה הגמ' לומר שכדין מקצת כתובה כך דין מקצת בתולים, והיינו שלפי רבנן מקצת בתולים ככל הבתולים, ולפי ר"ש מקצת בתולים אינו ככל הבתולים, ונפק"מ לגבי בוגרת לכו"ג.

ב. מקצת בתולים

נחלקו תנאים אם בוגרת מותרת לכהן גדול או לא:

- לפי ר"מ: אסורה.

- ולפי ר"א ור"ש: מותרת.

ופרכינן: והא אית ליה לר"ש מקצת כסף לאו ככל הכסף, ואיך א"כ יכול לסבור כאן שמקצת בתולים ככל הבתולים.

ותרצינן: שלגבי בתולה לא נחלקו על סברה דמקצת ככולו אלא על דרשת הפסוק מדכתיב - "והוא אשה בבתוליה יקח" ויש כאן שלוש ילפותות:

(1 בתולה, (2 בתוליה, (3 בבתוליה.

לפי ר"מ: "בתולה" משמע אפילו מקצת, "בתוליה" עד דאיכא כולהו בתולים, "בבתוליה" בכדרכה אין שלא כדרכה מותרת לכ"ג.

לפי ר"א ור"ש: "בתולה" שלמה משמע, "בתוליה" אפילו מקצת בתולים, "בבתוליה" עד שיהיו כל בתולים בין כדרכה בין שלא כדרכה.

להלכה פסקה הגמ' כרבנן דר"ש.

דף צח.

מכרה שלא בב"ד

א. מוכרת למזונות

נחלקו חנן ובני כהנים גדולים לקמן, לפי חנן תישבע בזמן גביית כתובה ולא בזמן גביית מזונות. וקיימא לן כרבנן.

- (2) שמה לאחרני: היות והיא נפקא מרשות יורשים מה שעשתה עשתה.
- (3) החזיקה ב"ד: יכולה היא לעכב הקרקע לעצמה, וליכא חשדא, משום שכולם יודעים שהב"ד מכיר בשומא, ועוד שהב"ד בעצמו מפקידים לה.
- (4) המפקיד אצל חברו יין והחמיץ: מוכרן בב"ד לאחרים ולא מוכר לעצמו, דאיכא חשדא, שאנשים לא יודעים שהב"ד מכיר בשומא.

דף צח ק.

שליח

א. הכל לבעל המעות

הקדמה: שליח שקבל מעות לקנות והוזיל המוכר בגלל המעות, דהיינו שוה מנה במאתיים, בין בדבר שיש לו קצבה בין בדבר שאין לו קצבה, לכו"ע הכל לבעל המעות [תוס'], ויש כמה הלכות המסתעפים מדין זה, כדלהלן:

- (1) נתן לו ו' סלעים לקנות בגד וקנה אותו בגד בג', ונמצא מעות הקדש, לפי רבי יהוד' - בעל הבית לא מעל דכיון שכל הבגד שייך לבעל המעות, לכן הרווח כולו לבעל הבית.
- (2) וכן במתני' שמכרה כתובתה שוה מנה במאתיים אפילו שיש לו קצבה, לא הרויחה כלום [תוס'].
- (3) ואם אמר לה המוכר קחי זה בשביל מקתך ועוד אני מוסיף לך משלי.

ב. גביית כתובה

הדין הוא ש"אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומין אלא בשבועה", ומדובר בשבועה דצרי אתפסי.

דאיבעי ליה רבה לר"ו האם מוכרת שלא בב"ד צריכה שבועה או לא, ונחלקו הראשונים על איזה שבועה מדובר,

- לפי רש"י ורבו של תוס': מדובר בשבועה שלא גבתה יותר.
- לפי ר"ת: מדובר בשבועה שלא זלזלה בנכסים למכור אותם בפחות משווים, והלכתא צריכה שבועה.

ג. לגבי הכרזה

- א. מוכרת כתובה שלא בב"ד: אינה צריכה הכרזה, ולא חיישין להפסד, משום שאם יש טעות מכרה בטל.
- ב. לכרגא למזוני ולקבורה: מוכרין ב"ד בלי הכרזה.
- ג. לשאר דברים: צריכים הכרזה, דחיישין שמא ימכרו יותר משוויו או פחות משוויו ויהיה הפסד, ואם טעו ב"ד בפחות משותות מכרו קיים.

ד. מתי מהנה תפיסתה ומכירתה?

- (1) אלמנה ששמה לעצמה: לא עשתה ולא כלום דאמרינן לה מאן שם לך, פירוש שעדיין לא יצא הקרקע הזה מרשות היתומים.

הדרת ביה, או דלמא אמר ליה לא ניחא ליה דלפשו שטריה עלויה, ויש על זה שתי ראיות ממקום אחר:

א. מדתניא: נתן לו ו' סלעים לקנות חלה וקנה בג' חלוק ובג' טלית שניהם מעלו, משמע דאין כאן מעביר על דבריו, ונאפילו שכאן לא שייך אפושי שטרי, מיהו אם בעלמא היה זה נחשב מעביר על דבריו, גם כאן הרי זה כאילו לא עשה שליחותו, רש"י].

ודחינן: שמדובר באופן שקנה חלוק השוה ו' בג', והוי כזבין לי כורא וזבין ליה כורא. ואפ"ה לפי ר"י לא מועיל, בגלל שיכול לקנות לו באותם דמים חלוק עוד יותר טוב.

[דף צט:]

ב. מסיפא דמתני' היתה כתובתה ד' מאה ומכרה לזה במנה ולזה במנה. מכרה קיים, משמע שאין כאן מעביר על דבריו.

ודחינן: כגון שהיו ד' קרקעות קטנות.

ג. התנה בעל הבית

אמר בעל הבית לשליח, למכור לאחד ולא לשנים: אפילו על הצד דזבין ליה כורא וזבין ליה ליטרא מכרה קיים, כאן המכירה תהיה בטילה, כיון דגלי דעתיה דקפיד דלא ניחא ליה דלפשו שטר.

4) אם היה זה דבר שאין לו קצבה: [שנמכר באומד כגון טלית וחלוק וירק], לכו"ע הכל לבעל המעות.

5) אם היה זה דבר שיש לו קצבה: כגון קטנית, לפי רבי יהודה - הכל לשליח, לפי רבי יוסי - חולקין.

ב. שליח ששינה שליחותו

אם אמר ליה זבין לי ליטרא וזבין ליה כורא.

לפי ל"ק: זוהי בעיית הגמ' - האם נחשב מוסיף על דבריו או מעביר על דבריו, ויש על זה שתי ראיות.

א. מדתניא: אמר בעה"ב לשלוחו תן להן חתיכה לאורחין והוא אמר טלו שתיים, והן לקחו שלש כולן מעלו, משמע דמוסיף על דבריו.

ודחינן: שמדובר באמר טלו אחת מדעתי, ואחת מדעתו של בעה"ב.

ב. מרישא דמתני': היתה כתובתה מנה ומכרה שוה מנה ודינר, מכרה בטלה, מאי לאו במכרה שוה מנה ודינר, במנה ודינר, וש"מ מעביר על דבריו.

ודחינן: לא דמכרה שוה מנה ודינר במנה.

לפי הל"ב: בכהאי גוונא ודאי מוסיף על דבריו, ובעיית הגמ' היא מה הדין במקרה הפוך, כגון שאמר לו זבין לי כורא ואזל וזבין ליה ליטרא, מי אמרינן שיכל לטעון עשיתי לך טובה דאי לא מצטרכי ליה זוזי לא מצית

3) עשו הכרזה: לכו"ע מכרה קיים אפילו שוה מנה במאתיים ושוה מאתיים במנה.

[דף ק.]

4) טעה שליח: נחלקו אמוראי אליבא דרב נחמן.

- לפי רבא א"ר נחמן - שליח כדדינין.
- לפי רב שמואל בר ביסנא א"ר נחמן - שליח כאלמנה.

ויש לדעת על איזה שליח מדובר האם בשליח ב"ד או בשליח דעלמא, ונחלקו על זה רש"י ור"ת:

- לפי ר"ת: מדובר בשליח ב"ד, דעל שליח דעלמא כבר אמרה הגמ' לעיל, שיש לבעה"ב עליו טענה לתיקוני שדרתיך דמשמע שבטלה המקח אפילו במשהו.
- ורש"י ותוס': [שחולק על ר"ת] סוברים שמדובר בשליח דעלמא, והא דאמרינן לעיל דיכול לטעון לתיקוני שדרתיך, זהו דוקא ביתר על שתות, אבל פחות משתות קנה ומחזיר אונאה, אבל טעו ב"ד פחות משתות הוא מחילה.

ו. לפי המסקנא:

הלכתא שליח כאלמנה דאפילו במשהו בטל, ואפ"ה שליח שתרם תרומה, פיחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה, משום די שברה ד"להכי אמדיתיך" משא"כ בשאר מקומות דלא הוי ליה לטעות.

אמר לאחד סתם: פליגי בא אמוראי:

- לפי רב הונא - לאחד ולא לשתיים.
- לפי רב חסדא ורבה בר בר הונא - לאחד ואפילו למאה.

ד. טעה שליח - טעה בעה"ב

- טעה בעה"ב: ומכרו בזול מכרו קיים דאין הונאה לקרקעות.
  - טעה שליח: מכרו בטל.
- ונחלקו ר"ת ורש"י לקמן לגבי טענת לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי.

ראיה: האומר לשלוחו צא ותרום תורם כדעת בעל הבית, פיחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה, אם הוסיף יותר מזה אין תרומתו תרומה, אבל בעל הבית שהוסיף אפילו יותר תרומתו תרומה.

[דף צט: ק.]

ה. טעו ב"ד - טעתה האלמנה - טעה שליח.

1) טעתה אלמנה: אפילו בכל דהו מכרה בטל.

2) טעו דייני: [מתני' דף צט:] פחות משתות מכרן קיים, בשתות.

לפי ת"ק - מכרן בטל ומוקי ליה בגמ' עד פלגא, **לפי רשב"ג** - מכרן קיים דא"כ מה כח ב"ד יפה.

דף ק:

מה כח ב"ד יפה

א. פחתו שתות או הוסיפו שתות

אמר אמימר משמיה דרב יוסף, ב"ד שמכרו בלא אכרזה נעשה כטעו בדבר משנה וחוזרין, ובגמ' שם דאפילו מכרו שוה בשוה, המכירה בטילה.

מתני': שום הדיינין שפחתו שתות או הוסיפו שתות מכרן בטל, רשב"ג אומר מכרן קיים, א"כ מה כוח ב"ד יפה ופרכינן - אמימר דלא כת"ק.

ותרצינן: דבמתני' מדובר באופן שלא צריך הכרזה, אבל באופן שצריך הכרזה מכרן בטל אפילו שוה בשוה, וזה לכאור' אליבא דכו"ע אפילו לרשב"ג דמתני' דאית ליה מכרן קיים, דאל"כ מה כח ב"ד יפה.

ב. מתי לא צריך הכרזה?

(1) בדברים שלא שייך להכריז עליהן: כגון עבדים שמא יברחו את המטלטלין, ושמה יגנבו השטרות.

(2) בזמן שתקנו חכמים שלא להכריז: כגון לכרגא למזוני ולקבורה, משום שאין זמן להכריז.

(3) במקום שלא מכריזין: כגון בנהרדעא, כדי שלא יקראו אותם בני אכלי אכרזתא.

ג. ביאור המחלוקת

לפי רשב"ג, דמתני' מכרן קיים, ועד כמה, תניא - אמר רשב"ג עד פלגא.

לפי רבנן, לא שייך "מה כח ב"ד יפה" כשטעו ב"ד, אבל בשאר מקומות יש כזאת סברה, שהרי רב נחמן דאית ליה בעלמא מה כוח ב"ד יפה, פסק בסוגי' כרבנן וחולק על פרטא שפוסק כרשב"ג.

מה כוח ב"ד יפה דרב נחמן:

יתומים שבאו לחלק בנכסי אביהם נחלקו שמואל ור"נ

- לפי שמואל: הגדילו יכולין למחות.
- לפי רב נחמן: אינן יכולים למחות דא"כ מה כח ב"ד יפה, ומוקי לה באופן שלא טעה ב"ד ויכולין למחות ברוחות.

ד. עשו בקורת ביניהן

סיפא דמתני': עשו אגרת בקורת - הכרזה ביניהן, אפילו מכרו מנה במאתיים, או שוה מאתיים במנה - דהיינו עד פלגא, מכרן קיים.

עשו ביקורת [והיינו אכרזה], מודים רבנן לרשב"ג שאפילו טעו עד פלגא מכרן קיים.

ה. נמצא קרקע גזול

מכרו ב"ד או מכרה אלמנה את קרקע היתומים ונמצא קרקע גזול ובה לוקח לטרוף, האחריות היא על היתומים, משום שהאלמנה והב"ד אינם אלא שליחים של היתמי.

דף ק: קא.

והיוצאת משום שם רע, לפי חכמים לא הפסידה בלאות, לפי רבי מנחם הפסידה בלאות.

מתני': הממאנת השניה והאילונית אין להן [א] כתובה [ב] ולא פירות [ג] ולא מזונות [ד] ולא בלאות.

[ב] ולא פירות

יש לשאול מהיכי תיתי שישלם על הפירות שאכל, וברש"י שתי דרכים איך לבאר:

[א] אין לה כתובה

משום דמעצמה יוצאת, ונחלקו תנאים בקטנה שיוצאה בגט.

(1) שמדובר על תקנת פירות שתחת פרקונה, והיות שלא צריך לפדות אותה, הו"מ שאין לו חלק בפירות.

- לפי ר"א: אין מעשה קטנה כלום ואינה אשתו מדאורייתא.

(2) מדובר על הפירות עצמן, ויש כאן חידוש שפטור לשלם עליהם למרות שאינו מתחייב על ידם על פרקונה.

- ולפי רבי יהושע: הרי זו כאשתו לכל דבר ובעלה זכאי במציאתה, ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה.

[ד] ולא בלאות

ונחלקו רב ושמואל אליבא דר' יהושע:

נחלקו רש"י ותוס' מה נקרא בלאות:

- לפי רש"י - מדובר בשחקי בגדים ומדובר דליתנהו בענייהו, דבאיתנהו מחזירין אותם לה.
- לפי תוס' - מדובר במה שבלו הבגדים והפסידו משוויים שאת הסכום הזה על הבעל לשלם.

- לפי שמואל: ה"ה דיש לה כתובה.
- לפי רב: עד כאן לא תקנו דמעשיה קיימין אלא בדברים שהבעל זוכה ממנה, כי היכי דלא ימנעו מלישא אותם, אבל היא עצמה אינה זוכה ממנו כלום.

לא כתובה

בלאות:

(1) יש להבחין בין בלאות של נכסי מלוג, לבין בלאות של נכסי צאן ברזל.

אמר שמואל לא שנו אלא מנה מאתיים אבל תוספת יש להם, תניא נמי הכי נשים שאמרו חכמים אין להם כתובה כגון הממאנת וכו' אין להם מנה מאתיים אבל תוספת יש להם, נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה כגון עוברת על דת וכו' אין להם תוספת וכו' ש מנה מאתיים.

בלאות של נכסי מלוג: ישנם סוגי בגדים שלבישתן הן הן פירותיהן, ומותר להשתמש בהן ואפילו שבלה פטור מלשלם, ויש סוג

- דברים שמותר לו להשתמש - פטור
- דברים שאסור לו להשתמש - חייב לשלם חוץ משניה שקנסו לה רבנן שלא מקבלת מה שהיה ראוי לה לקבל מן הדין.

דין איילונית

אמר רב הונא הכיר בה יש לה כתובה, לא הכיר בה אין לה כתובה.

כמבואר במתני' "אם מתחילה נשא לשם איילונית יש לה כתובה", וכן אלמנה אם הכיר בה יש לה כתובה, לא הכיר בה אין לה כתובה.

אלמנה לכו"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לנתין ולממזר, יש להן כתובה מפני שוולדן פסול, לכן אינה משתדלת לינשא לו ואדרבה הבעל הוא זה שמרגילה לינשא לו, ולפיכך קנסו אותה.

אחר בגדים כגון גלימא שהשימוש בהם נחשב קרן, והוי שימוש שלא ברשות.

בלאות של נכסי צאן ברזל: יכול להשתמש בנכסים, אבל אם יגרש אותה, יתחייב לשלם לה את הבגדים החדשים.

(2) וכן יש להבחין במתני' בין איתנהו לבלאותיה לבין ליתנהו.

- אי דאיתנהו: בין בנכסי מלוג בין בנכסי צאן ברזל, הרי היא מקבלת את בלאותיה.

- אי דליתנהו: אם היה זה נכסי צאן ברזל שמותר לו להשתמש בהן, ואם יגרש אותה יחזיר לה, השתא שלא הוציאה אותה אלא מעצמה יצאה, פטור הוא מלשלם.

חוץ מבשניה שקנסו לה רבנן שאינו קונה את נכסי צאן ברזל והוי ליה שימוש שלו ברשות וחייב לשלם.

(3) וכן יש להבחין בנכסי מלוג בין דברים שמותר לו להשתמש לבין דברים שאסור לו להשתמש:

פרק שנים עשר

הנושא את האשה

ב. ראיות

(1) ממתני': הנושא את האשה ופסקה לזון את בתה ה' שנים חייב, מאי לאו כהאי גוונא.

ודחינן: לא דליכא קנין אלא דברים בעלמא כדאמר רב גידל א"ר - כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכו', הן הן הדברים הנקנין באמירה, והשטר אינו משמש אלא כעדות על האמירה.

(2) כתנאי: ערב היוצא לאחר חיתום שטרות [דהיינו שלא עשה קנין להתחייב בזמן ההלוואה אלא בא להתחייב אח"כ ע"י השטר], לפי רבי ישמעאל - גובה מנכסים בני חורין, לפי בן ננס - אינו גובה דהוי כמו שחונק את חבירו בשוק.

ודחינן: אליבא דבן ננס לכו"ע אין זה שטר, ונחלקו רי"ו ור"ל אליבא דרבי ישמעאל.

- רבי יוחנן: מחייב כרבי ישמעאל.
- ור"ל סובר: דעד כאן לא קאמר ר' ישמעאל אלא בערב שיש לו שעבוד דאורייתא, אבל "חייב אני לך" שאין לו שעבוד דאורייתא, פטור.

ופירש ר"ת: שרי"ו סובר שכמו שערב מתחייב לשלם ע"י שטר בלי שעשה שום קנין, כך מי שכותב בשטר חייב אני לך על

דף קא: קב:

חייב אני לך מנה

א. מחלוקת רבי יוחנן ור"ל

אתמר חייב אני לך מנה, אם אמר אתם עדי לכו"ע חייב, שהרי מודה שהתחייב בפני עדים, אם אמר חייב אני לך מנה בשטר וחתם על השטר אליבא דכו"ע חייב, ונחלקו רי"ו ור"ל היכא דאמר חייב אני לך מנה בשטר ולא חתם על השטר.

- רי"ו אמר: חייב, אלימא מילתא דשטר כאילו אמר אתם עדיי.
- ר"ל אמר: פטור, לא אלימא מילתא דשטר כאילו אמר אתם עדיי

ונחלקו תוס' ור"ת האם מדובר באופן שהיה לו חוב מקודם או שהודה סתם בלי שידוע לנו על חוב שהיתה לו מקודם.

- לפי תוס': מדובר באופן שמודה שהיה לו חוב ולכן אין צורך בקנין כדי להתחייב.
- ולפי ר"ת: מדובר שלא היה לו חוב, ובא עכשיו להתחייב ובזה נחלקו רי"ו ור"ל, האם היות שטרח לכתוב שטר, גמר ומשעבד נפשיה או לא.

- לפי רש"י: השאלה היא, אם ניתן לטרוף ממשעבדי ע"י קנין זה, וממילא ניתנו ליכתב דע"י שטר טורפין ממשעבדי, או לא נתנו ליכתב דא"א לגבות ממשעבדי.
- לפי ר"ח ור"ת: השאלה היא, אם ניתנו לגבות אך ורק ע"י כתובה או לא ניתנו ליכתב, דהיינו שאפשר לגבות גם בלי כתובה.
- לפי תוס': [ועי' תוס' הרא"ש] ניתנו ליכתב כמאן דקנו מידו דמי, או לא ניתנו ליכתב דלא אלים כולי האי כמו קנין ואין כותבין אלא מדעת המתחייב.

ב. ראיות

- 1) אין כותבין שטרי אירוסין אלא מדעת שניהם, הא מדעת שניהם כותבין מאי לאו שטרי פסקתאי לא שטרי אירוסין, פירוש:
  - לפי רש"י: שכותבין דמותר לטרף ממשעבדי.
  - והקשה עליו תוס': דמשמע שרק מדעת שניהם כותבין אבל בלא דעת שניהם אסור, לכן פירש תוס': שהכונה מדעת שניהם היא, שהסכימו, אבל אינם יודעים שנכתב בשטר.
- 2) מתני': מתו בנותיהן גובין מבני חורין והוא גובה משועבדים.

ודחינן: הכא במאי עסקינן כשקנו מידו. ואפ"ה בנותיהן אינן גובות ממשועבדים דחיישינן לצררי אתפסי.

אף שלא לזה ממנו כלום, אעפ"כ הוא משעבד נפשיה וחייב לשלם כאילו לזה ממנו (ולפי ר"ל יש לחלק דשאני ערב שלא צריך קנין דיש לו שעבוד דאורייתא).

ולפי תוס': נחלקו רי"ו ור"ל היכא דהודה שלוח ממנו כסף, האם "חנוק" משעבד את נפשיה.

והיינו שנחלקו ג"כ בדין דהודאה, וכך מדויק הלשון: "ערב היוצא לאחר חיתום שטרות" דאם פלוגתייהו היתה רק על הדין דחנוק, היה מספיק לכתוב ערב נותן בלי לדבר על שטר.

3) דתנן: כתב לכהן שאני חייב לך חמש סלעים חייב ליתן לו [ובנו אינו פדוין], ומשמע שהודאה [או קנין] בשטר מחייב.

ודחינן: שאני הכא דאיכא שעבודא דאורייתא [ומ"מ בנו אינו פדוי גזירה שמא יאמרו פודין בשטרות].

דף קב:

דברים הנקנין באמירה

א. ניתנו ליכתב או לא?

אמר רב גידל אמר רב: כמה אמר נותן לבנך כך וכך, וכמה אתה נותן לבתך כך וכך, הן הן הדברים הנקנין באמירה, א"ל רבינא לרב אשי: דברים הללו נתנו ליכתב או לא נתנו ליכתב, א"ל לא ניתנו ליכתב.

ויש כמה דרכים איך לבאר את הענין:

דף קא: קג.

פסק עמה שיזון את בתה

א. מתני':

א. פסק עמה שיזון את בתה חמש שנים, חייב לזון אותה גם אם אח"כ הוא גירש את אשתו.

ב. נשאת לאחר והשני התחייב גם הוא לזון אותה ה' שנים, אין זה פוטר את הראשון מלזונה אלא שניהם חייבין.

ג. לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד, אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות.

ד. מתו בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין [כי חוששין דלמא צררי אתפסה], והאשה גובה ממשועבדים.

ה. עשה תנאי על מנת שאזון את בתך ב' שנים כל זמן שאת איתי, אם מת או התגרשה פטור לזון אותה.

[דף קג.]

ב. הרי אנו זנין אותה כאחד

ההוא גברא, דשכר רחיים והסכים הבעל הבית לקבל את תשלום השכירות בקמח, לסוף התעשר המשכיר וקנה רחיים נוספים לצורך עצמו, ובקש מהטוחן שישלם לו במעות.

סבר רבינא: שדין זה כדין דמתני' דלא יאמרו שניהם אנו זנין אותה כאחד, אלא אחד נותן לה מזונות ואחד נותן לה דמי מזונות, וה"ה כאן שצריך לשלם.

א"ל **רב עזרא:** יש לחלק דבמתני' אין לבת מה לעשות עם כל האוכל דחד כריסא אית לה תרתי כריסתא לית לה, אבל כאן הבעלים יכולים לטחון עם הרחיים החדשים שלהם ולמכור את הקמח ולהמשיך לקבל תשלום שכירות בקמח.

והני מילי כשאינו מוצא לשכור את עצמו בשכר, אבל אי לאו הכי, יש לו לשכור את עצמו ולשלם למשכיר.

וביאור הענין דמתני' מחולק לשתי טענות:

- (1) חד כריסא אית לה ב' כריסיה לית לה.
- (2) שיש לו פסידה.

וביאר תוס': דבעינן שתיהם ולא מספיק לומר שיש לו פסידא, משום שגם למשכיר יש פסידא.

דף קג.

חיובי היתומים כלפי האלמנה

סוגי' היא המשך לסוגי' דתחילת הפרק שעוסקת בחיובי היתומים מתנאי כתובה, כךפי האלמנה.

מתני':

א. אלמנה יושבת בבית בעלה, ומשתמשת בכל מה שהתרגלה בחיי בעלה, כגון עבדים ושפחות כרים וכסתות.

ב. לא יכולים לגרש אותה לבית אביה, ולזון אותה שם.

ג. רצה לחזור בבית אביה, יורידו לה ממזונות לפי מה שחסר ברכת הבית בבית בעלה.

ד. נפלה הבית אינן חייבין לבנות אותה, ואם היא רוצה לבנות אותה יכולים למחות.
ה. ומבעיא ליה, מה הדין אם היא שיפצה את הבית.
ו. בביתו ולא בביקתו - שאם היה לו מדור צר, לא קבל על עצמו להוציא את בניו כדי להשיב אותה.

דף קג. קד.

אשכבתיה דרבי

א. צוואתו של רבי

שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא, ר' שמעון היה יותר צעיר, והיה ממלא מקום אבותיו בחכמתו, ואפ"ה גמליאל בני נשיא, ואין הסיבה לכך משום שהיה בכור, שהרי אינו מילא מקום אבותיו בחכמה, אלא משום שהיה ממלא מקום אבותיו ביראת חטא.

מסר רבי סדרי חכמה לר' שמעון וסדרי נשיאות לר"ג, ואמר לו זרוק מרה בתלמידים. ופרכינן - הלא ראינו במלך יהושפט שהיה עומד מכסאו בפני ת"ח ומחבקו ומנשקו, ותרצינן - הא בצינעא הא בפרהסיא.
חנינא בר חמא ישב בראש, והקשו: מדוע לא מינה רבי את רבי חייא.

ותירצו:

א. שאפשר שרבי חייא היה נפטר לפני כן.
ב. שלא רצה להטריח אותו משום שהיה עסוק במצוות, כידוע שעשה שלא תשתכח תורה מישראל.

ב. ממעלות רבינו הקדוש

- אותו היום שמת רבי בטלה קדושה, והקשה תוס': דאיתא בגמ' סוטה שמשמת רבי בטלה ענוה ויראה ותירץ:
א. שקדושה בכלל.
ב. שביטול קדושה היינו שכהן מותר ליטמא לו.
• לא נהנה מהעולם הזה כל ימי חייו אפילו לא באצבע קטנה.

ג. לוויה של צדיק

יצאה בת קול ואמרה מי שהיה באשכבתיה דרבי מזומן לחיי העולם הבא.
כשנפטר אדם, אם הוא צדיק באים צדיקים ומלאכי השרת לקראתו ואומרים לו בא בשלום, וכשמת רשע באים מלאכי חבלה לקראתו וכו'.

דף קד. קד:

עד מתי גובה כתובתה?

א. מחלוקת ר"מ ורבנן

נחלקו ר"מ ורבנן עד מתי אלמנה גובה כתובתה כשהיא בבית אביה וכשהיא בבית בעלה.

- לפי ר"מ: כל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה לעולם, ואם היא בבית בעלה אינה גובה אלא עד כ"ה שנים.
- לפי רבנן: כשהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם, ואם היא בבית אביה עד כ"ה שנים.

אבל לפי רבנן שכל הענין הוא בגלל שהיא מוחלת, אין הבדל בין ענייה שבישראל לבין מרתא בת ביתוס,

וגם אליבא דר"מ צ"ב, דבשלמא למ"ד שלאחר כ"ה שנים היא הפסידה גם את התוספת, יש מקום לחלק בין עניה לעשירה, אבל לפי המ"ד שאינה מפסידה אלא מנה מאתיים מה לי עניה מה לי מרתא בת ביתוס?

ושוב הקשה הגמ': מה היא מפסידה לאחר כ"ה שנים האם את עיקר הכתובה או גם את התוספת, ולכא' קושיא זו נכונה הן אליבא דר"מ – כי יש לדעת כמה היא עשויה להוציא במשך כ"ה שנים אם כנגד עיקר כתובה או גם כנגד מנה מאתיים – הן אליבא דרבנן – כי יש לדעת על מה היא מוחלת, האם על עיקר כתובה או גם על התוספת, ויתבאר.

ג. מה היא מפסידה?

נחלקו אמוראים מה היא מפסידה לאחר כ"ה שנים, האם את עיקר כתובה דמנה מאתיים או גם את התוספת,

- לפי בר קפרא: היא מפסידה מנה מאתיים אבל תוספות יש לה.

- ולפי רבי יוחנן: אפילו תוספות אין לה.

ונחלקו הראשונים כלפי מי מופנית אותה שאלה, האם כלפי רבנן לדעת על כמה היא מוחלת, או כלפי ר"מ לדעת האם שיעור כ"ה שנים נאמר כנגד העיקר כתובה או גם כנגד התוספת, כנ"ל.

סברת ר"מ מופיע במתני', "לפי שיש בכ"ה שנים שתעשה נגד כתובה", דדוקא שכשהיא בבית בעלה היא מפסידה כתובה לאחר כ"ה, משום שהיא נותנת לחם ומלח לשכנים והכתובה נגמרת יותר מהר.

וסברת רבנן: מופיע בגמ' שאם שהתה כ"ה שנים ולא בקשה כתובה, היא וויתרה עליה [בלשון הגמ' "מוחלת"], והני מילי כשנמצאת בבית אביה ואינה מתביישת לבקש, אבל אם היא נמצאת אצל היתומים אין ראייה בזה שלא ביקשה שהיא וויתרה עליה, כי יתכן שהיא מתביישת לבקש מהם.

וכן במקום שיש סברה לומר שהיא מתביישת אפילו בבית אביה, כמו למשל באותו מעשה המובא בגמ' שבו היתומים הביאו לה אוכל בבית אביה כל יום ויום, דבכי האי גוונא מסתבר שגם בבית אביה היא מתביישת לבקש מהם ולא מחלה.

ב. האם יש הבדל בין עניה לעשירה

ופרכינן: לגבי דין של כ"ה אליבא דר"מ שסברתו "לפי שיש בכ"ה שנים שתעשה נגד כתובה" דאיך שייך שאותה אומדנא תהיה נכונה כלפי כל סוגי נשים, וכי עניה שבישראל כ"ה שנים, ומרתא בת ביתוס כ"ה שנים.

ותרצינן: אה"נ דלפום גמלא שיחנא, פירוש שאשה עשירה מוציאה יותר מעניה ובסופו של דבר כולן גומרות את הכסף עד כ"ה שנים.

ופשוט שמדובר כאן רק אליבא דר"מ שכ"ה שנה הוא שיעור שהיא מכלה את הכתובה,

גובה כלום, אבל אליבא דרבנן זוהי הוכחה שלא מחלה את הכתובה דא"כ היתה מוסרת להם את השטר.

ובזה נחלקו רב יהוד' א"ר ורבי אלעזר, דאמר רב יהוד' אמר רב: העיד רבי ישמעאל ברבי יוסי לפני רבי שאמר משום אביו - לא שנו אלא שאין שטר כתובה יוצא מתחת ידיה, אבל שטר כתובה יוצא מתחת ידיה, גובה כתובתה לעולם, ורבי אלעזר אמר - אפילו שטר כתובה יוצא מתחת ידיה אינה גובה אלא עד עשרים וחמש שנים.

ופרכינן מהא דתניא: "ב"ח גובה באזכרה" [פירוש אפילו לאחר כ"ה שנים], דמשמע דדוקא ב"ח דלא שייך לומר שמחל את החוב, אבל באשה שיש סברא שמחלה אינה גובה באזכרה.

וכל החילוק הזה שייך רק אליבא דרבנן, שהסיבה שמפסידה כתובה אחרי כ"ה שנים היא משום שמוחלת.

אבל אליבא דרבי שאפילו במקרה שלא מחלה לאחר כ"ה שנים, היא מפסידה כתובתה, [שיש לשער שהיא כבר קבלה כנגד כל כתובתה] אין חילוק בין אם יש לה שטר כתובה או לא.

ותרצינן: שמדובר שלא היה שטר לכן דוקא בעל חוב גובה כשחייב מודה, אבל אשה אפילו שמודה הא אחילתיה.

ופסק רב נחמן בר יעקב: שאם אין שטר יוצא מתחת ידיה, גובה כתובתה לעולם שהלכה כדברי חכמים.

וכן יש לשאול על קושית הגמ' דלעיל אליבא דר"מ עניה שבישראל ומרתא בת ביתוס, כלפי מי היא מופנית, האם אליבא דבר קפרא או אליבא דרבי יוחנן כנ"ל.

ולגבי שאלת הגמ' לעיל עניה שבישראל ומרתא בת ביתוס, נחלקו שתי שיטות בתוס'.

לפי רבו של תוס': אין מקום לשאלה זו אליבא דבר קפרא דקסבר דאינה מפסידה אלא מנה מאתים, דלשיטתו עניה שבישראל ומרתא בת ביתוס שוות בזה שניהם מפסידים את אותו סכום, לכן קושית הגמ' צריכה להיות רק אליבא דרי"ו סובר דמפסידא ג"כ את התוספת.

ותוס' חולק עליו וסובר: דבר קפרא ורי"ו לא נחלקו אלא אליבא דרבנן, דקסברי שהסיבה שהיא מפסידה את הכתובה היא משום שהיא מוחלת.

וע"ז נחלקו בר קפרא ורי"ו לדעת במה היא מוחלת האם על המנה מאתים או גם על תוספת, אבל אליבא דר"מ סובר שהסיבה שהפסידה כתובתה היא משום שיש בכ"ה שנים שתעשה כנגד כתובתה לכו"ע מפסידה גם התוספת, וממילא שאלת הגמ' אליבא דר"מ, מופנית הן לפי בר קפרא הן לפי רי"ו.

וע"ז תירצה הגמרא, לפום גמלא שיחנא, שהצרכים של האדם תלויים באמצעים שיש לו.

ד. נפק"מ בין ר"מ לרבנן:

אם שטר כתובה יוצא מתחת ידיה, דאליבא דר"מ, היות שכבר עשתה כנגד כתובתה אינה

פרק שלשה עשר

שתי דיני גזירות

דף קד: קה.

וכעין זה מצאנו אצל ר"ע שעל אף היותו יותר חשוב מר"א, אפ"ה הזכירו דוקא את ר"א ראשון בגלל יחוסו [שהיה העשירי לעזרא].

גוזרי גזירות

394 בתי דינין היו בירושלים, אבל גוזרי גזירות [או גוזרי גזילות, על שם שהיו עושים גזירות על גזילות כגון קיטמה נטיעה בת שנה ב' כסף], היו רק שלוש.

שנים מהם מוזכרים במתני', והם אדמון וחנן בן אבישלום, ובברייתא מוזכר שלוש, אדמון חנן המצרי וחנן בן אבישלום.

הסיבה לזה שלא מוזכר במתני' אלא שתיים היא משום דמתני' שנו את החשובים מהם, ונראה א"כ שחנן המצרי היה פחות חשוב, ומאידך מסדר הברייתא דמוזכר חנן המצרי לפני חנן בן אבישלום, נראה שחנן המצרי היה יותר חשוב, כך הקשה תוס', ותירץ:

א. שבאמת חנן המצרי היה יותר חשוב, רק שכוונת הגמ' "חשיבי" פירושו שחשוב לנו, משום שחנן בן אבישלום הוא זה שאמר ההלכה דתשבע בתחילה ולא בסוף.

ב. שחנן בן אבישלום היה יותר חשוב, רק שחנן המצרי היה יותר מיוחס, ולכן הוא נכתב ראשון בברייתא.

דף קה: קה:

שוחד

א. הלכות הנוגעות לחשש עיוות הדין

- (1) לא תטה משפט: הוא שלא לזכות את החייב ולחייב את הזכאי.
- (2) לא תקח שוחד: אפילו במקום שמתכוון לזכות את הזכאי ולחייב את החייב.
- (3) אגר דינא: אסור ואפילו בדיעבד אם לקח, הדין בטל, כדתנן "הנוטלין שכר לדון דיניו בטלין".
- (4) אגר בטילה דלא מוכחא: אסור כדתניא מכוער הדין שנוטל שכר לדון אלא שדיניו דין.
- (5) אגר בטילה דמוכחא: [כגון "קרנא" שהיה מריח את היין והיה לו הפסד ללכת לדון] מותר.
- (6) דיין השואל חפצים מאחרים: אמר רבה בר רב שילה האי דינא דשאל שאילתה

ב. פסוקים

- שוחד לא תקח, כי השוחד יעור פקחים [שמות כ"ג ח] ומבואר בגמ' שאינו רק חשש שאולי יסמאו עיניו, אלא מציאות ודאית.
- כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים [דברים טז יט], ומדובר אפילו אם קיבל שוחד שלא בזמן הדין.

פירוש יסלף : היינו שאם הוא חכם אינו נפטר מן העולם בלא סמיות הלב, ואם הוא צדיק אינו נפטר מן העולם בלי טירוף הדעת. ועוד זאת שסוף נטרף דעתו וישכח תלמודו, [כדברי רש"י על החומש המובאים במהרש"א].

דף קו. קו:

תרומת הלשכה

א. לקרבנות

תרומת הלשכה מיועדת לקרבנות.

אבעיא להו: כלי שרת מהו שיעשו מקדשי בדק הבית, צורך מזבח נינהו ומקדשי בדק הבית, או צורך קרבן נינהו ומתרומת הלשכה הם באים.

ופשטינן: שהם צורך קרבן ונעשו מתרומת הלשכה, מ"מ ממותר כספי בדק הבית היה מותר לעשות בהם כלי שרת, משום דלב ב"ד מתנה עליהם לכלי שרת.

פסול למידן דינא, ולא אמרן אלא דלית ליה.

(7) אסור לדון את מי שאוהבים אותו, מפני שלא רואים עליו חובה.

וכן אסור לדון אדם ששונאים אותו מפני שלא רואים עליו זכות.

(8) שוחד דברים: אסור מדכתיב לא תקח "שוחד" ולא כתוב לא תקח "בצע".

שוחד דברים: הוא באופן שהבעל דין בא לעזור לו בדבר מסויים, כמעשה דשמואל שבעל דינו עזר לו לעבור את הגשר, ונפסל מלדון אותו.

(9) לפעמים אפילו בלי לקבל שום דבר יש חשש לסילוף הדין, כפי שאירע עם רבי ישמעאל ברבי יוסי וכן עם רבי ישמעאל בן אלישע, שהבעל דין בא לתת להם מתנה שהיתה מגיע להם מן הדין, רק שהקדים להביא להם לפני הזמן, ולא הסכימו לקבל ממנו, ובכל זאת החמירו על עצמם שלא לדון אותם בעצמם, והושיבו דיינים אחרים, והם עמדו בצד לראות, ומצאו את עצמם חושבים איך אותו בעל דין ינצח בדין, ומזה למדו את חומרת הענין, והדברים ק"ו ומה כשלא קבלו, ולא דנו, וגם אם היו מקבלים היה מגיע להם מן הדין, ואעפ"כ היתה מציאות של עיוות הדין, אותם שמקבלים שלא כדין ודנים על אחת כמה וכמה.

ב. לצורך דברים אחרים

ואעפ"כ השתמשו בתרומת הלשכה, בשביל דברים שאינם צרכי קרבן כדלהלן:

- (1) לשלם את גוזרי גזירות שבירושלים.
  - (2) ואת מבקרי מומין.
  - (3) ות"ח המלמדים הלכות קמיצה.
  - (4) ומגיהי ספרים בירושלים.
  - (5) ונשים המגדלות את בנם לפרה [ויש שיטה אחרת שהיו ניזונות מנשים שגמלו איתם חסד].
  - (6) ונשים האורגות פרוכות לעזרה [ומדובר בפרוכות שהיו לנוי כי היה בעזרה י"ג שערים, ומהן שבעה שערים חשובין, והיו שתי סוגי פרוכות, מהן העשויים לנוי, ומהן העשויים למחיצה להבדיל בין הקודש לקודש הקדשים, והם נחשבים כחלק מהבנין ומשתלמים מכספי בדק הבית].
  - (7) בית גרמו על מעשה לחם הפנים.
  - (8) בית אבטינס על מעשה הקטורת.
- ויש לשאול: איך השתמשו בתרומת הלשכה לדברים האלו שאינם צורך קרבן.
- וביאר התוס': שעל דעת כן נתנו בני ישראל, ובזה לא היה צורך שלב בד' יתנה עליהם.

ג. ביאור המושגים

א. **תרומת הלשכה**: מה שהפרישו מהמחצית השקל ושמנו אותם בג' קופות, ופעמיים בשנה היו תורמים.

ב. **מותר התרומה**: מה שנשאר מהקופות אחרי שכבר קנו קרבנות.

ג. **שיירי הלשכה**: מה שנשאר מערמת מחצית השקל, אחרי שתרמו שוב לג' קופות את מותר שיירי הלשכה, שהוא השימוש שני ממה שנשאר משיירי הלשכה].

ד. **בדק הבית**: כסף נדבות לצורך הבנין לתקן תיקונים וכו'.

דף קז.

פוסקין מזונות לאשת איש

א. שמעו ולא שמעו בו שמת

הקדמה: ישנם שתי חששות שעליהן אשה עלולה ליטבע כדי לקבל מזונות (1) דלמא צריי אתפסי, (2) דלמא אמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך.

אתמר: רב אמר פוסקין מזונות לאשת איש, דהא משועבד לה, ושמואל אמר אין פוסקין מזונות לאשת איש, מאי טעמא דשמואל:

(1) רב זביד אמר - חיישינן שמא צריי אתפסא.

(2) רב פפא אמר - חיישינן שמא אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך.

ומודים שאין פוסקין בשלושה חודשים ראשונים, משום שאין אדם מניח את ביתו ריקן.

וכן בשמעו בו שמת כו"ע לא פליגי דפוסקין, ונחלקו רש"י ותוס' מהי הסיבה לזה,

לפי רש"י: משום שאין מקום לשני חששות הנ"ל, (1) דאי משום צריי, הרי תישבע על זה

ג. באלו אופנים נותנים לה מזונות לכו"ע?

- א. שמעו בו שמת: כנ"ל.
- ב. שמעו בו שמת בעד אחד: נותנים לה מזונות היות שהיא בעצמה יכולה לינשא בעד אחד, ולא נותנים לבנים שלה שאינם נאמנים לקבל כתובה בעד אחד.
- ג. יבם שברח לאחר ג' חדשים: ניוזנית ממנו, דלצררי אין לחשוש דלא מקרבי דעתיה. למזונות ג"כ לא משום דאינה משועבדת לו.
- ד. קטנה: יש לה מזונות דצררי לקטנה לא מתפיס ואי משום מעשה ידיה לא ספקה. והלכתא כוותיה דרב שפוסקין מזונות לא"א.

דף קז:

הני מאני דקוניא

גמ': והלכתא כוותיה דרב זביד דאמר הני מאני דקוניא חיורי ואוכמי שרו ירוקי אסירי, ולא אמרן אלא דלית ליה קרטופני אבל אית בהו קרטופני אסירי.

ופירש"י: שמדובר לגבי דין בליעת חמץ בפסח, גידולי עכו"ם, ויין נסך, ששהו במאני דקוניא שהוא כלי חרס מצופה עופרת דחיוורי מותר שאינו בולע אלא מחליק, אבל בירוק שמעורב בעופרת חומר אחר שנקרא אלו"ם אסירי, משום דהכלי הוא עז ומחלחל את החרס ובולע, ואפילו בחיורי לא התירו אלא כשאין קרטופני, פירוש: בקעים בכלי.

לפי תוס': מדובר בכלי חרס שמצופה בהתכת זכוכית.

בסוף ויתברר האמת, 2) ואי משום - צאי מעשה ידיך למזונותיך, הרי שלאחר מיתתו אינה משועבדת לו.

לפי תוס': אין מקום לשתי חששות אלו משום, שהטעם דבעלמא חוששים לצררי הוא דתלינן שהבעל דאג לה למזונות והתפיס לה צררי, וזה שייך רק באופן שהלך למדינת הים ולא חזר, דלא מסתבר שהשאיר אותה בלא כלום, ובשל כך יש מקום לחשוש שהתפיס לה צררי כדרב זביד או שמא אמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך כדרב פפא, אבל אם מת הבעל אין מקום לאותם שתי חששות, מכיון שלא היה לו אפשרות לדאוג לה.

ב. מתני':

מי שהלך למדינת הים, ואשתו תובעת מזונות, חנן אומר תשבע בסוף ואל תשבע בתחלה, נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו תשבע בתחילה ובסוף.

"בתחילה": פירושו - בזמן גיבוי מזונות שאותם היא צריכה לקבל מיד, "לבסוף": פירושו - בזמן גיבוי כתובה, כששמעו בו שמת.

ופרכינן: עד כאן לא פליגי אלא אם תשבע או לא, אבל לכו"ע פוסקין לה מזונות,

ותרצינן: מתני' כגון ששמעו בו שמת דלכו"ע יש לה מזונות.

ולפ"ז מה שביאר רש"י דתשבע בסוף לכשישמעו שמת היינו רק לפי ההו"א, דלפי המסקנא מלכתחילה שמעו בו שמת.

דף קז: קח.

מבריה ארי

הקדמה: המושג "מבריה ארי" בא להעמיד מצב שבו אדם הוציא ממון בשביל חברו, וחברו לא קיבל ממנו כלום, ובשל כך לא מוטל עליו לשלם לו, דין זה מתואר בשתי צורות:

(1) באופן שמנע ממנו הפסד על ידי שהבריה את הארי כפשוטו [כדוגמת הא דתניא: (ב"ב דף צג:) רועה שהיה רועה (מרעה את) עדרו, ובא ארי ודרס וכו', ובגמ' שם: דהיה לו לקדם אותו - להבריה אותו - ברועים ובמקלות], ובא לבטאות מציאות שבה השני לא קבל ממנו משהוא כי לא התעסק איתו אלא עם הארי.

(2) באופן ששילם את חובו ובוזה מילא את חסרונו של השני, כמתני' אליבא דחנן דקאמר הניח מעותיו על קרן הצבי, והיינו דאע"פ שהוציא בשבילו ממנו, אמנם השני לא קבל ממון אלא נהנה בעקיפין, ואין זה מוגדר כנתינת ממון והוי כמי שהונח מעותיו קרן הצבי.

ואין שום הבדל בין שניהם מלבד האופן שבו מתארים את המציאות.

א. מתני':

מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו חנן אומר: איבד את מעותיו, נחלקן עליו בני כהנים גדולים ואמרו: ישבע כמה הוציא ויטול א"ר יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן הניח מעותיו על קרן הצבי.

[והא דכתב רש"י בב"ב וז"ל: הא למה זה דומה למשיב אבידה דכל ישראל מצווין להציל ממון חבריהן מן ההיזק, ומשמע שאם לא היה חייב להציל, היה חייב לשלם הגם שלא קיבל ממנו כלום, ואולי כוונתו אינה שישלם את ההפסד, אלא הטירחא].

המקריים המוגדרים כמבריה ארי הם: פורע חובו, ומחזיר לו אבידתו, או מפרנס את אשתו וכו', לאפוקי היכא שמשביח את נכסי השני, כגון יורד לתוך שדה של חברו ונוטע שלא ברשות, דשם השני קיבל משהו ונוצר מצב של ממוני גבך,

אך יש מציאות שבו הבעלים מונעים מהשני נזק, ואין זה מוגדר כמבריה ארי וחייב לשלם, כפי שיתבאר.

ב. שתי תנאים לדין מבריה ארי

משנה בב"מ [דף נח:]: נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית, הוסיף רב ואמר דאפילו אם נחבטה - פירוש: שנפלה על הפירות וזה הציל אותה מלחבט בקרקע - על אף שלא קיבלה הנאה, אלא רק ניצולה על ידם אפ"ה משלמת מה שנהנית.

ופרכינן: אמאי חייב הרי זו מבריה ארי מנכסי חברו.

ותרצינן: ששונה נחבטה ממבריה ארי בשתי נקודות. (1) מבריה ארי הוי מדעתו, אבל נחבטה על פירות חברו הוי שלא מדעתו, (2) מבריה ארי לית ליה פסידא, אבל האי אית ליה פסידא.

לפי רבא: מתני' כחנן דאית ליה הניח מעותיו על קרן הצבי. [ולא מועיל לאוקים בנתן לו על מנת שלא לפרוע, דאעפ"כ יש לו כיסופא ומהני לן].

ולפי רב אושעיא: אפילו לפי שיטת רבנן מדובר באופן שהלוה לו על מנת שלא לפרוע, ומ"מ לכו"ע מבריה ארי לא מקבל על זה תשלום.

ד. מהי ההגדרה של מבריה ארי?

ישנם שלושה מהלכים איך לבאר את הענין דמבריה ארי, שנים מהם מובאים בתוס' בסוגי' ואחד בסוגיא דבב"ק:

(1) לפי ר"ת ור"ח: לא פליג חנן אדרבנן, אלא בדין דעמד אחד ופרנס את אשתו משום שיכלה האשה לצמצם ממזונותיו ולזון את עצמה, אבל בשאר חובות חייבין לשלם, ובפרוע את חובו דנדרים, מדובר באותו חוב שעמד אחד ופרנס את אשתו משום שהיתה יכולה לצמצם, אבל שאר פורע את חובו חייב.

ולפ"ז מה שהתירו במודר לפרוע לו את חובו, צריך לאוקים באופן שעמד אחד ופרנס את אשתו, אבל אם שילם את חובו ממש אסור.

(2) וריב"א למד: שאליבא דחנן, מבריה ארי פטור מן הדין אפילו בשאר חובות, אלא שתקנו חכמים שמבריה ארי מקבל שכרו כי היכי דיסכימו אנשים להבריה ארי, ושחזיר

וביאר תוס': דדי לנו בזה שלא התקיים אחד מב' תנאים הללו, כגון מדעתו אפילו דאית ליה פסידא, או לית ליה פסידא אפילו שלא מדעתו, בשביל שנפטור אותו מדין מבריה ארי.

ג. מבריה ארי בש"ס

הקשה תוס' על היסוד הנ"ל - דדי לנו באחד משתי תנאים - שבכמה מקומות בש"ס לא נראה כך כדלהלן:

(1) בב"מ [דף צג:] נקטינן שומר חנם שהיה לו לקדם - *להבריה את הארי* - במקלות ולא קידם חייב, ומוקי לה שומר חנם בחנם ושומר שכר בשכר וחוזר וגובה מבעל הבית.

וצ"ב: מדוע יקבל על זה שכרו מבעל הבית, הרי מדעתו היה להבריה את הארי.

(2) וכן יש לתמוה על הא דתנן [אלו מציאות דף לא:] היה בטל מסלע לא יאמר לו תן לי סלע אלא נותן לו שכרו כפועל בטל, וצ"ב למה יש לשלם לו כפועל הרי הוא מבריה ארי מדעתו.

(3) וכן בב"ק בדין דשטף נהר חמורו וחמור חברו שלו שוה מנה של חברו מאתיים והניח את שלו והציל את של חברו אין לו אלא שכרו, ואמאי הרי זה מדעתו.

והנה שבגמ' נדרים [דף לג:] מבואר הפוך [וכן בסוגי'] המודר הנאה מחברו פורע לו את חובו, ונחלקו בגמ' רבא ורב אושעיא:

והקשה תוס': דלקמן [דף קט.]. אמר ר' יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה - כל מקום שאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו, א"כ בדין זה לא פסקה הגמ' כחנן.

ותירץ ר"ת: שאדמון לא בא לחלוק על רבנן אלא רק מתמה על הדין.

ב. סברת אדמון

טענת אדמון במתני' היא - בשביל שאני זכר הפסדתי.

ומקשים מאי קאמר, אמר אביי ה"ק בשביל שאני זכר וראוי לעסוק בתורה הפסדתי, אמר ליה אביי מאן דעסיק בתורה הוא דירית, מאן דלא עסיק בתורה לא ירית, אלא אמר רבא: בשביל שאני זכר וראוי לירש בנכסים מרובין הפסדתי נכסים מועטין, מאי טעמא דאדמון? בשביל שאני זכר ועוסק בתורה הפסדתי, ומקשינן - וכי מי שלא יעסוק בתורה יפסיד.

והקשה תוס': למה לא הקשו זאת לעיל למ"ד מצוה לזון את הבנים דעסקי התורה.

ותירץ:

- א. דלעיל באים מדין מצוה, אבל כאן באים מצד חובה.
- ב. לעיל מדובר בבנים קטנים שכולם עוסקין בתורה, וא"כ אין הפסד, אבל פה מדובר בבנים גדולים שיש כאלו שלא עוסקים בתורה ויפסידו.

אבידתו יקבל שכרו כי היכי דיסכימו אנשים להחזיר, [ומיהו בשטף נהר חמורו אין לו אלא שכרו שלא תקנו לו לקבל אלא מה שמהנה לשני], אבל בפורע חובו ופרנס את אשתו אין שום סיבה לתקן שיקבל שכרו.

ובסוגיא דב"ק [דף נח.]. הביא תוס' עוד מהלך לבאר את הענין כפי שיטת ר"י.

3) שיטת ר"י [גמ' בב"ק]: שהדין דמבריה ארי שייך אך ורק באופן שלא ניתן להוכיח שהציל אותו מהפסד ודאי, כגון שהיתה אפשרות להינצל בלעדיו, ולאור זה יש לפרש את הדין דמודר הנאה מחבירו, ולומר שהתירו לו לפרוע את חובו הגם שיש לו הפסד, משום שיכול הלוה לטעון, כי גם בלעדיו היה יכול להתפטר מחוב זה ע"י שהמלוה ימחל לו או שיש לו חברים שמוכנים לשלם בשבילו את החוב, וא"כ לא הציל אותו מודאי הפסד.

דף קח:

הניח נכסים מועטים

א. שיטת אדמון

מתני': מי שמת והניח בנים ובנות ונכסים מועטים, הבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים, אדמון אומר בשביל שאני זכר הפסדתי, א"ר גמליאל רואה אני את דברי אדמון.

וזה דלא כסתמא דגמ' לעיל [דף מג.]. שהבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים.

טענו חיטין והודה לו בשעורין

הקדמה: טענו חיטין והודה לו בשעורין לכו"ע מה שטענו לא הודה לו ופטור, ונחלקו בטענו חיטין והדה לו באחד מהן:

- לפי רב נחמן שמואל - חייב.
- לפי רב חייא בר אבא - פטור.

א. מתני':

הטוען את חבירו כדי שמן והודה לו בקנקנים:

- אדמון אומר - הואיל והודה מקצת הטענה ישבע,
- וחכמים אומרים - אין הודאה ממין הטענה א"ר שמואל רואה אני את דברי אדמון.

ולכאור' מדובר כשטוען לו כדים ושמן והודה לו בקנקנים, והוי א"כ טענו חיטים ושעורין והודה לו באחד מהן, וחכמים סוברים דפטור, וקשה לרב נחמן בר שמואל.

ונחלקו אמוראים איך לבאר מתני' אליבא דכו"ע:

(1) לפי רב יהוד' א"ר: בטוענו מידה, ופרכינן א"ה איך אדמון יכול לחלוק עליו.

(2) אלא אמר רבא: בהשתמש בלשון כזה שבו יש מקום לדון אי משמע קנקנים או לא, ובזה גופא נחלקו אדמון ורבנן, והיינו בלשון שדומה במקצתו ללשון הכולל קנקנים, ודומה במקצתו ללשון

- שאינו כולל קנקנים, והדיון הוא לאיזה לשון יש לשייך אותו, כדלהלן:
- דיש לשון שברור לנו שאינו כולל קנקנים, והוא: מלא עשרה קנים יש לי בבורך, כי הדגש הוא על המילוי.
- ויש לשון שברור לנו שכולל קנקנים והוא: עשרה כדי שמן מלאים יש לי אצלך, שהדגש הוא גם על הקנקנים.
- הלשון שעליו יש מקום להסתפק הוא: היכא דאמר ליה עשרה כדי שמן יש לי אצלך, שאין כאן הדגשה מיוחדת, ולכן נחלקו אי יש בלשון הזה משמעות קנקנים או לא.
- ופרכינן: א"ה יש לדייק הפוך דטעמא דאין בלשון הזה לשון קנקנים לכן פטור, משמע שאם יש בלשון הזה לשון קנקנים מודים רבנן דטענו חיטין ושעורין והודה לו באחת מהן דחייב.
- ותירץ רב שימי בר אשי: דלא דמי כדי שמן לחיטין ושעורין, דכדים ביחס לשמן הרי זה כרימון בקליפתו,
- ורבינא חולק עליו: כי אין לדמות כדים לרימון בקליפתו משום ששמן מינטר גם בלי קנקנים וא"כ הדרא קושיא לדוכתם.
- אלא אמר רבינא: שלפי אדמון מדובר שהודה לו במקצת קנקנים, קסבר שיש בלשון הזה קנקנין, והרי הודה וחייב לישבע על הקנקנים כדין מודה במקצת, ומשביעין אותו על השמן ע"י גלגול שבועה, ולפי רבנן אין בלשון הזה קנקנים והרי זה טענו חיטין והודה לו בשעורין דפטור לכו"ע.

(3)

דף קח: קט.

הפוסק מעות לחתנו

הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל, תלוי באיזה מצב הוא פסק כדלהלן:

- (1) אם פסק לו שלא במעמד האשה: לכו"ע יכולה לטעון אני לא פסקתי, וכנוס או פטור [תוס'].
- (2) אם פסק במעמדה: הרי זה כאילו שהיא עצמה התנה, ואז יש לחלק בין קטנה לגדולה, דאם היא קטנה אין תנאי קטנה כלום.

אם היתה גדולה:

- (3) עמדו וקדשו מיד, או שהזכיר את התנאי בשעת הקידושין, הוי קנין גמור ויתבע הבעל את האב לב"ד [תוס'].
- (4) לא עמדו וקדשו מתוך התנאי, וגם לא הזכיר לו בשעת הקידושין, נחלקו רבי יוסי בר חנינא בבירייתא ותנא דמתני'.

לפי רבי יוסי בר חנינא: לכו"ע יכולה לטעון, היות שאני לא פסקתי לעצמי אלא אבא פסק, לכן כנוס או פטור. ולא נחלקו אדמון ורבנן אלא כשהיא עצמה פסקה, שחכמים סוברים, שתשב עד שתלבין ראשה ואדמון סובר שיכולה לטעון כסבורה אני שאבא נותן עלי ולכן כנוס או פטור.

ולפי תנא דמתני': על דין זה דפסק אבא נחלקו רבנן ואדמון.

דף קט.

העורר על השדה והוא חתום עליו**א. מחלוקת אדמון וחכמים**

העורר על שטר מכירת שדה וטוען ללוקח - מי שמכר לך הוא גזלה ממני, ואותו מערער חתום על השטר, אם חתום עליו כדיין שקיים את השטר אין מכאן הוכחה שידע מה שכתוב בו ושהסכים על זה, כדאמר רבי חייא, דיש לדיינין לחתום על שטר, גם בלי שקראוהו.

אבל אם חתום עליו כעד, הרי שיודע מה שכתוב בו ומסתבר שהודה שאין לו עסק בו, מאידך, אולי התכון שתקיים המכירה, כי קל לו יותר להתעסק עם הלוקח מאשר עם המוכר.

ובזה נחלקו:

- **לפי חכמים**: איבד את זכותו.
- **לפי אדמון**: יכול לטעון השני נוח לי והראשון קשה הימנו.

ב. עשאה סימן

המשך מתני': עשאה סימן לאחר איבד את זכותו.

פירוש - אם לאחר שחתם מכר שדה הגובל לשדה שעליו ערער, וסימן לו כגבול את אותו שדה שעליו הוא מערער, בזה מודה אדמון שאיבד את זכותו דכיון שציין אותו כגבול הרי הוא הסכים שאינו שלו, ואין כאן מקום לטעון "השני נוח לי",

(1) עשאו סימן לעצמו: לא איבד את זכותו

פירוש - אם קנה לעצמו שדה הגובל לשדה שעליו הוא מערער וסימן אותו כגבול לשדהו, לא איבד את זכותו, דאם לא שהיה מסמן אותו למוכר, לא היה זה מסכים למכור לו שדהו, ולא היה יכול למסור מודעה על זה שמתכוון אח"כ לעורר על השדה דחברך חבא אית לי.

[והקשה תוס': דלקמן נחלקו רבנן ואדמון האם חוששין לחברך חבא אית ליה, וכאן לכו"ע חוששין. ותירץ: דלקמן שרצה למכור שדה אין זה נחשב הפסד גדול אם לא ימכור דאדרבה למכור זה נחשב הפסד, אבל כאן אם אינו מצליח למכור הרי זה נחשב הפסד].

(2) עשאו סימן לאחר, וטען שלא התכוון אלא למכור תלם אחד, מתוך השדה ולא את כל השדה, הרי הוא נאמן.

(3) טען ואמר תלם אחד עשיתי לך: נאמן.

פירוש: שאותו מערער שמכר שדהו וציינ כגבול את השדה המערער, חוזר וטוען שלא התכוון אלא תלם אחד בקצה השדה שעליה הגבול, אבל כל שאר השדה - שלי הוא, הרי הוא נאמן.

ופירש רש"י - דנאמן מטעם הפה שאסר, דמאחר שיש עדים שהיתה שלו ונגזלה, אין לו זכות באותו תלם אלא על פיו וכו'. ותוס' כתב - שמדובר במקרה שאין כתב העדים יוצא ממקום אחר, ונאמן מגו דמזויף.

דף קט:

דרכה אית לי גבך

מי שהלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו, פירוש שמסביב לשדהו יש דרך ששייכים לאדם אחד או לכמה אנשים.

אם הקיפוהו כמה אנשים, אליבא דכו"ע יקנה לו דרך במאה מנה או יפרח באויר, כי אינו יכול להוכיח אצל מי זה עובר, ואין חילוק אם אותם ד' אנשים קנו מאדם אחד שהיה חייב להחזיר לו דרך, או שקנו מד' אנשים.

אם הקיפוהו אדם אחד, אם לפני כן כל השדות היו שייכים לאדם אחד, חייב ליתן לו דרך, כי יש לו לטעון מ"מ דרכא אית לי גבך.

אבל אם האחד הגיע מכוח ד', הגם שיש לו טענה - דרכה אית לי גבך, אפ"ה היות שגם הלה יכול לטעון - אם לא נוה לך לשלם דרך במאה מנה, אחזיר את הקרקעות למוכרים, ואז לא תוכל לגבות מאף אחד מהם, ושוב תצטרך לשלם להם דרך במאה מנה, ובזה נחלקו אדמון ורבנן:

- אדמון סובר - מ"מ דרכא אית לי גבך,
- ורבנן סברי - שיכול לטעון שיחזיר ללקוחות הקודמים וא"כ הבעל הבית יפסיד.

ולכאור' יש להשוות דין זה לדין שעבוד קרקעות לב"ח בב"ק, שאם אחד קנה מגו, קרקעות המשועבדות לבעלי חובות וקנה עידית באחרונה, הגם שעתה יחול השעבוד על העידית וכשבא ב"ח לגבות מהעידית, מ"מ לית מאן דפליג שיכול הלוקח לדחות

ונקודת המחלוקת היא האם בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין.

[דין זה מופיע בב"ק, לגבי אחד שקנה ג' קרקעות המשועבדות וקנה עידית באחרונה שחל השעבוד על העידית וכשבא ב"ח לגבות מהעידית, לכו"ע יכול לטעון או שתקח בינונית כפי הדין או שאחזיר הקרקע ללוקח].

דקסבר רב ששת: בשל עולם הם שמין, וכשיגבה בעל הזיבורית את הבנונית, יבא שוב בעל העידית לגבות ממנו בחזרה, והוי א"כ אפוכי מטרתא.

וקסבר רב נחמן: בשלו הן שמין וכשבא בעל הזיבורית לגבות את הבנונית, היא תהפוך אצלו לעידית, ובעל העידית יצטרך לגבות מהזיבורית שלו.

ב. מתני': שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה, אדמון אומר אילו הייתי חייב לך כיצד אתה לזה ממני, וחכ"א זה גובה שטר חובו וזה גובה שטר חובו.

והרי שחכמים אית ליה דרב נחמן ודלא כרב ששת.

ותרצינן: שמדובר שאחד לזה לה' שנים והשני לי' שנים ובאותו יום שנגמר הה' שנים בא השני ללות ממנו, לפי אדמון: יש לו טענה אילו הייתי חייב לך כיצד אתה לזה ממני, ולפי רבנן: לא עביד איניש להחזיר חובו באותו יום.

אותו אצל בינונית, ולטעון לו או שתסכים לקחת בינונית כפי דינו של בעל חוב דעלמא, או שאחזיר את הקרקע ללוקח.

ועמד תוס' על ההבדל שיש בין שני הסוגיות, ושאל איך נחלקו אדמון ורבנן במתני' אם יש כזאת טענה שאחזיר קרקע למוכר, ואילו שם לכו"ע יכול לטעון כך.

ותירץ: כי שם אין כ"כ נפק"מ בזה שיחזיר את הקרקעות למוכר, דסו"ס לא יפסיד מזה בע"ח כלום משום שמקבל שדה אבל כאן הוא יפסיד את הדרך.

דף קי.

מתני' המוציא שטר חוב והלה הוציא שמכר לו את השדה.

א. באתרא דקא יהיב ממון ואח"כ יהיב שטרא, לכו"ע יש לו טענה שהיה לך לפרוע ממני.

ב. באתרא דיהיב שטרא ואח"כ יהיה ממון, לפי אדמון הלה יכול לטעון לו, היה לך למסור מודעה.

ג. ולפי רבנן חוששין, משום דחברך חברא אית ליה.

זה גובה וזה גובה

א. נחלקו רב נחמן ורב ששת בשנים שהוציאו שטר חוב זה על זה, ומדובר באופן שיש לאחד זיבורית ולשני עידית ובינונית.

לפי רב נחמן זה גובה וזה גובה. **לפי רב ששת** אפוכי מטרתא למה לי.

דף קי:

מתני': שלש ארצות לנישואין שבהן נקבעו הלכות הלו':

א. אין הבעל יכול לכפות את אשתו לצאת מארץ אחת לשניה.

ב. באותה ארץ מותר לו לכפות אותה לצאת מעיר לעיר, ומכרך לכרך, ומנוה הרעה לנוה היפה, אבל לא מעיר לכרך, כי שם יש פחות אויר, וכן לא מכרך לעיר משום דשם לא שכיחי כל מילי.

ג. לפי רשב"ג: אפילו לא מנוה הרעה לנוה היפה, מפני שהנוה היפה בודק.

ד. מחוץ לארץ ומבקש לעלות לארץ: כופין אפילו מעיר לכרך ומכרך לעיר.

ה. גם האשה כופה את בעלה לעלות לארץ.

ו. אבל לצאת מהארץ א"א לכפות [ועי' תוס' שבזמנינו לא כופין דאיכא סכנת דרכים.

ועי' תוס' בשם רבינו חיים: שאין כ"כ מצוה לדור עכשיו בא"י משם שיש מצוות הנוהגות בארץ שאין אנו בקיאים ליזהר בהן].

ז. עבד כנעני שעלה לארץ מחייבין את האדון שלו למכור אותו בארץ.

והקשה תוס': דמבואר בגיטין שמשחררין אותו לגמרי ולא מוכרין אותו. ותירץ: דמדובר שם שלא מצאו למכור אותו בארץ.

שעבוד הכתובה

לפי ת"ק: נשא אשה בא"י וגרשה בקפוטקיא, נותנין לה ממעות א"י דאזלינן בתר שעבודא.

נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בא"י, נותנין לה ממעות א"י דאזלינן בתר גוביינא, דמקולי כתובה שנו כאן משום דכתובה דרבנן.

ולפי רשב"ג: כתובה דאורייתא ולכן אזלינן בתר שעבודא.

המוצא שטר חוב של חברו

א. כתוב בו בבל גובה ממעות בבל.

ב. כתוב בו אר"י גובה ממעות אר"י.

ג. כתוב בו סתם גובין ממעות שבו הוא נמצא.

דף קי: קיג.

מעלת ארץ ישראל

א. הדר בארץ ישראל

כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוק, וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוק.

וביאר מהר"ל: וז"ל "שכאילו הוא עובד הכח הממונה על הארץ אשר דר שם, וכאילו מקבלו לאלוק ואדון, ולכך נחשב כאילו עובד ע"ז כאשר נמסר תחת רשות".

ב. ג' שבועות

א. השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות. [ב, ז].

ב. השבעתי אתכם בנות ירושלים [ג, ה].

ג. השבעתי אתכם בנות ירושלים מה תעירו. [ח, ד].

שלא ימרדו באומות, נגד השני שלא יתגררו באומות לגמרי עליהם, השביעם שלא ישתעבדו בהם יותר מדאי, נגד הג' שלא יתפרדו זה מזה השביעם שלא יעלו בחומה.

ור' לוי: הוסיף עוד ג' שבועות:

- (1) האחת שלא יגלו את הקץ, כי כאשר יגלו את הקץ הרי יש כאן גאולה.
- (2) וכן שלא ידחקו את הקץ, פי' להביא את הקץ שלא בזמנו ע"י תפילה ברחמים.
- (3) ושלא יגלו סוד, ובמדרש שבסמוך משמע שלא יגלו סודותיהן, פי' שלא יגלו ישראל שום דבר שהוא סוד אצלם לעו"ג, וכאשר יגלו סודותיהן הרי בדברים הנסתרים יש להם חיבור אל העו"ג, ואם לא אני מתיר את בשרכם כצבאות.

ג. העונש דג' שבועות

יש לשאול מה סיבת העונש הכ"כ חמור?

וע' בתרגום יונתן על הפסוק דהשבעתי אתכם וז"ל: דלא תזידין למיסק לארעא דכנען, היכמא [כמו] דזדו אחוכין בני אפרים די נפקו תלתין שנין במצרים עד דלא מטא קצא, ונפלו ביד פלשתאי, עכ"ל.

ולכאו' היה נראה לבאר: שאין זה עונש אלא רק מציאות שלא יצליחו במלחמה, באותה מדה שלא הצליחו בני אפרים.

[והקשה תוס' אע"ג דהאי קרא בגלות ראשון כתיב, י"ל בהגלות שני נמי קפיד אקרא].

אם תעירו ואם תעוררו, זה מכפיל את השבועות לו' שבועות, ויש א"כ ו' שבועות ונחלקו מה באות אותן שבועות לאסור.

- לפי רבי יהודה: לומר שאסור לעלות מבבל לאר"י.

- לפי רב זירא: ישנם ג' שבועות
- (1) חד: שלא יעלו ישראל בחומה.
- (2) חד: שלא ימרדו באומות העולם.
- (3) וחד: שהשביע הקב"ה את אומות העולם שלא ישעבדו את ישראל יותר מדי.

וע' מהר"ל בנצח ישראל [פרק כד]. ששלושה שבועות הללו הינם כנגד ג' חלקים שיש בגלויות, וז"ל "וכבר ביארנו למעלה אצל ידוע תדע כי גר יהיה זרעך, ידוע שאני ממשכנן תדע שאני פורקן, ידוע שאני משעבדן תדע שאני גואלם, ידוע שאני מפזרן תדע שאני מכנסן, והם הם אלו דברים שנזכרו כאן כי כנגד שאני ממשכן והמשכון הוא תחת מי שממושכן בידו לכך גזר שלא ימרדו באומות לצאת מתחת רשותם.

וכנגד שאני משעבדם גזר שלא יהיו האומות משעבדים בהם יותר מדאי, ואם לא כן לא היה קיום אל הגלות שגזר הש"י, כי די בעצם הגלות אף שאינו יוצא מסדר העולם, ולכך לא יוסיפו עליהם שיעבוד.

וכנגד שאני מפזרן, גזר עליהם שלא יעלו בחומה שזהו קיבוץ גלויות, והוא ביטול הפיזור.

וכנגד ג' אלו יש כאן ג' שבועות, כי כנגד שלא יתגברו ישראל ויצאו מרשותם השביעם

כי עצם הגלות הינה מציאות של ופרקת עולו מעל צוארך [בראשית כז], ואנחנו נמסרים בידו, והוא חי על חרבו, ורואה בנו האויב העיקרי שלו, כי הן גביר שמתו לך -ומה שקנה עבד קנה רבו [רש"י שם], מה א"כ יש לצפות ממנו, והתורה כבר הודיע לנו שבגלות יהיו דורות של שמד כדכתיב ויגע בכף ירכו - זה דורו של שמד.

א"כ המציאות שלנו בגלות היא ככבש ביד זאב - שממריד את כל האומות נגדינו, כדכתיב ראשית גוים עמלק, והיא הנקודה הרעה ביותר בעשו, [ועי' רמב"ן עה"ת פ' אחרי מות בענין שעיר המשתלח], ונמצאנו בין ע' זאבים.

[ועי' בעמוד העבודה דרוש התשובה ד' דהא כתיב אז נבהלו אלופי אדום, כי להם היו קצת ניצוצות דקדושה, ולכן הרגישו בהצלחתן של ישראל, אבל עמלק לא הרגיש כלום כי לא היה בה שום ניצוץ והוא כולו רע, ולא נבהל לבא להילחם בישראל, ועי' שם שאסתר המלכה בראותו שהמן מזרע עמלק היה כולו רע, ולא יכל היה להיכנע לקדושה, הזמינה את המן כדי שיהנה מסעודתה ואז יכנס בה קצת ניצוצות הקדושה, ויפול בידינו ועי"ש].

ובניסים גדולים נשארנו עד היום מפני הבטחתו של הקב"ה, וידוע מה שכתב היעב"ץ שעצם קיומו של היהודים בגלות אין לך נס גדול מזה.

בנוסף הגלות הוא מבחינה מיתה כי עני חשוב כמת, ואין יותר עני מאשר מי שבגלות, כי כל מה שיש לו, תלוי ברצון הטוב של הגוים.

אבל נראה: שזה נאמר על שעבוד מצרים לפני שקבלו את התורה, ולא היתה חרון אף נגדם על עבירות שעשו, אלא אך ורק גזרת שעבוד, לעומת כן בחורבן הבית היתה חרון אף, כדכתיב מזמור לאסף [תהילים עט] ועי' רש"י מזמור לאסף, והלא קינה אלא לפי שנאמר כילה ה' את חמתו, ובמה כילה ויצת אש בציון מזמור, ושיר הוא, ששפך חמתו על העצים ועל האבנים ולא עשה כליה בבניו.

ולפ"ז יש לומר, שהגלות בא כתחליף לגזירת כליה, והיינו שהגזירה לא התבטלה אלא שנגבית ע"י הגלות, וכשבאו למרוד על שהיו בגלות, חזרה הגזירה למקומה.

ועל אף שיש לחלק שדווקא חורבן הבית מכפר, ולא הגלות כמבואר ברש"י עה"ת [במדבר כד ה] ד"ה משכנותיך וז"ל: "לפי שהן משכון עליכם וחרבנן כפרה על הנפשות שנאמר כילה ה' את חמתו ובמה כילה - ויצת אש בציון",

אפ"ה גם גלות מכפרת כדאיתא [סנהדרין דף לז:]: "א"ר יהודה גלות מכפרת ג' דברים, חרב ורעב ודבר, ומסתבר שכל עוד שלא נגמר הגלות עדיין לא נגמרה הכפרה על החרב רעב ודבר, וא"כ מרידה בגלות מחסרת הכפרה הזאת.

בנוסף בגלות יש כליון כפי שכתוב ונשאתם מתי מעט, וכפי שכתב הרמב"ן עה"ת דקללות דפרשת כי תבא, מדברות על גלות ביד אדום, והוא עצמו העיד על הגזירות הנוראות שהיו עושים נגדנו [במקום אחר], והרי בקללות אלו יש כליון.

[דף קיב. קיג.]

דף קיב:

ד. ממעלות ארץ ישראל**קטגוריא בת"ח**

- א. שהיא תחת שליטת הקב"ה כנ"ל.
- ב. שמבשלת פירותיה.
- ג. שמעט מחזיק המרובה.
- ד. שהיא זבת חלב ודבש.

א. צירוף אחר צירוף

דור שבא בן דוד בא קטגוריא בת"ח, שמואל אמר צירוף אחר צירוף, ופרש"י גזירות על גזירות. ושם תני רב יוסף בזווי ובזווי דזווי רש"י שוללים אחר שוללים - פירוש מלשון שולל בז, וע' מהרש"א שהלשון צירוף הוא כדכתיב צרפתי צרף כסף, והיינו שתלמידי חכמים מתנקים על ידי כך.

אבל אותם העויינים להם, ודאי שלא מתכוונים לצרף אותם אלא מנסים להפיל אותם כל פעם מחדש, וכשלא מצליחים עם גזירה מסויימת מחדשים להם עוד גזירה, וממשיכים הלאה, ובנתיים הת"ח מצורפים.

ויש להבין מה עומד מאחורי ההתנקשות הזאת, ועוד מדוע אינם מצליחים למצוא גזירה מספיק חזקה, כפי שעשו היוונים, וצריכים כל פעם להתחדש.

ונראה: שת"ח ג"כ מתחדשים כל הזמן, והגזירה שהועילה נגדם אתמול לא תועיל למחרת, לכן יש לחדש כל יום גזירות, וזאת הכוונה שת"ח נהיו מצורפים, שהתעלו בדרגה אחרת שכבר אינם אותם אנשים שעליהן הייחסה הגזירה של אתמול, [ואין זה דומה ליוונים שהצליחו להחשיך עיניהם של ישראל, ובאותו זמן בטלה מדרגת ת"ח מהם]. ההתחדשות דקדושה אצל תלמידי חכמים, מגיע לידי ביטוי בהקשר אחר, כדאיתא בברכות [דף יט.]. תנא דבי רבי ישמעאל אם

תחיית המתים

- א. אין תחיית המתים בחו"ל, ומי שנקבר בחו"ל מתגלגל לא"י, וביארה הגמ' שצדיקים מחילות נעשה להם, ואת זה חשש יעקב אבינו ע"ה שאולי לא יזכה שיעשו לו מחילות.
- ב. עמי הארץ אינם חיים דכתיב כי טל אורות כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו.
- ג. יש להם תקנה ע"י שמשיאים בנותיהם לת"ח ועושים פרקמטי' ומהנהו מנכסיה.
- ד. עתידין צדיקין שמבצבצין ועולין בירושלים. [משמע שתחיית המתים תהיה בירושלים].
- ה. עתידין צדיקין שיעמדו בלבושיהן ק"ו מחיטה.

ג' דברים אין להרבות

- 1) אל תרבה בעמידה שקשה ללב.
  - 2) אל תרבה בישיבה שקשה לתחתונות.
  - 3) אל תרבה בהליכה שקשה לעינים.
- אלא שליש בישיבה, שליש בעמידה, שליש בהילוך.

ובביאור הענין כתב המהרש"א: דומה לגזבר דהיראה קודמת לחכמה כמו ששינינו כל שיראת חטא קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, ודומה לדלעיל שיראה מקיימת מה שבפנים כאוצר בחומטין הזה ומייתי עלה חבל על דלית ליה דרתא, שהתורה אינו רק שער ליכנס ליראה שמים לכן צריך שתקדים לו יראה שמים כן פירש רש"י בפרק בא לו יומא [דף עב.] עכ"ל.

ועכ"פ אפילו שצריך שתקדים לו יראה, מ"מ מאחר שהיא שער ליכנס ליראה הוי אומר שעל ידי התורה מגיעים ליראה.

ונראה א"כ שישנם שני שלבים:

- (1) היראה הנחוצה ללימוד התורה כדי שכשילמד, ימצא שער ליכנס אליה.
- (2) היראה שמגיע לאחר הלימוד על בסיס היראה הקודמת אבל בדרגה יתירה.

ג. שתי סוגי יראה

ננסה לעמוד על משמעות שתי הסוגי יראה, ונקדים להעמיד כאן את המקומות שבהם מופיע את הסתירה הנ"ל:

- (1) דכתיב בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית, והיינו שהכל מתחיל מהתורה, ואילו במגילת קהלת כתוב: סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצותי שמור כי זה כל האדם, הוי אומר שהיראה על אף היותה לבריאה, היא סוף כל דבר, וכן אמר רבי יהוד' לא ברא הקב"ה את עולמו אלא בכדי שיראו

ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה, שמא ס"ד, אלא ודאי עשה תשובה.

ב. יראי חטא – חכמת סופרים

הענין הזה הינו חלק ממצואות המתוארת במשנה סוף מסכת סוטה: בעקבות משיחא חוצפא יסגה כו' הגפן תתן פריה והיין ביוקר חכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת וכו'.

ועי' פירוש יכין: חכמת סופרים תסרח - משום דיראת חטא ימאס.

ונראה לפ"ז, שאותם העויינים רואים בתלמידי חכמים אנשים שמייצרים יראת חטא שמאוס עליהם, ויתבאר.

ובהקדם נביא כאן את הסתירה המופיע במסכת אבות בנוגע ליראת חטא, דמצד אחד כתוב אם אין יראה אין חכמה מאידך כתוב אם אין חכמה אין יראה, והשאלה היא מה קודם למה?

את אותה שאלה יש לשאול על הא דאמר רבה בר רב הונא, כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראה, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו, והיינו שהיראה מסמלת את הדרך איך להגיע לחכמה שהיא פנימית ליראה [שבת דף לא. לא:].

ואילו בהמשך כתוב משל הפוך: מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא [בית] ותרעא לדרתא עביד, והיינו שהחכמה היא חיצונית ליראה שהיא פנימית.

וכמטמונים, אז יבא למדרגה למצא דעת אלוקים, והם ידיעות הנשגבות בעניני האלוקות, כמו מעשה בראשית ומעשה מרכבה שאין מוסריין אלא לחכם ומבין מדעתו.

ובביאור שני סוגי יראה נראה שהאחד היא קבלת עול מלכות שמים, כעין שאמרו ישראל נעשה ואח"כ נשמע שזו היראה שקודם לימוד התורה, אבל יש יראה שנובעת מעצם הבנה מציאות ה' בכל דבר בחיים, והיא מתחדשת כל הזמן על ידי לימוד התורה, ואותה היא שנואה ביותר לנמאסי יראי חטא, בגלל שהיא מביאה את היראה לחיי היום יום, ואינה רק קבלת עול של היחיד, וכמו שהיא מתחדש בכל רגע כך גם הם צריכים לחדש את הגזירות שלהם צירוף אחר צירוף.

וכן מצאנו לגבי מעשה צדיקים כפי שכתב המהר"ל (גור אריה תחילת פרשת נח) וז"ל ועוד כי עיקר תולדות האדם מעשים טובים כי התולדות לאו בגופו ואילו מעשים טובים בגופו ואין לך תולדות יותר מזה שהרי הוא כאילו מוליד את עצמו וזה הוא יותר תולדה.

הרי לך שהצדיק על ידי פעולותיו מתחדש ומוליד את עצמו וזו היא התהוות חדשה.

ונראה שזה שייך רק אצל תלמיד חכם שיש אצלו מציאות ש"אור תורה מחייהו" וממילא הוא מתחדש כל פעם גם על ידי מעשים טובים.

מלפניו שנאמר והאלוקים עשה שיראו מלפניו שבת [דף לא:].

(2) עוד כתיב ראשית חכמה יראת ה' [תהילים קיא], מאידך כתוב אם ככסף תבקשנה וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראה ה' [משלי ב ד-ה] והיינו שעל ידי לימוד התורה מגיעים ליראה.

(3) עוד תנן באבות [ג' יז] - אם אין יראה אין חכמה ומאידך תנן - אם אין חכמה אין יראה.

(4) וכן תנן - כל שחכמתו קודמת ליראתו אין חכמתו מתקיימת, וכל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת [אבות ג' ט], הוי אומר שהיראה היא תנאי לחכמה ולא הפוך.

(5) ועד כאן נראה שהיראה והחכמה הינם שני דברים נפרדים והשאלה היא במה להתחיל, והנה שהפסוק אומר הן יראה ה' היא חכמה, והיינו שהתורה היא היראה ואיך להבין זאת.

ובביאור הסתירה כתב המלבי"ם שישנם שתי חלקים:

א. אם אין יראה אין חכמה, שע"י יראת ה' יקבעו בלבבו חוקי החכמה אשר צוה ה' ונתן לבני אדם.

ב. אם אין חכמה אין יראה - שא"א שיבין אדם גדולת ה' ורוממותו עד שיירא מפניו רק ע"י החכמה, שהיא תלמדהו ללכת בדרכי ה' ועל ידה יבין גדולתו של יוצר בראשית, עד שיבין יראת ה', אמנם אם יוסיף בבקשת החכמה לבקשה ככסף

ד. לעתיד לבא

א"ר חייא בר אשי אמר רב, עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות. עי' מהר"ל לעיל, לגבי הא דהארץ מוציא גלוסקאות שאילולי החטא האדמה ראויה לכך, וי"ל שה"ה עצים והיינו שיגע זמן שהרצון ה' הפשוט יבא להתבטאות בכל דבר, ויהיה זה היום שבו יגור נמר עם כבש, ומלאה הארץ דעה את ה', ובמקום שיש שכל אין כעס, לכן גם הנמר לא יתרעם על הכבש [מהר"ל] והיא המציאות ההפוכה של תקופת עקבות משיחא, ועי' מהר"ל בכמה מקומות [תח' נצח ישראל ועוד], שלפני שמתחילה מציאות חדשה של אמת, המציאות הקודמת מגיע לקלוקולה המופרז.

עתידין כל אילני סרק וכו' שיטענו פירות וכתב תוס' "לפי שרוצה לסיים בדבר טוב".

ומאחר והוא נהיה מציאות חדשה, מובן שהגזירות שקדמו להויה הזאת אינם שייכות לו יותר, לכן צריכים להמציא גזירות חדשות כנ"ל.

והנה שבאותה משנה רואים שבאותה תקופה, העולם מתנהג בצורה הפוכה מהשכל כי בעוד שהגפן תתן פריה הגפן יאמיר, במקום שהקטן יכיר את מקומו הראוי לו חוצפא יסגה לקחת חלק גבוה ממנו, וכן על זה הדרך, והיינו שהיראה המינימלית של קבלת עול של הבת כלפי אמה, כלה כלפי חמותה, ואדם כלפי בוראו נמחקת, כ"ש שיתנגדו ביראה כזאת שהיא עצמה חכמה ובעל כרחיה הופכת להיות השקפה בחיים ככל חכמה, ומסכנת את הדרך שלהם המבוסס על ההעדר.

